

MUSEUM.

LIST BOHOSLOVCŮ ČESKOMORAVSKÝCH.

Ročník XXIX. (tiskem X.)

Léta Páně 1894—95.

*Dvě krásy spanilých duší mě ovlád-
nulo stánek:
Zemská jedna, druhá s výšiny pošla
nebes.
Církev a vlast' — ty v mojích miluji
sestersky se nádražích;
Každá pál, každá má moje srdce celé,
SUŠIL.*

Pořadatel:

JAN STANĚK.

V BRNĚ, 1895.

TISKEM BENEDIKTINSKÉ KNIHTISKÁRNÝ. — NÁKLADEM VLASTNÍM.

Vysoce důstojnému pánu,

panu

Beneši Methodu Kuldovi,

sídelnímu kanovníku nejdůstojnější kollegiatní
kapitoly u sv. Petra a Pavla na Vyšehradě
atd. atd. atd.,

**slovutnému spisovateli a buditeli českého
národa, vzácnému příznivci kulturních snah
bohoslovců českomoravských,**

k jeho vzácným

**75letým narozeninám, 50letému kněžství
a 25letému kanovníctví**

z vděčnosti a lásky

věnují

bohoslovci.

Obsah ročníku XXIX.

	Strana
<i>Habeš Vinc.</i> (Br.): O vzniku a účelu svob. zednářstva	22
Sv. Tomáš Aquinský vzorem theologův	104
<i>H. K. + Fr. Šebestík</i> (Hr.): *Rozloučení	194
<i>Jarský Václ.</i> (Pr.): *Z cyklu básní „Do podkroví“	14
*Člověk	178
<i>Kočí Jar. V.</i> (Lit.): *Kde můj ráj?	126
<i>Květoslav L.</i> (Br.): *Hudba	160
<i>Nevrkla Ant.</i> (Br.): O theorii přirozeného vývoje náboženství	3, 41
<i>Rouček Jar.</i> (Pr.): *Otcí	1
*Obět	81
<i>Roudnický Václ. V.</i> (Pr.): Jak působila cizina na povstání v Čechách v letech 1626—1631	134
<i>Smitka Jos.</i> (Bud.): Literární studie o K. V. Raisovi	28, 51
<i>Snížek J.</i> (Hr.): Jsoucnost Boží a filosof křesťanský	150
<i>Staněk Jan</i> (Br.): Jest katolická theologie samostatnou vědou?	15
Válka v právu mezinárodním a theorie věčného míru	56, 92, 127, 185
<i>Stránský Rud.</i> (Pr.): Osculum pacis v liturgii	111, 121, 179
<i>Svozil Jos.</i> (Ol.): Studie z dějin arcidioecése olomucké	62, 82, 139, 196
<i>Šebestík Frant.</i> (Hr.): *Našim písním	61
*Rozloučení (<i>Bohd. Zaleski</i>)	194
<i>Šorm Jos.</i> (Hr.): *Sestře	21
*Panno dobrotivá, oroduj za nás!	103
<i>Tomášek Al.</i> (Pr.): *Matce	51
<i>T—ý J.</i> (Br.): *Mater dolorosa	219
<i>Vaněk Fr. B.</i> (Bud.): *Ze slovenských znělek	138
*Po odchodu	184
<i>Zdeněk Em.</i> : *Na večer	150
*Náš dědoušek	218
Dopisy z našich jednot (z Brna, Budějovic, Hradce Král., Litoměřic, Prahy, Lvova, Celovce, Gorice, Lublaně, Mariboru, Záhřeba) ve všech číslech.	
Směs.	
Vyobrazení: Beneš Method Kulda v V. seš.	

MUSEUM.

List bohoslovců českomoravských.

Ročník XXIX. (tiskem X.)

1. prosince.

Léta Páně 1894—95.

Otci.

Když večerem se tichý halí kraj
a stříbrnou když luna slzou pláče
a táhlou melodií slední báj
kdes v olšínách když družce pěje ptáče,

tu k nebesům vždy zřím, kde oceán
hvězd zářivých se třpytným proudem vlní,
jak zlatým klasem požehnaný lán
a vzpomínek roj duši moji plní.

A v myšlénkách já denně hledím tam,
kde stará škola v stínu stromů skrývá
můj poklad vzácný a můj drahokam —
tvé srdce, otče! — Duše má se dívá

v ty chvíle, které jako svadlý list
nám z žití stromu dávno opadaly,
jež časů vír jak vichru chladný svist
již dávno odvál v nedozírnou dáli —

Zřím chvíle ty . . . Tak z hrobů vstávají,
jak duše má je k z mrtvých vstání volá,
a všechny srdce moje hledají,
že zrak můj žhavým slzám neodolá.

Ty chvíle prvních, šťastných dětských let,
kdy v náruč svou mne s úsměvem jsi brával,
kdy k modlitbě jsi ručky moje ved'
a pohádky mi divné povídal,

pak s knihami jak v město vzdálené
a s jakou péčí jsi mne provázel
a na zápraží, vždy na sklonku dne,
zda nejdu již, jak v dáli jsi se díval,

kdy po zavátých cestách v rodný dům
jsem zasněžen a mrazem zkřehlý spěchal,
jak tiskl jsi mne vroucně ke svým rtům
a každé práce jenom pro mne nechal.

A posléz jak jsi hořce zaplakal,
kdy spolu šli jsme v drahou máti Prahu,
kdy sám jsi zpět se domů ubíral,
a já měl vkročit v život novou dráhu.

To všechno, otče, zřím jak tenkrát . . .
Tvůj úsměv milý v rozoraném čele
i pohledy tvé v cesty zaváté
i zraky posléz pláčem zkrvavělé —

A myslím si . . . Těch srdcí našich dvě
i bol i ples i bídu stejně cítí —
můj pláč je tvým a mým je štěstí tvé
a v životě tvém i mého kus je život.

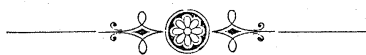
A já jsem chud a nemám o nic víc,
než žebrák bludný, zedraný a bosý,
jen rty mám, jimiž líbám tvoji líc
a které Boha za tvé štěstí prosí.

Jen srdce mám, a tvůj jest jeho tep,
a zrak, jímž s tebou v bédné chvíli pláči,
a rukou dvě, jež pro tě rvát chtí chléb . . .
je málo to — však vím, že tobě stačí.

Kéž dlouho ještě zachová tě Bůh,
a bolu stín nechť na tě nevzpomene,
bych splatit moh' ti velký onen dluh
za ruce tvoje tvrdé, zmozolené,

bys někdy žářem život unaven
pod mojí střechou odpočinul sobě . . .
já kdybych měl dvě skývy chleba jen,
ta větší vždycky patřit bude tobě.

Jaroslav Rouček.

O theorii přirozeného vývoje náboženství.

Úvaha ze srovnávací vědy náboženské. Podává Ant. Nevrkla.¹⁾

Lidstvo rozděleno jest ve dvou proti sobě příkře stojících táborech, mezi nimiž není přechodu, není smíření, které prudce proti sobě útočí na život a na smrt. Na jedné straně stojí církev katolická se svou věroukou a mravoukou, která veškeren život prochvívá a určuje, na druhé pak všickni, kdož se jí bojí a vším úsilím pracují o jejím zničení. Původem církve jest Bůh, který ji založil, aby všickni lidé do ní vstoupili, prostředků, jichž člověku k dosažení posledního cíle nezbytno, užívali — vůbec aby všickni ve věcech víry a mravů církve poslouchali. Ale zporná mysl člověka nerada cítí vládu nad sebou, nerada vzpomíná na život posmrtný, na Boha, vzpouzí se a vším úsilím snaží se ideu božskou z mysli vypuditi, ano téměř Boha s trůnu jeho velebnosti svrhnouti. A k tomu co lépe se hodí, než popírati tvůrčí jeho moc, než dokázati, že nemá tento svět za původ svůj děkovati Bohu, že hmota od věčnosti trvající svými zákony sama se řídí, sama svou silou plodivou dále života dál a dále rozvíjí, že tvorstvo dál a dále zdokonaluje a tak sama sobě nejvyšším Bohem jest? Odtud odvozovati dlužno, že theorie Darwinova tak se rozšířila, odtud snaha ona přenést theorii tuto i na pole duševní a to na část jeho nejvznešenější, na vědomí závislosti člověka na Bohu, na náboženství.

Člověk jest bytost náboženská. Člověk poznává Boha jakožto příčinu všech věcí, ví, že od Boha závislým jest i původem svým i životem veškerým, poněvadž Bůh dává mu prostředky, by život zachoval. Proto člověk zná i povinnost svrchovanost Boží uznávati, Bohu se klaněti, Boha se báti, do něho všeho dobra se nadíti, v něho důvěřovati a jej milovati, zkrátka: člověk má náboženství.

Náboženství tolik ovládá člověka, že není národa na světě tak bezbožického, který by o svrchované a poslední příčině všeho nevěděl a o ní nepřemítal. Náboženská vědomost o Bohu, známost o povinnosti Jemu se klaněti, pocta Bohu věnovaná budováním chrámů a oltářů, bohoslužbou vnitřní i vnější, domácí i veřejnou — toť jsou věci zvířecí bytosti i té nejdokonalejší nedostižitelné. A právě proti této výši, již proti zvířeti slyne člověk, proti náboženství a tím i proti důstojnosti lidské obrací se ostrí výzkumů oněch učenců, z jichž hlav náboženství se již dávno vykourilo. Ti ne-

¹⁾ Prameny: Fr. Alb. M. Weiss, O. Pr.: „Apologie des Christenthums“ II. — Fr. Hettinger: „Apol. des Christenth.“ V. — Fischer: „Heidenthum und Offenbarung.“ — Dr. Heinrich Lücken: „Traditionen des Menschengeschlechtes.“ — Chr. Pesch, S. J.: „Der Gottesbegriff in den heidnischen Religionen des Alterthums.“ — Chr. Pesch S. J.: „Gott und Götter.“ — Herm. Gruber S. J.: „Positivismus vom Tode Comtes bis auf unsere Tage.“ — Fr. Filip Konečný: „Jak soudí prof. Masaryk o katol. vědě a víře?“ — Wetzer und Welte's Kirchenlexikon: články Heidenthum, Götzendienst, Fetischismus a j.

uznávající nad sebou bytosti, jež všeho jest příčinou, dí, že náboženství není výrazem nicoty člověka proti Tvůrci, že nebylo od něho v srdce lidské vloženo, nýbrž spíše že výtvorem jest mozku člověka, který odevšad onou všemohoucí přírodou obklíčen prvotní pojem její si v Boha změnil, pojem pak ten že dál a dále se vyvíjel, až dospěl té výše, na jaké nyní stojí, že však i dále se vyvíjovati může a bude.

Aby pak názory jejich tím většího nabývaly významu a rozšíření, snažili se „vědecky“ dokazovati, že jak fysický tak i sociální a zvláště náboženský život člověka nezvratným přirozeným zákonům jest podroben. K tomu výborně se jim hodila nově vznikající odrůda vědy — srovnávací věda náboženská.

Vědu vůbec lze definovati: souhrn poznatků, které na jeden a týž předmět se vztahují, pokud tyto poznatky jsou důvody dokázány, dle obsahu k sobě seřaděny a v jednotný, sečlankovaný celek spojeny. Podle toho srovnávací věda náboženská jest rozumové bádání a poznání způsobu, kterým duch lidský, přirozeností svou k úctě Boží vedený tomuto pudu zadostčiniti se snažil. Anima naturaliter christiana, či možno říci religiosa cítící v sobě potřebu Boha ctíti, nemajíc však vůdce spolehlivého, různým způsobem cestu tu nastupovala. Z památek pak klopotné práce té, které u různých národů se nám dochovaly, zrnka jednotlivá vybírati a ukazovati, k jiným podobným přirovnávati a tak před očima rozvíjovati obraz výsledků, jakých lidstvo se do dělalo nejsouc vedeno rukou vyšší, to jest předmětem srovnávací vědy náboženské.

Jest to věda jedna z nejmladších, ale v proticírkevních kruzích se jí věnuje neobyčejná pozornost. Příčinu toho udává Emanuel Cosquin v „Moniteur Universel“ (r. 1889): „Ve všech věcech jest móda, v nevěře i v ostatních. Dnes jsou v módě „dějiny náboženství“, „věda náboženská,“ nástroj to válečný, jehož se pod záminkou, různá historicky známá náboženství vespolek přirovnávati a v jejich prvky rozkládati, zneužívá, by se jím podkopala víra ve jsoucnost či lépe v možnost nějakého zjeveného náboženství.“ První stolice pro srovnávací vědu náboženskou byla zřízena na návrh dvou .: bratří P. Berta a J. Ferryho r. 1879. na Collége de France, příkladu pak této následovaly Brussel (1884), Řím (1886), čtyři university hollandské (1887) a jiné. O tom píše katolická „Revue des religions“ r. 1889.: „Ať nikdo se tím neklame; proud, kterýž tyto učitelské stolice zřizuje, jest týž, který zničil fakulty theologické a vyučovati náboženství v obecných školách zakázal.“ A píše tak právem. Vždyť jména Ch. Renan, Maurice Vernes, A. Réville v Paříži, C. P. Tiele v Leydenu, B. Labanca v Římě a Max Müller v Oxfordu jasným jsou dokladem, jakého smýšlení muži stolice tyto byly obsazeny.

Ale i tu má platnost, co praví Alb. M. Weiss¹⁾: „V otázkách takových leží rozhodnutí ne v tom, co si učenci přejí a neučení tvrdí, nýbrž jedině ve svědectví dějin. Jména brzy se zapomínají, perutná hesla se navzájem potírají, toliko důvody dokazují a dále trvají.“ Kdo tedy s láskou po pravdě stopuje svědectví dějin, či rozum není zaslepen vášnivou nenávistí proti všemu, co křesťanského, musí se skloniti před důkazy, jež proti smyšlénkám rationalistickým všude staví historie. A skutečně sám Max Müller, ač rationalista neuznávající církve a jejích institucí, zkoumaje ony památky historické dosti nestranně si při svém bádání počíná, tak že spisy svými „Úvod ve srovnávací vědu náboženskou“ a „O vzniku a vývinu náboženství“ velmi mnoho ukázal, co úplně vyvrací theorie ostatních rationalistův o vzniku a vývinu náboženství a potvrzuje tak názory, jež o původu náboženství hlásají učenci a badatelé církvi a Bohu dosud neodcizení.

Avšak ani se strany katolíků neleněno, nýbrž horlivě pracováno v oboru srovnávací vědy náboženské. Již v letech sedmdesátých Dr. Heinrich Lücken vydal spis pod názvem „Die Traditionen des Menschengeschlechtes oder die Uroffenbarung Gottes unter den Heiden.“ Po něm vydal Fischer „Heidenthum und Offenbarung.“ Nyní pracuje bedlivě na poli tomto Chr. Pesch S. J., jenž sepsal „Der Gottesbegriff in den heidnischen Religionen des Alterthums,“ „Der Gottesbegriff in den heidnischen Religionen der Neuzeit“ a „Gott und Götter.“

U nás otázkou o původu a prvotní formě náboženské nemnoho dosud bylo napsáno. Prof. Masaryk pojednává ve svých „Základech konkrétné logiky“ mimo jiné i o této otázce, ovšem ve smyslu církvi nepřiznivém. Proti němu vydal Fr. Filip Konečný spis „Jak píše prof. Masaryk o katol. vědě a víře,“ kde i toto thema několika články probírá, pak Vinc. Drbohlav již dříve napsal v Obráně víry roč. IV. článek „O fetišství.“

Studium srovnávací vědy náb. jest velmi nesnadno: žádat nejen velikou znalost jazykovou, nýbrž i zběhlou dějepisnou, nadání filosofické, lásku ku pravdě, zapíravost vlastního mínění, přísnou objektivnost, neúmornou píli a naprostou nestrannost. Těch vlastností nedostává se ovšem lidem všem. Odtud ona dělba práce, odtud ony různé názory o prvotní formě náboženské, názory, které však lze sloučiti ve dvě hlavní kategorie: názor křesťanský opírající se o Písmo sv. s jedné, a názor rationalistů se strany druhé.

I. Názor Písma sv.

V pravdě křesťanský badatel vždy se ohlíží, co učení církve praví o předmětu jeho, vždyť to jest jaksi normou a konečným cílem všech jeho výsledků, k němuž jest mu dospěti. I v oboru

¹⁾ Ap. d. Chr. II. 88.

tomto má před sebou bezpečného vůdce, Písmo sv., hlavně Zákon Mojžíšův. Zákon tento povstal v době, kdy národ israelský vysvobozen z Egypta po 40 roků bloudil po pouštích sinajských. Čerpal pak Mojžíš zprávy své dílem z pramenů ještě starších (o potopě), dílem z ústního podání v rodinách patriarchů dochovaného. Patří tedy Zákon Mojžíšův, nehledíme-li ani k inspiraci, k nejstarším zprávám historickým, které ze šeré dávnověkosti nám jsou dochovány. Vizme tedy, jak Písmo sv. popisuje náboženský vývin člověka!

Jediný Bůh všemocným slovem svým všecko stvořil, týž Bůh se zjevoval Adamovi a poučoval jej, předváděl mu jednotlivé tvory, aby jmenuje je tříbil svůj rozum, a dal mu příkázání, by cvičil jeho vůli. Tento těsný poměr člověka k Bohu byl sice přerušen hříchem prvotních rodičův, ale známost Boha pravého hříchem ihned nebyla vyhubena, vždyť Kain a Abel oběti své přinášeli pravému, jedinému Bohu. Za třetího pokolení potomkův Adamových byla zřízena veřejná bohoslužba k úctě Boží a to v rodině potomků Sethových („synů světla“), kteří se oddělili od potomků Kainových („synů světa“), kteří v modloslužbu upadali. Když pak potopou pokolení lidské toliko na rodinu Noemovu bylo obmezeno, opět to byl týž Bůh, kterému zachráněná rodina svůj dík obětí vyjadřovala, a který s ní znova smlouvu uzavřel. Rodiče Abrahamovi již propadli modloslužbě. Za času Josefa, syna Jakubova, panoval v Egyptě kult slunce. Jeden a týž Bůh, kterýž dříve si vyvolil Abrahama, uvedl Jakuba do Egypta a zachoval potomky jeho rozmnožené v národ veliký tím, že vyvedl je z Egypta do země zaslíbené. Dal národu israelskému předpisy své na hoře Sinaj a tím učinil jej národem svým, nositelem idey messiášské. — Potud líčen jest vývin náboženství v Zákoně Mojžíšově. Ovšem namítají racionalisté místo v Ex. 6. 2. 3.: „I mluvil Hospodin k Mojžíšovi: Já Hospodin, kterýž jsem se ukázal Abrahamovi, Izákovi a Jakubovi za Boha všemohoucího (hebr. El Šadai), a jména svého Adonai (= čte se místo Jahveh) neoznámil jsem jim.“ Místo toto však správně vyloženo úplně odpovídá duchu Písma sv. Hospodin dí Mojžíšovi, že se patriarchům zjevoval jako El Šadai, ne však jako Jahveh. Ale i tu patrna jednota a identita božské osoby. Bůh, bytost nejdokonalejší a nezměnitelná, ne najednou, nýbrž časem náplň svého Božství určitěji zjevoval a tomuto zjevení přiměřené jméno si dával. Smysl pak místa toho jest: Praotcové znali mne jako Boha všemohoucího (viděli krásu světa ode mne stvořeného), ale jako Pána (Jahveh), jsoucího, nezměnitelného, v plnění slibů svých věrného, jako Hospodina mne nepoznali, vždyť se nedočkali vyplnění slibů mých. Ale vy se dočkáte vyplnění slibů mých, vždyť, jak se praví dále ve verši 7.—8., „přijmu vás sobě za lid a zvíte, že já jsem Hospodin (Jahveh) Bůh váš, jenž jsem vyvedl vás ze žaláře Egyptských a uvedl do země, nad kterou jsem zdvihl ruku svou (= přísahal), že dám ji

Abrahamovi, Izákovi a Jakubovi: a dám vám ji k vládnutí, já Hospodin (Jahveh).“

Na žádném místě Pentateuchu není ani nejnepatrnější zmínky o vývinu monotheistické idey z názorů polytheistických. — Ale s druhé strany samo patero knih Mojžíšových vysvětluje původ pohanství. Ona pýcha člověčenstva stavícího věž babelskou a následující na to rozptýlení do všech končin světových, toť dle učení sv. Otců i vynikajících badatelů novověkých hodina, kdy povstala jak různost národův tak i pohanství. A když tak zřejmě ukazuje Pentateuch, že monotheismus původním byl člověčenstva náboženstvím, z toho pak že teprve se vyvinulo modlářství a polytheismus jakožto znetvořené ono prvotní čisté, Bohem zjevené náboženství, což divu, že s takou pílí a urputností snaží se rationalisté netoliko božskou jeho inspiraci, nýbrž i původ od Mojžíše zvrátiti dokazující, že Pentateuch dílem jest panstvíchtivého kněžstva, které za hlubokého úpadku náboženského vědomí Israelitů, používajíce starších zpráv a pramenů historických v 10. teprve století př. Kr. čtyři knihy Mojžíšovy a knihu Josue velmi nešťastně sestavilo, kniha pak pátá Mojžíšova že teprve v 7. století povstala a to tím, že ony čtyři knihy často byly přepracovány a uvedeny ve formu tu, jak je máme nyní.

K Pentateuchu důstojně se řadí ostatní knihy Písma svatého. I v nich všude zřejmo, že pohanství odpadem jest od původně zjeveného monotheismu. Nemá ovšem Písmo sv. toho účelu, aby nám bylo knihou všeobecných dějin, bychom v něm vývoj celého pokolení lidského jak historický tak i kulturní stopovati mohli, nýbrž vypravuje nám o oné velemoudré božské oekonomii, již Bůh víc a více lidstvo na Messiáše připravoval, kterak, zanechav ostatní národy, aby svou dále se ubíraly cestou, vyvolil si národ israelský, o ten nadále se staral a k cíli konečnému, Messiáši přiváděl. Proto ostatní národové jsou Písmu sv. veličinou po výtce negativní, které sice nepopírá, s kterou se však pozitivně dále neobírá. Ale tam, kde lid israelský buď sám s jinými kmeny pohanskými se stýkal přijímaje od nich náboženství pohanské, neb od nich nepřátelsky byl napaden, užije P. sv. každé příležitosti, aby názor svůj o jediném pravém Bohu důrazně vždy vytklo. Vždyť většina knih byla sepsána za nejbujnějšího života a rozkvětu modloslužby. Proto výroky oněch knih jsou ohniví svědkové ducha božského, který v nich své těžce uražené cti, svého výhradného a přece tak často zneuznaného práva domovského v srdci člověka pro lepší budoucnost si hájí a modloslužbě, nad celým člověčenstvem zdánlivě triumf slavící celou vnitřní její nicotu a budoucí i vnější zničení před oči staví. Klassické místo jest v knize Moudrosti 14. 12.: „Počátek zajisté modlářství jest vymyšlení model, a vynalezení jejich jest zkáza života. Nebo s počátku nebyly aniž na věky budou. Marnost zajisté lidská uvedla je na okršlek země: a protož krátký jim konec uložen jest.“ Potom

se vypisuje původ modloslužby, kterak otec žele mrtvého syna, dal si obraz jeho udělati a ustanovil na počtu jeho rodinné slavnosti, které však později konány byly jako po zákonu. Nebo přinesli si z daleka obraz osoby milé, umělecky provedený, jehož „krásou lid sveden jsa toho, který před časem jako člověk ctěn byl, již za boha měli.“¹⁾ Pak se vypisují ony hrozné neřesti, jež lidé modloslužbě oddaní páchali, jež hrozným toho jsou dokladem, jak hluboko klesá mysl lidská, která spustí se vedoucí ruky Boží, jež však výstražným jsou hlasem, ať zarazí se lidstvo na oné srázné dráze do propasti nevěry. Podobná místa jsou v kap. 13., 15. a 16. — I proroci zvláště Isaiáš a Jeremiáš ve jménu Božím proti modloslužbě bojovali vyzývajíce lid, aby vrátil se k svému původnímu čistému náboženství, že pak Hospodin sám mu pomůže proti nepřátelům vnějším, lid israelský tehdy odevšad tísnil. V Nov. Zákoně budiž ukázáno aspoň na list sv. Pavla k Římanům I. 21—25.: Pohané „poznávše Boha (rozumem přirozeným ze všeho stvořeného), neoslavovali ho jako Boha aniž mu děkovali: ale marní učinění jsou v myšleních svých (modloslužbou) a zatmíno jest nemoudré srdce jejich (= zkaženost mravů a slepota srdce, což později ve v. 26. a násl. se vypisuje), nebo pravíce se býti moudřími, učinění jsou bláznvy. A změnili slávu neporušitelného Boha v podobenství obrazu porušitelného člověka i ptactva i čtvernohých hověd i zeměplazů. Pročež vydal je Bůh v žádosti srdce jejich, v nečistotu, . . . jenžto změnili pravdu Boží v lež, a klaněli se i sloužili stvoření raději nežli Stvořiteli, kterýž jest požehnaný na věky.“ — Všude tudíž ukazuje Písmo sv. důrazně na šířící se úpadek lidstva od původního monotheismu, všude ukazuje víc a více klesající pochod jeho s výše původní dokonalosti náboženské. Písmo sv. nezná ponenáhlého výstupu mnohobožstvím k čisté víře v jediného Boha, nezná duševní evoluce, nýbrž toliko revoluci, která vyšla z převrácené vůle a která všechny duševní mohutnosti sobě služebnými učinivši, lidstvo zavedla v takové bludiště náboženské, odkud nikdo ukázati nemohl východu než Ten, na nějž se již Plato těšil, že přijde a že lépe poučí lidstvo zbloudilé. —

II. Názor rationalistický.

Proti názoru, že monotheismus byl prvotním náboženstvím lidstva, první povstal Hume, který jsa přívržencem skepticismu vše v pochybnost bral, a po něm Comte, původce pozitivismu, jenž proti názoru křesťanskému postavil svoji theorii vývoje náboženského. Brzy si získal Comte tolik přívrženců, že i mnozí badatelé, kteří jinak Boha uznávají, nemohou se sprátně s jedním přirozeným vývinem biblicko-historickým, poněvadž rationalistické spekulace svými sice nedokázanými, ale všude s vírou přijímanými důsledky o principu

¹⁾ Kn. Moudr. 14. 20.

přirozeného a nutného vývinu i v přírodovědě všude nabyla vrchu. V řádu přírody prý se vše vyvíjí od nedokonalého k dokonalejšímu, proč by tedy i v náboženství nebyl pokrok od nejjednoduššího a nejprimitivnějšího, třeba od fetišismu polytheismem k názorům monotheistickým? Jako prý člověk nezačal si napřed stavěti palác a naposledy, po mnohé práci, pokroku a zkušenostech nedospěl k tomu, aby si stavěl chatrč, tak ani v náboženství neměl s počátku nejlepší a nejjasnější pojem o Bohu, nýbrž slabý, nejasný a v mnohém nedokonalý, tedy ne monotheismus, nýbrž fetišismus neb animismus neb aspoň polytheismus. — „Omnis comparatio claudicat“ říká se — kulhá i toto přirovnání, poněvadž se stejnou oprávněností možno proti němu postaviti jiné. Což se velmi často nestává, že mnohý, jenž v mládí obýval paláce, byl rád, když ve stáří byl přijat někde v bídne chatrči? Ano, nestává se velmi často, že o věcech náboženských učení pání ve svém mládí mnohem více věděli a je lépe zachovávali, než ve věku pozdějším? Mají tedy přece napřed palác a dostanou se do bídne chatrče.

Než přes to přívrženci theorie vývojové s nevysvětlitelnou tvrdošijností na tom stojí, že prvotní forma náboženství byla nejnížší, kterou možno vymysleti, nejhrubší fetišismus, — úcta kamenů. Vždyť představiti si člověka, jenž právě ze stavu zvířecího v člověka se vpravoval, kterak klečí před kočkou nebo krokodilem, bylo by přikládati mu příliš mnoho rozumu. Nejnížší bytostí jistě jest kámen, proto nutno hlásati, že prvotní náboženství záleželo v úctě kamenů. Najde-li se ještě něco nižšího a člověka nedůstojnějšího, bude „vědě“ prohlásiti, že to bylo prvotným božstvem lidstva. Posud však musí věda tato hlásati, že první formou náboženství byla úcta kamenů, potom nastoupila úcta slunce, sil přírodních a zvířat. Později vyvinul se názor o nesmrtelnosti duše a z toho velikými již kroky přibližovalo se pokračující lidstvo k pantheismu, dualismu, židovskému a křesťanskému monotheismu, dále k monotheistickému purismu islamskému, až konečně dostoupil vývoj ten vrcholu své pouti v rationalismu, nejvyšší vymoženosti pokrokové filosofie a v buddhismu, nejkrásnějším to výkvětu pravé dokonalosti a nehynoucího blaha. —

Prof. Masaryk nemá sice theorie této tak vyvinuté, ale aspoň hlavní rysy možno i u něho nalézti. Uvedu aspoň úryvek ze spisu jeho „Základové konkrétné logiky“ str. 173.: „Představme si člověka v primitivních jeho poměrech. Se stránky citové a volní strach a bázeň převládají nad city jinými a vůbec city a slepé síly vrch mají nad činností rozumovou. Rozumová pak činnost skoro všecka záleží na smyslném nazírání jednotlivin; člověk všecek je ztracen ve smyslnosti citův a představ, obrazivost chladné rozvaze a klidnému věcí pozorování a vykládání místa nepřije . . . Člověk vymanil se časem ze smyslnosti a naivné nazíravosti, rozlišoval představy v paměti od představ aktualných, sen od bdění, srovnává věci s myslí klidnější počal abstrahovati a generalisovati a pozoroval věci vnější

a sebe sama chladněji, čím více sobě přírodu a sebe sama podmaňoval. Ovšem že hned s prvopočátku některé pojmy měl přesné. Takto pozorováním a srovnáváním věcí samých anthropomorfistické názory část po části se nahrazovaly vědeckými, člověk časem obrazivosti dal logickou uzdu, přestáváje zosobňovati příčiny sekundární a primární. Takto z prvotního anthropomorfismu fetišistického vyspěl v názor polovědecký a polomythický, až konečně — a na tom stupni stojíme jednou nohou my — ve všech oborech vědecký názor zatlačuje mythický . . .“ To jsou slova Masarykova.

Kdyby tomu bylo tak, jak rationalističtí vědci dokázati se snaží, bylo by veta po celém křesťanství a veškeru náboženství vůbec by pozbylo vší vážnosti. Křesťanský názor učí, že, jakkoli v povaze lidské jest jakýsi základ, touha a potřeba náboženství, přece nebyl to člověk sám, jenž dle prof. Masaryka „ani rozumu ani vůle nemaje v pořádku,“ náboženství si bez Boha utvořil, nýbrž že Bůh dobrotivý to byl, jenž dav člověku po sobě touhu, sám laskavě jej poučil a jemu náboženství nadpřirozené a, pokud třeba bylo, i přirozené zjevil, tak že původcem náboženství jest Bůh a nikoli člověk. Prvotnou formou náboženství nebyl fetišismus ani anthropomorfismus ani polytheismus, nýbrž monotheismus. To znamená, že lidstvo při svém počátku v jednoho Boha věřilo, že mnohobožství a modlářství, pokálené názory o Bohu, jak je nalézáme u národů pohanských, nejsou z doby prvotné, nýbrž pozdější, totiž z té, kdy lidstvo od původní idey náboženství se uchýlilo, své vlastnosti lidské, dobré i zlé na Boha přeneslo, dle sebe o něm soudilo a ztrativši tak vznešené ponětí o jeho nekonečnosti a neobsáhlé velebnosti, zmenšilo jej a nadělalo si bohy mnohé.

Vizme tedy, jakým se jeví rationalistický názor o původní formě náboženství ve světle dějin. Stopujeme-li nejstarší historické památky, které se nám u národův dochovaly, všude shledáváme, že názory náboženské jsou tím čistější a vznešenější, čím dále se postupuje k pravěku. Pozorujme na př. náboženský vývoj Indů, jak nám líčen jest podle nejstaršího pramene dějin indických, podle Véd. Prameny tyto sepsány jsou sanskritem, společnou to prařečí všech indoevropských kmenů. Věda (vědět, *oîda*, videre, wissen) značí tolik co věda, posvátná věda. Jsou to čtyři sbírky: Rig, Saman, Yajus a Atharvan. Pokud se týče stáří, jest nejstarší Rigvéda, dílo, jehož původce již Atharvanvéda nazývá „slavným pěvcem dávnověku.“ Rigvéda obsahuje tedy nejstarší památky, které nejsou dílem doby krátké, nýbrž výsledkem duševní práce několika století. Stáří Atharvanvédy se klade do 11. stol. před Kr., Rigvédu možno tedy položit mnohem dříve, asi do 15. stol. př. Kr., do doby, kdy vznikl i Pentateuch Mojžíšův. Proto Rigvéda jest hlavním pramenem prvotního náboženství indického.

Rigvéda jest sbírka mnoha lyricko-náboženských písní, které mají sice objektivní náboženský podklad, avšak, jak je nyní máme,

nelze přesně stanovit, kterým pořadem by se měly sestavit, jak historicky vznikly. Ale přec, ač na první pohled dosti spleťtým se jeví v nich indický Pantheon, tak že ani nelze najisto poznati, jak se jmenoval prvý bůh indický, možno některá stadia náboženského vývoje určit. Dr. Fischer v knize „Heidenthum u. Offenbarung“ stanoví v době, o které nám zprávu podávají Vědy, u vývoji tom tři doby: 1. arijskou, kdy Indové, Peršané a jiní kmenové indoevropští dosud spolu žili, s bohem Varunou v čele, 2. specificky indickou s národním bohem Indrou a 3. dobu spekulace a reflexe.

V době první tomu bohu přísluší největší stáří, který se vyskytuje i u těch národů, s kterými Indové tehdy bydlili. Jest to bůh Varuna, kterému se vždy přidává příjmi Asura, u Peršanů Ahura.

Varuna jest nejvyšší Bůh, duchovní bytost, duch (= Asura) $\alpha\alpha\tau'$ $\epsilon\zeta\omicron\chi\acute{\eta}\nu$, otec Asura, veliký Asura, „jehož vůle všichni bohové poslouchají, poněvadž v něm jsou prvopočátečné asurické síly“ (jak se praví v jedné písni z Rigvédy). Varuna jest nad ostatními bohy netoliko stářím, nýbrž i důstojností a vznešeností, jest králem nade všemi bohy a smrtelníky. Ostatní bohové nazývají se jeho posly a jsou vlastně vykonavateli jeho vůle.

Varunovi po boku stojí duchové nebeští Adityas, kteří jsou mu úplně podřízeni. Jsou to čirí duchové a jmenují se proto též Asurovci. Činnost jejich vztahuje se na svítící tělesa nebeská. Nejsou sice ani sluncem ani měsícem ani hvězdami ani ranními červánky, nýbrž v pozadí těchto zjevů nositeli všech účinků světelných. V této své úloze velice poukazují na biblické anděly. Pokud se tkne poměru Varunova k přírodě a lidstvu, jest Varuna tvůrcem nebe a země, které nesou známku jeho moudrosti, jest původcem přírodních zákonů i zákona mravního, který zavazuje lidi, aby mravně jednali, jest všudypřítomen a vševědoucí. Pozoruhodno jest ono stále opěťované vědomí viny člověčenstva proti Bohu, jež se v přemnohých písních Rigvédy jeví, jež pokládá i nemoci i smrt za trest spáchaných provinění. Pesch uvádí na doklad toho následující statě z Rigvéd: ¹⁾ „Zná Varuna ptáků hnízda, ptáků ve vzduchu poletujících, zná jsa obyvatelem moře veškery na něm lodi; zná cesty větru, založil si mezi lidmi velikou slávu a to v našich vlastních domech.“ Jinde: „Velikou moudrostí učinil všecka svá díla.“ — Varuna jest však též spravedlivý a svatý, odměňuje dobré, trestá zlé, odpouští hříchy, jest vůbec původcem zákona mravního: „Proto chceme tobě, ó mocně Zrozený, nyní i budoucně vysloviti poklonu, na tobě stojí jako na nepohnuté skále tvoje zákony, ó Nepodvoditelný! Osvoboď mne ode hříchu jako od řetězu, zaplaš ode mne strach, přijmi mne na milost, ó svatý králi Varuno!“ A jinde: „Odpust' nám, v čem otcové naši se zpronevěřili, a v čem my sami jsme pochybili . . . Hřešíme-li

¹⁾ „Der Gottesbegriff in den heidn. Rel. des Alterthums“ str. 6.

my proti božstvu, přestupujeme-li příkázání tvá bez rozumu, netrestej nás, Bože, za hříchy ty.“ Účelem člověka jest, aby prost jsa hříchu, patřil jednou na Varunu: „Ku předu, ku předu spěchej starými pěšinami, jimiž odešli otcové pravěku. Krále potom uzříš a Yamu (prvního člověka) a Varunu, boha. Nalezni předky i Yamu, nalezni své dobré skutky, příkázané i dobrovolné v nejvyšším nebi.“

Jest tedy zcela odůvodněn výsledek, k jakému dospívá Kr. Pesch: „Na nejstarším stupni vývoje náboženství dle Véd jest Varuna jediný bůh Indů, tvůrce nebe i země, zákonodárce přírody i lidí, soudce všech, odplatitel dobra i zla zde i na onom světě.“¹⁾ — Nikde tu není zbožnění přírody, sil jejích nebo jiných předmětů. Jest to v této době monothéismus, který byl nepopíratelně prvním a nejvyšším článkem ethicky náboženského vývoje Indů. — Ale nezůstal jím. —

Nastala druhá doba, doba specificky indická, a s ní Indra nastoupil na místo Varunovo. Politický obrat, který národ indický zaujal k ostatním arijským kmenům odděliv se od nich a svá vlastní si založiv sídla, nezůstal beze vlivu ani na náboženské a mravní názory jeho. Ustavičnými boji a zápletkami, jimiž toto rozdělení bylo provázeno, oslaboval se smysl pro pravdu, mravnost a právo.

Varuna, strážce ctností těch ustupoval, a místo jeho ponenáhlu zaujímal Indra jakožto Bůh válečné síly, boje a pomsty. Ovšem nestalo se tak najednou a bez boje. Stará víra dosud měla zastance, jak z mnohých písní Rigvédy patrno. Ale potřeba silných mocností v době trudné nabyla vrchu. Indové potřebovali fysické síly a moci — Indra jest nejsilnější, před nímž všichni prchají. Indové potřebovali bojechtivých hrdinů, kteří by je k vítězství vedli, — Indra jest veliký, mocně ku předu se ženoucí hrdina, jemůž nic odporu neklade, který blesky hromové v ruku třímá — zcela podobný řeckému Zevovi. — U Indry ethický moment klesá do pozadí a převládá moment po výtce naturalistický, fysický, a tím brána dokořán otevřena nesčetným bohům přírodním.

Nebe a země, dříve tvory nejvyššího boha, staly se nyní otcem a matkou bohů: Rudras byl bohem větru, Marutas počasí, sluneční bohové byli Puschan, Surya, Savitar; ranní červánky jsou bohem Ušas, oheň zbožněn pod jménem Agni.

Ukazuje nám tedy druhá doba Véd obraz velmi pestrého polytheismu. Z čistě duchové výsosti klesalo náboženství indické ponenáhlu na zevnějšek věcí přirozených.

Třetí doba jest jen reflexí doby první. Lze tu pozorovati snahu, aby opět jediné božstvo úcty obecné dosáhlo.

Ale snaha tato stala se východištěm dalšího úpadku náboženství, jež se měnilo ponenáhlu v pantheismus, v úctu Brahmy.

¹⁾ Op. cit. str. 7.

Brahma značilo v nejstarší již době vůbec modlitbu, poctu bohu věnovanou. Později jméno přeneseno i na oběť, bohům od kněží přinášenou, jež připravována byla z mléka a horské rostliny Soma. Indové rozdělení byli v přesně uzavřené kasty, mezi nimiž první místo si získali kněží. Ti přinášejíce oběti byli pojmenováni *Brahmaná* (= prositelé). Ale časem nápoj onen božský, kterým téměř bohové nuceni byli oběti přijímati a milosti udělovati, byl jakožto samé bohy určující duchovní moc personifikován, a na něho božské síly a vlastnosti kupeny. Tím zase ovšem učiněn krok k jednomu nekonečnému. Ale tímto kupením vlastností různých rozplývaly se ponenáhlu meze určité osobnosti, a uctíváno cos nekonečného sice, avšak neurčitěho pod jménem Brahma — totiž ten, k němuž modlitba (Brahma v prvotním slova významu) se děje, nebo dle Fischera¹⁾ značí Brahma též duchovní pučení, snahu po vzrůstu. Tím bytost nekonečná byla zbavena své podstatné vlastnosti, totiž určitosti a jednoty, Brahma pak považován netoliko za původce a vnitřní mohutnost božskou, nýbrž i za duši veškerého světa, všechny zjevy jeho pronikající a oduševňující, z které též vyplynul celý svět. Tím ocitnul se náboženský vývoj indický v pantheismu (okolo r. 600. před Kristem).

Aby pak Brahma uveden byl ve spojitost s náboženstvím dřívějším, byli starší bohové povýšeni za otce, dědy, strýce atd. Brahmovy, čímž se utvořila pozdější přebohatá mythologie indická, v níž počet bohů s počátku čítán na 3339, později na 33.000, konečně (ovšem beze jmen) na 330 millionů!²⁾

Pantheismus indický velmi přispěl k nauce o stěhování duší a s ním souvisící účtě zvířat, z nichž nejposvátnější jsou kráva a opice. Mezi lidem neměla však tato brahmanská spekulace velkého vlivu. Lid v účtě bohů přírodních klesal hloub a hlouběji, až konečně v posledním stadiu náboženství indického budhismu tak hluboko poklesl, že uctívány vlasy, peří, kosti, které prý pocházely z osob a věcí, ve které Budha před svým oslavením během tohoto života pozemského se vtělil.

K týmž důsledkům jako u Indů dospěli bychom i u jiných národů, jak u těch, u nichž památky historické sáhají do šerého dávnověku (u Peršanův a Egyptanů), tak i částečně u Řekův a Římanův, ač u těchto dějiny nesáhají daleko přes rok 1000. před Kristem.

U Peršanů pramenem prvotního náboženství jest Avesta, významem podobná indické Rigvédě, ale stářím o něco mladší. Peršané jakožto národ arijský bydleli původně s Indy. Proto podobnou s nimi mají i mythologii, která se po většině v nejstarší době lišila jenom jmény bohů: Ahura-Mazda zastupuje Asuru-Varunu,

¹⁾ „Heidenth. und Offenb.“

²⁾ Srv. Hammerstein S. J.: „Edgar, oder Vom Atheismus z. voll. Wahrheit.“

šest Ameshaspentas se významem podobá šesti Adityům indickým. Nade vši pochybnost však jest, že v nejstarší době perské náboženství mělo po výtce ráz monotheistický, který mnohem déle si podrželo než náboženství indické, poněvadž Indové obklopeni přírodou, všude bujně se rozvíjející a stále omlazující, snadněji novotám sluchu popřávali než Peršané na drsné planině eránské.

Egyptané prokazovali v nejstarší době poctu, pokud z pramenů ukázati možno, bohu Ra, kterému připisovali mnoho vlastností, jež i my Bohu přikládáme. V pozdějším, v Egyptě tak rozšířeném kultu zvířat jest pozorovati již veliký úpadek a zkázu tohoto prvotního lepšího náboženství.

Pokud nám prameny historicky bezpečné podávají zprávy o Řecích, vystřídala se v té době trojí generace na posvátném Olympu. A že starší Uranus více měl na sobě vlastností, jež na jediného, svrchovaného Pána nebes poukazovaly, než pozdější Zeus, netřeba dále dokazovati.

Uvedené doklady dějin jasně potvrzují výrok racionalisty Maxe Müllera: „Čím dále pronikáme do dávnověku, čím více zkoumáme prvotní částky každého náboženství, tím čistější nalézáme pojmy o božství.“¹⁾

(Příště dále.)

Z cyklu básní „Do podkroví.“

I.

Buď rodný dům můj požehnán,
kde žití mého uvítán
byl první krásný den!
Ten mládí čas jak slunce jas
buď třikrát pozdraven!

I tebe často vzpomínám,
má kolébko, než usínám,
ty říše rajských snů!
Jak v tobě klid, vše zapomnit,
jen v hrobě naleznu.

Jak tobě, drahá matičko,
se odměním jen maličko?
Tvé lásky sladký hled
jak záře hvězd mi vůdcem jest,
kdy tonu v moři běd.

Jak modlitby té zapomnit,
jíž's nejprv nebes Pannu ctít
mne v klíně učila!
V mém srdci zní jen prosba k Ní,
by vždy tě chránila.

Buď rodný dům můj požehnán,
kde žití mého uvítán
byl první krásný den!
Ten mládí čas jak slunce jas
buď třikrát pozdraven!

¹⁾ Wissenschaft der Sprache II. Str. 395.

II.

o mýlíte se, lidé zlatí,
kdož v lásce rovnost hledáte,
zde pravidlo to nejmní platí,
kdo více miluje, vždy poznáte:
 když udeřen
vám ranou neodpoví
 a pohaněn
má pro vás úsměv nový,
kdo stále nových obětí je schopen
a vždycky odpustí, když nepochopen,
 ne vládce, sluhu
spíš nezištného ve skutech kdo jeví, v řeči,
kdo více snese, strpí — toho láska větší.

Tak Bůh jen miloval nás s kříže,
a stín té velké milosti
jen matku k dětem pevně víže,
jež všeho vzdá se, vyhostí,
 co zdá se jen,
že dětem v štěstí stojí,
 a ráda v plen
jim přání, touhu svoji
dá, i tu nejmilejší, naděj' mnohou
tak v oběť dětem vlastní šlape nohou,
 a třeba srdce
se chvělo bolem, je i tehdy spokojena,
když dítě šťastnější než ona zarmoucená.

Václav Jarský.

Jest katolická theologie samostatnou vědou?

(Řeč, kterou o slavnostní akademii posluchačů vysokých škol na Velehradě dne
9. srpna 1894 proslovil Jan Staněk.)

Žijeme v době, kdy duch lidský více než kdy jindy, s rychlostí úžasnou, s kvapem a zimničním rozechvěním se povznáší k závratným výšinám vědy, ale žijeme také v době, kdy veškeren náš intelektuální život právě pro onu zimničnou rychlost, s jakou se snaží kráčet v před, často poskytuje obraz neurčitosti, spěchu, povrchnosti a někdy dokonce i bezmyšlenkovitosti. To jest asi všeobecný pohled na duševní veledílnu devatenáctého století. Jestliže na jedné straně exaktní vědy dostoupily výše dosud nebývalé, ustupují vědy spekulativní j. filosofie a theologie víc a více do pozadí.

Jest to jen přirozený důsledek našich duševních snah. Lidský duch opojen výsledkem, jakého se dodělala empirie ve vědách přírodních, pohlíží s patra na vědy spekulativní a snaží se jim diktovati a vnutiti principy, na jakých budují vědy exaktní. A jestliže tyto principy od předmětu zcela různorodé nevedou k pozitivním výsledkům, jest konečný důsledek tohoto duševního procesu na bíledni: zmatek pojmův, nejistota a skepse všude tam, kde se duch lidský povznáší nad obmezené prostředí hmoty do říše ideální. Dnešní filosofická věda jest jen sbírkou nesčetných a sobě vzájemně odporujících soustav, kdežto katolické theologii — máme tu na mysli theologii v nejužším smyslu t. j. věrouku a mravouku — buď vůbec se upírá místo ve stupnici věd nebo alespoň se nepokládá za vědu speciální. Může-li prý přírodověda nebo historie dokázati jsoucnost Boží nebo pravost učení křesťanského, jest prý theologie jakýmsi článkem či odborem oněch věd, ale nikoli vědou samostatnou. Srovnávací věda náboženská, filosofie náboženských soustav nebo něco podobného — to ať prý nahradí dřívější slavné fakulty theologické na vysokých školách. Tak diktuje zednářský liberalismus a vzdělání národové mají se podrobiti jeho tyrannii prováděné pod rouškou dělané vědeckosti, mají se klaněti jeho vševědoucímu věhlasu!

A přece byla theologie vědou nejvíce a nejdůkladněji pěstovanou, po staletí a věky jsouc uznávána a pěstěna nejvěhlasnějšími autoritami všech vzdělaných národů křesťanských, po staletí a věky zaujímajíc první místo na evropských universitách. Proto upíráti theologii ráz a povahu vědy jest vážným zjevem naší doby, který zasluhuje hlubšího povšimnutí. —

Pokusím se odpověděti na otázku, jest-li katolická theologie vědou a zároveň, jest-li vědou samostatnou, speciální. Co jest věda? V nejširším smyslu jmenujeme vědou vše to, co víme. Víme-li na př., že tento předmět jest strom, mám v duši představu, poznatek, vědomost o tomto předměti, kterou mohu nazvati vědou potud, pokud o tento poznatek více vím, nehledě k tomu, že jsem nepátral dále, proč onen předmět jest stromem. Ale to jest věda jen v nevlastním smyslu. Chci-li nabyti poznání přesně vědeckého, nestačí pouze znáti předmět, ale musím také znáti důvody, pro které jsem jej směl označiti pojmem, pod který jsem jej zařadil. Jest mi netoliko věděti, že tento předmět jest stromem, ale jest mi nejprve indukcí sobě utvořiti pojem stromu a pak dedukcí vyvoditi, že onen předmět má všechny podstatné znaky stromu. Zkrátka: věda ve vlastním smyslu jest zcela jisté poznání pravdy, ale tato pravda musí býti dovozena důkazem. A to jest druhý podstatný znak vědy. — Než řada poznatků důkazem dovozených bez vnitřní, organické souvislosti jest jen souhrnem vědomostí či věd částečných, ale nikoli vědou celistvou. Rozum lidský vychází z jistých principů, které jsou buď samy v sobě evidentní nebo jiným způsobem zřejmy, a na základě těchto

snaží se poznati předmětenstvo v jeho příčinách. A byť tyto předměty byly na pohled nejrozmanitější, pokud je lze odvoditi z týchž principů, tvoří předmět jen jedné vědy celistvé. Ovšem musí tyto poznatky býti organicky spojeny, musí býti dle určitých pravidel sloučeny ve vědeckou soustavu.

Všechny tyto tři požadavky, které činí pojem vědy, nejlépe vyjadřuje výměr Ueberwegův: „Věda jest celek poznatkův ve formě soustavy.“ Poznatkem jest zde míněna každá věta nebo pravda důkazem dovozená.

Zkoumejme nyní, jak se mají tyto vývody k theologii. Naskytá se nejprve otázka, jaký jest předmět theologického poznání, jaký jest předmět, který theologie tak jako každá jiná věda z jistých principů vycházejíc na základě důkazův poznává?

Každá věda má dvojí předmět: materiální a formální. Materiálním předmětem vědy jest věc poznaná sama, na př. lidské tělo, živočišstvo, rostlinstvo. Předmětem formálním zoveme buď hledisko, se kterého věda poznává svůj předmět materiální nebo způsob, jakým nabývá vědeckého poznatku. Tento formální předmět má velikou důležitost pro specifikaci věd. Mohou míti různé vědy společný předmět materiální, ale pak musí míti různý předmět formální, musí poznávati materiální předmět s různého hlediska, různým způsobem. Kdyby toho neměly, pozbyly by své různosti a splynuly by ve vědu jedinou. Lidské tělo může býti materiálním předmětem přírodopisu, přírodopytu i vědy lékařské, a přece každá z těchto nauk má ráz samostatné vědy, poněvadž každá něco jiného na něm pozoruje, každá jiným způsobem v témže předmětě hledá pravdu.

Také theologie má obojí svůj předmět: materiální i formální. Než tu jest třeba rozlišovati. Mluvíme-li všeobecně o katolické theologii, máme na mysli dvojí theologii, přirozenou a nadpřirozenou. Obě mají svůj vlastní předmět formální a částečně i materiální; jsouť to vlastně dvě různé vědy, ačkoli v praxi každý katolický theolog obě tyto vědy harmonicky spojuje.

Materiálním předmětem theologie přirozené jest Bůh jakožto Tvůrce vnějšího světa. Tento svět vnější, veškerenstvo stvořené není ničím jiným než soustavou uskutečněných božských myšlének, jest to jen odlesk či obraz velikých vzorů, které věčně trvají v božském rozumu. Lidský pak rozum, jenž přirozeně ku pravdě se nese, odhaluje ve věcech stvořených tyto odlesky božských ideí a tím poznává věčnou a nezměnitelnou pravdu. Jest sice pravda, že i vědy přírodní mohou svým zpytem a zkumem poznati Boha z věcí stvořených. I přírodovědec zkoumaje vznešené zjevy přírodní nemůže neviděti, že ona všeobsáhlá moudrost, účelnost a krása, jaká se jeví všude ve věcech stvořených, musí míti nějakou poslední příčinu nejdokonalejší a nejmoudřejší a že tato příčina nemůže býti jiná než Bůh. Odtud si také vysvětlujeme, proč největší

učencové na poli přírodovědy j. Koperník, Newton, Linné a řada jiných byli také muži skalopevné víry v Boha. Linné praví v rozechvění: „Já jsem Boha viděl jako kdysi Mojžíš letmo a ze zadu; já jsem Ho viděl a stanul němý, uchvácen obdivem. Několik kročejů Jeho mohl jsem odkryti ve známkách Jeho stvoření; a v Jeho díle i v tom nejnepatrnějším, ano i v takovém, které k ničemu se zdálo býti, jaká síla, jaká moudrost, jaká nevyslovitelná dokonalost!“

Avšak jestliže i přírodověda Boha ze stvořených věcí nejen poznává, ale poznati musí, přece není Bůh vlastním předmětem přírodovědeckého poznání, ale jsou to věci stvořené samy. Přírodovědec přichází svým zkumem až k Bohu jakožto poslední příčině všech přírodních zjevů, ale dále se již neodvažuje. Bůh sám, Jeho byt, vlastnosti a poměr ku vnějšímu světu — tot jest již předmětem vědy theologické. Podobný jest poměr přirozené theologie k historii. Historie předvádí nám sice též Boha, ale pouze jako historické faktum, jak jej líčí staré památky, jak se objevuje ve zvycích, obyčejích a životě toho či onoho národa, ale nedokazuje nikterak Jeho jsoucnosti ani Jeho vlastností. Tohoto předmětu chápe se jediná theologie. Jest tedy zřejmo, že má theologie přirozená svůj vlastní předmět materiální.

Než přirozená theologie má také svůj předmět formální, kterým se liší zejména od theologie nadpřirozené. Jest zajisté dvojí cesta, kterou se Bůh dává člověku poznati: cesta přirozená a nadpřirozená. Cesta nadpřirozená jest cesta zjevení, kterou Bůh zjevuje člověku sebe sama mimořádným, nadpřirozeným způsobem, ovšem tak, aby mu člověk rozuměl t. j. buď vnitřním osvětlením nebo živým slovem. Ale tato cesta není formálním předmětem theologie přirozené. Přirozená theologie poznává Boha druhou cestou, cestou přirozeného lidského rozumu, neohlížejíc se na pozitivní zjevení. A tento způsob poznati Boha jest formálním předmětem theologie přirozené. Veškerý dějiny lidstva učí, že již v těch dobách, kdy národům nebylo známo pozitivní zjevení, vyskytovali se veleduchové, kteří světlem rozumu dospěli k poznání Boha a základních náboženských pravd, pokud je ovšem touto cestou lze poznati. Takovými muži byli nejslavnější filosofové antičtí j. Sokrates, Plato, Aristoteles, Cicero, Seneca. Jest ovšem pravda, že jejich poznání nebylo vždy a ve všem dokonalé, ale dokonalá není žádná věda, každá se teprve vytváří a zdokonaluje postupem času a pokrokem jiných, příbuzných věd. Má tedy theologie přirozená jak svůj předmět materiální tak i předmět formální.

Již na první pohled jest patrné, že přirozený theolog poznává přirozeným světlem rozumu Boha-Tvůrce ze světa vnějšího, nepoznává jej ihned, prvním rázem jakožto pravdu samu v sobě evidentní, ale teprve vývody rozumovými a často i dlouhými a nesnadnými syllogismy a konklusemi dochází ku zřídům pravdy. Tak zbudovány vědecké soustavy theologie přirozené, jak o tom svědčí

počátek bohovědecké Summy sv. Tomáše Aquinského a jiná dogmatická veledíla theologův starších i novějších. Jest tedy nade vší pochybnost jasno, že přirozená theologie jest vědou, a to vědou samostatnou.

Přístupme nyní k theologii nadpřirozené a ptejme se opět na prvním místě, jaký jest její předmět materiální? Jest to sice — jak patrně — také Bůh, ale ne již v objemu tak obmezeném jako v theologii přirozené, netoliko Bůh jakožto Tvůrce vnějšího světa, ale také Bůh jakožto Bůh, v celé své majestátnosti, nekonečnosti a nevyzpytatelnosti, pokud se člověku vůbec jakýmkoliv způsobem zjevuje. Toť materiální předmět theologie nadpřirozené, předmět, jakého nemá žádná jiná věda.

Jaký však jest formální předmět theologie nadpřirozené? Poznává-li pěstitel přirozené theologie Boha světlem přirozeného rozumu, theolog oboru nadpřirozeného bere za základ svého vědeckého poznání zjevení Boží, ale nikoli zjevení bezprostřední t. j. ono, které explicitě, zcela zřejmě a jasně podává náboženskou pravdu. Taková pravda jest jasným výrokem samého Boha a proto musí býti přijata věrou, ale nemůže býti předmětem lidského zkumu. Avšak mnohdy i v bezprostředním zjevení jsou obsaženy věročlánky, které nejsou samy sebou jasny, ale kterých se může dopátrati lidský rozum vědeckým rozbořem. Takové pravdy nazývají se v theologii zjevením prostředčným čili virtuálním. A to jest formálním předmětem theologie nadpřirozené. Theolog, jehož oborem jest theologie nadpřirozená, přijímá pravdy bezprostředního zjevení jakožto věty odjinud zřejmě nestaraje se o jejich vnitřní pravdivost, ale hledá v nich prostředky vědeckými pravdy skryté. Uvedu příklad. Věta ze sv. Lukáše: *Χαίρε, κεχαριτωμένη* — Zdrávas, milosti plná — jest zjevení bezprostřední. Než theologové již staletí před slavným prohlášením dogmatu o Neposkvrněném početí Bl. Panny našli v této větě vědeckým rozbořem jmenovaný věročlánek. Tím, že theologie nadpřirozená nedokazuje vnitřní pravdivosti bezprostředního zjevení — čehož ani činiti nemůže — neztrácí ničeho na své vědeckosti. Každá věda buduje své poznatky buď na principech v sobě evidentních nebo na větách, které jsou známy v jiné, vyšší vědě a kterých již sama nedokazuje. To jsou t. zv. *lemmata*. Tak na př. astronomie má zásady, které jsou zřejmy v mathematice. Podobně i theologie nadpřirozená přijímá pravdy bezprostředního zjevení jako *lemmata* t. j. jako pravdy, které jsou zřejmy ve vědě vyšší, ve vědě Boha. Obsahuje-li však zjevení pravdy lidskému rozumu nepřístupné, nesmí to nikoho másti. Také vědy profánní nedovedou vysvětliti mnoho přírodních zjevův a snaží se proto nedostatky skutečných výzkumů nahraditi teoriemi. A to jsou jen vědy profánní. Kdyby však Bůh, tato bytost nekonečná a nevyzpytatelná, stal se vesměs pochopitelným lidskému rozumu, přestal by buď Bůh býti Bohem nebo člověk by nebyl více člověkem.

Že vyhovuje nadpřirozená theologie i druhé a třetí podmínce, které vyžaduje věda (důkazy a soustavné podání), na to bylo již částečně poukázáno při předmětě formálním a o tom opětně svědčí díla velikých scholastikův i moderních theologův. — Má tedy katolická theologie, ať přirozená či nadpřirozená, ráz a povahu vědy speciální.

Zbývá mi ještě promluvit krátce o tom, jaký jest rozdíl mezi katolickou theologií a věrou. Obě tyto skutečnosti se často spolu zaměňují na újmu pravdy a na velikou škodu dobré věci; neboť theologie jakožto kon rozumu a víra jakožto kon svobodné lidské vůle nemohou býti totožny. Společným podmětem obou jest lidský duch a obě přijímají tutéž pravdu, ale různý jest způsob, jakým tuto pravdu přijímají — různý jest jejich předmět formální. Theolog přijímá pravdu proto, že se jí do dělal vědeckým důkazem, ale věřící křesťan přijímá ji proto, že ji zjevil pravdomluvný Bůh, tedy jedině pro autoritu jevícího se Boha. A to jest onen zásadní rozdíl mezi theologií a věrou. Z toho jde zároveň na jevo, že věda theologická nemůže přímo sesilovati víry; odstraňuje sice překážky, které se víře staví v cestu, dokazuje rozumnost víry buď pozitivně, jak to činí theologie přirozená, nebo negativně, jako theologie nadpřirozená, ale víru sesilovati, ji člověku vlíti — toho theologie nedovede. Avšak nikoli theologická věda, nýbrž jedině víra jest první bohoslovnou etností, člověku nevyhnutelnou. Proto i nejvzdělanější theolog, chce-li býti pravým křesťanem, musí věriti tak jako věří prostý muž z lidu. —

Na konec ještě poznámku. Theologie i vědy profánní mají jeden společný účel, který je pojí, t. j. všechny se snaží nalézt pravdu ať již ve světě vnějším nebo nadsmyslném. Zde stýkají se všechny vědy: jedna se blíží ku zdroji pravdy více, jiná méně. Avšak jediným odvěkým prazdrojem vší pravdy jest Bůh. Proto se těší i věda theologická z každého pokroku profánních věd; neboť každý jejich krok ku předu jest spolu novým odhalením odlesku božské myšlenky, a lidstvo opětně postoupilo o krok blíže ku zdroji veškery pravdy. Za příklad uvedu veliký pokrok, jaký učinila v nejnovější době kritika zejména v Anglii. A vizme, jaký prospěch má z toho theologie! Slovní kritické angličtí: Davidson, Horne, Tregelles, Green, Burgon, Linwood, Wescott a Hort a řada jiných postavili svým kritickým uměním do takového světla authenticity a integrity Písem sv., že dnes neodvážejí se o nich pochybovati žádný vzdělanec, který prostudoval jejich díla. Podobně děje se i v jiných vědách. Jestliže lze někdy pozorovati opak, netkví příčina toho v pokroku vědy, ale v lidské vůli. Než i kdyby pravdou bylo, co praví progressisté, že pokrok lidstva jest nekonečný, božské podstaty nevystihne člověk nikdy. On se může s pokrokem věd více přiblížiti k Bohu, avšak v Jeho podstatu, v Jeho taje a v Jeho nekonečnost nevnikne člověk nikdy a nikdy, a to proto, že jest — člověkem!

Sestře.

Já závidím ti skoro tvoje štěstí.
Ne, nezávidím, to je spíše žal,
že nedovedl jsem se dříve vznést
v tu výši, kam tvůj duch se dávno vzpjal.

Že nevedla tě po chlebě jen touha
v ten tichý, klidný klášterních kob klín,
já věděl dobře. Pomluva to pouhá,
to křivého byl podezření stín.

Těm spíše srdce moje víru dalo,
jimž soucit nemístný hrud' naplnil,
jimž dětským nerozumem se vždy zdálo
si v jaře žití taký zvolit cíl,

již přemrštěnost velikou v tom zřeli
číš rozkoší si od rtů odtrhnout,
za pouhou marnost' prohlásit svět celý,
svou svobodu vkout do nezlomných pout.

Že hrdinstvím je tvoje odříkání,
že není choutkou, obětí že spíš,
my nezřeli, my netušili ani . . .
Teď velkou duši tvoji chápu již !

Již zcela pochyb mojích prchly mraky,
teď jasnou hvězdou nade mnou se stkvíš ;
k ní toužně upírám své kalné zraky,
a leká mne jen její hrozná výš.

Jen křídla mít, bych mohl vznést se k tobě,
jen sílu, za tebou bych dal se v běh
a unikl tak šťastně světa zlobě!
Toť touha má, můj sen, mé duše vzdech

H. K. + J. Šorm.

O vzniku a účelu svobodného zednářstva.¹⁾

(Podává Vinc. Haběš.)

Za dnů nynějších často se setkáváme se slovem „humanita“; čím však častěji se slova toho užívá, tím méně jest přemnohým jasno, co vlastně slovo to znamená.

Dle slovního významu znamenala „humanita“ (humanitas) již u starých Římanů nejprve lidskost, lidskou přirozenost a důstojnost, pak myšlení, chtění a jednání člověka důstojné. K tomuto poslednímu přidružil se význam podřaděný: 1. dobrotivost čili přívětivost, mírnost a lidumilnost; 2. v pravdě lidské, ušlechtilé a všeobecné vzdělání ducha i srdce — a výsledek toho: estetický cit v užším slova smyslu, jemnost v chování a řeči. Positivního významu nabyla pak humanita ve studiu klassickém; toto i co do obsahu i co do formy bylo základem humanitního vzdělání.

S rozkvětem klassického studia šířilo se však jakési opovržení k tomu, co křesťanský duch ve formě sice méně dokonalé, avšak s tím hlubším obsahem duševním podával. Toto podceňování umění a věd křesťanských vztahovalo se nejen k formě, ale i k názorům životním: odtud též ona mravní zkáza a proticírkevní revoluce století XVI. Od té doby stala se „humanita“ heslem protikřesťanství století XVII. a XVIII. a to tak, že, zaměňována jsouc s filanthropií, pokládána byla brzy za soubor ctností legálních, brzy za jediné oprávněné a nad zjevení Boží povznesené náboženství rozumové. Na správný pojem a definici nepomýšlelo se nikdy, a nikdo se též o ni nestaral; sem tam řečnické rozvedení již stačilo. Za to však užívalo se slova „humanity“ jako hesla jisté strany, k jistému účelu: jako protivy křesťanství.

Neznamená tedy „humanita“ toliko lidskost oproti zvířeckosti, myšlení, snažení a jednání člověka důstojné, ale též pouhou lidskost oproti křesťanství: má tudíž význam polemický. Proto ve skutečnosti a ve smyslu objektivním nazývá se „humanitou“ ona náuka, která uznává úplnou neodvislost přirozeného člověka na poli intelektuálním, náboženském a politickém, popírajíc zároveň veškeren cíl nadpřirozený. A v tomto smyslu stala se též „humanita“ heslem a »náboženstvím« tajného spolku zvaného „svobodné zednářstvo“, které právě na základě této falešné humanity vypovědělo a zahájilo boj proti zjevené náuce Boží a veškerému řádu křesťanskému a občanskému.

Zhoubný tento úmysl a podvratnou činnost svobodného zednářstva dobře poznal a odhalil také nynější papež Lev XIII. ve své encyklice z r. 1884. „Humanum genus“, kde je nazývá „sectam, non minus

¹⁾ Prameny: Encyklika Lva XIII. „Humanum genus“ z r. 1884.; Pachtler: „Der Götze der Humanität“; Segur: „Die Freimaurer“; Sladomel: „Svobodné zednářství a moderní humanita“; Pachtler: „Der stille Krieg d. F. gegen Thron und Altar“; Dupanloup: „Die Freimaurerei.“

rei christianae, quam civitati perniciosam“, uváděje zároveň účel, jaký si zednářstvo vytklo: vyvrátiti totiž ze základů nynější řád křesťanský a založiti nový na základě naturalistickém. Podobně vyslovují se o zednářstvu tři biskupové doby nejnovější: Ketteler v Německu, Dechamps v Belgii a Dupanloup ve Francii, kteří dle authentických pramenů zkoumali podstatu, organizaci, cíl a tajemství svobodného zednářstva a objevili jeho protikřesťanskou a proticírkevní, politickou a revolucionářskou činnost.

A právě proto, že se tu jedná o nejsvětější naše zájmy, nesmí nikdo z nás býti k tomuto zjevu nevšímavým. Věru, lepších služeb nemůžeme jim prokázati, než když celou tu věc považujeme za hříčku lidí po dobrodružství se pachtících. Jest proto povinností všech lidí dobré vůle, aby energicky proti zednářstvu vystupovali a tajné jejich plány proti církvi a společnosti odhalovali: znamení doby jsou příliš jasna. Aby však bylo lze se zdarem proti nepříteli bojovati, jest třeba poznati nejprve jeho povahu, kterou nejlépe vystihneme, seznámíme-li se s jeho původem a účelem.

Jak vzniklo svobodné zednářstvo? — O vzniku tohoto tajného spolku nabájeno věcí divných a dobrodružných. Systém skotský, dle něhož zednářství odvozuje svůj původ od templářů, vyhlašuje téměř veškeren nynější tisk zednářský za podvod a tvrdí, že doba trvání lože nesahá přes rok 1717. Dle systému toho totiž řád templářský, kdysi k obraně Svaté země založený, dostal se později též do Evropy a zde, nabyv velkých statkův a mocného vlivu, upadl ve mravní zkázu. Proto byl na počátku století 14. na podnět francouzského krále Filipa Krásného, jenž bažil po jejich statcích, papežem Klementem V. zrušen.¹⁾ Mnozí z nich prý se uchýlili do Skotska a zde zřídili tajný spolek, který přísahal věčnou pomstu papežství a státu. Aby však unikli pronásledování, spojili se se svobodnými zedníky, přijavše jejich jméno a symboly.

Dle jiných zpráv datuje se původ zednářstva z počátku století 18., ač upříti se nedá, že názvem svým a mnohými symboly, jichž ve schůzi užívá, sahá až do středověku, kdy bratrstva skutečných zedníků byla jeho předchůdci. Veliké gothické katedrály a jiné znamenité budovy středověké byly stavěny spolky stavitelův a kameníků, kteří v budovách kolem staveníště zřízených společně žijíce, měli zvláštní sociální organizaci. Spolky ty táhly od místa k místu a ukazovaly se tam, kde bylo co stavěti, nazývajíce se svobodnými zedníky. Během času však spolky ty zacházely, udrževše se toliko v Anglii až do století 18.; v poslední však době svého trvání přijímaly

¹⁾ Řád tento byl sice zrušen papežem Klementem V., avšak nikoli per modum sententiae definitivae pro „mravní zkázu“, která mu vůbec dokázána nebyla, nýbrž per modum provisionis apostolicae, t. j. proto, že soustavným štváním a obviňováním nepřátel řádu byla dobrá jeho pověst v lidu valně poškozena, tak že by další trvání jeho nebylo řádu na prospěch.

za členy také nezedníky, čímž se stalo, že operativní živel jejich vždy více ustupoval živlu spekulativnímu. Konečně r. 1717. hlavně přičiněním tří mužů: archaeologa Jiřího Paynea, fysika Desaguliera a theologa anglikánského Jakuba Andersona, kteří mocně tehdy vzímající se filosofii deistickou za křesťanství chtěli zavést, spojily se tehdejší zednické spolky londýnské v jeden, aby podnikly boj proti Bohu, církvi a státu — a tím položen základ ku svobodnému zednářstvu v nynější jeho způsobě. Při tom podrženy názvy a symboly vzaté ze zednictví.

Od té doby sílili zednáři, vlastně zedníci, každým okamžikem, tak že není teď státu, kde by podvrtný tento spolek neprovozoval zhooubné své činnosti. A není divu. Vizme jen způsob, jakým se zednáři verbují. Dvacetiletý mladík, který nemá zkušenosti, ale jest pln odvahy a nadšení pro dobro lidstva, má přátele, kteří jsou o něco starší a již propagandou zednářskou získáni. „A ty s námi nepůjdeš?“ lákají jej. Mladík s počátku váhá. Na otázku, jaký to spolek, jaký jeho účel, rozpovídají se mu o lásce k lidstvu, o pokroku, o „humanitě“, jmenují jeho přátele, kteří již ke spolku přistoupili, ještě několik lesklých frází — a zednářstvo získalo opět jednoho bojovníka pro „pravdu a právo.“ Jiný verbovací systém udává sám zednářský tajný chef zvaný „malý tigr“ těmito slovy: „Nejdůležitější věcí jest, aby odloučen byl muž od své rodiny a mravní jeho cit otupen; neboť mnozí jsou velice náchylni k tomu, by se sebe setřásli starosti domácí, toužíce po zapovězených radostech a lehko dosažitelných zábavách. Dejte jim k tomu příležitost, vzbudte v nich nelibost k účinné práci — a jakmile jste je tak odloučili od rodinného krbu a ukázali, jak těžko jest plniti všechny povinnosti, které jim stav jejich ukládá, sami vás požádají, by směli býti přijati do některé lože.“ „Tato marnivost býti zednářem“ — praví jistý člen lože — „jest tak všeobecná, že jest se mi denně diviti hlouposti lidské.“ A v skutku! Býti členem některé lože, cítiti se zbavena povinností rodinných, moci zachovávat tajemství, kterého se nemá nikdo dověděti — jest jistým povahám rozkoší a předmětem ctižádosti. Lože dovede vyhověti všem choutkám a vášním lidským — a odtud tak mocný její vzrůst. Přistupují do lože ctižádostivci, nespokojenci, revolucionáři, novomódní přátelé lidstva, kteří nemají jiného na práci než moralisovati, aby lidstvo jídlem, pitím a zpěvem „zachránili“ a „šťastným“ učinili.

Klam — toť hlavním heslem zednářstva; a přece nikdo z oklamanych nechce prohlédnouti. Člověk se diví, s jakou úctou a dychtivostí mužové vážní a ke vzdělavcům se počítající, mužové skoro ze všech tříd společnosti lidské podrobují se směšným ceremoniím a učí se bezvýznamným symbolům. Než nemůže ani býti jinak. Potřeba náboženství, kterou Bůh sám do srdce lidského vložil, utlumiti se nedá. A když člověk v pyše své odhodí náboženství, které Kristus světu přinesl, když pravému Bohu poctu příslušnou

upírá, z obřadů katolických smích si tropě, musí míti náhradu jinou — a to jsou směšné, ale přísné ceremonie zednářské, kterým se musí chtěj nechťj podrobíti. Zde malá ukázka. V oficiální zprávě o zednářské slavnosti, která se konala na památku úmrtí belgického krále Leopolda I., čteme, že mezi jinými obřady konal se také tento: Velmistr řádu přistoupil k oltáři, na kterém hořel „posvátný“ oheň (ten totiž považují zednáři za jediný prostředek očišťovací pro toho, kdo vstupuje do lože) a obětoval stínu (!) zemřelého krále volaje při tom: „Vážený stínu našeho osvíceného bratra! Ve jménu všech přítomných bratrů podávám tobě vodu, víno a mléko!“ Při tom vždy ulil část jmenovaných věcí do ohně — — Voda tedy, víno a mléko byly důkazem pocty a prostředkem „milosti“, již dostalo se stínu zemřelého krále. Z toho patrno, že jím tu běží jen o pouhý obřad, jímž by nahradili svým členům to, čeho oni vstoupivše do lože pozbyli: víru v nesmrtelnost duše a v život posmrtný. — A tito lidé, kteří užívají takových surrogátů, chtějí-li nahraditi náboženskou slavnost pohřební, tropí si smích ze svcené vody, dýmu kadidlového a modliteb, které církev katolická při podobných příležitostech koná! Člověku soudnému nezbyvá než útrpný úsměv vůči takové lehkověrnosti a zaslepenosti. —

Jako každý organisovaný spolek musí míti jistý účel, má jej i spolek svob. zednářů. Tu však jest nám lišiti: jaký totiž účel vytkli si oni sami, a na jaký soudíme z činnosti jejich my, katolíci.

Předně tedy pokusíme se ukázati, jaký účel dávají si zednáři sami. Br. Lucius ve své řeči o účelu svob. zednářstva mezi jiným praví takto: „Ideou zednářství jest dosíci čistě lidské mravnosti, dokonalosti a spravedlnosti, aniž by k tomu bylo potřebí bázně nebo naděje na vyšší odměnu: zednářství má spojití veškero lidstvo v jednu (!) velikou rodinu, kde by se všichni jako bratři milovali, kde by dosáhli svého blaha a štěstí.“ A br. Rönnefahrt dí: „Zednářstvo musí svou „humanitou“ zrušiti meze, jež předsudek a jednostranný náhled ve věcech ať již církevních nebo politických mezi lidstvo položily; musí sjednotiti veškero člověčenstvo bez ohledu na původ a náboženství v jeden veliký, sbratřený kmen a členy jeho všemožným zdokonalováním mohutností duševních i tělesných k pravé svobodě povznést. Místo křesťanství má zaujati humanita jako pozitivní princip zednářský! Proto mají se všichni členové bratrsky vespolek milovati a sobě pomáhati.“

Krásná to sice slova, ale škoda, že neodpovídají praxi; neboť jaká jest ta láska a bratrství ve skutečnosti, toho důkaz podává bývalý zednář Leo Taxil, jenž zajisté dokonale znal lože zednářské i s povšechným jejich zařízením. „Zednářstvo,“ píše Taxil, „nenávidí kněze, dělníky a chudé; zavírá na vždy vstup do lože řemeslníkům, kteří se nemohou domoci zámožnosti . . . Neštítí se sice kořistiti z měšců dělnických a užívati pomoci jejich při politických volbách, ale v lůně svém jich netrpí . . . Jen učitelstvo a

vojsko přijímá do lože, a to proto, že tito jsou jeho nejvítanějšími stoupenci: první vlivem svým, jaký mají na venkově, a druzí službami, které mohou loži prokázati v čas vzbouření. Kdyby loži běželo o lásku a dobročinnost, přijala by do svého lůna i proletáře a prosté dělníky bratrsky . . . ale lože se štítí chudých jako morem nakažených. Běda pak onomu „bratru“, jenž těšil se zámožnosti při svém přijetí do lože a časem zchudnuv žádal by loži o podporu, spoléhaje na zvučné sliby dobročinnosti zednářské. Místo podpory doznal by trpkého sklamání, místo bratrské pomoci, jakou se lože tak ráda a často chvástá, dostalo by se mu — pronásledování. Veliký Orient a nejvyšší rada dávají si předložiti měsíční seznamy zchudlých a těmi podělí každého úředníka. V čele seznamů těch jest poznámka: Úředníci nechtě vyzvědí, zdali tito zchudlí bratři jsou na obtíž jiným . . . a ústřední správa . . . nechtě ožebračeného chudáka vyvrhne ze spolku . . .“ Podobné vysvědčení bratrské lásky dává svým soudruhům br. Ancary, člen hlavní lože „ustavičného přátelství“, jenž teprve nedávno v loži Velkého Orientu ve Francii pravil: „Zednářství má sice dle čl. 1. své konstituce za úkol dobročinnost. Avšak až na malou výjimku naší útulny, (jejíž prostředky jsou ale tak nepatrné, že se divím, jak se mohla o tom při hlavní slavnosti zednářské jen zmínka učiniti), nevidím ničeho, co by dokazovalo smysl zednářův pro dobročinnost.“ Toť slova samého zednáře, jež také potvrzuje denní zkušenost. V řeči jejich sama filantropie, v praxi však šeredný egoismus a bezcitnost. A tito licoměrníci bojují proti dobročinným ústavům katolickým, vyhánějí z nemocnic milosrdné sestry — a pak že chtějí zbědovanému lidstvu pomoci! Ovšem, kdyby pomýšleli na skutečnou pomoc, měli by bratři nejlepší příležitost, dobročinnost svou skutkem dokázati právě teď, kdy bída lidská jest téměř všeobecná. Ale toho oni nedbají. Jen když sami užívají pohodlí a rozkoší; ostatní, zvláště chudina ať hyne bídou tělesnou i duševní . . .

Jak pojímá zednářstvo účel svůj, toho důkazem dále rituale lože freiburské, které obsahuje tyto otázky a odpovědi, pokud se týkají účelu:

1. Jaký jest konečný cíl spolku? — Účelem spolku jest: pokolení lidské humanitou povznést a tím k poslednímu jeho cíli přivést.

2. Jak zní jeho heslo? — Povznesením sebe sama a svého okolí povznést veškeré lidstvo.

3. Jaké má poslání? — Spolek svob. zednářstva má nejvyšší a vše zahrnující poslání: pracovati společnými silami a ve všech zemích o vykoupení světa moderního.

4. Kam musí spolek cílit? — K jedinému světovému náboženství, k jediné světové morálce a politice, čili jinými slovy: spojit v lidstvu to, co bylo církevními domněnkami a společenskými poměry od sebe rozděleno,

A proto každý, kdo chce vstoupiti do některé lože, musí se přísahou (!) zavázati, že všechny nauky, srdci lidskému vrozené a ku etnosti nabádající, čistěji a dokonaleji zachová než ostatní, že tomuto účelu celý svůj život „posvěti“, že bude šířitelem pravého světla a že bude o tom pracovati, aby lidstvo, pěstujíc čistě lidské etnosti, dosáhlo „pravého míru a blahobytu“. K tomu dokládá br. Ficke: „Povinností a účelem naším jest: lidstvo milovati a oblažovati, pravdu, dobro a krásno ve všech vrstvách společnosti lidské šířiti!“ A br. Bluntschli v curyšské loži „Modestia“ takto vyjadřuje účel zednářstva: „Lože nesmí býti ani náboženskou ani politickou stranou, nýbrž musí poskytnouti v sobě místa všem různým stranám. Ohrožuje-li někdo existenci a svobodu člověčenstva, tu musí lože vystoupiti jako jeden muž a spojenými silami postaviti se na odpor těm, kteří se na lidstvu prohřešují.“

Dle těchto mnohoslibných frází náleží tedy jedině zednářstvu právo hájiti existence a svobody člověčenstva; tak také vyznívá to ze slavnostní řeči pronesené v loži freiburské, kde se praví, že zednářstvo spojilo se za tím účelem, aby uchovalo samo nejvyšší ideje lidstva a působilo k tomu, by se v člověku vyvinula čistá lidskost, pravá důstojnost lidská, neznající ohledů na stav a náboženství; aby utvořilo onen posvátný kruh, v němž pojí pevná páska lásky bratrské všechny členy, a v němž povznášejí se tito z otroctví a nevědomosti k pravé svobodě a osvětě!

Takto jeví se účel svob. zednářstva v řečích jejich; jinaký však jest, popatříme-li naň, jak se objevuje ve skutečnosti, v činnosti svob. zednářstva.

Vpravdě životním povoláním pravého zednáře není starost o svobodu a blaho lidstva, nýbrž boj proti trůnům, šlechtě a kléru, proti církvi a křesťanství vůbec. Vzalot si zednářstvo za úkol, dle možnosti na tisíc kousků roztržiti pozitivní křesťanství, víru v božství Kristovo cestou proticírkevní revoluce vyhladiti a mínění lože na zákon povýšiti. Proto hledí odděliti stát od církve, školu uvésti v područí státu, zavéstí sňatek občanský a vůbec vším způsobem náboženství z veřejného života vytlačiti, či jinými slovy: pracovati o státu bez Boha. Vše, co božským slove, a čemu se božská pocta vzdává, musí býti vyhlazeno; člověk má sám sobě dostačiti, sám sebe řídit, sám sebe šťastným učiniti; netřeba mu uznávati Boha, zákonodárce, nebe, pekla, soudce mimo lidstvo a nad lidstvem. A poněvadž prý křesťanství nepřeje pokroku, musí býti tak utlačováno, až pak se musí spokojiti, bude-li mu dopřáno (!) vůbec ještě existovati; lidstvu musí býti energickým bojem proti „kat. pověře“ a „pravým humanismem“ zjednána svoboda a osvěta — a toho všeho podjalo se svob. zednářstvo!

Než heslem „écrasez l'infâme“ (zničme tu bezbožnici, t. j. církev), není ještě skončen úkol tajné této sekty. Ještě jest tu stát, proti němuž zahájilo zednářstvo boj. V Luttychu, zednáři zcela prosáklém

volali tito za Leopolda I.: „Když jsme setřásli autoritu Boží, nechceme slyšeti o žádné jiné lidské. Necht' žijí rekové z r. 1793. ! (Robespierre, Marat, Danton a j.) Revoluce dá nám svobodu ! Chceme republiku, zrušení vlastnického práva a odstranění dědičné posloupnosti.“

Tot' v celku krátký nárys účelu, na nějž z činnosti zednářstva soudíme my, katolíci; a účel ten jest: boj proti křesťanství a příprava k revoluci, a ne „humanitou k osvětě a svobodě“

Literární studie o K. V. Raisovi.

(Jos. Smitka.)

„... Jak dr. Wetz správně pověděl, základem literárně-historického bádání má býti teprve v druhé řadě životopisné zkoumání, v první řadě však kriticko-analytický rozbor prací spisovatelových, tak že ze spisů jejich máme básníky poznati, ne však spisy ze života básníků ...“

Tato slova předního kritika našeho Leandra Čecha („Hl. lit.“ r. 92. č. 1.) předeslal jsem hlavně na omluvu, protože ze života Raisova nijakých podrobností anebo zajímavých anekdot podati nemohu. Vím jen tolik, jak i většině čtenářstva je známo, že K. V. Rais narodil se 4. ledna r. 1859 v Bělohradě u Nové Páky. Stav se učitelem, působil na venkově mezi lidem, brzy s ním se sprátlil a k němu přilnul. Jen z této vřelé jeho náklonnosti k prostému venkovu vysvětliti si mohu porozumění každému záchvěvu srdce lidského, bohatství krás, jež v lidu tom odkryl a nám na odív v pracích svých vystavuje.

K povídkám svým, právě nejlepším náměty vzal z lidu a že tím nechybil, uzná každý, kdo kterýkoli svazek jeho povídek přečetl: ať již „Výminkáře“, ať „Horské kořeny“, ať „Potměchuť“ anebo nové povídky jeho „Rodiče a děti“. — A přijdou-li Vám do rukou některé časopisy jako „Osvěta“, „Světobor“, „Lumír“ a j. ba i kalendáře — všude s radostí zasednete k povídce, jež vyšla z pera Raisova.

Krásné svědectví o pracích Raisových vydal Sv. Čech ve feuilletonu „N. L.“ Píše: „V povídkách Raisových není oslňujících a skvostných barev — mají mírně ztlumené, střízlivé barvy našeho kraje; není v nich třpytu, pozlátka, liché elegance, jalových efektů, raffinované umělosti — ale za to je v nich pravda, originalnost, vniknutí v ducha našeho lidu, zdravý názor života, upřímný cit a především pilná, svědomitá, poctivá práce. A proto všecek jsem zamilován do jeho prostých, srdečných knih.“ — A nedivím se tomu.

— Vezmete-li dnes do ruky díla Raisova, zdá se Vám, že octli jste se zcela v jiném ovzduší. Po zasmušilém, k slzám pohnutlivém líčení Beneše Třebízského, po skeptických a pessimistických výkřicích Arbesových, po naturalistických výlevech Mrštíkových ku podivu svěží a zdravou vůní ovanou Vás spisy Raisovy. Vše tu zdrávo, osvěžující, oko potěšující, leda že tu a tam v mechu jedovatý plaz se smykne anebo v houštině vraní oko vykvétá. — Nemohou býti ovšem povídky Raisovy tak ideálně nevinné, zcela bez vášní, bojů, zloby, krivdy, utrpení a slz — jak snad jen „Gesnerovci“ líčiti dovedli —; vždyť čerpal je Rais z lidu našeho, v němž tolik je útrap, bolů a nářků, jak praví známé rčení: „Jen proto dal Pán Bůh sedláku oči, aby si je mohl vyplakati!“ Ale nad tímto „slzavým údolím“ dává Rais zazářiti rozveselujícímu slunku lásky a naděje v doby lepší.

Vypisují-li Šlejhar, Mrštík, Merhaut a j. nohsledové Zolovi a Dostojevského celou řadu špatností na našem venkově — ovšem v částech horších, dokonalosti jeho vystihnouti nedovedli — ukáže Vám Rais s nemenší přesvědčivostí, že to není všechno lež, klam a zloba, že má lid náš i svoje dobré vlastnosti, svoje veliké ctnosti, jichž nelze si nevšímati a jež daleko převáží všechny temné stránky lidu toho. — Nemyslete však, že je Rais nezkušeným snilkem, jenž neznaje světa ani života sám ve své fantasii nový, avšak neskutečný život si vytvořil. Ani jedné z jeho povídek nemůžete odsouditi zdrcujícími slovy: „Kéž by bylo!“ Rais život poznal, rozumí mu a dovede jej reprodukovati. A není to na újmu jeho povídkám, že hlavně venkov obral si za předmět. „Tragoedie citu odehrávají se v srdci selském jako knížecím“ (L. Čech) a o tom vás přesvědčí i Rais.

Jak již jsem řekl, vynikají všechny povídky Raisovy svérázným směrem zdravoti, prostoty, upřímnosti a lásky, s kterýmižto ctnostmi za nynějších dob shledáváme se již jen na tom „zpátečnickém venkově“. Zdemoralisovaná a moderní kulturou osvícená města jich již neznají — zřící se jich bylo předním požadavkem liberalismu a osvěty 19. století. Proto ovšem ti, kdož odkojeni jsou pikantní a naturalistickou četbou francouzskou, nikdy zalíbení nenaleznou v této četbě, prosté horoucích vášní a bouřlivých výbuchů všem výstředním duším vlastních. — Ba ani velikých zájmů společenských, různých problémů životních zajímavých jich rozluštěním Rais si nevšímá — a přece nikde mu nemůžete vytknouti, že není realistou v nejčistším slova toho smyslu, že není umělcem.

Umění Raisovo je úplně jiné. Slohem prostým, nestrojeným, nikde příliš rozvleklým ani úsečným, mluvou vytríbenou, po většině z lidu vzatou vypravuje Rais uctivě a vážně o zamilovaném svém venkovu. — Slova, jež v povídce „Nejlepší stránka“ („Lumír“ r. 1894. č. 6.) klade v ústa Václavu Zaoralovi, jsou věrnou asi genealogií jeho povídek. Píše Rais: „Zašed si do polí sedl jsem si

na mez a vzpomínal jsem na domov; ale nejen na krajinu, také na lidi. Pěkně jsem si v duchu bral jednoho po druhém, jak jsou v těch číslovaných barácích a chalupách a potom jsem o něm rozjímal. Hleděl jsem si připomenouti všeho, co jsem o kterém věděl, a proniknouti mu až do srdce. — Našel jsem zajímavá srdíčka — jen pro ty poznatky naléztí formu a napsat to. — Vidiš, to je taková kniha, ve které je lidské srdce . . .“ Tato poslední slova hodí se na každou povídku Raisovu.

Hromaditi výjevy efektní, scény tragické, jakož zase na druhé straně komické nebo fraškovité, jest Raisovi věci neznámou. Mnohdy mohl by se vši virtuosností stupňovati bouřlivý výbuch až do krajnosti, nakupiti barev nejsytějších až až — aspoň Arbes, Světlá, Preissová a j. by příležitosti tak vhodné nepropásli — ale R., jako by právě tím ukázati chtěl svoji genialnost, zakončí vše tak jemně, smírně, že jest vám nevýslovně volno a milo při jeho rozuzlení. A na druhé straně nemůžete neuznati, že volil pravou míru a že i takto vyličený zjev jest hotovým dramatem, ač se odehrává pod střechou vesnických výminků. Ať z mnohých připomenu působivý, ba až drastický výjev v povídce „Po letech doma“. V komůrce u rodičů výměnkářů umírá Petr marně dovolávaje se bratra svého Václava. Ten zatvrdil se naň neustálým štváním ženy své Frantiny a pak ze závisti, že Petr je studovaný — pán — (třeba že z toho panství má jen smrt) — a nyní od příjezdu Petrova z Prahy sem do výminku zcela se mu vyhýbá, ano i dětem k němu brání . . . „Bylo asi k půlnoci, když na stěnu mezi výminkem a hospodářovou světnicí někdo z výminku zatukal. Slyšel to Váša i Frantina — ale nepromluvili. Po malé chvilce ozval se tukot opět. „Slyšíš?“ ptal se Váša. „Slyším — ťuká tam.“ — „A zas — to snad Petr“ — „Bude mu zle“. Zas byli tiše. — „Ťuká pořád — mám tam jít?“ „Že by ti hanba nebylo, měl jsi ho tu kolik neděl a nepodíval jsi se tam. Teď v noci tam poběhneš? Kdo ví, proč ťuká, snad ze spaní,“ bručela Fr. zívajíc. Tukot ztichl. Pak se ozval slaběji . . . pak nebyl to již tukot, ale jako by někdo nehty škrabal do stěny . . . Váša usedl na lavici. „Půjdeš přec?“ Neodpověděl — poslouchal. Bylo ticho . . . Po hodně chvíli bylo slyšeti, že někdo bosýma nohama chodí po síni. Váša vyšel. V temnu poznal bílou postavu otcovu. „Petr právě skončil — ťukal na tebe, škrabal — ale tys nepřišel. Máš na něm hřích smrtelný!“ Plakal křečovitě, až mu ze starého hrdla houkalo . . .“ Hle, jak živě, pravdivě a přece nepřepjatě a stručně vyličená tu síla vášně a citu; jste pohnuti, vzrušeni, a proto, aby tento dojem až příšerný zahladil, dává spisovatel zablesknouti bezměrné lásce starých rodičů. Neklnou, nemstí se — omlouvají ještě tuto tvrdost druhorozence svého slovy: „Váša je kruták, paličák. Po kom jen ten hoch je?“ — v největším utrpení svém hledají úlevy v pláči.

Podrobných rozborů psychologických, jež osvětluji každý sebe menší záchvěv hrdinův, u Raisa marně byste hledali.

Jeho osoby myslí, cítí a hlavně jednají; aby však zároveň pozorovaly sebe, co myslí, co pocítují, k tomu jim nezbyvá času. Co si usmyslí — provedou. Potom buď pláčí nebo se radují. A takoví jsou ti naši vesničané. Při činu chladní, tvrdí, v následcích neobyčejně citliví.

Cituplným jest však i jejich portrétista Rais.

Rozumí lásce mateřské, dovede ji oceniti a vřele vyličiti, jak ukázal v povídce „Matka a děti“, kdež praví: „...Vynořila se přede mnou malá, přihnuta stařenka, obličej plného starostí a vrásek, ale přece úsměvného, očí milých a laskavých — česká matička žijící jen láskou k svým dětem a to láskou velikou, jasnou, vroucí, nekonečnou...“ Této lásce mateřské věnoval R. také většinu svých plodů. Tak na př. povídky: „Z vlasářských pamětí“ (kde chudá matička stříbrné své vlasy prodává, aby synovi několika zlatými přispěla ke zkouškám), „Do Prahy na pouť“, „Po letech doma“, „Mezi lidmi“ — zdají se mi jen velebnými hymny lásky mateřské, o níž tak krásně zapěl Neruda:

„Ach, což ta láska mateřská
přes časy, přes hrob hoří,
neumrazíš ji na horách,
neuhasiš ji v moři. —

Matičce čáš-li do hrobu
na prsa dítě její,
ještě se vpadlé, ztělé rty
radostí pozachvějí...“

Okamžiky sloučení a rozloučení rodičů s dětmi patří k nejkrásnějším obrázkům v R—ých povídkách. Tak na př. v povídce „Mezi lidmi“, kde setkává se sklamaný, nešťastný syn (official Vlačiha) s matkou svou, jest toto svítání se nevyrovnatelné: „...Panu officialovi Vlačihovi sklesly ruce a chvíli zůstal jako zaklet; potom si zmateně přejel čelo, rty se mu zatřáslly a zavlnilo se v nich ulekané: „Maminko!“ Stařena se rozesmála drobníčkým, tukavým smíchem. Tu již se p. of. vzpamatoval. Zatřásl sebou, jako by něco shazoval, odstoupil o krok, zasmál se prudkým smíchem a vzkřikl: „Kriste Pane, je to naše maminka, bodejť že je!“ a chytiv ji do náručí, líbal ji dlouho. Když ji pustil, zamotala se a klesla na pohovku, a zas ji chytil, tiskl, obličej její obrátil si přímo proti očím a líbal ji po vráskách. Potom rozesmál se divným, zrovna dětským smíchem...“

„Jednoduchým, nehledaným prostředkem působiti, v tom záleží genialnost, v tom pravá leposť uměleckých děl“, praví Durdík ve svém pojednání „O poesii a povaze Lorda Byrona.“ — Nehodí se slova ta plnou měrou na Raisa?

Také dětem nezapomněl Rais vzdáti povinný hold. Jeho názor o dětech jest však dvojitý. K jednomu pohlíží s posvátnou úctou, vida v nich skutečnou naději vlasti. Věří pevně, že z těchto, učiníme-li se o jejich vzdělání, vzroste nám pokolení statnější, ohnivějších tužeb, smělejší odvahy, jimi že nadejde národu našemu doba činu, moci a slávy. Povídka „Školáci“ zřejmě tuto víru R—vu hlásá: „Tito lidští chocholouškové“ — tak píše R. o

čiperné mládeži — „když přišli do školy, tváře jim jen planuly nejzdravějším ruměncem . . . a když po chvíli počalo učení, svítily jim oči jako třpytné granáty. A nejraději poslouchali . . . zvěsti o lidech, kteří před námi zůstávali v této české zemi, jak ji měli rádi a jak si ji bránili!“ Věru, výtečné to vysvědčení o vznětlivosti a učelivosti české mládeže. Jen rozumných, nadšených vůdcův a učitelů jí třeba — a za takového se nabízí R. sám ve svých dějepisných vlasteneckých povídkách jako jsou: „Z naší kroniky,“ „Povídky ze starých hradů,“ „Povídky o českých umělcích,“ a veršované „Po vlasti.“ V nich obral si R. účelem vychovávat mládež zušlechťováním citu, rozpalováním lásky k vlasti, bratrům, zbožnosti a jiným ctnostem.

V druhých dětech vidí R. milou, nevinnou společnost, ve které srdce pookřeje, mysl znavená zcela se zotaví. Mezi nimi stařec omládne, muž oživne, žena láskou se rozhárá. Do tohoto druhu dětí vřaditi dlužno překrásné R—vy typy dětské „Micinku“ a „Fininku“ v „Pantátovi Bezouškovi“ vykreslené. Čtete-li povídku tuto, skoro závidíte šťastnému „dědovi,“ že tu švitořivou chásku může mítí stále kolem sebe, jí vše vysvětlovati, její divadlo poslouchati, zpívati a pohádky jí povídati.

(Příště dále.)

Dopisy z našich jednot.

Z Brna.

Sjezd velehradský ve dnech 8. a 9. srpna 1894.

S nepřilíš stkvělými nadějemi chystali jsme se letos k obvyklému sjezdu na Velehrad; tísnila nás obava, že letoší naše schůze nebude asi tak slavnostní jako v letech minulých. Vždyť mnoho bohoslovců se účastnilo katol. sjezdu v Brně a těsně před naší schůzí konán byl na Velehradě sjezd eucharistický a Apoštolátu sv. Cyrilla a Methoděje. Proto byla zajisté oprávněna obava, že se letos sejde méně bohoslovcův i kněží, a na valné účastenství akademiků jsme se nemohli těšiti, poněvadž nejsou pro trvalou, přátelskou shodu s námi mnoho nadšení. Než díky Bohu, naše obavy se nesplnily. Nedá se sice upříti, že nás bylo letos na Velehradě méně než loni, tím však nikterak neutrpěl slavnostní ráz naší schůze, a zajisté jsme odcházeli všichni spokojeni s výsledkem z posvátných těch míst.

Již dopoledne 8. srpna scházeli se na Velehrad bohoslovci se všech stran. Nejčetněji byla zastoupena brněnská jednota; byloť nás tam hned s počátku asi 30, mimo to přijelo s námi 12 kolegů z Hradce Králové, 1 z Prahy a 1 z Budějovic. Bohoslovci olomoučtí sjížděli se většinou až odpoledne; bylo jich na Vel. také asi 30, tak že nás bylo celkem asi 80. Vyslechnuvše poslední řeči na sjezdu Apoštolátu a prohlédnuvše si svatyni, šli jsme ku společnému obědu, po němž byla ustanovena soukromá porada strany Musea, obeslání národopisné výstavy a poutí velehradských. Než hned s počátku se nám stavěly v cestu různé překážky. Z Olomouce a z Prahy nepřijel do té chvíle žádný delegát, pročež se porada poněkud opozdila. Teprve o 1/23. hod. sešlo se nás asi 50 v jedné z prostranných síní klášterní budovy. Náš předseda kol. J. Staněk navrhl za předsedu schůze kol. Kozla z Kr. Hradce, zapisovatelem pak zvolen podepsaný. Průběhem schůze přišel předseda olomoucké jednoty kol. Stratil se svými druhy a člen jednoty pražské

kol. Hrubík, tak že byly zastoupeny všechny jednoty česko-moravské. Zástupci pražští však prohlásili, že nebyli jednotou delegováni a proto že se súčastní schůze jen s hlasem poradním tak jako ostatní kollegové nedelegovaní, jichž bylo přitomno asi 40. Delegátů bylo 8.

Jednáno předně o Museu. První se přihlásil k slovu delegát budějovský kol. Vaněk a jménem své jednoty prohlásil, že tato s naším časopisem nesouhlasí, ježto nikterak nevyhovuje požadavkům časopisu bohosloveckého. Na prvním místě si přeje, aby M. vycházelo častěji a by více si všímalo věcí a událostí bohoslovcům blízkých. Proti vývodům kol. Vaňka ujal se slova kol. Staněk a dokazoval, že M. vyhovuje svému účelu. Jest to unicum mezi časopisy akademickými, a kdežto všechny ostatní listy akademiků jsou rázu více méně žurnalistického, podává M. literární práce vědecké. Dále má M. svoji historii, představuje část našeho znovuzrození. I úkolu svému jest věrno; v něm cvičí bohoslovci své síly, a nikdo přece nemůže žádati, aby veškery v něm uveřejňované práce byly výtečné, dokonalé. Nesmíme zapomínati, že náš list podává práce nezkušených začátečníkův, že má pracovníky teprve vypěstiti. Aby však se ta snaha dařila, potřebujeme nutně vlastního orgánu, jímž bychom se i před veřejností čestně repraesentovali. Pořadatelstvo vždy hledělo vyhověti všem, kdož volali po rozumné opravě a vždy se snažilo list zdokonaliti. Ani proti belletrii nebyli pořadatelé nikdy zásadně; vždyť básně byly v každém ročníku. Toliko práce prosaické odstraněny, poněvadž nebyly Museu na prospěch. Není možno pro obmezený objem přijati do M. román ani delší povídka, zbývá tedy toliko kratinká povídka nebo čerta. Proto myslilo pořadatelstvo, že M. nepozbude ceny, nebude-li se v něm belletristická prósa vůbec pěstovati, jest však ochotno i v té příčině, soudí-li se jinde jinak, pokud bude možno povoliti. — Účelem druhé části Museu jest, uveřejňováním dopisů z bratrských jednot sblížovati jednoty a šířiti vzájemnost mezi námi a jednotami jinoslovanskými. I zde konalo pořadatelstvo vše, co bylo v jeho moci.

Potom přikročeno k jednotlivostem. Kol. Vaněk uznával vývody kol. Staňka podotýkaje, že nechtěl nikterak našeho listu zlehčovati, uváděl však faktum, že si v Budějovicích našeho listu nikdo mnoho nevšímá a to proto, že v mnohém ohledu nevyhovuje. Pak odůvodňoval návrh, aby bylo M. vydáváno častěji. Kol. Staněk uváděl, že přání to lze s těží provésti, poněvadž, jak zkušenost učí, z bratrských jednot zřídka docházejí práce v určenou dobu, a pak by nám ještě povstaly obtíže finanční. Za návrh kol. Vaňka se přimlouval kol. Kozel, proti němu mluvil brněnský jednatel podporován kol. Ig. Kolískem a Koktou. Na otázku, kolikrát by tedy mělo M. vycházeti, navrhoval kol. Vaněk, aby vycházelo devětkrát ročně o jednom tiskovém arehu. Nyní povstala dlouhá, bouřlivá debatta, za které byly podány ještě tři návrhy: 1. aby M. vycházelo šestkrát, 2. pětkrát, 3. čtyřikrát. Konečně, když odchýlná stanoviska byla se všech stran objasněna a názory vyměněny, byl přijat jednomyslně návrh, aby Museum vycházelo pětkrát do roka v sešitech dvouarchových, v ceně nezměněné. Aby však bylo pořadatelé umožněno usnesení provésti, slíbili přítomní zástupcové jednot, že ve svých jednotách budou pečovati o to, aby redakci M. pravidelně byly zasílány literární příspěvky a by M. přibýlo hojně odběratelů.

Pak jednáno o názvu a obsahu Museu. Nejprve navrhoval kol. Vaněk, aby bezvýznamný prý název našeho listu byl změněn v případnější na př: „Sušil.“ Avšak na přání brněnských delegátů, kteří dovozovali, že historicky ctihodný název „Museum“ jest také etymologicky zcela oprávněn, byl návrh zamítnut. Potom přednesl kol. Vaněk další návrhy:

1. aby byly v Museu zaznamenávány práce bohoslovcův, které jsou uveřejňovány v jiných časopisech;
2. aby v něm byly podávány zprávy, pokud možno, ze všech seminářův rakouských, z České kolleje v Římě a z Lovaně;
3. aby byly drobné zprávy odděleny od literárních (v dopisech);
4. aby bylo dbáno statistiky seminářův, kolik je kde chovancův a jaké jsou národnosti;
5. buďtež uveřejňována jména všech obcí, které se ucházejí o knihovnu, netoliko těch, které ji dostanou;

6. budiž postupem času v M. uveřejněna historie Musea, literárních jednot a knihoven bohosloveckých;

7. závažné útoky na nás učiněné buďtež odraženy krátkou, avšak věcnou a vážnou obranou;

8. budiž oznamován výsledek voleb výborových;

9. budiž uveřejňována doba zkoušek, ordinací a prázdnin ve všech alumnátech;

10. budiž vypracován seznam všech profesorů bohosloví a oznamovány případné změny;

11. o schůzi velehradské budiž podána v 1. čís. Musea obsírnější zpráva.

Všechny tyto návrhy přijaty jednohlasně, skoro bez debatty. Přijaté body budou podávány ve „Směsi.“

Pak přistoupeno k jednání, má-li se do M. připustiti belletrie. Návrh za stával jménem jednoty hradecké kol. Kozel, z části mu odporovali kol. Staněk a Ballon. Když však kol. Kozel prohlásil, že si přeje toliko, aby v každém ročníku byla jen jedna dobrá povídka, více že nežádá, byl návrh jeho přijat. Kol. Staněk prohlásil pak, že zvětší sešit o $1\frac{1}{2}$ archu, aby přijetím belletrie a rozšířením „Směsí“ neutrpěl posavadní objem obsahu vědeckého. Zároveň usneseno poslati M. na ukázkou kněžím jiných diecésí jednotami navrženým, abychom i odtud došli podpory. —

Při hovoru, jak se máme připravovati k národopisné výstavě, navrhoval kol. Kozel, aby byly národopisné práce bohoslovců nynějších i bývalých na základě tazatele sebrány a seřaděny ve sborník, a pak aby každá jednotka vypracovala vlastní diagramm své činnosti, jak bylo loni navrženo z Brna. Kol. Staněk uváděl, jak se s počátku pracovalo v Brně; sbíraly se písně, pověry, průpovědi atd. Později však pojali jsme úmysl jiný. Chceme býti na výstavě sami zastoupeni a máme k tomu právo, poněvadž naše semináře mají čestné místo v dějinách našeho znovuzrození. Proto by bylo nejlépe poříditi si na výstavě vlastní skříň, v níž bychom vystavili svou duševní činnost, nebo připojiti se k oddělení kněžskému. Diagrammy ať znázorní přednášky v jednotách, práce v časopisech i samostatně vydané, naše knihovny, naše oběti na účely církevní i humaní, na Matici školskou a jiné vlastenecké podniky. Mimo to buďtež vystavena všechna Musea i jiné naše časopisy (tištěné, lithografované i psané) a vůbec všechny české spisy bohoslovci vydané. Návrhy přijaty jednomyslně. Plán diagrammů podá jednotka brněnská. Kol. Hrubík se uvolil zastupovati nás v výkonného výboru národopisné výstavy v Praze.

Konečně pojednáno stručně, ježto čas již pokročil, o schůzích velehradských. Bylo by si ovšem přáti, aby se jich akademikové co nejhojněji účastnili, neboť si všichni zajisté přejeme upřímné, bratrské s nimi shody. Že k té shodě posud nedošlo, nestalo se naší vinou; doufejme, že v budoucnosti se naše přátelské styky utuží. Po nabytých zkušenostech usneseno, že bude nejlépe, upustíme-li zatím od zvaní akademiků dle jednot; pozvou se ti, kdož s námi sympathisují a na jejichž příchod můžeme spoléhati. Že je vždy přijmeme s otevřenou náručí jako své bratry, netřeba podotýkati. — Na konec provoláno hlučné „Na zdar!“ svornosti a vzájemné shodě, čímž schůze skončena. Bůh dej, aby se to přání vyplnilo v míře nejhojnější!

* * *

Po krátkém oddechu sešli jsme se k 6. hod. u Cyrillky. Byla nás hezká řada. Nad to připojili se k nám četní kněží, mezi nimiž jsme se vzlátní vděčností pozorovali svého (brněnského) vdp. regenta P. Ant. Adamce, jenž s nevšedním zájmem sledoval veškero naše jednání a pro každého z nás měl několik povzbuzujících slov. Dále jsme viděli v průvodu velezasloužilého pana kons. radu P. Ant. Cyr. Stojana, jenž jest pravou duší našich poutí, na něž nelituje ani práce ani obětí, vdp. P. Meth. Halabalu, rytíře Božího Hrobu a člena řádu sv. Benedikta v Rajhradě, jenž se vždy s mladistvým zápalem účastnívá našich poutí, pak několik důstojných pánů z brněnského kláštera augustiniánského a m. j. Byla to dojemná chvíle, kdy jsme kráčeli za nadšeného zpěvu velebné písně „Ejhle,

svatý Velehrad již září“ ku svatyni velehradské. Do chrámu nás uvedlo důstojné kněžstvo velehradské, majíc v čele neunavného p. rektora P. Eduarda Vostatka. Na kazatelnu vystoupil zástupce T. J. P. Jemelka a slovy nehledanými, avšak dojemnými vítal nás srdečně, povzbuzuje nás k úsilné práci a udává prostředky, jimiž snadno lze docílit shody mezi všemi, ať již jsou povolání jakéhokoliv. Pak bylo sv. požehnání, po němž jsme šli za zpěvu staroslavného chorálu sv. Vojtěcha do prostranného sálu v I. posch. kláštera, kdež započala slavnostní schůze.

První vystoupil na řečníště předseda jednoty olomoucké kol. Stratil, jenž srdečně uvítal veškerý přítomné, vyzýval ku svorné práci a navrhl za čestného předsedu vdp. Dr. Klementa Sarnického, býv. rektora university Lvovské a provinciála Basiliánů, a za výkonného předsedu vdp. radu P. Stojana. Dr. Sarnicki poděkoval rusínsky vzletnou řečí za poctu volbou mu prokázanou a vyzýval všechny účastníky, aby se nikdy nevzdávali dědictví převzácného, jež nám zanechali slovanští svatí apoštolové. Také p. rada Stojan přijal s díkem volbu a hned udělil slovo vdp. rektoru Vostatkovi T. J., kterýž nás velmi laskavě znovu vítal jako hospodář domu. Po něm přivítal nás jménem obce pan starosta velehradský, jímž oběma jménem všech poděkoval vdp. rada Stojan. Pak tlumočil delegát jednoty pražské kol. Hrubík pozdrav ze stověžaté naší matičky a kol. Rýček zmínil se několika dojemnými slovy o českých svých družích v alumnátě vídeňském a provolal „Slávu“ spojení Čechů vídeňských s Moravou. Potom četl vdp. předseda pozdravný telegram, jímž nás poctil vdp. Dr. Fr. Kyzlink z Jerusálema, a požádal neohroženého bojovníka i mučedníka za práva lidu slovenského v Uhrách, slovutného historika P. Fr. Viktora Sasinka, aby k nám promluvil několik slov. Bouře potlesku se zdvihla, když vystoupil slavný trpělivý Slovák na tribunu. Již svým zjevem získal naše srdce; s úctou zírali jsme na muže, jenž již na sjezdu Apoštolátu tak dojemně hovořil o poměrech Slováků ve „svobodném“ Magyar-országu a řeč svou dokončil nadšeným voláním, že nikdy se utlačený národ nedá zmaďarisovati, že všechny útrapy bude vždy rád snášeti, neboť prý „za vlast' trpět nebolí!“ Jak nám teprve bylo, když k nám promluvil! „Milovaní kollegové!“ tak asi zněla jeho slova, „nejsem kaplan, nejsem farář, nejsem učitel, nejsem professor, nic nejsem v tom našem krásném, volném Magyar-országu, jsem toliko akademik jako vy, jsem váš kollega, a k tomu ještě, chcete-li, pansláv.“ Pak nám vykládal známou aféru v kostele kuklovském nedaleko Moravy, kde malíř z Hodonína povolaný namaloval na strop obrazy sv. Cyrilla a Methoděje. Z toho vznikl poplach. Notář běžel na rychtáře, co prý ti „panslávi“ tam dělají? Rychtář šel hned na malíře, spustil na něho hrůzu a milý malíř se lekl a udělal ze svatých „panslávů“ jakési dva kyrysníky s dlouhými šavlemi a pestrými čákami dle vkusu osvícených Maďarů. Přišli občané a tážou se rychtáře, který si strop nyní se zalíbením prohlížel, kam se poděl sv. C. a M.? „Poslal jsem ty dva panslávy na Velehrad,“ zněla moudrá úřední odpověď. „Šel jsem tedy,“ pokračoval Sasinek, „na Velehrad podívat se, jsou-li tu ti naši svatí nebo ne. Hledal jsem a našel jsem. A nyní táži se vás všech, to že je osvícený národ, který svaté ze země vyhání?“ Na konec nás vybízel nadšený učenec, abychom spojovali jen vždy víru s vědou, pak že budeme silní, šťastní a nepřemožitelní. Krásná jeho slova zanechala v mysli nás všech hluboký dojem.

Pak vystoupil jeden z nemnohých synů nešťastného národa lužického, bohoslovec Andricki, líčil nám tklivé poměry svých krajanů, v nichž dosud koluje mučednická krev polabských Slávův, a přinášel od nich vroucí pozdrav. Jménem akademiků vítal nás vřelý právník Jelínek, po němž se ujal slova druhý Slovák, pensiovaný farář Medňanský. Mohutný, holohlavý ten kmet uchvacoval na první pohled. Již v tváři jeho jest skryt jakýsi tichý, melancholický smutek. Jest to, jak nám později vypravoval jeho krajan Tomkuliak, poslední slovenský šlechtic, spřízněný s ministry a prvními magnáty v Uhrách. Kdyby byl zaprodal své slovanské přesvědčení, kdyby byl zradil svůj lid, seděl by dnes snad na prestolu nitranském. Než Medňanský se nechtěl proviníti na dobrém lidu slovenském, byl tedy odkopnut a dnes tráví zbytek svého věku v chudobě jako pensiovaný farář, avšak za to žije mezi tím dobrým lidem, pro nějž jen bije jeho šlechetné,

v pravdě šlechtické srdce. Od delší doby ztrpčen jest jeho krutý osud úplnou hluchotou. Hle, věrný obraz odkopnutého slovenského národa! Nemohu vypsatí dojem, jaký působila jeho slova. Mluvil zvolna, ale ohnivě, hlasem hromovým trpce si stěžoval, jak těžce se proviňují Maďari nad ubohou Slovačí, nařikal, jak potupen jest jeho milý lid, a při tom zněl jeho hlas tak tklivě, tak elegicky, že mimoděk se vkrádala v oko slza. Kdo jej slyší, musí se rozohniti pro utlačované Slováky, kteří tolik již vytrpěli a přece neklesli. Věru i o nich platí známý výrok: „Sanguis martyrum, semen christianorum!“ s malou změnou.

Bezprostředně po Medňanském mluvil třetí syn Tater, známý spisovatel, kněz Petr Tomkuliak. Imponoval-li Sasínek vedle učenosti hlavně sarkastickým vtípem, uchvacoval-li Medňanský svým elegickým hlasem, získával Tomkuliak posluchače mužným, sebevědomým přednesem. Již celé jeho vzezření bylo jaksi bojovné; jiskrné, výrazné oko, mužné čelo, hlas jako oheň a ve tváři vryto písmem nesmazatelným: „Nedáme se!“ Mluvil bouřlivě, skoro vášnivě, opakuje stesky na maďarské bezpráví a ujišťuje, že zloba surovců neodzvóní hrany jeho národu. Neobyčejné nadšení rozproudilo se v našich žilách za jeho řeči; jak jsme se těšili, že k nám na Velehrad i na rok zavítá! A zatím jinak usoudil Pán. Za krátko lkalo Slovensko u otevřeného jeho hrobu; zesnul tíše dne 29. září t. r. v plné mužné síle, následkem nepatrného škrábnutí na noze. Budiž mu věčná památka!

Pak povstal Slovinec P. Končar, tlumoče pozdrav svých krajanův, a bohoslovec Bilczik pronesl polsky nadšenou chvalořeč na sv. Cyrilla a Methoděje, čímž byla schůze skončena. S hudbou odebrali jsme se ku společné večeři a pak po večerní modlitbě ve chrámě na vykázaná lože. — —

Druhého dne časně z rána nás vzbudily slavnostní výstřely z hmoždířův a zvuky velehradské hudby. V několika minutách jsme se vyhnuli na klášterní nádvoří. Za slavné mše sv., kterou sloužil obřadem staroslovanským vdp. dr. Sarnicki, vykonali účastníci sjezdu sv. zpověď, a při druhé mši sv., kterou obětoval loňský předseda jednoty olomoucké, vp. P. Úlehla, přistoupili jsme společně k sv. přijímání.

Po 8. hod. byla zahájena slavnostní akademie krásnou písní Vl. Šťastného: „Bože, co's ráčil...“ Předseda přečetl pozdravné telegramy od Dra. Horského z Prahy a Dra. Hrubana z Olomouce a udělil slovo kol. Staňkovi, jenž pronesl řeč o tematě: „Jest katol. theologie samostatnou vědou?“ (Viz str. 15.) Pak povstal Rusín P. Lomnicki. Litoval, že dosud jest mezi Slovany málo shody a míru, dokazoval, že pravá shoda je možna toliko v Bohu, na základě víry, a poukazoval na řád basilíánský, jakých si dobyl zásluh o Slovanstvo, dav mu i výtečné dva biskupy Josafata a Benjamina. Krásná jeho slova byla často přerušována bouřlivou pochvalou.

Když byl předseda řečníkovi i ostatním Basilíánům, kteří přijeli na sjezd, poděkoval, ujal se slova právník p. Plhal, aby pojednal „O historickém vývoji poměru zemí českých k říši německé od nejstarších dob až na naše časy.“ I jeho řeč byla pěkně přednesena a všem se líbila.

Pak mluvil mladistvý básník vp. P. Skalík o Apoštolátu sv. Cyrilla a Methoděje, poukazuje na jeho krásný účel a slovy nadšenými vyzýváje všechny, aby jej každý ze všech sil podporoval. Když domluvil, zapěny další dvě sloky Šťastného písne, po nichž se ujal slova

medik p. Spáčil, který populárně pojednal „O zdánlivě mrtvých a za živa pohřbených,“ udávaje spolu prostředky, jimiž možno hroznému tomu osudu zabrániti. Přednáška byla napjatě a se zájmem vyslechnuta, a řečník odměněn lechtivým potleskem.

Dále mluvil zasloužilý vlastenec P. M. Halabala O. S. B. V nadšené své řeči velebil zásluhy našich sv. apoštolů zvláště o slovanské písmo, hájil Svatopluka, že ne jeho, nýbrž Wichingovou vinou jsme pozbyli slovanské liturgie, a vybízel nás, abychom pilně studovali jazyk staroslovanský, abychom mohli použití mši sv. latinsky a latinik obřadem řeckým. Na konec vyslovil tužbu, aby již brzy nadešla doba, kdy bude ve všem slovanském světě jedna víra staroslovanská, cyrillo-methodějská, katolická, a jeden svorný, ve víře sjednocený národ. S mladistvým nadšením hlásaná slova přijata se souhlasem a uznáním.

Potom pronesl ještě několik milých slov nezapomenutelný P. Tomkuliak. Všude, pravil, zakládají se nyní o závod školy a přece je stále ve světě hůře; jsme na prahu revoluce; pseudoliberalismus, socialismus a anarchismus nás stále více ohrožuje. A tedy „Co je to za dobrota?“ Příčinou toho snad jest, že se nyní ve školách působí jen na rozum, ne však na srdce. Pak mluvil o dobrém a zlém srdci. Příkladem dobrého srdce jest slavný papež Lev XIII., dobré srdce dosud lze nalézt na Slovensku. Jen škoda, že tam jedno z nejlepších srdcí, zlaté srdce Tomkuliakovo již došlo!

Pak líčil Hornolužičan Andricki dojmy, jaké vzbudila po vši Lužici i za jejími hranicemi smrt Michala Hórnik a velebil jeho zásluby. Budiž mu „věčnaja pamět!“ — Potom prosil přítomné, aby pomohli Lužičanům vystavěti v Budišíně národní dům; první příspěvek složil hned P. Halabala.

Když dokončil Andricki svou promluvu, četl P. Končar pozdravný telegram od bohoslovců lublaňských a uváděl nám na paměť heslo slavného jejich biskupa Missie: „Bog in narod.“ Připomínaje všem, abychom se nikdy nespustili dědictví cyrillo-methedějského, povzbuzoval nás, abychom se vždy řídili sebevědomými slovy: „Nebojmo se!“

Pak četl vdp. předseda pozdravy od Dra Koudely, dp P. Kopala, P. Kosíka a jiných kněží ve Wörishofenách a požádal P. Sasinka, by k nám ještě promluvil několik slov. Slovatný učenec té prosbě rád vyhověl a za obecné veselosti všech vykládal, jak se dostal jeden maďarský biskup do nebe, když se byl dožádal slovensky přimluvy sv. Štěpána. Slíbil, že o příštím sjezdu bude pokračování a na to pokračování se věru všichni těšíme.

Potom se přihlásil o slovo professor Dr. Nábělek z Kroměříže a pravil, že nestačí působiti jen na srdce, že jest nutno vzdělávati i rozum, neboť není-li člověk i rozumem přesvědčen o tom, co v srdci věří, stačí slabá, třebas neodůvodněná jiskra, aby všechnu víru jeho spálila. Vždyť „Pán Bůh dává požehnání, ale do huby nenahání,“ jak dobře říká lid. Víru úspěšně podporuje věda, filosofie, matematika i fysika. Věda dává nám do ruky výtečnou zbraň, kterou můžeme odrážeti útoky proti víře; obětujme pro tu pravdu celé své srdce, spalme se, a hodí-li nám někdo pod nohy dynamitovou patronu pochybovačnosti, již nedovedeme učiniti neškodnou, vyletíme s tím svým celým srdcem do povětří nevěry. — Slova páně professorova budila všude zasloužený obdiv, jednak svou přesvědčivostí, jednak i tím, že dnes slýcháváme obvykle jinak professory matematiky mluvíti. —

Tím byla akademie skončena. Čestný předseda Dr. Sarnicki děkoval všem, kdož se sjezdu účastnili, vzdal díky vdp. radovi Stojanovi za řízení schůze a přál bujaré slovanské mládeži, aby se stala kdysi zářící pochodní po všem slovanském světě. Pak poděkoval vdp. rada Stojan Dru Sarnickému, že poctil sjezd svou návštěvou, a panu rektoru kolleje jesuitské vdp. P. Vostatkovu za laskavost, kterou nám po čas sjezdu v tak hojné míře prokazoval. Po krátké promluvě vyzýval přítomné, aby nyní vzdali společně ještě díky Nejvyššímu a uctili své duchovní otce, naše sv. apoštoly políbením ostatků sv. Cyrilla v kapli jemu zasvěcené. Hned potom jsme kráčeli všichni za zpěvu písně cyrillo-methedějské do Cyrillky, kdež nám podával dp. P. Tomáš Šilinger O. S. A. ostatky sv. Cyrilla k políbení. Pak jsme vešli ještě naposled do chrámu všemu Slovanstvu drahého a pomodlivše se tam, šli jsme do zahrady k Heroldům, kdež se záhy vyvinula přátelská zábava. Mluvili slovanští hosté ze všech končin, pronášejíce nadšené zdravice a povzbuzující nás ku svorné, vytrvalé práci. Však čas kvapil a stále nás více ubývalo. Jedni odjížděli domů, jiní na Buchlov, do Luhačovic, na Hostýn, zkrátka kam každého srdce pudilo. Doufám pevně, že všichni odcházeli s úmyslem, že ani v příštích letech na Velehrad nezapomenou. Kéž je nás tam rok od roku více, kéž i akademikové více k nám přilnou, aby se stal Velehrad opravdu střediskem, kde si všichni posluchači vysokých škol podají ruce! Velehrad dal našim předkům víru, Velehrad dá snad i nám sílu, abychom vždy věrně stáli ve stínu kříže v boji za církev a vlast!

Richard Tenora,
t. č. jednatel „Růže Sušilovy“ v Brně.

Z Hradce Králové.

Dovolují si doplniti obrázek činnosti naší Jednoty ve školním roce 1893/4., pokud vyličeána nebyla v loňském ročníku Musea.

Zvláště čilým byl literární kroužek, jenž výsledky své práce podal v posledních dvou číslech Sborníku, 8. totiž a 9. Stůj zde jejich obsah:

„Účastníkům sjezdu Velehradského dne 1., 2., 3. srpna 1893.“ Báseň (Vít. Kaska IV.). — „Z mých zápiskův o pobytě na Moravě“ (Fr. Kozel III.). — „Směs květů“: Vavřín, Poměny, Listí, Poesie. Básně (Jan Černý IV.). — „Vzpomínka“ (Jan Procházka III.). — „Svému drahému kolegovi“, „Česká píseň“, „Mé přání“, „Modlitba“. Básně. (Fr. Šebestík I.). — „Odsouzení M. Jana Husí“ (Fr. Beran IV.). — „Jarní nálady.“ Básně (Jan Černý IV.). — „Dědečkovy vypravování.“ Povídka (Al. Štěpina IV.). — „Idylla“. Epická báseň (Em. Novák III.). — „Obilné hroby“: IV. Ve prospěch Ústřední Matice (Jan Černý IV.). — „Z nových básní“ (Jan Černý IV.). — „Z kanceláře“ (Jan Procházka III.). — „O realismu, formalismu a nominalismu“. Filos. studie (Jan Snízek III.). — „Před Ukřižovaným“, „Zesnulé matce“. Básně (Fr. Šebestík I.). — „Za ranních červánků“. Povídka (J. Podhrázký I.). — „Kříž v podpisě biskupově“ (Jan Procházka III.). — Příspěvky národopisné: „Filialní kostelík sv. Kříže“ (Jos. Procházka I.). — „Prostonárodní modlitby a říkání“, „Léčení některých nemocí“, „Výpisek z pamětní knihy fary Oulibické“ (Vít. Kaska IV.). — Hlídka literární: Levné svazky novel 7.—20.; Jar. Vrchlický: Svědek; Ludvík Fulda; Talisman; M. A. Šimáček: Jiný vzduch; Maurice Maeterlinck: Princezna Maleina; Kukla: Ze všech koutů Prahy; Kuchař: Národní píseň; Rud. Vrba: Socialně demokratická společnost; Em. Zitek: Šlechticové; Šlejhar: Dojmy z přírody a společnosti; V. Mrštík: Obrázky. Posuzuje Jan Černý IV. — „Doslov“ (Jan Černý IV.).

Kroužek ku pěstování slovanských jazyků cvičil se dále v polštině čtením Mickiewiczových sonetů, ballad a romancí.

Po konkursu, jenž vypsán byl knihovním odborem, došlo Jednotu 11 žádostí za knihovny. Příspěvkům důst. duchovenstva diecézního děkujeme, že nám bylo možno mimo výměnu knihovny v Proseči založiti 6 nových knihoven. Knihovny obdržely obce: Červený Kostelec, Střenice, Úpice, Sopotnice, Krouná, Provodov. Všem zasláno po 100 svazcích a 17 brožurách.

Konečně pomlčeti nemohu ještě o jedné věci, jež dokazuje horlivou činnost naší Jednoty v uplynulém roce. Jest to „Album literárních prací bohoslovců kr.-hradeckých“, jež po diakonátě předseda vlp. Jan Černý podal J. M. nejduš. p. biskupovi našemu. Album obsahovalo některé práce, již dříve ve Sborníku uveřejněné, jiné zvláště k tomu cíli napsané, ba byli tam pracemi svými zastoupeni i členové venkovští „Literárního kroužku“. Podáváme tu jeho obsah:

Jan Černý: „Věnování“¹⁾ „Proslov“. — Vlad. Hornof: „Poslání“. — Fr. Beran: „Odbojná šlechta předbělohorská“. Hist. studie. — Jan Černý: „Směs květů“. Cyklus lyrický. — Al. Štěpina: „Dědečkovy vypravování.“ Povídka. — Jos. Jaška: „Kolegům“. — Vít. Kaska: „Účastníkům sjezdu velehradského“. — Fr. Kozel: „Strana křesťansko-socialní“. Soc. studie dle Weisse. — Em. Novák: „Obrázek ze vsi“, „V jeseni“, „V kříži spása“. — Fr. Štěpánek: „Úryvek z díla hraběte J. Badeniho T. J.: Mezi Slovany“. — Vl. Hornof: „První obět“, „Roste nám semeno dračí“. — Jan Černý: „Zbilé hroby“: V nakladatelství, Lékaři lidské bídy, Ve prospěch Ústřední Matice. — Fr. Šebestík: „Modlitba“, „Před Ukřižovaným“, „Zesnulé matce“, „Česká píseň“. — Vít. Kaska: „Kulturní historie a její význam pro všeobecné vzdělání.“ — Jan Černý: „Jidáš“, „Savanarolla“, „Vesnická povídka“. — Fr. Štěpánek: „Řeč Bohdana Zaleského nad hrobem Adama Mickiewicze“. — Karel Herel: „V myšlénkách“, „Kde cíl je náš“, „Příroda — život“, „Podzim“, „Co nám schází“, „Dobrý přítel“, „Bůh“. — Jos. Podhrázký: „Za ranních červánků“. Povídka. — Jos. Jaška: „Mrtvému příteli“. — Jan Snízek: „O realismu, formalismu a nonnualismu“. — V. Oliva: „Naše klenoty“ I.—III. — Frant. Kratochvíl: „Jak lid náš oslavuje rozličné

1) Číslo hvězdičkou označená jsou práce veršované.

slavnosti a svátky církevní“. — Jan Černý: *„Z básní Bohd. Zaleského“: Zvěstování, Umřeli, Lubor. — Jan Procházka: „Z kanceláře“. — Em. Novák: *„Věřím“. — Jos. Procházka: „Filialní kostelík sv. Kříže“. — Dobroslav Orel: „Slavnostní sbor“. — Jan Černý: *„Epilog“.

J. M. pan biskup byl dárkem tím mile překvapen a vyslovil Jednotě svoje uznání. — Činnost Jednoty naší v minulém roce byla zajisté blahodárna, a dej Bůh, aby letos nejen neutuchla, ale stále se rozmáhala ku prospěchu církve a vlasti!

Přeji všem jednotám mnoho zdaru a požehnání s nebes.

Předseda.

Z Mariboru.¹⁾

Družstvo naše „Slemšek“ zahájilo činnost svou v druhém pololetí valnou hromadou konanou dne 11. března. Na té schůzi přednášeny zprávy o činnosti bohosloveckých kroužků v Celovci, v Gorici a v Lublani a vyřízeny potřebné formalie. Schůzi bylo v druhém pololetí celkem jedenáct. V první přednášce konané dne 18. března přednášel kol. Šanda (II. r.) aesthetický spis: „Plastika v básnictví,“ kol. Korošec na to kriticky rozebíral práci kol. Janežiče „Socialní rolnická otázka,“ která byla čtena v předposlední schůzi minulého pololetí. — Ve schůzi dne 25. března načrtnul nám tajemník družstva kol. Muršič (III.) vřelými slovy životopis záhy zesnulého přítele našeho Ferd. Kralja, jehož nám neúprosná smrt dne 21. ledna t. r. byla vyrvala. Dne 1. dubna četl redaktor „Lipice“ ascetickou práci: „Krásné příklady svaté lásky,“ kol. Gomilšek hovořil „O čtenářských besedách“. — Čtvrtá schůze byla dne 8. dubna. Kol. A. Kovačič (II.) kritisoval práci kol. Šandy „Plastika v básnictví,“ kol. Zemljič (I.) přednesl politickou satyru „Jak se pomáhá slovinskému sedláku“ a kol. Hauptmann historickou práci „O Bollandistech.“ Dne 22. dubna četl kol. Hohnec (I.) povídku z vesnického života „V Hrastju“; dne 29. dubna předseda F. Kovačič četl „Vzpomínky na dra. Račkiho,“ velikého chorvatského učenice, vzorného kněze a nadšeného Slovana, jehož spisovatel osobně znal. — Ve schůzích dne 6. a 13. května přednášel kol. Čede (III.) „O dějinách domácí seminární knihovny.“ Dne 20. května četl kol. Krulje filosofickou práci „O charakteru,“ dne 27. května a 5. června kol. Schreiner svůj cestopis „Črty ze slovanského jihu,“ v kterém nám popsal Opatiji a jiná města na kvarnerském zálivu.

Společnou práci připraven jest k tisku překlad meditací francouzského jezuitu Vercruyssa, a sice I. díl obdržel již schválení nejdůst. ordinariátu. Spolková knihovna se rozmnožila loni a letos o sto knih v různých slovanských jazycích, ponejvíce v slovinském, českém a chorvatském. Jako u Vás bohoslovci zakládají knihovny lidové na venkově, tak také posílá náš kroužek bezplatné knihy v ohrožené kraje. Rozdělili jsme letos as 90 knih, ponejvíce mezi uherské Slovincy. — Členů čítá naše družstvo 51, z nichž dva jsou již ve správě duchovní, ostatní jsou domácí.

Letošní rok ukončili jsme valnou hromadou dne 10. června, při které výbor podal obšírné zprávy o činnosti spolkové. Schůze se též účastnil vdp. ředitel semináře P. Karel Hribovšek. Dosavadní předseda F. Kovačič, jsa na odchodu ze semináře, vzdal se své hodnosti, i byl zvolen za předsedu člen výboru A. Korošec.

Voláme všem bratřím na slovanském severu srdečně: Na zdar!²⁾ Výbor.

¹⁾ Dopis (česky psaný) zaslán již před prázdninami do III. seš. m. r., avšak bohužel pozdě.

²⁾ Podáváme v č. 1. pro nedostatek místa jen dopisy, jednající ještě o činnosti loňské. Nové zprávy z jednot podáme v č. 2. a násl. — Poř.

Směs.

Bohoslovecké jednoty. (Počet členův a funkcionářů.) 1. „Růže Sušilova“ v Brně má 115 členů (všichni č. bohosl.). Funkcionáři: Jan Staněk (IV. r.), předseda; Ign. Kolísek (IV. r.), knihovník pro knihovny venkovské; Em. Korejzl (IV. r.), knihovník pro knihovnu bohosl.; Rich. Tenora (III. r.), jednatel; Meth. Marvan (II. r.), pokladník. Celý výbor má 9 členů (ze IV. r. 3 čl., z ostatních roč. po 2.). — 2. „Jirsík“ v Č. Budějovicích má 108 čl. (všichni č. bohosl.) Funkc.: Jos. Kuděj (IV. r.), předs.; Fr. Svátek (IV. r.), jedn.; Fr. Vaněk (III. r.), knihovník. Celkem jest ve výboru 7 čl. (ze IV. r. 3, z III. r. 2, z II. a I. r. po 1.). — 3. „Literární a řečn. jednota“ v Hradci Králové má 116 čl. (všichni č. boh.). Funkc.: Jos. Šorm (IV. r.), předs.; Fr. Kozel (IV. r.), jedn.; Jan Procházka (IV. r.), jednatel knih. odboru; Lad. Kunte (III. r.), knihovník I.; Fr. Zrzavecký (III. r.), knihovník II.; Bohd. Šrámek (II. r.), pokladník; Jos. Klepl (IV. r.) a Jos. Kulda (III. r.), revisoři. Mimo to jsou v širším výboru z každého roku 2 důvěrníci; čítá tedy výbor celkem 16 čl. — „Literární jednota v Olomouci“ má 211 čl. (všichni č. boh.). Funkc.: Jan Stratil (IV. r.), předs.; Jos. Svozil (III. r.), jedn. Celý výbor se skládá ze 14 členův (ze IV. a III. r. po 2, z II. a I. r. po 3 čl.). — 5. „Růže Sušilova“ v Praze má 118 čl. Funkc.: Jan Vondrášek (IV. r.), předseda a knihovník; Jos. Sakař (IV. r.), jedn.; Jos. Skopec (III. r.), pokladník; Al. Tomášek (II. r.), kurátor; Fr. Raus (I. r.), zapisovatel.

Dar bohoslovců vídeňských. Čeští naši kolegové v semináři vídeňském odevzdali prostřednictvím kol. Ad. Rýčka 15 zl. „Růži Suš.“ v Brně, aby je věnovala svým dobrým účelům. Peníze tyto dány knihovnímu odboru na zakoupení knih pro knihovny venkovské. — Jest to opět jeden z četných příkladův, které ukazují, že český bohoslovec ani v cizině nezapomíná na svou rodnou zemi a na svůj dobrý lid — že v našich řadách posud žije svaté nadšení a smysl pro ideály. Přejeme si jen, aby kolegové vídeňští našli hojně následovníkův a voláme jim z té duše: Zaplať Pán Bůh!

P. Fr. Skalík, nadějný básník český a vzácný příznivec našich snah, daroval vydavatelstvu „Musea“ 20 výtisků první své sbírky básní „Sursum corda“, aby byly prodány ve prospěch Musea. Zaplať Pán Bůh!

O dušičkách. Jednota „Jirsík“ položila v den dušiček na hrob biskupa Jirsíka věnec z nár. navštívenek. Odpoledne pak po 2. hod. pomodlili se, všichni členové nad hrobem Jirsíkovým a pěvecký odbor zapěl smuteční sbor „Ó nechat místo bouře“ od Veita a „Animas fidelium“ od Horáka. — Podobně oslavila také brněnská „Růže Suš.“ výroční památku kněží-vlastencův. Položeny obětinnové věnce na společný hrob Fr. Sušila a M. Procházky a na hrob kněze Jak. Procházky. Odpoledne odebrali jsme se všichni na ústřední hřbitov. Naši zpěváci zapěli řízením kol. Vašíčka dojemný Horákův sbor „Duše v Pánu zesnulých“ u hrobu Sušilova a Procházka a sbor „Hrobu přes vršiny“ u hrobu býv. prof. Jak. Procházky. Mimo to zazpíván u hrobu slavného hudebního skladatele, býv. prof. Dr. Jos. Chmelíčka vlastní jeho mohutný sbor „Deficit gaudium“ — My stáli všichni nad těmi rovy našim srdcím tak drahými, vyslechli jsme ve zbožné náladě truchlivě velebné tóny písní a pomodlili jsme se tichou modlitbou. Člověk se mimoděk zamyslí a utkvěl okem na chladném příkrově hrobovém. Roztodivné myšlenky rodily se nám v hlavě. Ó my lidé maličtí, obklopení ovzduším materialismu, kteří zoveme svými vzory a hvězdami velikány odpočívající pod tím hrobovým kamenem, budeme dosti silní, bychom dovedli pevně třímati prapor, který oni nám odevzdali, budeme dosti silní, bychom dovedli s neunavnou pílí a vytrvalostí, srdcem i činem usku-tečňovati ideály jejich života: lásku k církvi a vlasti? Či utoneme ve vlnách moře, které na nás již doráží se všech stran, ve vlnách sobeckosti a planých frází? Než doufejme, že duch Sušilův a Procházkův neopustí svých ctitelů, že se přimlouvati bude u Hospodina za mladou bratř Cyrillo-methodějskou! —

MUSEUM.

List bohoslovců českomoravských.

Ročník XXIX. (tiskem X.)

1. února.

Léta Páně 1894—95.

O theorii přirozeného vývoje náboženství.

Úvaha ze srovnávací vědy náboženské. Podává Ant. Nevrkla.

(Dokončení.)

Z toho, co praveno, lze poznati, jak souditi o fetišismu, jež rationalisté kladou na počátek vývoje náboženského. Fetišismus jest forma náboženská, v níž zvířata, rostliny a kameny, věci ať přirozené, ať rukou lidskou udělané ne již za symboly božství a pojítka lidstva se světem duchovým jsou pokládány, nýbrž vyvýšeny za modly přímo vzývané. Jméno fetiš odvádí se z portugalského *feiticos* (lat. *factitius* = uměním udělaný), jak nazývány věci uctívané Černochoy ze Zlatého Pobřeží.

Vše, cokoli se jeví v přírodě, na zemi i ve vzduchu, věci nejmenší i největší, vše nahodilé i co stálými vázáno jest zákony, vše to státi se může u četných nevzdělaných národů fetišem buď pro jednotlivce, buď pro rodiny, spolky i celé kmeny. Různé jsou předměty za fetiše uctívané. Úcta kamenů objevuje se často i u starých národů evropských, neboť církev v prvních dobách nucena byla káráti zvyk „*votum vovere ad lapidem*“, objevuje se u přemnohých kmenů afrických, jako u Melagesů na Madagaskaru, kde obyvatelé nosíce s sebou kus kamene nebo dřeva ve všech záležitostech svých se k němu utíkají a dary obětní mu dávají.¹⁾ Rovněž Černoši kmene Ašanti se domnívají, že nejvyšší bytost Yankompon každého člověka přivede k nějakému fetiši, buď kamenu, stromu nebo zvířeti, kterému potom se musí úcta vzdávati obětní rumu, oleje, žita, kuřat a koz.²⁾

Zvláštní poctě v celém starověku těšily se kameny povětroňové: *ἀγάλματα διπετῆ βασιύλια* (Dianin v Efesu, Marsův v Římě, jenž nazýván též *Lapis Capitolinus*). I v pozdějších dobách, kdy Římané bohy osobní již vzývali, přísahy zvláště slavnostní byly přece skládány toliko při tomto kamenu a považovány za nejsvětější a neporušitelnější nad všechny ostatní přísahy.³⁾ A úcta kamenů až podnes nepozbyla své přitažlivosti. Vždyť podnes vítá starobylý černý kámen

¹⁾ Chr. Pesch: *Der Gottesbegriff in den heidn. Relig. der Neuzeit* II. 39.

²⁾ Chr. Pesch. I. c. II. 86.

³⁾ Weiss. *Ap. d. Chr.* II. 111.

Kaaba v Mekce nepřehledné řady ctitelů Mohamedových. Někdy uctívány i celé hory.

Voda též v různých podobách i obdobách byla předmětem božské úcty. Zvláště moře bylo jednak považováno za sídlo bohů, jednak i samo za bytost božskou pokládáno.

Oheň byl dle Cicerona ctěn u Egyptanů za božské zvíře (ignis animal). Zvláště podotknouti dlužno, že mnozí národové ve stálém udržování ohně viděli a dosud vidí záruku trvání celého kmene. U Římanů bděly Vestálky, by oheň v chrámě Venušině nikdy nevyhasl. Rovněž kmen kaferský Ovaherero udržuje si pro každou chatu posvátný oheň, jehož vyhasnutí se musí usmířiti obětmi dobytka.¹⁾

I rostliny a stromy u mnohých kmenů jsou považovány za bytosti člověka vyšší. Kmen Ovaherero odvozuje svůj původ od posvátného stromu, jemuž přináší proto oběti. Na Kongu má kůra stromu ficus religiosa sílu fetišu, a jakékoliv poškození stromu toho se pokládá za zločin.

A co měl teprve člověk, jehož rozum nebyl osvěcen oním nebeským světlem, které tak jasně stavi rozdíl mezi člověkem a zvířetem, souditi o zvířatech!? Člověku ve stavu přirozeném zdálo se zvíře, které stále kolem sebe viděl, jehož životu tajemnému však často nerozuměl, daleko vyvýšeno nad člověka. Zvíře v mnohých případech velice předčí člověka svou obratností, silou, odhodlaností, instiktivní k dílu hotovostí a zručností. To vyvolávalo jeho podiv, strach a hrůzu, ale s druhé strany člověka se zvířaty sbližovalo a důvěry mu dodávalo, aby v záležitostech svých a potřebách k němu jakožto bytosti nějaké vyšší se utíkal. Tato úcta ovšem velmi různá jest i co do zvířat, které byly ctěny i co do způsobu, jakým u jednotlivých kmenů se jim pocty dostávalo. To řídí se potřebami a vlohami toho či onoho národa, jakož i dle zvířat, která žila v dotčené krajině. Tak u Dahomejců jest slon velikým národním fetišem, jehož zabítí jest nutno smířiti mnohými obětmi. U Egyptanů byli hlavně uctíváni apis, ichneumon a ibis. V Indii jest kráva a opice, u Indiánův amerických sova zvířetem posvátným. U jiných národů nebyla uctívána zvířata živá, nýbrž modlám dávána podoba zvířat. Konečně někde byli i lidé se zvířaty spojováni: Kentaurové, Sirény, průvodci Bakchovi, bůh foenický Dagon.

Ale téměř po celém světě dostávalo se a u pohanů dosud se dostává zvláštní úcty hadům. Podivná na pohled podoba hadí, pohyb rychlý bez noh a údů, jeho sykot a smrtonosné uštknutí — není-li to vše dosti vhodné, aby had v úctě člověka na přirozeném stanovisku postaveného vzrůstal? A zda nezněla dosud nitrem člověka jak zborcené harfy tón slova Evina, jež na omluvu svou pronesla

¹⁾ Chr. Pesch. Op. c. II. 55.

v ráji k Hospodinu: „Had mne svedl,“ a bázní ho nenaplnovala před hadem?

Egyptané uctívali hady, genius města Říma uctíván v hadu ošetřovaném Vestálkami, Daniel zničil hada uctívaného od Babyloňanův.¹⁾ Černošští kmenové ctí hady, poněvadž jednak od nich čekají pomoci v různých nemocech, jako v Dol. Guinei, kde za dětských nemocí vztyčí uprostřed vesnice na žerdi kůži hadí a matky svými kojenci se jí dotýkají, nebo je pokládají za příbytky posmrtné knížat a ostatních svých krajanův. U Kafrů zabítí hada se smíruje obětmi,²⁾ v Dahomeji mají hadové chrám ve Whidě, kde jsou ctěni i proto, že prý had otevřel oči první ženě a muži, kteří byli stvořeni slepí.³⁾ V Dolní Guinei, na ostrově Haiti a u kmene Mandingo v Senegambii jsou hadi ve veliké úctě, ano kněz jejich může často za oběť si vyžádati i život lidský jedině proto, že fetiš prý si toho přeje.⁴⁾ Při tom se někdy konají hrozné věci.⁵⁾

Konečně ani člověk nebyl vyňat z úcty fetišistické, zvláště ten, o kom se ostatní domnívali, že objevili na něm nějaké síly zvláštní, jimiž jest bohům bližší: buď nápadný zevnějšek, nervosní výbuchy, zvláštní sny, vidění a podobné abnormity. Na Borneu bývají albinisté (nemocní bělenkou) považováni za bytosti obdařené silami božskými. Na Kongu se domnívají, že král, který má nějakého lidského fetíše, má moc i nad Evropany.

Různé jsou tedy předměty, jež jako fetiši jsou uctívány. Poněvadž pak po výtce brány jsou z okolí člověka, snadno dá se pochopiti, proč rationalističtí učenci vše pouhým rozumem vysvětlujice fetišismus vyhlašují za nejjednodušší a proto za první formu náboženskou. Ale ze samotného fetišismu nelze souditi, jako by jím teprve bylo nalezeno Kolumbovo vejce pro prvotní náboženství, nýbrž právě naopak zjevy fetišistické nutno posuzovati dle podobných zjevů ostatních známých náboženství. Jak jsme dříve viděli, jest na př. u Indů fetišismus poměrně pozdní. Proto i fetišismus u kmenů, které nedotknuty dosud novodobou kulturou jej si dochovaly, jako u Černochů v Africe a u jiných národů na stejném asi stupni vzdělání stojících není fetišismus náboženstvím původním, nýbrž jest zkázou lepších a dokonalejších představ náboženských.

Při zevrubnějším bádání nebyl dosud nalezen žádný kmen, který by mimo fetišismus neměl jiných představ náboženských. Obyčejně fetišismus badatelům nejvíce bije do očí. Nestarají-li se pak tito, co intelligentnější vrstvy, které nepřilíhají jsou sdílno, o náboženství a předmětu jeho soudí, snadno povstávají bludné názory.

¹⁾ Dan. 14 22.—26.

²⁾ Chr. Pesch: Op. c. II. 51.

³⁾ Chr. Pesch: Op. c. II. 85.

⁴⁾ Chr. Pesch: Op. c. II. 75.

⁵⁾ Chr. Pesch: Op. c. 85.

Když se však zkoumá dále, ukáže se, že tytéž kmeny, které byly pokládány za ctitele pouhých fetišů, dochovaly si víru v bohy duchové, ano někdy v jednoho nejvyššího boha, tak že náboženství jejich vysoko se povznáší nad fetišismus, chovajíc v sobě mnoho památek monotheistických. Příkladem toho jsou Černochové v Horní Guinei, území od mysu Kamerunu až po Sierra Leone ve střední Africe.

Černochové jsou sice kmenem na velice nízkém stupni vzdělanosti stojícím, ale rovněž pravdou jest, že velice byly podceňovány jejich duševní mohutnosti, když byli téměř považováni za příbuznější orang-utanům než civilisovaným národům evropským, když jim bylo upíráno netoliko náboženství, nýbrž i všecken smysl pro umění a vědy. Nyní jest již zcela jisto, že mají Černoši vlohy k rolnictví, že jejich zřízení státní dosti jest dokonalé, a že zvláště dokonale jiné napodobují. Při tom jsou velice výstřední neznajíce míry ani v radosti ani v žalosti. Povahou jsou celkem dobromyslni, ale v zlosti nebo bázni se nedovedou opanovati a stávají se potom nelidsky krutými.

A této povaze Černocha odpovídá i jeho náboženství, které se odnáší po výtce ku věcem smyslným. Dříve se věřilo, že veškeren náboženský cit a smysl Černochů záleží ve fetišismu. Nějaký nápadný kus dřeva nebo jiná zvláštní věc vzbudila svým pro něho nevysvětlitelným zjevem jeho podiv, od toho přešel k úctě a vzývání, čímž onen kus, tříška nebo cos jiného stalo se jeho božstvem — a to prý celé náboženství Černocha.

Ovšem jest Černoch modlářem uctívaje a vzývaje předměty vnější, kterým božská úcta nenáleží, ale to má se všemi ostatními pohany společno; u něho toliko fantasie a smyslnost, která jej celého ovládá, jest mocnější než u jiných. Proto též svým představám hledá po výtce toliko smyslného ukojení. Proto vše, co se v přírodě jeví, slunce, měsíc, úkazy povětrné, jezera, stromy, zvířata — to vše jest předmětem jeho úcty. — Ale v jakém vzhledě? Jsou tyto viditelné věci samy bohy, či toliko zástupci bohův? Ani toto ani ono.

Černoch uctívá takové předměty jen potud, pokud se nepřesvědčí, že mu pomoci nemohou nebo že je bez trestu může urazit nebo poškodit. Potom prostě takový předmět odhodí nebo spálí.¹⁾ Z toho možno asi takto souditi: Černoch uctívá smyslnou věc, poněvadž se domnívá dle zvláštního zevnějšku jejího, že nějaká bytost vyšší má v ní své bydliště. Když však se přesvědčí, že nemá ona věc vyšší síly, zanechá jí. A že skutečně Černoši považují věci za příbytky bytostí mocnějších, toho doklady uvádějí missionáři. Když Černoch jeden přinášel stromu posvátnému pokrmu za oběť, upozorněn na to, že stromy nejedí, bránil se slovy: „Ó, strom není

¹⁾ Chr. Pesch. Op. c. II. 77.

fetiš, fetiš jest duch a neviditelný, ale on v tomto stromě zvolil své sídlo. Nemůže sice našich tělesných pokrmů ztrávit, ale požívá duchovní a tělesných, viditelných zanechává.“¹⁾

Uctívají pak Černochové věci smyslné jakožto prostředníky mezi bohy a lidmi. Bůh jest prý velmi povýšen a dalek toho, aby se staral bezprostředně o lidi. Proto pokládají za užitečnější fetiše upokojiti, poněvadž jim od boha nejvyššího byla svěřena správa všeho, kdežto bůh, bytost veskrze dobrotivá, nikomu škoditi nemůže. A o tom podává svědectví P. Loyer, který začátkem 18. stol. hlásal evangelium na Zlatém Pobřeží: „Negrové uznávají boha jakožto tvůrce všech věcí, zvláště však tvůrce fetišů, které seslal na zemi ke službě lidí . . . Pokládají boha za tak dobrotivého, že jim nemůže škody činiti, poněvadž veškeru svoji moc odevzdal fetišům a žádné si neponechal.“ A jiný spisovatel uvádí r. 1859., že dle výroku Černocha z kmene Ašanti „jsou fetišové dítky boha, od něho stvořené a na zemi seslané, aby dávali pozor na lidi a zničili toho, kdo by činil zlé. Jsou nesmrtelní, všechny kmeny pokládají je za duchy, jsou podobni větrům, nelze jich viděti . . . Vědí všechny věci lépe než lidé, ale bůh převyšuje je tím, že jest jejich otcem a oni se ho vždy dotazují.“²⁾

Poněvadž jest duchů těch veliké množství, jest i svět plný fetišů. Přítomnost fetiše v nějakém předmětu jeví se zvláštnostmi, jež na věci lze pozorovati. Věc taková bývá umístěna v chatrči nejpestřejším způsobem vyzdobené. Ovšem nesmějí se s druhé strany pokládati za fetiše všechny věci, kterými Černoši své city náboženské jeví, poněvadž jsou to jednak ozdoby, jednak prostředky čarodějné nebo též známky oddanosti k bohům.

Ačkoli tedy Černoši činí rozdíl mezi duchem a předmětem jím obývaném, přece prakticky obyčejně obojí v jedno bývá spojováno, tak že těžko určit, pokud jest to účta ducha božského a pokud účta předmětu hmotného. Z toho viděti, na jak nízkém stupni jsou názory náboženské Černochův, ale že i tu se objevují stopy monotheistické, na které poukazuje pověst u Černochů rozšířená, že jeden bůh sám dříve řídil lidstvo, rozhněván však vládu tu předal fetišům a sám ustoupil do zadu.³⁾ V pravdě však byl tento bůh své účty zbaven účtou fetišů, která ji jako cizopásná rostlina odevšad obklíčila, téměř úplně vyssála a utlumila. Proto má úplnou platnost svědectví muže, jemuž popráno bylo po prvé v míře hojně vniknouti v taje života afrického, svědectví cestovatele Livingstona: „Původním africkým náboženstvím zdá se býti víra, že jest jeden všemohoucí tvůrce nebes i země, že hřích se zakládá v přechinu proti bližnímu, že smrt jest trestem za hřích . . .“⁴⁾ A Max Müller dí:

¹⁾ Op. c. II. 78.

²⁾ Lücken Traditionen d. M. str. 17.

³⁾ Chr. Pesch. Op. c. II. 80.

⁴⁾ Chr. Pesch. O. c. 34.

„Tvrdím, že fetišismus v Africe právě tak jako jinde zkázu značí, že Černoch má vyšší náboženské pojmy, než úctu kamenův, a že mnozí z těch, kteří ve fetiši věří, mají v téže době vyšší, čistější a pravdivější názory o božstvu. Náboženství nesmí se posuzovati po tom, čím se zdá býti, nýbrž čím jest, ano čím by v srdcích svých nejlepších vyznavačů býti mohlo.“¹⁾

Na nízkém tedy stupni stojí fetišismus. Ale ani tu, jak bylo viděti, není ztracena stopa bytosti vyšší, duchové. Podle theorie rationalistické nastoupil fetišismus tehdy, kdy člověčenstvo ze stavu zvířecího v život lidský, jak nyní jej vidíme, se počalo vpravovati. Ale hned se namítá, proč a vůbec jak se dostal v tento přirozený vývoj pojem něčeho nadpřirozeného, který jest i v nejnižším fetišismu? Co jako v semeni nebylo do člověka vloženo, jak mohlo pozdějším vývojem v něm vzniknouti, najednou se objeviti, kde nic tu nic, jako deus ex machina? Náležel-li člověk od počátku výhradně v obor sil přirozených, nemohl senad obor ten povznést celou řadou věků pozdějších, ale jako jeho otec, děd, atd. zůstal zvířetem, a každý i nejnižší stupeň fetišismu byl mu bezpodmínečně zavřen. Toť zcela přirozený, logický důsledek rationalistických zásad, kterého však rationalisté sami připustiti nemohou, poněvadž mu odporuje — skutečnost. A tak každým stupínkem, na který naturalistická spekulace člověka povznáší, prolhává svůj základ a své principy, z nichž vychází, totiž přirozené poznání a přirozené, nutné, fysické zákony v přírodě.

Konečně i kdybychom připustili, že člověk postoupil ze stavu pouhé přirozenosti k fetišismu, nelze vysvětliti, proč fetišismus zakrňuje celkem na témž stupni, proč množství kmenů v tomto stavu trvá po staletí, ne-li dokonce tisíciletí. Tak odmítl od sebe fetišismus princip ustavičného postupu a pokroku, na němž naturalismus svoji soustavu buduje, a tím od počátku ničil veškeru naději v nějaký pokrok. Tento nedostatek a tento klid ukazuje, že se nepokračovalo na tomto poli ku předu, čili fetišismus není stupněm, po němž by se přirozeným vývojem vzhůru stoupalo, nýbrž obráceně, jest to poslední stadium, na které pokleslo náboženství pohanské. Duch byl dříve, fetiš jest jeho pozdější úplnou zkázou.

III. Názor křesťanský.

Po uvedených svědectvích dějin i zdravého rozumu lidského nelze přijati názor rationalistický o nutném a přirozeném vývoji

¹⁾ Konečný: Jak píše Mas. . . . str. 51.

náboženství z fetišismu polytheismem k monotheismu, nýbrž proti němu postavit se musí jedině možný, svědectvím dějin stvrzený a psychologicky vysvětlitelný názor křesťanský, zbudovaný na výkladech Písma svatého.

Bůh člověka stvořil, dal mu rozum a vůli, aby Boha i přirozeně poznával a ctil, ale zároveň člověka nadpřirozeným způsobem o sobě poučil. Proto prvotní znalost Boha nebyla dílem lidským, nýbrž darem nebes. Ale člověk hříchem ztratil dary nadpřirozené, a přirozené jeho dary byly zatemněny. Odvrátil se od Boha a přiklonil se ke tvorům, ztratil s očí jediný, sebe hodný cíl, snaha po vznešeném ochabovala, a nastal ponenáhly sice, ale stálý, jako po skloněné ploše pád. Člověk nemohl udržeti ve své ryzosti pojmu oné bytosti, která nade vše viditelné povýšena přece vše proniká. Rozum zeslabený lpěl na smyslném, a hledal i pro nejvyšší ideu, kterou dosud měl, přiměřený výraz. Proto umístil si Boha duchového, všudypřítomného nejprve na místa, která nejvíce poutala jeho pohled, na nebesa a na nejvýznačnější jeho část, na slunce. Není to představa nedůstojná pokládati modrou klenbu nebeskou za trůn Boha a slunce za podnoží nohou jeho, pokud člověk vědom jest si rozdílu mezi Bohem a jeho tvory. Jakmile však Bůh byl připoután ke slunci nebo nebesům, mizela v mysli člověka idea duchového a vrchu nabývala smyslová představa předmětu, v nějž bylo vloženo to vědomí božské bytosti, až dalším sesmyslňováním náboženského myšlení a vnímání idea božská s předmětem oním identifikována, symbol Boha ctěn jako Bůh. Krása a vznešenost přírody poutala zraky člověka. Jí jako omámen nevzpomínal člověk původce této krásy a věřil, že v přírodě samé našel ukojení svých vyšších duševních potřeb, a proto pokládal „oheň nebo vítr nebo prudké povětrí neb okolek hvězd neb velikou vodu nebo slunce a měsíc za bohy, správce světa.“¹⁾ Celý tento postup, který se nestal pojednou, nýbrž teprve po dlouhých a dlouhých dobách, možno označiti jako sesmyslňování Boha a zbožňování přírody. A právě do této doby uvádějí nás nejstarší památky historické. Není to čistý monotheismus, který se nám v nich jeví, nýbrž více méně spatřujeme v něm již živly vzaté z přírody. Nazvati možno dobu tu relativním monotheismem nebo heno- či kathenotheismem, kterého slova užívá Max Müller o nejstarší době náboženského vývoje indického.²⁾

¹⁾ Moudr. 13. 2.

²⁾ Slovo heno- nebo kathenotheismus bylo ihned přijato s jásotem od nevědeckých učencův. Aby se nemusili přiblížiti tomu „nevědeckému oboru zázraků“ přijímající monotheismus za prvotní náboženství, počali užívat pro prvotní náboženství tohoto slova. Ale není mezi nimi velké shody, každý pod jménem tím rozumí něco jiného. (Viz: Pesch, Gott u. Götter str. 113.) Max Müller užívá výrazu toho o době písní Rigvédy, v nichž prý se jeví dětsky naivní důvěra v jednotlivé střídavě po sobě vystupující bohy: Varunu, Indru, Agni, Mithru a jiné. Než tu možno za to míti, že písně ty jsou z doby dosti pozdní a že jsou již výrazem

Nazýváme dobu tuto: relativní monotheismus. Lidé totiž majíce již názory své pokáleny, měli sice ještě monotheismus, ale ne takový, v němž by nejvyšší bytost božská jinou sobě rovnou absolutně vylučovala, nýbrž bylo to jen otázkou času, aby k této bytosti vyšší uctívané v jedné krajině přistoupila bytost jiná, pod jiným jménem a v jiném kraji ctěná a ji snad vytlačila nebo aspoň stejné s ní úcty nabyla.

V tomto však skrývá se další krok ku zkáze náboženství. Jakmile dvě nebo více bytostí vyšších vedle sebe bylo uctíváno, náboženský vývoj klesal v polytheismus. Tyto bytosti byly nejprve na sobě nezávislé, jsouce uctívány od lidí o sobě nevědoucích. Když se však lidé stýkali, poznávali a vzájemně splývali, přijímali a slučovali i svoje názory náboženské. Dalším tříbením názorů těch poznával rozum lidský, že nemohou všechny tyto bytosti míti stejný stupeň moci, a proto bohové uvedeni v poměr nadřaděnosti a podřaděnosti, a tím se počala vyvinovati pohanská mythologie. Důvody tohoto roztřídění byly různé právě jako příčiny, z nichž povstali jednotliví bohové. Vše s jednoho stanoviska a dle jednoho zákona chtíti vysvětliti jest práce marná.

Proto výklad výlučně filologický, jako by mythologie pohanská byla toliko jakousi nemocí jazykovou, jest jednostranný. Zástupcové této theorie praví asi toto: S počátku byla příkládána jména osob lidských různým předmětům a to buď z nedostatku výrazu řeči nebo básnicky. Později se zanedbával obrazný způsob řeči a slova se brala v původním, přirozeném smyslu, a z toho již vznikl mythus. Avšak tytéž zjevy přírodní mohou se vyjádřiti různým způsobem, a tak povstávají o témž předmětě mythy, které netoliko jsou různé, nýbrž často si zdají odporovati. Jedna a táž bytost jest mužem, brzy zase ženou, brzy otcem, brzy matkou, brzy dobrou, brzy špatnou. Tyto různé mythy jsou spojovány a tvoří se z nich mythy nové. Zkrátka, jakmile první símě jest zaseto, bují bejlí mythů tak hojně, že nelze již poznati původní myšlenky. Co dříve bylo poetickým obrazem, nyní se pokládá za skutečnost — nomina fiunt numina.¹⁾ Theorie tato v mnohém jest pravdivá. Toliko v tom nutno ji opravit, že nebyla jména bohů dříve než jejich pojem, nýbrž naopak. Vždyť v přirozenosti lidské se zakládá, že pojmy jsou napřed a těm teprve přiměřeného se dostává výrazu. Mimo to i dějiny nám tu pomáhají. Vždyť u starých národů byli uctíváni i „neznámí“ bohové, jak nám podává zprávu Herodot (2, 52) a jak sv. Pavel nalezl

pantheistické spekulace brahmanské, poněvadž nelze písní Rigvédy přesně dle vzniku chronologicky seřaditi. A kdybychom i připustili, že jsou z doby starší (2—3000 let před nar. Kr.), přece nevyjadřují prvotního náboženství lidstva, a také v nich poukazuje se na dřívější lepší názory náboženské. Proto možno použití slova toho o době, kdy monotheismus nebyl již úplně čist od součástek smyslových. V podobném významu užívá slova toho i Weiss v Apol. II. 113.

¹⁾ Chr. Pesch „Gott u. Götter“ 121—123.

v Athenách. Mimo to v různých krajinách a dobách tíž bohové jsou nositelé zcela různých mythů, kdežto často podobné mythy bývají připisovány úplně jiným bohům. Či bylo slunce proto zbožněno, že slulo Baal, nebo právě naopak bylo nazváno Baal (dominus, pán) proto, že za boha bylo ctěno? Proto možno zcela určitě stanovit pravidlo, že lidé nejdříve bytost některou za boha vyvýšili a té pak dali přiměřené jméno. Polytheismus byl příčinou úpadku idey božské i v jiném vzhledu, co do zobrazování bohů. Dokud lidé vědomi byli rozdílu mezi Bohem jakožto bytostí duchovou a věcmi viditelnými, potud symboly Boha představující byly vznešenější, slunce, měsíc a pod. Egypťané byli první, kteří dělali obrazy bohů, používajíce k tomu hlavně podoby zvířat. A i když dávali obrazům těmto podobu lidskou, nasazovali jim hlavu zvířecí, aby ctitelé jejich nezapomínali, že to jen obraz bytosti vyšší. První počali zobrazovati bohy úplně po lidsku Řekové a to v době, kdy u nich polytheismus nabyl úplné vlády, v době vzniku Iliady a Odyssey. Nebyl to krok k lepšímu, nýbrž hluboký úpadek. Vždyť, jakmile se objevili bohové v lidské podobě, bylo by bývalo neprávem, aby se jim nedopřálo lidských požitkův a smyslných radostí. A jak potom působil příklad bohů, jejichž život tak se popisoval, na život lidí, kteří tím viděli své skutky omluveny, ano posvěceny! Ale i tu ukazovalo se, že jest to úpadek, poněvadž i za pozdní doby, za Caesara, byly v chrámech uctívány staré nedokonalé obrazy a sochy. Jednalo-li se o důležitou nějakou záležitost, neutíkali se o pomoc k těmto novým lidským bohům, nýbrž o pomoc vzývali stará, pravdivější a věrnější božstva.¹⁾

Jakmile symboly božstva za bohy byly ctěny, zcela přirozeně kult tento rozšiřován na vše, co se zdálo nějakou božskou vlastností v sobě skrývati nebo s božstvím spojeno býti. Tím brzy nebe i vzduch i prameny i moře a háje bohy byly naplněny. Ano i jednotlivé činy měly své zvláštní bohy; vždyť Římané uctívali 21 božstev, která střežla člověka od jeho počátku až po dobu, kdy po první oči své otevřel světlu.²⁾

A z této pokleslosti idey božské není za těžko pochopiti přechod k fetišismu. Lidé zvyklí jsouce ve všech svých záležitostech obracet se na předmět, jenž jim zobrazoval boha, nečinili časem rozdílu mezi kamenem nebo dřevem a duchem jimi zobrazeným. Mluvili naň, jako by živ byl, jednali s ním, jako by cítil, zakrývali jej, aby neviděl, přivazovali jej, aby neutekl, bolesti mu činili, aby tak donucen vyslyšel jejich prosby, nechce-li po dobrém. Takové jednání ukazuje, že považovali již předmět onen za nerozlučný od boha, asi jako tělo, jehož duší jest bůh. Hluběji již nemohla poklesnouti idea božská, pokud vůbec si lidstvo nějaké živoucí božstvo představovalo. Proto vším právem se nazývá tento úpadek v Písmě

¹⁾ Weiss Apol. II. 110.—111.

²⁾ Weiss Apol. II. 104.

sv. „službou ďábelskou,“ poněvadž jednak v něm zobrazen jest úplný opak pravé služby boží, jako jest ďábel zosobněnou protivou vůle boží, a jednak i proto, že právě ďábel tímto způsobem vším úsilím se snažil, aby uvedl lidstvo co do nejhlubšího bludu, působě pohanskými věštírnami a prostředky kouzelnými, by tak soudruhy měl svého zavržení.

Ale přece u některých národů stal se alespoň slabý pokus, aby rozum vyvázl z toho bludiště bohů vášním i osudům lidským podrobených. Někde to byli jednotliví duchové, kteří snažili se obživiti památku čistějších názorů dřevních. Jinde stalo se to dualismem. Dualismus nesmí se klásti mezi monotheismus a polytheismus, nýbrž jakožto reakce proti úpadku náboženskému až po polytheismus. Dualismus jest aspoň tím lepší, že nedávány v něm špatné vlastnosti bohům bez rozdílu, nýbrž jsou zosobněny v bytosti zlé, která však alespoň v mezích držena jest bytostí dobrou. Než ani první pokus reflexe náboženské neměl žádoucího výsledku, poněvadž to byly hlasy ojedinělé, které beze stopy zanikly v tom vždy větším a větším úpadku, ani druhý pokus (dualismus) ho neměl, poněvadž dualismus, ač s počátku byl jakýmsi pokrokem, přece časem nezůstal na tom stupni, nýbrž rozplýval se dále stále ve větší množství bytostí dobrých s jedné a zlých s druhé strany právě jako polytheismus.

O pantheismu a atheismu netřeba dlouho šířiti slov. Pantheismus, v němž se filosofickou spekulací rozplynul živoucí, osobní bůh ve hmotu, nevnikl do lidu, nýbrž zůstal omezen právě jenom na jednotlivé filosofy. Atheismu pak, jakožto formálnímu popírání boha, velice zřídka propadají i jednotlivci, a to nikoliv z bludu rozumového, poněvadž rozum musí z věcí stvořených poznati bytost nejvyšší, jako spíše z převrácené vůle, která nechce býti podrobena zákonu vyššímu.

Tímto názorem křesťanským otvírá se nám smutný pohled do knihy dějin člověčenstva, jak hluboko pokleslo, když spustilo se vedoucí ruky Boží, odkázáno samo na sebe! Vizme, před jakými tvory, či spíše netvory člověk v prachu leží, kdykoliv hledá bolest nezměrná jeho hrud, k čemu zdvihá prosebně ruce, když studená ruka smrti sahá mu po nejdražším, co na světě má! Ano, hrozné jest to ponížení pro důstojnost lidskou, když člověk tolik již poklesl, že se domnívá, jako by od nějakého beztvarého, ohyzdně natřeného kusu dřeva závisela veškera jeho slasť i strasť. Ale kdyby alespoň to byl nejnižší stupeň, na nějž člověk poklesl! Hroznější jest o božstvu představa, kterou i u tak slavených Řeků a Římanů nalézáme, dle níž kněží a vůbec nejzbožnější lidé vypravují o Zevovi a Afroditě skutky, když do zahrad a na křižovatky ulic stavěny jsou obrazy a sochy, když v mystériích se za svaté ukazují a veřejně nosí věci a obrazy bohů, na něž bez zardění a studu pomyslití nemůže nezkažená mysl, od nichž se s ošklivostí odvrátiti musí oko každého, kdo dosud cti dbá!¹⁾ Může-li se mysliti větší úpadek náboženského

¹⁾ Weiss Apol. II. 35.

vědomí? Když člověk opustil jediného, pravého, živoucího Boha, který jej k svému obrazu a podobenství stvořil, vytvoří si své bohy sám. Stal-li se Bohu nepodoben, vymyslí si bohy jiné sám, vždyť „ve svých bozích obrazí se člověk.“¹⁾

A zjevy obdobné ukazují se i ve společnosti moderní. I tu lidstvo opouštějíc Boha klaní se ne sice modlám, ale penězům, hledá všude jen smyslného požitku, a neštítí se postředku žádného, by dosáhlo tohoto cíle. Jako však společnost staropohanskou vysvobodil Kristus založiv svou církev, tak není pro společnost moderní jiné pomoci než návrat ku křesťanství. Jen návrat k ideám a názorům křesťanským zastaví nutné a neodvratně zhoubné následky nevěreckého „pokroku, osvěty a svobody.“

Matce.

Hvězdičko daleká,
hvězdičko snívá,
pověz, zda matička
na mne se dívá.

Škoda, ach přeškoda,
že už spí v hrobě,
že už tu dušičku
Pán Bůh vzal k sobě.

Ty to víš zajistě,
hvězdičko bílá,
vždyť jak ty milounká
matička byla.

Pán Bůh ji k sobě vzal
v nebeskou říši —
ach, moje matičko,
kdo bol můj ztiší?

Či snad se okem tvým
matička dívá,
hvězdičko daleká,
hvězdičko snívá?

Al. Tomdšek.

Literární studie o K. V. Raisovi.

Josef Smitka.

(Dokončení.)

Význačným rysem všech R—ých povídek, jenž pestrou stuhou se vine květnatým kobercem jeho vypravování, jest vroucí českost. Žádný snad jiný spisovatel náš není tak zcela a úplně náš český jako R. Raisovi při zvolání jména člověk vyzní Čech, tak směle můžeme říci. Kreslí-li milující, obětavou matičku, již

¹⁾ praví vykladatel žalmu 80, 10, kterýž výklad se připisuje sv. Jeronýmovi.

z daleka poznáváte v ní . . . „tu českou matičku žijící jen láskou k svým dětem“ — Uvádí-li otce, ať vyminkáře, ať mladého hospodáře, vždy patrně v něm vidíte pravého českého sedláka: tu tvrdého a nepoddajného, tam jako dítě měkkého, onde šibala šelmovského, vždy však nábožného, trpícího, pracujícího do úpadu, pomýšlejícího jen na lepší osud svých dětí. — A což ostatní R—vy typy! — Ať již je to vlastenecký a lidumilný farář Konopásek (v povídce „Výprava z hor“), nebo neunavný čtenář a politik, krejčík Sejkora („Pro číslo“), anebo nedostudovaný a zbohatlý mlátec Špáta, jemuž vše se líbí, co je „elekantní“, chodí do hostinců, v nichž je „dobrá destilace“ (m. ventilace), má dům s „balkánem“, v němž bydlí jako na „výletě“ (m. ve ville), ať je to vášnivý pytlák — ač srdcem nejlepší člověk — Zlevor atd., vždy zřetelně rozeznáte tyto postavy ode všech podobných jejich druhův; patrná známka českosti prozradí je všechny.

I to okolí, v něž R. osoby své klade, jest význačně české. „Česná příroda,“ pomyslí si mnohý s úsměvem, „čím se asi liší od ostatní?“ Tím, odpovídám s Raisem, že nejen česky t. j. srozumitelně nám šumí, hučí, dýchá, voní — nýbrž i česky cítí t. j. citům lásky, bolu a útrpnosti nad jiné jest přístupna. Slyšme R—va vlastní slova: „Kde je ta láska?“ opakoval jsem si v duchu — „láska veliká, jasná, vroucí, nekonečná (= mateřská)? Stará lípa blízko u hrobu se rozšuměla . . . „V říši lásky!“ šumělo to v rozkvetlých, vonných snětech . . .“

Tato zvláštní, něžná přítulnost k přírodě, rodnému kraji, ke známým polím i hájům, jimiž za mládí svého tak často běhával, ku podivu mile srdce dojíhá. Jen kdo je z venkova, pocítí dokonale blaho, jež se rozlije v nitru čtenářově při vzpomínce na bezstarostné mládí: kdy jako chlapec pobíhal okolo pasáckých ohňů, zpíval a výskal v jásající přírodě, válel se ve vonící trávě a jetelině, brouzдал se v chladících vodách, otiskoval svou postavu v bělounkém sněhu atd. atd. Tu prožijete ve vzpomínkách celý minulý život jako hrdinové Raisovi oficial Vlačíka, jako Václav Zaoral („Mezi lidmi“) a berní Karbulka („Pantáta Bezoušek“). — Tak čisté poesie, jaká vane ze všech prací R—vých, nikde jinde nenajdete. Snad jen francouzský básník A. Theuriet a místy i François Coppé v poetickém líčení venkova nad Raisa se povznesli.“ A přece neidealizuje ani nepřehání. A zdají-li se Vám některé postavy jako Václav Zaoral vzaty ne z tohoto života — tvrdím já, že i takovéto Zaoraly v lidu našem najdete, třeba že po dlouhém hledání. —

U některých R—vých postav naleznete velikou podobnost s postavami z „Babičky“ známými. Tak na př. „pantáta Bezoušek“ v tak mnohém odpovídá Němcové „babičce,“ Zlevor, poberta a pytlák z lenosti i nouze jest věrný, nerozlišný druh Kudrnův, a dvojici tuto doplňuje trochu slabě načrtnutý Voříšek (v povídce „Školáci“).

R. je opravdu věrným portrétistou milených svých podhoráků. Není přednosti, které by zatajil, ale nezatajuje také nikdy jejich vad a nectností. R. jako pravý přítel lidu tupeného a posmívaného se ujímá, přechválenému připomíná chyby, aby se jich mohl vystříci.

A má ten náš venkov své veliké chyby. Jednou z největších, proti níž R. se vším zápalem vystoupil, jest vlašnost vlastenecká anebo úplné nevlastenectví. R. této chyby nikde nezatajuje, avšak nevystavuje jí také nikde na zlehčení venkovského lidu, naopak, snaží se lid z vlastenecké netečnosti svými povídkami vyléčiti. Proto se zálibou popisuje šlechetné snahy ideálních vlastenců v zapomenutých dědinách, oceňuje po zásluze všechny oběti, všechna sebezapření, trpělivost a lásku, s jakou pracovali v ústraní pro vlast. A jaká to byla láska! Obětovati pro povznešení lidu veškeren život, vzdáti se pro jiné všeho pohodlí, zapadnouti z lásky k lidu v bídné pohorské vesnici — toť bylo údělem těch zlatých srdcí. Jak mile námi zachvívá ten ideální duch v „Zapadlých vlastencích“! Opuštěný lid v podkrkonošské vesnici spí, avšak šlechetný kněz a nadšený učitel jsou na stráži, jsouce hotovi obětovati vše myšlence vlastenecké. Vzpomínka na Prahu jim dodávala síly, Praha byla jejich tužbou, snem a cílem, tam zalétaly všechny jejich myšlenky, odtud čerpali potěchu a náhradu za všechny strasti, jichž v horách zakoušeli. Tiché působení těchto venkovských apoštolů vyličil R. s láskou, vděčností a uznáním.

Stejně ušlechtilou povahou vyniká kozákovský farář Konopásek. Nedbaje přemnohých překážek jako na př. že má již velice ošumělý svrchník, že vydaje se najednou z peněz bude musit potom žítí o bramborách a zelnici atd., i k tomu svoluje, že od polovice téměř svých osadníkův donese do Prahy známým a přátelům vzkazy, pozdravy, peníze ba i bábovky, — jen když uvidí tu svou „starou Prahu, šerý sv. Vít, královský hrad a Petřín“ ztápějící se v moři hluku a ruchu jubilejní výstavy.

Ostrý projev nelibosti nad vlasteneckou chladností synů českých uložil R. v povídce „Moc umění.“ — Fr. Benda, syn chudého tkalce ze starých Benátek, naučiv se doma v Čechách výborně housti, odešel do ciziny a stal se královským koncertním mistrem pruského krále Bedřicha. Vrátiv se po letech, mluvil po česku těžce. — „Dobře řekl o něm hrobník: »Takoví páni brzy zapomínají, odkud vyšli!« “ — A R. s povzdechem dodává: „Připadají mně myšlenky o tom, co výborných hlav, co umu a schopností se nám ztratilo v cizině a ztrácí dosud. Všecku svou dovednost a moudrost, kterou doma nasbírali, dají cizím, a my píšeme o nich: „Byl také synem české vlasti, byl ke cti svému národu!“ — „Svému národu?!“ táže se trpce Rais. A ještě jiné nectnosti tíží náš venkov, bohužel že jsou to většinou následky přílišné jeho bídy. Jest to hrabivost a lakota se závistí, necitelnost a zloba nelidskosti. Proti nositelům těchto hříchů, jimiž jsou: Lojza Nepovím se ženou („Ta srdce“), Kaboučín („Zlý člověk“), Váša

Militký i žena Frantina („Po letech doma“), tím jasněji vyniknou ušlechtilí repraesentanti zářivých ctností, štědrosti, šlechtnosti a čisté lásky k lidem, jako jsou: Józsa Nepovím, Špátova Baruška, dědeček Stríhavka a j.

Nejšpatnější lidé Raisovi nejsou ještě zcela zavržení hodni, i na nich pod špatnou slupkou najdete trochu zdravého jádra. — Tu zdá se mi, že Rais za jedno smýšlí s Dostojevským, jemuž „zločinec“ je „nešťastníkem,“ poněvadž jeho zvrhlost zavinily mnohdy jen nešťastné poměry a okolnosti, a „s člověkem že sluší se jednati vždy po lidsku! vždyť lidské jednání může opět učiniti člověkem i toho, na kom dávno již vybledl obraz Boží!“ (Dost. „Zápisky z mrtvého domu“). Zajisté v povídkách „Ta srdce“, „V tiché chalupě“ a j. projevil se R. hlasatelem pravé humanity. — Rais jest tedy nejen realistou, t. j. spisovatelem skutečného života, on jest více — humanista, v něm je lidskost! A kdo jest to spisovatel humanista? „Jest to člověk, jenž rozumí dítěti, jinochu, muži, starci i ženě. Na vše má otázku i odpověď, účastenství i útěchu; má čistou radost ze štěstí bližního a útrpnost s bolem jeho; úsměv nad okem blažeností zářícím a slzu nad hořkými slzami. Jemu jest pochopitelný tlukot srdce i výbuch vášně, poblouzení i nepravost. — Pokloňte se takovému muži a pokládejte si za čest jeho přátelské stisknutí ruky a za štěstí jeho úsměv, neboť v něm je lidskost!“ — To jsou asi slova Gr. Bělinského, jež jakoby promluvena byla o našem Raisovi. Raisovo srdce nekypí světobolem, jeho spisy nelíčí pessimisticky tento život. Jednotlivé výkřiky nespokojenosti ztrácejí se v jásajícím okolí a Vám zůstane dojem jasu, plesu a spokojenosti — a potom naučíte se lidstvo milovati . . .

Také jsem se zmínil, že Rais řešení velikých problémů životních a zvláště světohybné nyní otázky sociální a sporů náboženských všemožně se vyhýbal. Jest to však zcela přirozeno. R. čerpaje z lidu nikde na prameny tyto nepřišel a proto jako pravý realista otázky tyto z povídek svých vypustil. Směru milostného ovšem pominouti nemohl, ale motiv lásky jest u Raisa — právě tak jako ve skutečnosti — velice prostý a jednotvárný. Marně tedy bychom hledali v Raisových povídkách oné rozmanitosti a spletnosti poměrů milostných kruhů vyšších, jež tak poutavě líčiti dovedou psychologičtí romanopisci francouzští Flaubert, Maupassant, Bourget a j. Na našem venkově není tolik horoucích vášní, násilných výbuchů vlnosti, hněvu, msty a žárlivosti, jež tak často ukládají o lidský život — dramata lásky odehrávají se na venkově velice krátce a netragicky snad proto, že jsou herci v nich obyčejně neobratní a více passivní nežli aktivní. A jak řídká jsou ještě takováto dramata lásky! . . .

Ale jest přece zajímavá otázka, které chopilo se obratné péro Raisovo — otázka ne tolik uvažovaná, přece však důležitá a zasluhující, aby již jednou byla rozřešena, „neboť jistě a zhoubně hlodá

na základech rodinné mravnosti.“ (J. Klenek Hl. I. 1892. č. 2.) Jest to otázka výminkářská. Rais, třeba že nedodělal se úspěchů takových jako Dostojevský svými „Zápiskami z mrtvého domu“ anebo Turgeněv „Zápiskami lovcovými“, jež oboje zmírnily politování hodné poměry společenské na Rusi, zaslouží uznání již tím, že první důkladně na otázku tuto posvítí. Až do Raisovy doby, hlavně zásluhou předidyllisovaných idyl Gesnerových (u nás Nejedlého a Hankových), stále se věřilo, že náš venkov jest pozemský ráj — o hadu v něm však nevěděl nikdo. — Až tu Rais svými „Výminkari“ hnisající a posud nezahojenou ránu našeho „rajského“ venkova odkryl, — toť jeho zásluha. Připouštím, že již před Raisem zavzněl tu a tam hlas nespokojenosti volající po nápravě, ale hlasové tito byli jen meteory zazářivšími na obzoru a zapadli brzy v temnotu zapomnění. Volání však Raisovo, protože jest tak srdečné a důrazné, nemine se jistě očekávaným výsledkem.

Mimo tuto jest ještě otázka českého umění, s níž Rais nádhernou škrabošku strhl. České umění! Je světoznámo, nevyrovnatelno! A proč? Protože plyne z božského nadšení a pravého nadšení. My nemáme umělců jiných než vyvolených. A proč asi? Poněvadž každý český umělec musí jako zlato, jež se tříbí, projíti nejpalčivějším ohněm — netečnosti obecenstva, v níž nenajdeme my Češi soupeře. Ta bezcitná a kamenná neuznalost, netečnost a nevšímavost brzy odpudí každého, jenž by si chtěl na umění pomlsati, ověncovati gloriolou své skráně anebo naplniti zlatem měšec. „Za takových poměrů kdož vytrvá, ne-li jen vyvolenci, jež neláká bílý chléb, jež nevábí řády, odznaky a uznání, jimiž není život dopracováním se kariéry?!“ („Mezi lidmi.“ „Nejlepší stránka“, Lumír 94) — A jedním z těch vyvolených umělců je Raisův básník Václav Zaoral.

V. Z. je umělcem českým, plným nadšení a ideálův, ale ne takových, „jichž se nesmíme dotknouti rukou, sice zůstane nám z nich pozlátko na prstech“ — jak praví G. Flaubert („Paní Bovaryová“), nýbrž ideálův, „jež sotva že se v hlavě naší zrodily, pálí nás, pronásledují, až je provedeme.“ Nemají praktických pohnutí jako jsou blahobyť, peníze, sláva a čest, jim jde jen o práci a nejvýše ještě o její sladkou odměnu — spokojenost. „Práce! To rozechvění, když tvoříš, je nade všechna vína, radost, když se ti práce daří, nad každé jiné blaho, spokojenost z vykonané práce nade všechny spokojenosti. Jen pro tu práci žiješ, nic jiného tu nemaje . . Sláva? Co je u nás sláva a jak kratinká je v Čechách nesmrtelnost! Kdo má takovou touhu, brzy odhodí péro a bude se starati jen o pytel obroční! . . .“ Tak upřímně, bez hněvu a lítosti vykládá nadšený Raisův trpitel za české umění svému materialistickému příteli. „Básnění se hošíčku nenajíš!“ — Uznává ovšem i ideální Zaoral, že „na světě neplatí nic jiného než peníze, za ty koupíš všechno i lásku, o účtě ani nemluví“ — a přece k vůli

umění vzdá se raději professury a přijímá místo praktikanta! Písař — z profesora! a přece je šťasten a libuje si, že „ta suchá, dusná, úmorná kancelář moří jen tělo, duch zůstává svůj . . . —“

A dojde tento v skutku ideální básník zasloužené odměny? Dojde! a ta jest: klidný, spokojený vnitřní život, šťastné vzpomínky, sny a plány, jimž se v samotě a opuštěnosti své oddává a — brzká smrt. Ale ještě na smrtelné posteli, jak zarmoucená matka jeho vyzradila, vyžádal si papíru a tužky a kolikráte za tmavé noci se probudiv po tmě něco si čmáral. Umíral s tužkou v ruce — upracoval se.

„Tak v boji někdy tuhém se vojín s vrahy dále potýká,
nechť olovem zasažen, však bledna potom s oře svého
náhle padá bezduch, dřív než svoji ránu pocítil.“ *R. Hamerling.*

A my, kteří nesplatitelnými díky mučedníku tomu jsme povinnováni, řekneme asi: „Vždyť mrtvým pomníky stavíme, desky zasazujeme, ulicím jména po nich dáváme, domovy jimi se honosí, velcí páni o nich řeční, ve školách se vykládají básně jejich slůvko za slůvkem“ — ze studu však nedodáme, že my sami těchto básní, jimž mnohý spisovatel všechno své blaho, ba i svůj život obětoval, nečteme, že o ně nikdo nestojí, leda nějaký student anebo četby milovná slečna (a ta ještě raději sáhne po poutavém románu!). Jiní za nás mrou, a my s úsměskem jich litujeme. — Jak důrazně měl bych tu připomenouti slova Mickiewiczova: „Buď kletba lidu, který vraždí pěvce svoje!“ („Dziady.“) Tichý genius a mučedník svého povolání Václav Zaoral budiž nám pro celý život zářivým vzorem!

V galerii Raisových typů zaujme tento typ vyvoleného umělce místo nejprvnější, jakž mu po právu náleží.

Končice pojednání své neváháme nikterak autora „Výminkářů,“ „Horských kořenů,“ „Potměchuti,“ „Rodičů a dětí,“ „Zapadlých vlastenců“ — a celé řady starších povídek prosou i veršem psaných pod pseudonymem Prokop Bodlák i pod jménem vlastním, — prohlásiti za jednoho z prvních žijících pěstitelů vesnické povídky české. Přejeme spisovateli, aby pokrok, jež až do dnešní doby učinil, byl toliko prvním stupněm k celé ještě řadě nových dokonalejších v umělecké jeho tvorbě.

Válka v právu mezinárodním a theorie věčného míru.

(J. Staněk.)

Válka jest bez odporu jedním z nejrozšířenějších zjevů v dějinách lidstva. Jest to jakýs tajemný démon, který pronásleduje lidstvo veškerými dějinami. Války byly již v době, kdy se utvořily

první společnosti státní na stupni barbarském, války neustaly ani v křesťanském středověku, ony zuří i v osvíceném století devatenáctém — slovem, války povstávají všude, kde jsou vedle sebe dvě společnosti státní skládající se z lidí, kteří mají v sobě přirozenost lidskou a s ní nejen cit pro svobodu a právo, ale také nezkrocené vášně, pýchu, touhu po nadvládě, egoismus. Již z této universální povahy válek snadno lze si vysvětliti, proč nejen básníci a historikové, ale i filosofové a myslitelé všech věkův snažili se rozřešiti otázku, kterých se tolik kupí kol tohoto osudného zjevu dějinného. Jsou války skutečným zlem na jednotlivce i celé národy? Jest zbraň dovoleným prostředkem k rozhodování sporů mezinárodních? Nebylo by možno na vždy učiniti konec krvavým bojům a vzniklé spory rozhodovati způsobem nekrvavým, snad smířčími soudy? To jsou otázky, které často a často byly opakovány a na něž nejrůznějším způsobem bylo odpovídáno.

V naší době dostaly se uvedené otázky opět v popředí sociálních úvah. Stalo se tak zásluhou moderního militarismu. Rostoucí evropský militarismus již tolik svírá dech chudším a středním vrstvám dnešní společnosti, že den ode dne víc a více obrací na sebe zraky všech myslících lidí, ano jsou dnes i vynikající sociologové, kteří ne bez důvodů hlásají: odstraňte nebo alespoň omezte militarismus a války vůbec a rozřešili jste nejtěžší bod sociální otázky! Jest tedy zajisté na čase, podati širší a na křesťanských zásadách zbudovanou úvahu o nejdůležitějších otázkách týkajících se války a o t. zv. otázce věčného míru. —

I.

Jest válka skutečným zlem? Jest oprávněna?

Ruský naturalista Vereščagin namaloval příšerný obraz. Na pusté planině stojí veliká mohyla utvořená z lidských lebek a nad mohylou vznáší se hejno krkavců. Pod obrazem stojí sarkastický nápis: Apotheosa války. Věru, nelze sobě mysliti většího sarkasmu! My se zachvějeme v nitru hledíce na děsný obraz, my nevidíme než děs, hrůzu, zoufalství a smrt a s hnusem se odvracíme od barbarismu války, která se nám v tom okamžiku objevuje jako největší zlo tížící národy. Obraz Vereščaginův líčí válku děsnými barvami, avšak líčí ji nejen tak, jak ji posuzují s ethického stanoviska ruští naturalisté a realisté j. Vereščagin, Dostojevskij, Turgeněv, hr. L. Tolstoj a j., on demaskuje válku tak, jak na ni pohlíží veliké massy národa. Jest to soud prostého muže z lidu, který se nestará o mravní řád, zavazující jednotlivce i státní celky, který neví ničeho o pragmatismu dějinném, jemuž se zdají i spravedlivé příčiny válek nekonečně malichernými naproti zlům a bédám, které způsobují lidstvu. Muž z lidu vidí jen hrozné následky válek, vidí zohavené

mrtvoly lidí, kteří byli skláceni v hrob ničím se neprovinivše, vidí bledé, uplakané tváře pozůstalých vdov a sirotek, vidí zpustošené lány a spálené dědiny. Než to jsou skutečná fakta. Nám se mohou tyto názory zdáti poněkud jednostrannými, avšak nemůžeme neuznati jejich hluboké pravdivosti. S té stránky jsou zajisté války velikým, ne-li největším fysickým zlem. Kdyby bylo možno spočítati jen miliardy lidských životův, které padly za obětí válek, bylo by to číslo obrovské. Jen v posledních 35 letech zahynulo dle výpočtů prof. dr. Engla ve válkách na $2\frac{1}{2}$ mil. lidí, a náklady válečné pohltily plných 24 miliard národního jmění! Než na tom není dosti.

Rány válkou zasazené zacelí se opět v několika letech míru, avšak mnohem větší a pro společnost záhubnější jsou oběti, které zvláště za naší doby vyžadují války ještě před vypuknutím, v době míru. Míníme náš moderní militarismus. Nemáme války, žijeme v době „ozbrojeného míru“, avšak právě tento „mír“ jest to, který má na svědomí velikou část naší sociální bídy a který — můžeme to směle říci — jest horší než sama válka. Státní rozpočty států evropských stoupají úžasně rok od roku, poplatníci a zejména střední stavy sténají pod tíhou nesnesitelných břemen. A ptáme-li se, kde jest toho příčina? — nejsou to na prvním místě zvýšené náklady na školství, na ústavy dobročinné a sociální opravy, ale jsou to náklady na milionové armády, které vyssávají životní mizu národům. V Rakousku na př. obnášel r. 1868. vojenský rozpočet $65\frac{1}{2}$ mil. zl., kdežto r. 1893. již $107\frac{1}{3}$ mil. zl. Jest tedy za 25 let difference ročně plných 42 mil. zl., a v době té vydáno na vojsko celkem 2931 mil. zl.! V jiných státech jsou poměry ještě horší. V Německu připadají téměř $\frac{2}{3}$ veškerého říšského rozpočtu na výdaje vojenské. Zajímavě jest porovnat, jak se mají ve státech evropských náklady vojenské k nákladům na školství. Dle prof. dr. Engla připadá ze 100 zl. daní odvedených na vojsko a školy :

Ve Švýcarsku na vojsko 54 zl., na školy 46 zl.					
„ Dánsku	„	„	65	„	35
„ Belgie	„	„	75	„	25
„ Rakousku	„	„	80	„	20
„ Německu	„	„	81	„	19
„ Anglii	„	„	86	„	14
„ Itálii	„	„	92	„	8
„ Francii	„	„	93	„	7
„ Rusku	„	„	98	„	2

Z toho viděti, jak nepatrný jsou sumy, které věnují národové evropští na vzdělání svého dorostu u porovnání k obětem vojenským! Dle uvedených dat nejpriznivější poměr pro školství jest ve Švýcarsku, tedy ve státě, který na základě mezinárodních úmluv má zaručenu neutralitu. Odtud si také vysvětlíme, proč mají hornaté, chudé

Švýcarsy nejen kvetoucí školství, ale též poměrně nejvíce ústavů dobročinných.

Zhoubné účinky novověkého militarismu možno stopovati ještě v jiných oborech společenského života. Odvádí nemírný militarismus miliony mladých pracovních sil od pluhu a práce řemeslné a nutí je trávití nejlepší léta života nečinně v kasárnách. Jak působí kasárny na nábožensko-mravní výchovu mužstva, jest všeobecně známo; zůstaňme však při oboru práce. Proslulý křesťanský sociolog dr. Rud. Meyer odchyluje se v této otázce od ostatních našich sociologů. Ve svém nejnovějším díle¹⁾ hájí Meyer otevřeně militarismus nazývaje jej antikapitalistickým a mezi jiným dovozuje, že prý militarismus jest poslední společnou ochranou panovníkův a pracujících tříd. Odzbrojení států znamenalo by dle Meyera větší ještě sesílení kapitalismu a jeho vlády nad pracující třídou Evropy. Meyer soudí asi takto: Kdyby nebylo velikých armád, zůstaly by všechny síly, které posud zaměstnává militarismus, při práci. Tím by se úžasně rozmnožil počet dělnictva, nastala by hyperprodukce, mzda by klesla ještě více a sociální bída vzrostla by měrou nebývalou. — Na první pohled se vývody Meyerovy zamlouvají. Přihlédneme-li však k věci blíže, seznáme, že mají alespoň za našich časů cenu až příliš akademickou. Jak se mají věci ve skutečnosti? Není to na prvním místě třída dělnická a vůbec obyvatelstvo měst, z něhož se rekrutují dnešní evropské armády. Příčiny jsou na snadě zvláště u třídy dělnické. Tato nejčetnější třída městského obyvatelstva nemá již pevného zdraví a tělesné síly, jaké vyžaduje život vojenský; tať jest již dávno oloupena o zdraví svých synů nezdravými byty, nedostatečnou stravou a přede vším jedovatým prachem továren. Hlavní však kontingent branců dodává armádám obyvatelstvo venkovské.

Pro příklady netřeba choditi daleko; vidíme onen nepoměr každoročně při odvodech brněnských. A jest-li tomu tak, nebude zajisté ani p. Meyer tvrditi, že i rolnictvu by škodil nadbytek pracovních sil. Naopak. Za nynější krise zemědělské nemůže maloročník platiti dělnictvu obstojnou mzdu, pročež zemědělského dělnictva zvláště v krajinách průmyslových vůči hledě ubývá. Maloročník jest z větší části odkázán na sebe a členy své rodiny. Jest tudíž zřejmo, že tak vydatná pracovní síla, jako jest jedenadvacetiletý jinoch, jest pro rodinu rolnickou mnohdy nenahraditelná. Než i kdyby pravdou bylo, co praví Meyer, že militarismus zabraňuje velikému vzrůstu dělnictva a tím i klesání mzdy, jsou opět na druhé straně nesnesitelná břemena, která militarismus ukládá středním stavům, neposlední příčinou, že mnohý samostatný řemeslník a rolník opouští svou živnost i lán otcovský a odchází do průmyslového města, aby zde za hladovou mzdu se stal otrokem továrny, aby rozmnožil řady proletariátu. Udržovati tedy militarismus, aby se tím zabránilo vzrůstu

¹⁾ Dr. Rud. Meyer: „Der Capitalismus fin de siècle.“ str. 145—150.

dělnictva, bylo by tolik jako vytloukati klín klínem. Konečně nesmíme zapomínati, kdyby bylo možno ty miliardy, které vyžadují evropské armády, věnovati na opravy socialní, ve prospěch dělnictva, řemeslnictva a rolnictva, jak mnoho by ubylo bídy, jak by se zlepšily naše poměry socialní!

Mohli bychom ještě ukázati, jak válka a s ní spojený militarismus dodává nejvíce materiálu bursovním špekulacím a velikému kapitálu [Rothšildovo bohatství!]¹) Avšak to se vymyká z rámce naší úvahy; zmínili jsme se pouze o tom, o čem mohla vzniknouti pochybnost.

Nicméně již z těch několika črt jest patrné, že války a zvláště moderní militarismus jest velikým fysickým zlem ve svých následcích. I není divu, jestliže ve všech dobách se vyskytovala touha po takovém věku, ve kterém by nebylo válek, a nastala-li taková doba v dějinách některého národa, jest zaznamenána zlatým písmem v jeho letopisech. Atheny mají éru Perikleovu, dobu míru, blahobytu a kvetoucího umění, podobně i Řím měl dobu Augustovu, a my Čechové s hrdostí vzpomínáme zlatého věku Karlova. Avšak ona touha po dobách míru, onen silný kontrast mezi pohromami války a požehnáním míru zavedl mnohé příliš daleko. Uvažováno, je-li válka vůbec dovolena, je-li oprávněna. Vedle jiných jsou to zvláště někteří haeretikové vyskytující se v dějinách církevních, kteří válku vůbec zavrhovali jakožto prostředek nemravný, jakožto zlo nikoli jen fysické, ale také mravní.

Tak soudili Manichaeové, Albigenští, Waldenští, Petr Chelčický, Quakerové. V naší době hájí tuto zásadu mimo Quakery t. zv. škola ruských realistův. Zvláště zajímavý jsou antimilitaristické úvahy Tolstojovy; neboť tento výtečný znatel ruského lidu nepodává zde náhledy svoje, ale po výtce mínění ruského lidu. Ve svém nejnovějším, francouzsky psaném díle „Le salut est en vous“ tlumočí Tolstoj tyto myšlenky ruského mužika:

„Podivno! My všichni, my křesťané netoliko hlásáme lásku bliženskou, ale my skutečně vedeme společenský život, jehož tepna jest všude stejná, podporujeme se, poučujeme se vzájemně k obecnému blahu — — — a zítra již snad vypustí nějaký panovník neprozřetelné slovo, jiný mu ostře odpoví — a já se musím vydati smrti vstříc, abych zabíjel jiné lidi, kteří mně nejen neublížili, ale které já miluji! — — “²)

V těchto a podobných názorech zřejmě vystupuje snaha, kterou již jmenovaní haeretikové se nesli, t. j. snaha uvést války v odpor se zásadami křesťanskými. „Milovati budeš bližního svého jako sebe samého,“ prikazuje Kristus. Ale železný zákon války káže pravý

¹) Viz Annuaire Osseg: „Der europäische Militarismus,“ Amberg, 1876; str. 187—197.

²) Hr. Lev Tolstoj: „Le salut est en vous,“ Paris, 1893; str. 142.

opak: „Ve víru boje usmrcovati budeš lidi ať vinné či nevinné, rány, bolest a smrt šířiti budeš v řadách nepřátel — a což horší jest — v řadách vlastních bratrů křesťanův!“ Mezi těmito dvěma protivami zdá se býti nepřeklenutelná propast.

A nyní ptáme se: Jak řeší tuto otázku křesťanství, jak pohlíží na ni katolicismus? Jsou podle nauky katolické války mravně dovoleny? Že jsou velikým zlem fysickým, o tom nikdo nepochybuje. Však z toho ještě nikterak nenásleduje, že jsou války naprosto neoprávněny. Chudoba na př. jest také fysické zlo a přece právě chudoba má na druhé straně tak vznešený ethický význam, že ji sám Kristus postavil jako jednu z předních podmínek křesťanské dokonalosti. Zde jest třeba vycházeti z principu zcela jiného. Abychom směli nazvati válku prostředkem nedovoleným, bylo by nám dříve dokázati, že jest válka skutečně zlem mravním, či jinými slovy, že nemá nijakého místa v řádu mravním Bohem samým stanoveném.

(Příště dále.)

Našim písním.

I.

Y milé naše písničky,
co něhy v sobě máte,
vy jste tak prosté, prostičky,
a přec tak dojímáte.

Má duše zmládne, okřeje,
když uslyší vás zníti,
mým nitrem cosi zachvěje,
co nelze vysloviti.

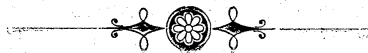
Ty tam jsou ihned bolesti,
ty tam jsou všechny strasti,
mé srdce zplesá ve štěstí
a tone v blahé slasti!

II.

O jak jste sladké, jak jste ladné,
vy zlaté naše písně,
jak zazvučíte, smutek spadne,
a srdce nezná tísně.

Vy jste jak čarodějky, věru,
vy jste jak hudba z ráje,
vy jasným světlem v srdce šeru,
vy vonné květy máje!

H. K. † Fr. Šebestík.

Studie z dějin arcidioecese olomucké.¹⁾

(J. Svozil.)

Obřad slovanský a církevní zřízení na Moravě, jak je zavedli naši sv. apoštolové, vzaly po smrti Methodově záhy za své pletichami Vichingovými a netečností Svatoplukovou.²⁾ Viching dosáhl toho, že vypuzeni byli žáci sv. Methoděje a že jemu byla svěřena církevní vláda v říši Svatoplukově. Než jmenováním jeho kancléřem německým osířela stolice Methodějova na delší dobu. Teprve r. 899. vyslala pap. stolice arcibiskupa Jana, jenž vysvětil pro Moravu čtyři biskupy: Daniela, Jana, Benedikta a Sylvestra. Ale takto upravená církevní vláda v říši českomoravské zanikla za návalů maďarských, a o dobách na to následujících nevíme skoro ničeho. Morava patřila asi k dioecési řezenské zároveň s Čechami, jak ukazuje potomní připojení její k dioecési pražské. Zdá se však, že mívala své vlastní biskupy. Tak za biskupa pražského Dětmara vzpomíná se biskupa moravského Vracena,³⁾ o němž nelze s určitostí říci, byl-li suffragánem pražským čili nic. Ale pravděpodobnější jest, že byl samostatným, jelikož o suffragánu není nikde zmínky. Za celé této doby nevzkvétala u nás církev asi valně jednak pro neustálené poměry politické, jednak proto, že neměla stálé vlastní nejvyšší správy, pak že biskup pražský svou příliš rozsáhlou dioecési nemohl dobře spravovati. Tyto tedy okolnosti, ale více ještě poměry politické daly podnět k založení biskupství v Olomouci. Říše česká nabývala pod Vratislavem II. větší samostatnosti a mocnějšího vlivu

¹⁾ Díla, dle nichž hlavně pracováno: Dr. Kl. Borový: „Dějiny dioecese pražské.“ — Vinc. Brandl: „Posloupnost biskupů olom. ve „Sborníku svato-methodějském“ 1885. — Dr. S. Brunner: „Die theologische Dienerschaft am Hofe Josefs II.“ — Arn. Denis: „Konec samostatnosti české.“ — Dr. B. Dudík: „Dějiny Moravy.“ — Käsebrod: „Series episcoporum...“ — Kráčmer: „Dějiny metrop. chrámu sv. Václava v Olomouci.“ — Dr. Fr. Krásl: „Arnošt hr. Harrach.“ — „Kronika česko-moravská,“ (K. V. Zap, J. J. Kořán, Dr. A. Rezek a J. Svátek.) — Dr. Fr. Kryštůfek: „Všeobecný církv. dějepis.“ — Fr. Palacký: „Dějiny národu českého.“ — M. Procházka: „Život blah. Jana Sarkandra.“ — Dr. A. Rezek: „Dějiny Čech a Moravy nové doby,“ „Dějiny prstonárodního hnutí náboženského v Čechách a na Moravě.“ — J. Svátek: „Dějiny Čech a Moravy“ (Leopoldova doba). — J. Svoboda T. J.: „Reformace katolická a družiny mariánské.“ — Fr. Šembera: „Dějiny středověku.“ — Dr. J. Šolc: „Národnost a její význam.“ — Dr. Tittel: „Hist. dioec. olom.“ (lithografováno pro olom. fakultu). — V. V. Tomek: „Dějepis města Prahy.“ — Fr. Walouch: „Život sv. Jana Kapistrána.“ — J. Vlček: „Dějiny literatury české.“ — J. Volný: „Kirchliche Topographie.“ — Dr. Fr. Zeibert: „Compendium historiae ecclesiasticae.“

²⁾ K dějinám dioecese olomucké připojuje se obyčejně doba sv. Cyrilla a Methoděje. Než jednak proto, že o ní dosti drobnějších i velkých spisů jedná, jednak proto, že nepatří přesně do dějin dioecese olom., zvláště však pro nedostatek místa práci této vykázaného uznal jsem nutným přes dobu tuto přejíti hned k založení biskupství olomuckého. —

³⁾ Dudík, II. 27.

na venek. Cílem knížete bylo povýšiti ji na království. K tomu však dle tehdejšího ponětí patřila nevyhnutelně vlastní metropole. Aby jí dosáhl, umínal si Vratislav zříditi nové biskupství, jež by metropoli pražské bylo podřízeno. K rychlému provedení tohoto záměru pobádala ho nad jiné závěť otcova, již byl ustanoven nástupcem biskupa pražského bratr Vratislavův Jaromír, pán ducha více než podnikavého, povahy rázné. Báł se tudíž kníže, aby neužíval moci biskupské proti němu. Ale znařiti závěť otcovu nepodařilo se mu pro odpor Otty Olomuckého a Konráda Brněnského, a jinak ho nemohl zaopatřiti. Morava byla již rozdělena, v Čechách pak mu podílu vykázati nechtěl. Nezbyvalo tudíž, leč moc jeho stejnou mocí paralyzovati. Snadno dosáhnuv svolení císařova, jemuž byl přítelem, jakož i svolení metropolitu mohučského, jehož moc tím jen vzrostla, pojistil si již tím souhlas římské kurie; vždyť jednalo se tu vlastně o obnovu zašlé diecése. Pojistiv si takto souhlas vyšších, vyjednával s biskupem pražským o exempci a náhradu za desátek a statky moravské Sekyř Kostel a Podivín. Dohodli se brzy, když kníže slíbil vyplácti biskupovi pražskému 100 hř. stř. z knížecí pokladny a vykázal mu 12 statků v Čechách. R. 1062. vymohl si svolení na sněmu augspurském a dal je potvrditi sněmem moravským ještě téhož roku, vyhradiv si jmenování biskupa. Prvním biskupem jmenoval benediktina břevnovského Jana, jenž posvěcen metropolitou a investován císařem nejspíše r. 1063. na sněmu v Mohuči. Kdy byl papežem potvrzen, není známo. Nový biskup založil ihned kapitolu (8 kanovníků s děkanem) a zvolil za chrám katedrální kostel sv. Petra a Pavla na předhradí olomuckém. Vláda jeho byla klidna až do r. 1068. Tehdy stal se po smrti Šebířově biskupem pražským zmíněný již Jaromír proti vůli knížete. Tento odepřel mu proto slíbených 100 hř. Za to domáhal se Jaromír statků moravských brannou mocí, nemoha jinak. Zmocnil se totiž pomocí Otty Olomuckého zboží Podivínského. Spor o ně dosáhl vrcholu, když Jaromír rozhořčen na Vratislava vylil si hněv na biskupu Janovi, ztrýzniv jej ve vlastním jeho domě, vyčítaje mu lakotu a ujetí diecése proti právu.

Jan stěžoval si, ale ne — jak měl — metropolitovi, nýbrž zrovna králi. Král ujal se ho ovšem velmi rád a žádal poselstvím na papeži, aby vypravil do zemí jeho legáta ku řádnému narovnání sporu a urovnání poměrů církevních. Alexander II. učinil mu po vůli, vyslav legáta a latere Rudolfa. Tento sesadil Jaromíra, ale bouří v kněžstvu donucen ponechati mu aspoň důstojnost a moc kněžskou; administrátorem pražským ustanovil Jana olom. Zatím zvolen po smrti Alexandra II. papežem Řehoř VII. Ten chopil se hned vyřízení pře. Vratislava napomenul, aby odváděl daň 100 hř. za právo udělené již předchůdci jeho Svytihněvovi, nositi totiž kápi biskupskou. Jaromíra pak pohnal k sobě do Říma. Ale Jaromír přijíti nemohl pro nedostatek peněz, ježto mu Vratislav zadržel

důchody, které mu teprve na rozkaz Řehořův vydal. Pak srovnali se oba soupeři na synodě velkonoční v Římě r. 1074., tak že Podivín do dalšího rozhodnutí přiřčen Janovi. Ale Jaromír hned po návratu zmocnil se Podivína zase. Nový spor ukončen teprve po roce v Římě na synodě postní, kde Sekyř Kostel přidělen biskupu pražskému, Podivín biskupu olom. a oběma dána lhůta 10 let, aby mohli shledati důkazy, komu z nich statky ty právem náleží. Tak ukončen pohoršlivý spor.

Jinak jest málo známo o poměrech církevních té doby. Nevíme ani, jak utišena bouře vzniklá průchodem křižáků Moravou (1064.) Boj o investituru nedotkl se valně Moravy, která dle všeho byla na straně Řehořově, ač Vratislav kníže i Jaromír více stáli při císaři.¹⁾ Založením biskupství dán také podnět ku častějšímu zakládání kostelů a klášterů. Do té doby byl na Moravě pouze klášter rajhradský, podřízený opatu břevnovskému. R. 1078. přibyl k němu Hradisko, založené Ottou Olom. a manželkou jeho Eufemií. Poslední, co známo jest o Janovi, je posvěcení chrámu tohoto kláštera. Zemřel r. 1085.

Biskupství zůstalo po smrti Janově 3 léta uprázdňeno; domohl se Jaromír u císaře sloučení Moravy s diecésí pražskou a Vratislav pro své svazky s císařem neodvážil se tomu odporovati. Když však moc císařova klesala, obsadil znova biskupství olom., dosadiv na ně Vecela, o němž se neví, byl-li vysvěcen; investován nebyl. Proti tomuto činu Vratislavovu protestoval Jaromír, ale dříve než čeho došel, zemřel v Uhrách, kam se utekl hledat pomoci. Byl to sice muž prchlý, v hájení své moci umíněný a bezohledný, ale jinak zbožný a zvláště milosrdný, o čemž svědčí jeho kající skutky zvláště v době postní, kdy skoro celé noci v rezném rouše trávil na modlitbách,²⁾ kdy před svítáním poděloval chudé a teprve potom se 40 chudými stoloval, sám jim posluhuje. Viděti v něm vůbec přednosti i vady té doby.

Nástupce Vecelův Ondřej (1091—1096.) přijal investituru od Jindřicha IV., ale za to nechtěl ho metropolita, jenž stál na straně Řehořově, posvětit, tak že dosáhl posvěcení teprve r. 1094. Dobou touto nastávaly trudné chvíle diecési olomucké. Ku sporům o trůn družila se slabost panovníků, válkami divočelo obyvatelstvo. Pro bouřlivé boje mezi papeži a císaři, v něž byli zapleteni knížata čeští, nedostávalo se biskupům v čas buďto konsekrace nebo investitury, což překáželo jim u vykonávání jejich úřadu. Tím zmohly se různé zlořády v lidu a vnikly částečně i do duchovenstva. Což divu, že Ondřej nemohl nijak překážeti křižákům, kteří na pochodu svým Moravou násilně křtili a vybíjeli židy. Neštěstí stihalo diecési i tím, že téměř žádný z biskupů nepobyl v úřadě svém dlouho. Tak Jindřich I. ne celá 2 léta od r. 1097—1099., Petr 1099—1104.

¹⁾ Dudík, II. 276.

²⁾ Tomek, Dějepis m. Pr., I. 95.

Pouze Jan II. (1104—1126.) spravoval diecési dosti dlouho. Ale právě v té době bojovalo se stále o vládu v Čechách a na trůně knížecím následovala změna za změnou. Při nestálosti a nejistotě poměrů politických nemohlo se ovšem ani církvi valně dařiti, když neměla moci, kterou by bděla nad vykonáváním svých zákonů. Jediné, co bylo lze učiniti, bylo rozmnožení statků církevních, což učinil Jan jmenovitě koupí Kroměříže. Z jeho ponuknutí počal r. 1107. Otík Olomucký stavěti chrám sv. Václava a kníže brněnský založil benediktinský klášter třebíčský.

Jaké byly církevní poměry na Moravě, poznáme poněkud z opravné činnosti Jindřicha II. Zdíka (1126—1150.).

Znameníť tento biskup narodil se okolo r. 1080. Otcem jeho byl kronikář Kosmas, matka slula Božetěcha. Vystudovav v cizině a stav se knězem, podnikl z horlivosti náboženské r. 1123. první pouť do Palaestiny. Brzy po návratu do vlasti byl jmenován biskupem olomuckým r. 1126. a posvěcen a investován ještě téhož roku ve Wormsu. Protože kostel sv. Petra a Pavla nestačil svému účelu, přenesl se svolením arcibiskupa mohučského své sídlo ku chrámu sv. Václava, založiv nové čtyři kanonikáty, tak aby u nového chrámu bylo osm kanovníkův a u chrámu sv. Petra a Pavla aby zůstali ku vykonávání bohoslužeb čtyři. Kanovníci měli každý svůj dům, ale společný stůl a poradní sál. Při kapitole byla zřízena škola kathedrální ku vzdělání žáků na kněžství. Jí v čele stál scholasticus, jenž brával se obyčejně z kanovníkův olomuckých; důstojnost jeho nebyla však hodností kapitolní. Zdík urovnal jmění kapitolní i biskupské, když dostal od Václava, knížete Olom., stvrzení starých práv a některá nová. Jmění biskupské záleželo ve více jak 200 osadách. Pro kapitolu nabyt Zdík kostela u sv. Mořice v Olomouci. Staral se též o stavbu kostelův a zřizování far, jak svědčí jeho úsilí v překonávání překážek, které byly kladeny stavbě kostela v Blansku. Vřele jsa proniknut láskou ku svatým místům, podnikl r. 1137. druhou pouť do sv. Země, z níž se vrátil roku následujícího. Tam dojat službou premonstrátův u Božího hrobu, přijal jejich řeholi a horlivě podporoval je v zakládání klášterů v Čechách. Za tuto dvojnásobnou pouť věnoval mu Francouz Robert svůj spis „Popsání sv. Země.“ Rok na to vydal se Zdík do Říma a byl přítomen sněmu Lateránskému II. (1139.), na němž se přičinil o konečné odklizení sporu o Podivín. To podařilo se mu tak, že r. 1144. přivtělen Podivín ku zboží biskupa olomuckého, když byl Vladislav II. slíbil biskupu pražskému za to náhradu. Zároveň vyjednával o založení kláštera premonstrátského na Strahově. Po návratu svém z Říma podnikl brzy missijní výpravu do Prus (1141), ale vrátil se již příštího roku, ničeho nepořídív pro nedostatek podpory. Při návratu zastal zemi v bouřích o trůn. Sám hájil poslední vůle Soběslavovy, a tedy nástupnictví dle prvorozenství, ale proti němu stál Načerát se svou stranou. Biskup nemoha provésti svou, ustoupil a

zůstal věrně poddán Vladislavovi II. i když Načerati a mnozí jiní proti knížeti se bouřili, nemohouce jím vládnouti, jak by byli chtěli. Zdik zůstal vždy věren knížeti a řídil jeho politiku dle směru Břetislava I. ku shodě s Německem; neboť věděl, že proti němu málo by Čechové sami pořídili. Tak vymohl Vladislavovi pomoci v Němcích proti vzbouřencům, ano smířil je s nimi, ač sám je dříve v klatbu. Klatbu sňal s Moravanů r. 1142. legát papežský Quido, jenž byl vyslán, aby náboženské poměry v říši české urovnal. — Na cestě do Říma, kam byl biskup Zdik povolán Luciem II., byl u Opatovic od Kunráta Znojenského a jeho spojence Vratislava Brněnského přepaden a sotva životem vyvázl. Byla to msta za jeho příchyllost ku knížeti českému. Zatím zemřel Lucius a nástupce jeho Eugen III. dal útočníky do klatby. Tou byli tito brzy sklíceni, tak že hledající smíření, oba dali biskupovi zadostučinění a náhradu. Při té příležitosti uložil papež Zdikovi listem, aby jednal o smíření Velfů a Ghibellinů v Německu. Eugen III. brával Zdika stále za prostředníka v nejdůležitějších věcech a sám sv. Bernard vysoce jej chválil, učiniv jej svým subdelegátem k vystrojení výpravy křížové z Čech. Příčiněním jeho vypravil se skutečně Vladislav s bratrem Děpoltem do Palaestiny r. 1147. Biskup pak sám vydal se s knížaty moravskými do Pomořan. Na cestě došel ho však papežský rozkaz, aby táhna s knížetem jednal o sjednocení církve východní se západní — ale bylo již pozdě. Teprve rohu 1148. jednal o tom s císařem, když se navrátil z Asie. Škoda, že nemohl s Vladislavem na východ, jistě by byl využitkoval vážnosti a přízně, jaké si získal kníže při dvoře byzantském.¹⁾ Eugen III. zval jej ještě ku poradě do Říma, ale Zdik sklícen těžkou nemocí, nemohl se cesty odvážiti. Papež upustil proto od své žádosti, ba zaslal mu i lék vzácný „electuarium.“ Než Zdik zemřel brzy potom dne 25. června 1150. sešlostí věkem. Toť stručné osudy velikého biskupa.

Třeba však poznati vnitřní činnost biskupa Zdika, abychom pochopili, proč jmenovitě papežové tak vysoce ho ctili. Poohlédněme se proto po tehdejší správě dioecése.²⁾ V čele stál biskup jmenovaný knížetem, jemuž kromě nadání, jeho kostelu učiněných náležela čtvrtina desátků v celé zemi. Jako sbor poradní byla mu po ruce kapitola. Kanovníci žili původně společně, ale za Zdika již měl každý svou residenci; společný měli pouze několikrát do roka stůl a na stále síň poradní. S počátku podělování proboštem ze jmění biskupem pro ně určeného. Když však kapitola nabyla vlastních statků, volila si ku správě jich děkana, který za to dostával podíl dvojnásobný. Již tehdy měl každý kanovník také svou zvláštní praebendu. V duchovní správě kanovníci nepracovali, ale z nich

¹⁾ Dudík, III. 171.

²⁾ Dudík, IV. 250 a d.

obyčejně vybírání arcijáhni, kteří měli v jednotlivých krajích exekutivu a pečovali o dobrou kázeň v duchovenstvu i lidu. V té době bylo jich na Moravě šest a to: v Brně, Znojmě, Spytihněvi, Břeclavě, Přerově a Olomouci. Arcijáhni měli též právo bdíti nad vykonáváním práva župními úředníky. Náměstkem biskupovým in spiritualibus byl arcipřišt (archipresbyter, později kapit. děkan) a in temporalibus kapit. arcijáhen (později probošt). Tohoto volil biskup, onoho kapitola. Kanovníci dosazováni kapitolou, nestanovila-li jinak zakládací listina. Již tehdy byla hodnost kustoda v kapitole; měl dozor nad klenoty, sluhy chrámovými a pořádkem při bohoslužbách. K nižšímu duchovenstvu patřili faráři, střídníci (cooperatores) a oltářníci. Právní zástupnictví statků kostelních ponecháváno obyčejně zakladatelům a jejich potomstvu, s čímž spojeno zároveň právo podací, jehož nadužívání se strany panstva i králů stávalo se často církvi osudným. Zvláštní postavení zaujímal kněžstvo, jehož užívali knížata ke službám politickým a kancelářským, ježto nebylo jiných vzdělanců. Byli to královští kaplani, zvaní také královskou kaplí. Z nich bráni kanceléři královští a pod. úředníci, za odměnu pak dávány jim nejvyšší hodnosti církevní, nejlepší praebendy. Ale právě dvorský život nepůsobil příliš příznivě na mravy kněžstva. Seminářů nebylo, nýbrž vysvěcování ti, kdož se prokázali bezúhonností mravní a dostatečným vzděláním. Ale toto za bouřlivých časů valně pokleslo, jak patrně z nařízení Zdíkova. Dle tohoto nařízení bylo podmínkou kněžství stáří alespoň 30 let, bezúhonnost tělesná i mravní, coelibát, umění čísti a psáti a alespoň tolik vědomostí, aby mohl lidu vštípit symbolum apoštolské a Otčenáš, jakož je i vyložití. Mimo to měl znáti kandidát dobře symbolum athanasiánské a uměti vypočítati cyklus velikonoční, aby si dle něho mohl zařídití direktář. Jak se samo sebou rozumí, musil také znáti svátky v zemi zasvěcené a obřady i knihy obřadní. Ale ani tolik někteří neznali, pročť důrazně napomínal je Zdík a káral, poroučeje, aby každý kněz aspoň výklad symbola a nějaká kázání měl po ruce. Úkolem kněze bylo především vštípit lidu symbolum ap. a modlitbu Páně latinsky i česky a vykládati epištoly a evangelia, kromě ovšem přísluhování sv. svátostmi. Lid lnul vřele ku víře, vida v ní svou jedinou útěchu, vřele také konal své povinnosti, jakož viděti i ze života tehdejších knížat a biskupů, kteří aspoň posty trávivali na modlitbách a ve zdrželivosti podělující chudé. Jakými byli knížata, byli jistě měrou snad ještě větší šlechta a lid. Viděti to z rostoucího jmění církve, jež bylo zároveň jměním chudých. Nebylo fundace, nebylo kláštera, nebylo slavnosti, při níž by nebyli dostali chudí svůj díl. (Tak na př. kapitola při slavnostních anniversariích byla povinna 120 chudých opatřiti pokrmem a nápojem.) Církvi bylo zůstaveno veškero chudinství i nemocnice, církev spravovala chudobince a špitály.

Že se pilně bdělo nad ryzostí víry, svědčí jednání Zdíkovo,

když prikazuje, aby se pokání ukládalo svědomitě, aby se kněží nespokojovali ukládáním almužny, „neboť ve hříších setrvati a almužnu udělovati jest tolik jako podpláceti soudce, aby tím bezpečněji se mohlo hřešiti.“¹⁾ Ani zázrakům nevěřilo se bez záruky jistoty, jak svědčí Kosmas vyprávěje, že závoj považovaný za Ludmilin byl hozen na řeřavé uhlí, aby se přesvědčili o jeho pravosti; teprve potom — a Kosmas byl očitým svědkem — vydán k uctívání věřících.²⁾ Ovšem byly v lidu některé výstřelky, tak že Zdík zakazoval i kněžím, aby neužívali svatých úkonů k pověřeným účelům, že poroučel jim, aby dbali více svého vzdělání, aby neposýlali sv. hostii nemocným po laicích, jak z pohodlí činívali;³⁾ ale právě to ukazuje, že církev bděla nad zachováváním pořádku.

Nejvíce poklesků dopouštělo se kněžstvo proti coelibátu. Ale i v tom zjednána Zdíkem náprava pomocí Vladislava a legáta Guidona. Guido sesadil kněze ženaté, pokud nesvolily manželky jejich k rozvodu, mezi nimi i některé členy kapitoly. Vladislav podporoval snahy obou hodnostářů z vlastního zájmu; vždyť záleželo mu na tom, aby se nestalo kněžstvo dědičnou kastou, již pro statky jemu svěřené. Jen kněžstvo v bezženství žijící bylo věrnou oporou trůnu. Zdík nazval za to knížete „institutor castimoniae clericalis.“ — Nad kázni v kněžstvu bděl biskup J. Z. bedlivě, ale při tom rád odpouštěl. Kněze suspendované, polepšili-li se, znova dosazoval v úřad, což však činiti přestal na radu papežovu, jehož se o to tázal. Na tutéž radu vydával světskému rameni ty, kdož bez ordinace osmělili se sloužití mši sv. a vykonávati úkony jim nepřislušné.

Svěcení udílelo se v quatembru jarním a zimním, a to nižší svěcení po jednotlivých lekcích, po epištole diakonát a po evangeliu presbyterát. Novosvěcenci při proměňování pozdvíhovali s biskupem své hostie a kalichy, ale beze slov. Zvyk ten odstraněn Zdíkem, „protože kde není slov, není svátosti,“ a ustanoveno, aby novokněží víno ze svých kalichů slili do kalichu biskupova, hostie pak shrnuli na jeho patenu a s ním četli mši sv. Po přijímání svém podával biskup novosvěcencům. — Při úkonech náboženských, zvláště mši sv. odpovídal celebrujícímu knězi veškeren lid; písní zvláštních až na nepatrné výjimky „Hospodine pomiluj ny“ a „Sv. Václave“ nebylo. Bývalo také ještě za dob těch zvykem, že věřící kladli dary na oltář, ale jen mužové, ženy nesměly toho činiti.

Vzdělanost a umění podporovány nejvíce kněžstvem, jemuž vzorem byl výtečný syn Kosmův. On povznesl vzdělanost kněžstva u nás na takovou výši, na jaké bývala při nejznamenitějších kathedrálech, jak svědčí knihovna kapitolní, kterou Zdík zůstavil a v níž byly skoro všechny čelnější spisy těch časů, zvláště hojně spisů

¹⁾ Dudík, IV. 297.

²⁾ Dudík, IV. 260—261.

³⁾ Dudík, IV. 297, 299, a j.

sv. Otců. Zdík sám napsal mnoho homilií, z nichž 91 zachovalo se v knihovně kapitulní. Vzdělanost šířena školami při chrámu biskupském a při chrámech kollegiálních, klášterních, ano i větších farních. V nižších školách (trivium) učilo se grammaticae, retorice a dialektice, ve vyšších (quadrivium) arithmetice, geometrii, hudbě a astronomii, k níž čítáno také lékařství. Kláštery začaly záhy zřizovati školy venkovské, aby nebyla rušena kázeň žáky, kteří nenavštěvovali školy pro přípravu na kněžství. Na vyšší vzdělání chodilo se větším dílem do ciziny, nejvíce do Paříže. V umění měl převahu směr byzantský, jak svědčí stavby, pokud o nich víme, a obrazy z té doby dochované. Kláštery ženské pěstovaly přede vším umělé ruční práce, jako na př. klášter u sv. Jiří v Praze, kdež dal zhotoviti Zdík pro Eugena III. skvostná obřadní roucha.

V klášterích u nás jako jinde zachovala se a dále pěstovala vzdělanost. Že kláštery působily i hospodářsky, ukazuje čin rajhradského mnicha Juřika, který v té době zalidnil a zkulivoval kraj kolem nynějších Hranic. Kláštery a církve daly podnět ku prvnímu u nás scelování půdy, přesídlujíce za tím účelem celé vesnice, jak svědčí osady zaniklé v dobách úplného míru, a nové poblíže nich vzniklé. — Kázeň v klášterích byla přísná, život tuhý a prostý. Vrcholu došel životem t. zv. mnichů zazděných. Ti totiž žili v celách, jejichž dvěře byly zazděny, tak že nemožno bylo vyjítí. Cela měla tři okna: jedno do kůru, druhým přijímal mnich potravu, třetím dostávalo se mu světla, ale to zakryto bylo rohovinou, aby nebylo ven viděti. Tak žil „zazděný“ skoro o chlebě a vodě na modlitbách a rozjímání, v mlčení, jež směl přerušiti jen jednou za den. Že se neštíteli takového života ani vyšší stavové, toho důkazem jest list zazděného mnicha, adresovaný Vratislavovi II. (Codex D. M. I. 186.) Právě tento druh askese dal vznik mnoha pověstem o zazděných mniších a jeptíškách.

Ale při vši vážnosti, jaké kněžstvo požívalo, nemělo přece u nás privilegovaného postavení. Statky jeho podléhaly daním jako všecky jiné, a ono samo bylo podrobeno soudům župním. Slovanské zřízení župní nepřipouštělo výsad. Než i v tom nastaly v brzké potom době veliké změny z příčin, jež níže budou uvedeny.

Tak zanechal Zdík svým nástupcům dioecési uspořádanou, od většiny vad očistěnou; ale nezůstalo tak na dlouho. Ve zřízení samém bylo mnoho zárodků příštích zmatků, a k tomu ještě žádný z nástupců Zdíkových (Jan III. 1151—1157., Jan IV. 1157—1172., Dětleb Přemyslovec¹) 1172—1181., Peregrin 1181—1184., Kajim Přemyslovec²) 1184—1194., Engelbert až do r. 1199. a Bavor do r. 1201.) neměl jeho mohutného ducha, ale ani příznivých okolností. Nové spory o trůn po odstoupení Vladislavově porouchaly dílo Zdi-

¹⁻²) Dětleb a Kajim byli Přemyslovci dle Brandla. (Posloupnost biskupů olomuckých.)

kovo. Zavedeny sice v té době nové řády duchovní na Moravu (johannité uvedeni do Tišnova, v Kounicích založen ženský klášter, mužský pak v Louce u Znojma,¹⁾ uspořádán kapitulním děkanem Balduinem kostelní zpěv, kostely, zvláště katedrální opatřeny uměleckými, skvostnými paramenty, ale ve vnitřní správě nastal úpadek. Nemohli biskupové vystupovati přísně proti rušitelům kázně, nemajíce opory v knížatech, kteří měli jiné věci na starosti. Úředníci župní a šlechtici vůbec dovolovali si přechmatů proti lidu i kněžím, a knížata to trpěli, chtějíce je udržeti na své straně. Odtud však vznikla snaha vybavit kněžstvo z područí úřadů státních, jako bylo již jinde, a tím způsobiti úplný převrat právní v našich zemích.

A skutečně dosaženo toho za Přemysla Ot. I. a biskupa olom. Roberta, rozeného Angličana, dříve opata v Nepomuku. Robert byl učený bohoslovec, dle jehož díla „Dieta Rudberti“ přednášelo se ve školách o hříchu, svátosti pokání a nejsv. Svátosti oltářní po celý středověk. Byl vždy stoupencem královým a dosáhl za to od něho mnoho výhod. Obnoviv r. 1204. shořelý dóm, zřídil zaniklé zatím proboštství, s nímž spojil král úřad kancelářský markrabství Moravského. Jednání Přemyslovo o zřízení metropole v Praze rozbito se o politické spory. Král byl totiž na straně Filipa Švábského, papež při Ottovi Bavorském. Než časem změnil král svou politiku vida, že hvězda Hohenstaufů hasne, a by pojistil si v kněžstvu oporu k nastávajícím bojům, udělil mu r. 1207. hojně výsad. Zrušil jus spolií, dle něhož praebendy, zvláště však statky biskupské v čas vakance spadaly na komoru královskou. Osvobodil statky kněžské od zemských daní vyjma obecnou berni, dal kapitole právo svobodně si voliti biskupa, osvobodil kněžské poddané od noclehu, nářezu a „holoty“, kterými se ukládalo zvláště klášterům vydržovati na cestách nejen průvody královské, ale i panské, v čas honů služebnictvo, psáře a pod. (holotu), osvobodil je od robot zemských, jako spravování cest, stavění mostů a hradeb a p. Pouze z područí soudů jich nevymanil. Tak získal kněžstvo na pomoc k zápasu o svrchovanou samostatnost říše. Za tím účelem spojil se s papežem a přidal se k Bedřichovi II., začož dostal od něho právo investitury a od papeže potvrzena mu důstojnost královská. Ale brzy Přemysl obrátil. Dosáhnuv, co chtěl, vzal kněžstvu dané výsady, chtěje si je úplně podmaniti. Nevíme, pokud dotýkal se práv církve moravské, ale zvláštním je to, že Robert byl i tu na straně králově, že opovážil se za interdiktu v Praze sloužiti mši sv., za což byl na čas i sesazen a dán do klatby.²⁾ Ale spor králův s duchovenstvem skončil ústupem moci státní. Privilegium vydané r. 1222. potvrzovalo výsady shora zmíněné, nad to pak vyjímalo vyšší duchovenstvo z područí soudů státních a toliko nižší venkovské ponechávalo

¹⁾ Brandl, Posloupnost...

²⁾ Dudík, V. 84., 88., 107.

soudům královským; ustanovovalo, že vakance biskupství nesmí trvati déle než 3 měsíce a dovolovalo biskupovi sesazovati nehodné duchovní, ale salvo iure patroni. Privilegium toto rozmnožené r. 1234. markrabím Přemyslem všeobecným a úplným vynětím kněžstva z moci soudů župních prohlášeno i na Moravě. Tímto privilegiem a dalšími exempcemi bylo podryto staré zřízení župní, a poměry utvářely se na základě lenním. K tomu přispívaly namnoze i kláštery, jichž první členové byli cizinci. Tak klášter třebský zřizoval t. zv. nápravy, dáváje náprávníkům jmění k užívání, začez se tito zavazovali býti obhájci kláštera.

Podporou Robertovou a markrabího Vladislava jakož i šlechty množily se kláštery u nás měrou nebývalou. Tak založen klášter cisterciáků na Velehradě r. 1201. a druhý téhož řádu roku 1240. ve Žďáře, pak klášter hospitalitů sv. Ducha v Brně, nadaný biskupem. V téže době uveden řád Německých rytířů do Slavkova. Ženské kláštery řádu sv. Augustina založeny v Doubravniku, u sv. Jakuba v Olomouci, cisterciacké v Oslavanech a Tišnově, dominikánek v Brně.

Ale nového rázu dostalo se životu náboženskému a společenskému usazením se u nás žebravých řádů dominikánů a minoritů. Tito řádové imponující svou chudobou, prostým životem, výtečnými kazateli a zpovědníky, jakož i zásluhami o obrácení kacířů a výpravy křížové podporování odevšad. Aby snáze dosahovali svého účelu, nadávání výsadami, a kostely jejich odpustky, což došlo časem až do zámezí,¹⁾ tak že již sněmu Lat. IV. r. 1215. vidělo se omeziti udělování odpustkův. I u nás měli právo kdekoli po celé diecési kázati a zpovídati. Rozvoj jejich byl tehdy na výši nebývalé. Ale přílišná moc byla pak příčinou jejich bojů s faráři, do nichž brzy na to si stěžováno. U nás usadili se dominikáni r. 1227. v Olomouci, r. 1230. v Brně, minorité v Brně a r. 1239. ve Znojmě.

Podporuje mnišstvo pomáhal Robert Vladislavovi šířiti vzdělanost v zemi, ale jistých urovnaných poměrů v diecési přece nemohl zavésti, jednak pro přílišnou poddajnost vůči knížatům, jednak pro odpor k Římu, ale nejvíce asi pro mravnost, jež dle žalob naň vznášených nebyla valná. V samé kapitole zmohly se neporádky tak, že r. 1239. dána do klatby. Tím však byl Robert donucen vzdáti se biskupství, a diecése spravována zatím legátem papežským.²⁾ Kapitola zatím zvolila biskupem Viléma, arcijáhna přerovského, aniž byla se přičinila o vybavení se z klatby. Proto Sigfried mohučský dosadil na biskupství ze své moci a souhlasu krále Kunrata z Friedberku. — Robert zatím roku 1240. zemřel a noví kandidáti octli se v boji, při čemž kanovníci byvše Kunrátem násilně

¹⁾ Dudík, IX. 262.

²⁾ Dudík, V. 203. a d.

vypuzení musili si opatřovati výživu žebrotou. K tomu zpustošena ještě Morava Tatary, tak že diecése byla v pořádku dosti špatném. Za tohoto mezivládí uvedeni r. 1242. templáři na Moravu (do Jamolic), založen klášter klarisek v Olomouci, kláštery dominikánů a minoritů r. 1242. v Jihlavě. (Příště dále.)

Dopisy z našich jednot.

Z Brna.

Letoší činnost „Růže Sušilovy“ počala dne 14. října m. r. zahajovací schůzí, v níž vyložil kol. předseda delší řeč účel naší literární jednoty, vyzýváje všechny k horlivé, vytrvalé práci. Slavnostní nálada zvýšena krásnými sbory: Kotheovou „Modlitbou“ a Bendlovým „Chorálem národa českého.“

Nedělních schůzí bylo dosud 13 a podány v nich tyto přednášky: „Národnost a náboženství“ (T. Ballon III. r., 2 předn.), „Naše literární situace“ (H. Beránek I. r., 1 př.), „Poměr svobodného zednářstva k státu“ (V. Habeš IV. r., 1 př.), „Nasze stosunki i idea cyrill-ko-methodynska“ (Fr. Janeček II. r. posud 1 př.), „Socialní dogmatika“ (R. Kobza IV. r. posud 1 př.), „Lze-li odvrátiti nebezpečí sociální revoluce?“ (Ign. Kolísek IV. r., 2 př.), „Theorie přirozeného vývoje náboženství“ (A. Nevřkla IV. r., 4 př.), „Následky atheismu v životě“ (T. Sojka, II. r., posud 1 př.), „Základy sociální filosofie“ (J. Staněk IV. r., 2 př.) „Literární ruch v době osvícenosti“ (R. Tenora III. r., posud 2 př.). — Čtyřem schůzím dodali slavnostního rázu horliví kollegové zpěváci, zapěvše řízením kol. Vašíčka pěkné sbory: „Dívča“ od Křížkovského, „Tatry“ od Bradského, „Dijašku“ od Nedveda, „Píseň práce“ od Sychry, „Ukolébavku“ od Smetany a „Šumí Labe“ od Zvonaře.

Mimo to konány 2 schůze výborové, v nichž mezi jiným usneseno založiti letos knihovny v Dlouhé Brtnici, v Habrůvce, v Lomnici, v Újezdě u Černé Hory, ve Velkém Újezdě a ve Výmyslicích. —

Než tím není činnost naší Růže vyčerpána. Jako loni schází se i letos kroužek sociologický, v němž se dvakrát týdně pojednává volnými rozhovory o časově-praktických otázkách sociálních. Mimo to zřízen také sociální kurs, ve kterém se probírá sociální otázka vědecky a systematicky hlavně dle Stöckla. O zařízení a práci obou pojednáme jindy obšírněji. — Ani na slovanskou vzájemnost nezapomínáme. Nejvíce pílě věnuje se polštině, o jejíž horlivé pěstění pečují zvláště dva polské kroužky (v alumnátě a v semináři), které se scházejí dvakrát za týden. Tu dosaženo také již značných úspěchů, jak dokázáno na 11. schůzi naší Růže, v níž kol. Janeček nás překvapil a povzbudil krásnou přednáškou v plynulé polštině. — K národopisné výstavě se chystáme zvláště pracováním diagrammů týkajících se naší jednoty.

Z časopisů se letos odebírají tyto: Cyrill, Časopis musejního spolku v Olomouci, Český Kneipp, Český lid, Dělnické noviny, Hlídka literární, Method, Náš domov, Obrana, Osvěta, Rádce duchovní, Rozhledy po lidumilství, Světozor, Vlast, Vychovatel, Z říše vědy a práce, Živa, Slovenské pohľady, Przegląd powszechny, Rimski katolik a Vrhbosna.

K ceně 20 korun za nejlepší práci „o mzdě“ přistoupila velkomyslnou štědrostí vsdp. kanovníka Dra. Jos. Pospíšila nová, 20 zl., za nejlepší práci „o materialismu ve státech antických a novověkých.“ Snahy naše podporuje účinně náš vdp. regens, který se pravidelně účastní našich schůzí a radou i skutkem dokazuje naší Růži stálou přízeň.

Výbor.

Z Českých Budějovic.

Po patnáctileté činnosti sestoupila se poznovu naše literární jednota „Jirsík“, aby byla střediskem všech českých bohoslovců a by poskytovala jim příležitost i seznamovati se — pokud možno — s nejnovějšími plody na poli literárním, obsaženými buď v časopisech nebo v samostatných knihách, i cvičiti se v samostatných pracích, které by v literárních schůzích přednášeny byly. Uznávše výhody ty, přihlásili se na počátku všichni čeští bohoslovci za členy v počtu 110.

Poprvé sešla se jednota dne 11. října 1894 k I. valné hromadě. Předseda p. Kuděj pozdraviv členy křesťanským pozdravem, promluvil k nim vřelou, upřímnou řeč, v níž vzpomenuť minulých let, vyložil účel jednoty, udal známky, jež má nésti na svém čele a naznačil směr činnosti členů nejen v jednotě, ale zvláště venku mezi lidem, odporučiv jim k následování a k provádění resoluce přijaté na sjezdech brněnském a litomyšlském. Konečně vyslovil přání, by členové dbali v pracích svých více směru vědeckého, kterýž v minulých letech byl belletristikou zatlačován v pozadí. Po řeči p. předsedy podával p. Vaněk (III. r.) zprávu o schůzi velehradské, na níž jeho přičiněním bylo přijato několik návrhů naší jednoty týkajících se zlepšení Musea. Za snahu jeho vyslovujeme mu srdečný dík, jakož i pp. delegátům jednot: brněnské, králové-hradecké a olomoucké, kteří potřebu provedení návrhů těch uznali.

Dosavade konala naše jednota 1 valnou hromadu a 7 lit. schůzí.

V I. schůzi (dne 18. října) přednesl p. předseda část „Příspěvků k historii literární jednoty „Jirsík“,“ jež, jak doufáme, uveřejněny budou v Museu. Na to předčítal p. Valenta (IV. r.) práci „Katolická literatura a moderní proudy v naší literatuře,“ v níž poukázal na potřebu podporovati všemožně katolickou literaturu.

V II. schůzi (28. října) zapělo naše pěvecké quartetto (pp. Kroupa, Stoidl, Růžička a Valenta) dělnickou hymnu „Píseň práce“ od Vl. Šťastného v nápěvu Sychrově, načež přednášel p. Smitka (II. r.) práci: „Studie o Karlu V. Raisovi.“ Potom vybízel p. Valenta členy jednoty, aby pilně posílali příspěvky do „Českého Lidu“, zvláště příspěvky o zvycích pohřebních, jež p. dr. Zíbrt žádal.

Dne 4. listopadu konána III. lit. schůze, v níž pobavilo nás opět pěvecké quartetto přednesem Havlasovy skladby „Na horách.“ Na to dokončil pan Smitka svou „Studii o K. V. Raisovi,“ kteráž vsuknu oprávněně naděje na zdárné působení p. Smitky na poli literární kritiky. Potom vykládal nám p. Řepa (IV. r.) svůj vynález matematický. Sestavil 28 tabulek číselných, pomocí jichž lze prováděti mechanické násobení a dělení malých i ohromných čísel beze vší znalosti násobilky.

Ve 4. lit. schůzi (4. listop.) zahrálo smyčcové quartetto (pp. Vaněk, Růžička, Pajda a Janák) Mandolineu-polku od Desormêsa, v 5. schůzi (20. listop.) opět pěvecké quartetto zapělo Knahlovu skladbu „Touha.“ V obou těchto schůzích přednášel p. Frejlich (II. r.) historickou studii „Otázka katol. protireformace v Čechách,“ v níž důkladně probral snahy církve o znovuvvedení katolictví v Čechách po sněmu Tridentském.

V 6. schůzi (29. listop.) pobavil nás pan Domorázek (II. r.) krásnou přednáškou o „Lásce lidu českého k rostlinstvu,“ jejíž znalcem jeví se býti znamenitým. Na to p. Vaněk (III. r.) přednesl několik pěkných „Slovenských znělek,“ vzpomíněk to na Slovácko, jež o prázdninách navštívil. Zbytek času této schůze a část 7. sch. (9. pros.) vyplnil p. Smitka (II. r.) práci „Něco na uvážení bohoslovců.“ Po něm přednášel p. Kuttan (II. r.): „O účelu a allegorii v Božské Komedii se zřením k allegorii historické.“

Z průběhu dosavadních schůzí vidno, že přání p. předsedy o vědeckém směru jednoty našlo mezi členy vřelého souhlasu a horlivě jest uskutečňováno. — Mimo schůze literární konány také 4 schůze výborové.

V 1. schůzi zvolen byl za stálého zapisovatele p. Smrčka. Na to usneseno:

1. Předseda požádej redaktora Musea p. Staňka, by bylo v 1. čísle Musea uveřejněno, kdy vyjdou následující čísla.

2. Pro Museum zavede se agitace v semináři i po venkově, by byl získán co největší počet odběratelů.

3. Budiž zaopatřen co největší počet prací pro Museum. —

V 2. sch. výb. (II. list.) jednáno bylo o vazbě knih. —

V 3. sch. usneseno odbíratí letos tyto časopisy: Vlast, Vychovatel, Světozor, Obrana, Obzor, Hlídka literární, Český lid, Osvěta, Náš Domov, Museum, Cyrill, Method, Slovenské Pohľady, Květy a Lumír.

Konečně ve 4. schůzi ujednáno, aby byly přikoupeny pro jednotu následující spisy:

Dějiny nové doby od dr. Kryštofka, Bible a nejnovější výzkumy v Palestině (Vigouroux), Cesty sv. Pavla od Fouarda, Protináboženské fráze (Freund), Finanční věda (Kaizl), Zpráva sjezdu brněnského, Otec (Jirásek), Písně otroka (Čech), Sursum corda (Dvořák), Sursum corda (Skalík), Hory a doly (Šťastný), Sen sv. Jana (Verdaguer, přel. Bouška), Mireilleau (přel. Bouška), Atlantis (přel. Vrchlický), Almanach katol. básníků, Horské kořeny (Rais), Srdce a duše (Klásterský), Písně života (Muřík), Z posledního polského hnutí (Jelínek), Anděl Páně (Coppée), Zápisky z mrtvého domu (Dostojevski).

Kéž horlivost a zájem planoucí nyní pro jednotu neochabne, ale spíše mohutní! Zdař Bůh!

Jednatel.

Z Hradce Králové.

Roku letošního byla konána první řádná valná hromada dne 14. října. Předseda poukázav na účel naší Jednoty, vyzval všechny ke svorné činnosti. Jednatel podal zprávu o sjezdu velehradském a zmíniv se o změně a rozšíření Musea, vybízel k hojnému odebrání.

Činnost Jednoty naší roku letošního počíná se jeviti jednak pěstováním polštiny, jednak pracemi literárními, jež obsahuje 1. číslo II. roč. našeho „Sborníku.“ Práce tu uveřejněné jsou: „Sestra.“ Veršovaná povídka. (Jan Černý.) — „Učení sv. Tomáše Aquinského o blaženosti lidské“ (Jan Snížek IV.) — „Na potulkách“ I.—III. Básně. (Em. Novák IV.) — „Zvony na Ave Maria.“ Překlad z J. S. Pobratymiece. (Fr. Šebestík II.) — „Nechť vladař,“ „Ó Panno.“ Básně (Jos. Jaška II.) — „Taneční věneček.“ Příspěvek národop. (Fr. Kozel IV.) — „Koruna,“ „Jeseň.“ Básně (Stan. Michálek IV.) — „Bez nápisu.“ Báseň (Jos. Jaška II.) — „Některé koledy z Poličska.“ (Fr. Kozel IV.) — „Z Marianského věnce.“ „Modlitba.“ „Z dětských popěvek.“: „Večerní,“ „Za noci,“ „Večerní modlitba dítky,“ „Spi mé zlaté dětátko.“ Básně (Fr. Šebestík II.) — „Vánoce ve Studenci.“ Příspěvek národop. (Jos. Šorm IV.) — „Jeseň,“ „Kdo řek' by?,“ „Sonet o motýlech,“ „Česká,“ „Píseň,“ „Nevěř,“ „Pohřební píseň,“ „Mládeži.“ Básně (Fr. Kubička I.) — Aug. Wilkoński: „Hodina zimy.“ Překlad (Fr. Štěpánek III.) — „Na rozcestí,“ „Hvězdářům,“ „Za noci,“ „Sviť mi, slunko,“ „Z rána,“ „V olšinách.“ Básně (Jan Veselý I.) — „Sestře.“ Báseň (Jos. Šorm IV.) „Překlad některých písní Schubertových, Schumannových a Griegových.“ (Fr. Horák IV.) — Adam Mickiewicz: „Otcův návrat.“ Překlad (Jos. Šorm IV.) — „Posvícenská.“ Příspěvek národop. (Jos. Šorm IV.) —

V 2. seš. „Sborníku“ byly tyto práce: „Sestra.“ Veršovaná povídka. (Jan Černý) — „O blaženosti lidské.“ (Jan Snížek IV.) — „Na potulkách II.“ (Báseň Em. Nováka IV.) — „Koledy na Poličsku,“ „Jak se léčily dříve některé nemoci?“ (Příspěvky národopisné od Fr. Kozla IV.) — „Štědrý den.“ (Báseň Fr. Šebestíka II.) — „Rozmluva se slávikem.“ Báseň Teofila Lenartowicze. (Přeložil Fr. Šebestík II.) — J. S. Pobratymiec: „Zvony na „Ave Maria.“ (Přeložil týž.) — „Píseň,“ „Nötturmo,“ „Meditace.“ (Básně Frant. Kubička I.) — „Překlad některých písní Schubertových, Schumannových a Griegových“ (Frant. Horák IV.) — „Různé dojmy“ I.—IV. (Básně Boh. Šrámka II.) — Aug. Wilkoński: „Hodina zimy.“ (Přeložil Fr. Štěpánek III.) — „Smrt hříšníka,“ „Podzimní nálada,“ „Nápisy.“ (Básně Jana Veselého I.) — „Vánoce ve Studenci.“ (Příspěvek národop od J. Šorma.) — „Bol.“ (Verše téhož.) — „Z domácí hapatyky podkrkonošské.“ (Národop. příspěvek od téhož.) — „Sv. Václav.“ (Epická báseň; týž.)

Sešit 3. obsahoval tyto příspěvky: „Má touha,“ „Prosba“ (Verše Fr. Šebestíka II.) — „Některé zvyky na jednotlivé dny na Litomyšlsku,“ „Jak se léčily

dvíve některé nemoce,“ „Jména krav,“ „Pravidla života.“ (Příspěvky národopisné od Fr. Kozla IV.) — „Překlad některých písní Schubertových, Schumannových a Griegových.“ (Fr. Horák IV.) — „O lidské blaženosti“ (Jan Snížek IV.) — „Výměnkář.“ (Povídka Jos. Podhrázského II.) — Aug. Wilkoński: „Hodina zimy.“ (Fr. Štěpánek III.) — „Různé dojmy V.—VIII.“ (Básně Bohuslava Šrámka II.) — „Kaple sv. Antonína,“ „Jak lid předpovídá úrodu na Štědrý večer,“ „Právo hospodyně,“ „Legenda o Pánu Ježíši.“ (Příspěvky národop. od Jana Veselého I.) — „Z mých skizz“ (Verše Arnošta Veselého I.) — J. S. Pobratymiec: „Zvony na Ave Maria.“ (Přeložil Frant. Šebestík II.) — „Vánoce ve Studenci“ (Jos. Šorm IV.) — „Z básní F. W. Webera.“ (Přeložil týž.)

V době adventní pořádány byly tři přednášky a to: 1. „O filosofii Tómy ze Štítneho“ (2 prcs. Jan Snížek.) 2. „O národní písní vzhledem na její vývoj a důležitost.“ (9. prosince Emil Novák.) 3. „O literatuře provençalské.“ (16. prosince Josef Šorm.)

Kroužek pro pěstování jazyků slovanských cvičil se v polštině četbou 1. a 2. knihy Mickiewiczova „Pana Tadeáše“ a začal i s jazykem ruským; probrány dosud základy grammatické.

Jednota měla 20. ledna řádnou valnou hromadu, při které provedeny i volby na druhé pololetí. Do výboru zvoleni byli bývalí funkcionáři.

Slibné tyto počátky provázím vřelým přáním, aby činnost naší jednoty ne-
utuchla, ale stále se vzdělávala ku prospěchu církve a vlasti. Všem pak jednotám
přeji mnoho zdaru a požehnání s nebes!
Předseda.

Z Prahy.

Jednota naše zahájila činnost svou 18. října 1894. slavnostní schůzí, již přítomni byli vdpp. představení a všichni téměř členové. Pěvecký sbor řízený p. Wollmannem zapěl Bendlovu skladbu: „Probuzení.“ V následujícím vytkl předseda ideu zakladatelů R. S. a účel, který i letos chce sledovati. Cíl R. S. položil v poučení, zábavu a tříbení úsudku, čehož dosíci se má přednáškami, časopisy, hudbou a rozhovory ve schůzích jednoty. — Hudební kroužek zdařile přednesl dvě čísla. — Po té vdpp. ředitel slovy upřímnými ujistiv nás, že lásku svou i na dále jednotě chce věnovati, vybízel, bychom nedali si nynějšími proudy vyrvati ideály a snahy ušlechtilé, bychom následovali nadšené předchůdce své. — Schůzí bylo 5, v nichž přednášeli pp.: Rouček (III. r.) „Mé srdce“ (báseň), (Jonák II. r.) „O kapliče sv. Jiří na Řípu“ (Stránský IV. r.) „O významu křížů, jež činí kněz po konsekraci nad Tělem a Krví Páně“ (Ešner III. r.) „O koledách vánočních.“ Zvláště činným byl letos hudební kroužek, jehož předsedou je p. Heller. Pečlivým nastudováním a zdařilým přednesem čísel hudebních nemalo přispíval k hojně návštěvě schůzí. Přednesena: Mozartova „Serenáda,“ Potpouri z opery „Don Caesar“ od Dellingera a duetto v průvodu piana: Symfonie od Dancila. — Památku kněží vlastenců oslavili jsme sbírkou, jejíž obnos četnější než léta minulá takto rozdělen: část dána konferenci sv. Vincence, část na pomník V. Beneše-Třebízského. — Usneseno též, by přečtená čísla „Čecha“ a „Večerních Novin“ zasílána byla „Jednotě katol. mužů a jinochů v Příbrami,“ kdež dle zprávy duchovního rádce mezi členy dobré služby konají v nynější záplavě listů liberálních. Doplněn též volební řád a po dlouhých debattách stanoveno, které časopisy mají býti letos odebrány.

Návštěva členů dosud při každé schůzi byla velmi četna a věru nic není žádoucnějšího, než aby kolegové v přichylnosti své k R. S. neochabovali. Jejich přítomnost nejlepším jest povzbuzením a jejich pochvala nemalou vzpruhou přednášejícímu. Vdpp. ředitel, jenž přítomen byl všem schůzím jednoty, k práci povzbuzuje, chvále, nadšení povznášeje, všecky podniky naše vzácnou provázal radou; též ostatní páni představení jako léta minulá i letos přízeň svou nám zachovali.

Nemohu skončiti jinak, než prosbou, by Pán pokoje i jednotu naši sladkým mírem a blahonosným požehnáním provázal! —
Předseda.

Z lužického semináře na Malé Straně v Praze.

„Serbowka,“ towařstwo¹⁾ Serbow serbskeho seminara w Praze, wotmě přenju zhromadźiznu²⁾ noweho, 49. lětnika, njedźelu 21. oktobra. Mikł. Andricki, starši³⁾ minyłego lěta, wotewri ju z wutrobnym⁴⁾ postrowom towařšam, kotrychž bě so tónkrót 11 w jědźerňi našeho wustawa zešlo, wo jednoho wjac dyžli⁵⁾ loni. A powita jich ze zahorjenymi⁶⁾ słowami do słowjanskeje Prahi, do serbskeho seminara, do „Serbowki.“ Wona za nas ujeje mjenje dyžli gymnasium, universita. Přetož w ni so nam dostawa toho, čehož so Wam, zbožowniši bratřa, dostawa hižo w ludowej šuli: znajomosće maćeřšćiny, lubosće k ni a k ródnemu ludu. Njeje wzdžělanosće khiby⁷⁾ na zakładze maćeřšćiny. A tu nas wučí Serbowka poznawać a lubować. Za to pak mamy Serbowcy džakowni być, a hižo tohodla być jeje horliwe sobustawy, počne zapala za tu slódku maćeřšćinu, za naše kubło, po Bohu najwyšše. Tohodla Was witam, lubi bratřa, wutrobuje, a předewšěm we Was witam Wašu dobrou wolu . . .

Po tutych zawodnych⁸⁾ słowach čitachu so wustawki, a přikroči so k wólbam. Za staršeho wuzwoli so z nowa, 3. krót cand. theol. Mikł. Andricki, za wubjerkownikow⁹⁾ boh. J. Winger a gymn. J. Hejduška. Pokładnik bu Šolta, dopisowař zaso Hejduška, knihownik Žur.

Po dokonjanych wólbach podžakowa so nowowuzwolenu starši za dowěru jemu wopokazanu a poda potom krótku rozprawu wo žiwjenju towařstwa na prózdninach. Tež w nich je Serbowka wšudžom a kóždy čas dostojuje wustupowała a sebi wukhować wědžala čestne mjeno: króny serbskich towařstwow. Serbowka bě w počnej ličbje¹⁰⁾ přitomna „XX. hłownej skhadžowancy¹¹⁾ serbskeje studowaceje młodosće“ (w Bukecach = Hochkirch 11., 12. a 13. awgusta), tohorunja wobdžěli so¹²⁾ Serbowka korporatiwnje 30. septembra „Zabawneho wječora“ w Radworju, kotryž za naš „Maćičny dom“ wunjese 60 hriwnow.¹³⁾ Na tutón dom je so z cyła spominało při wšěch składosćach¹⁴⁾ a bórzy budžemy móc zaso 100 hr. do Budyšina posłać. Jedyn sobustaw towařstwa bě tež swědk awgustoweho zjězda słowjanskich akademikow na swjatym Wjelehradze. Njezapomni na tute wokamiki nihdy.

Pilnje předawachu so¹⁵⁾ na prózdninach tež „Basuje,“ tworjace¹⁶⁾ I. zešiwk „Jubilejnych spisow Serbowki,“ kotrež so k 50lětnemu jubileju našeho towařstwa wudawaja. Swjećić¹⁷⁾ budže so tuto l. 1896., a potom změje serbske čitařstwo w rukomaj tež zbytnje 3 zešiwki „Jubilejnych spisow“: „Powědačka a žorty,“ „Bajki a basnički“ a „Stawizny Serbowki.“ „Jubilejny fond,“ kotryž ma nakład tychle spisow wobstarać, ma tu khwilu něhdže¹⁸⁾ 300 zł. zamoženja.

Na prózdninach dosta so nam tež zwjeselaca wotmołwa z předsydstwa Českeje Akademije k našej próstwje wo darowanje jeje publikaciji do našeje knihownje. Tu khwilu přizwolichu drje so nam jenož spisy II. a III. wotrjada, ale nadžějamy so, zo po času tež publikacije I. a IV. wotrjada dostanjemy, kotrež džě su za nas wosebjě wažne¹⁹⁾ a zajimawe. (Spisy I., historiskeho wotrjada su so nam mjez tym přizwoliše.) — Z tym bě program a čas I. zhromadźizny vučerpany.

Nimo tuteje I. wotměchmy hišće 8 druhich zhromadźiznow, 7 porjadnych²⁰⁾ kóždu njedźelu wot 10¹/₂—11³/₄ hodž. dop., a jednu wurjadnu²¹⁾ patoržicu²²⁾ (wot 1—2¹/₄ hodž. pop.).

Z porjadnych zhromadźiznach so najprjedy deklamowaše a swobodnje přednošowaše (wo narodnych pěsnjach, wo serbskim pismowstwje skónc 18. stotka, wo Oće Bamberskim, japoštofu Pomorjanow, pokiwy tym, kotřiž česki wukuw atd.).

1) towařstwo = spolek. 2) zhromadźizna = shromáždění, schůze. 3) starši = starosta. 4) wutrobný = srdečný. 5) dyžli = než, nežli. 6) zahorjený = vřelý. 7) khiba = leda. 8) zawodny = úvodní. 9) wubjerkownik = výbor. 10) ličba = počet. 11) skhadžowanka = slet, schůze. 12) wobdžěli so = účastnila se. 13) hriwna = marka. 14) składosć = příležitost. 15) předawachu so = byly prodávány. 16) tworjace = tvořící. 17) swjećić = slaviti. 18) něhdže = asi. 19) wažny = důležitý. 20) porjadna = řádná. 21) wurjadna = mimořádná. 22) patoržica = štedrý večer.

Po tutech přednoškach wułożowaše¹⁾ starši składbu (po Libšowej: „Syntax der wendischen Sprache“ §. 19 sl.). Tež přednošachu mjenshi sobustawy prosaiske kusy z Hórnikoweje „Historije serbskeho naroda“ Skónčuju čitachu so pisomne wudžělki²⁾ sobustawow³⁾; někotři z nich pisachu tež do našich časopisow „Lužica“ a „Katholski Posol“ a do protyki⁴⁾ „Krajan“.

Z tym sym ze swojej rozprawu hotowy. Zamjelcéc tu ujesměm, zo je tež lětsa protektor našeho towařstwa k. bywši profesor M. Hattala, a zo knj. Filip Rězak, praeses našeho wustawa, zhromadźizny towařstwa často a rady wopytuje.⁵⁾ Wón je tež na to džělał, zo by so w seminaru znova zawjedł „čěski kurs.“ To je so stało a tak wučimy nětko prawidlowuže kóždy pónđžu a kóždy pjatk mjense sobustawy č. ski.

Skónčuju pak wobžaruju⁶⁾ jara,⁷⁾ zo je so tež lětsa ta žadława⁸⁾ egyptska wóčna khorosć⁹⁾ mjez nas dobyła, kotraž je tu hižo přéd 2 lětomaj zakhadžala.¹⁰⁾ 2 sobustawaj staj tohodla dyrbałoj hižo w novembu do Łužicy wotjěc „na strowy powětr“;¹¹⁾ jedyn z njejn drje je so mjez tym wrócił, ale druhého z čěžka zaso we swojej srjedźizuje wohladamy.

Bóh daj, zo by so 49. lěto „Serbowki,“ poslednje přéd jeje jubilejom, skónčiło tak derje a zbožownje, kaž je so slubnje započalo.

Z bratrow-kim postrowom

Mikł. Andricki, t. č. starši.

W Prazy słowjanskej, 9 w. różka 1895.

Kněžské semináře (alumnáty) a bohosl. fakulty v zemích koruny české.

I. Pražská arcidioecese.

a) Kn. arcib. seminář v Praze. — Ředitel: *Jos. Doubrava*, dr. boh., 52.—76.*) — Viceředitel: *Jos. Binder*, 47.—72.; *Al. Soldát*, dr. boh., 62.—86. — Spirituál: *Jos. Farský*, 51.—76. — Provisor: *Ed. Šittler*, 64.—86.

Počet alumnův: posl. I. r. 39 (30**+9), II. r. 36 (30+6), III. r. 39 (33+6), IV. r. 36 (26+10); všech 150 (119+31). Čechové poslouchají přednášky na bohosl. fakultě české, Němci na fakultě něm.

b) C. k. česká bohosl. fakulta v Praze. — Děkan: *Jan Sýkora*, dr. boh., ř. prof. bibl. studia N. Z., 52.—77. — Proděkan: *Eug Jan Kadeřavek*, dr. fil., ř. prof. filos. a fund. theol., 40.—64. — Professori: *Fr. Xav. Kryštůfek*, dr. bohosl., prorektor české university, ř. prof. děj. církev., 42.—66.; *Jos. Pachta*, dr. boh., ř. prof. dogm., 46.—71.; *Ant. Vřeštil*, dr. boh., ř. prof. morálky, 49.—72.; *Gabr. Pecháček*, mimoř. prof. pastorálky, 55.—78.; *Jarosl. Sedláček*, dr. boh., suppl. prof. bibl. st. S. Z., 60.—82.; *Jos. Tumpach*, dr. boh., doc. práva církv., 62.—87.; *Kar. Tippmann*, doc. katechetiky a paedagogiky, prof. učit. ústavu, 46.—71. — Adjunkt: *Ant. Podlaha*, 65.—88.

Řádných posluchačů jest zapsáno 147 (alumnové semináře, řeholníci a externisté), mimoř. 6; všech 153

c) C. k. něm. bohosl. fakulta v Praze. — Děkan: *Jos. Sprinzl*, dr. boh., prof. fund. theol. a dogm., kanovník u Všeoh Svatých v Praze. — Proděkan: *Ant. Kurz*, dr. boh., ř. prof. morálky, 37.—63. — Professori: *Aug. Rohling*, dr. boh.

¹⁾ wułożowasě = vykládal ²⁾ wudžěl = práce. ³⁾ sobustav = člen, úd. ⁴⁾ protyka = practica: kalendář. ⁵⁾ wopytować = navštěvovati. ⁶⁾ wobžarować = litovati ⁷⁾ jara = velmi. ⁸⁾ žadława = ošklivá. ⁹⁾ khorosć = nemoc. ¹⁰⁾ zakhadžec = rádiiti. ¹¹⁾ powětr = vzduch.

*) Rok narození a vysvěcení.

**) Číslo přéd † znamená Čechy, za † Němce.

a fil., ř. profesor studia bibl. S. Z., kanovník u Všech Svatých; *Jos. Schindler*, dr. boh., ř. prof. dějin círk., kan. u Všech Svatých; *L. V. Schneedorfer*, O. Cist., dr. boh., ř. prof. bibl. st. N. Z., 39.—65.; *Kar. Eibl*, kand. dr. boh., professor pastorálky, kan. u Všech Svatých; *Václ. Gerber*, dr. boh., mimoř. prof. řeči semitských, 57.—79.; *Jos. Rieber*, dr. boh., doc. katechetiky a paedag., 62.—87. — Adjunkt: *Jos. Zaus*, 63.—88.

Řádných posl. jest 53, mimoř. 31, všech 84.

II. Budějovická diecése.

Bisk. seminář. — Ředitel: *Al. Jirdk*, dr. boh., prof. práva círk., 48.—72. — Viceředitel: *Al. Essl*, 67.—91. — Spirituál: *Jak. Sponar*, 49.—74. — Professori bohosloví: *Ant. Skočdopole*, č. kanovník, dr. boh., prof. pastorálky a katech.; *Jan Raška*, dr. boh., prof. bibl. studia N. Z. a fundam. theol., 39.—65.; *Václ. Šimáňko*, dr. boh., prof. dogm., 44.—67.; *Jos. Jelínek*, dr. boh., prof. děj. círk., 58.—81.; *Ant. Mělek*, dr. boh., prof. mravovědy, 50.—76.; *Kar. Slavík*, prof. bibl. studia S. Z., 60.—83.

Počet alumnův: I. r. 30 (24+6), II. r. 29 (26+3), III. r. 39 (35+4), IV. r. 24 (23+1); všech 122 (108+14). Mimo to poslouchá přednášky 9 kleriků řádu cister. z Vyš. Brodu.

III. Králové-hradecká diecése.

Bisk. seminář. Ředitel: *Ant. Suchánek*, 30.—53. — Viceředitel: *Fr. Pour*, 64.—90. — Spirituál: *Ant. Petráň*, 63.—85. — Professori bohosloví: *Jan Soukup*, dr. boh., prof. studia bibl. S. Z., 49.—73.; *Fr. Šulc*, dr. boh., prof. dogmatiky, 51.—75.; *Ferd. Beneš*, dr. boh., prof. morálky, 60.—83.; *Vinc. Ruth*, dr. boh., prof. studia bibl. N. Z. a círk. práva, 49.—72.; *Gust. Domabyl*, dr. boh., prof. děj. círk., 65.—87.; *Jos. Mrštík*, dr. boh., prof. past., methodiky a katech., 54.—76.

Počet alumnův: I. r. 40 (39+1), II. r. 29 (26+3), III. r. 22 (21+1), IV. r. 33 (30+3); všech 124 (116+8).

IV. Litoměřická diecése.

Bisk. seminář. — Ředitel: *Fr. Kordáč*, dr. boh. a fil., prof. dogm. 52.—78. — Viceředitel: *Fr. Albert*, 63.—89. — Spirituál: *Jos. Kovář*, 50.—74. — Professori bohosloví: *Val. Hackel*, dr. boh., prof. řeči sem., bibl. studia S. Z., katech. a meth., 33.—56.; *Jos. Eiselt*, dr. boh., prof. pastorálky a paed., 42.—69.; *Vinc. Luksch*, dr. boh., prof. děj. círk., 45.—68.; *Jos. Schindler*, dr. boh., prof. studia bibl. N. Z. 54.—77.; *Jos. Renner*, kand. dr. boh., prof. morálky, 57.—89.

Počet alumnův: I. r. 31 (13+18), II. r. 24 (13+11), III. r. 27 (13+14), IV. r. 31 (17+14); všech 113 (56+57).

V. Olomoucká arcidiocése.

a) Kn. arcib. seminář. Ředitel: *Kar. Wisnar*, dr. boh., 52.—75. — Viceředitel: *Jos. Kachník*, dr. boh., 59.—83. — Spirituál: *Al. Demel*, 60.—84. — Oekonom: *J. Koegler*, 60.—85.

Počet alumnův: posl. I. r. 78 (63+2+13*), II. r. 68 (57+1+10), III. r. 56 (48+—+8), IV. r. 50 (43+2+5); všech 252 (211+5+36). Alumnové poslouchají přednášky na c. k. bohosl. fakultě.

b) C. k. bohosl. fakulta v Olom. — Děkan: *Kar. Wisnar*, dr. boh., ř. prof. dogmatiky, 52.—75. — Proděkan: *Jan Pánek*, dr. boh., ř. prof. studia bibl. N. Z., 42.—69. — Professori: *Mel. Mlčoch*, dr. boh., ř. prof. řeči sem. a studia bibl. S. Z., 33.—56.; *Fr. Junš*, dr. boh., ř. prof. morálky, 48.—73.; *Jos. Tittel*,**) dr.

*) Čechové † Poláci † Němci.

**) Přednáší také dějiny diecése olom.

boh., prof. děj. církv., 49.—74.; *Jan Kubiček*, dr. boh., ř. prof. pastorálky, 57.—80.; *Jos. Kachník*, dr. boh., mimoř. prof. fundam. a práva církv., 59.—83.; *Fr. Popp*, dr. boh., docent církv. práva.; *Fr. Pinkava*, doc. katechetiky, 45.—71. — Adjunkt: *Cyr. Sládeček*, 64.—86.

VI. Brněnská diecése.

Bisk. alumnát. — Ředitel: *Ant. Adamec*, 53.—78. — Spirituál a viceředitel: *Jos. Dvořák*, dr. boh. a fil., 64.—87. — Professori bohosloví: *Othmar Musil*, prof. studia bibl. S. Z. a řečí sem., 45.—68.; *Arnošt Grivnacký O. S. B.*, prof. studia bibl. N. Z., 36.—59.; *Jos. Pospíšil*, dr. boh., kanovník král. kapituly brn., přednáší filosofii, 45.—70.; *Jak. Hodr*, dr. boh., prof. práva církv. a děj. církv.*), 48.—73.; *Rob. Neuschl*, dr. boh., prof. morálky a fund., 56.—79.; *Fr. Ruprecht*, prof. katech., paedag. a method., prof. učít. ústavu, 41.—63.; *Jos. Kupka*, dr. fil., prof. pastorálky, 62.—84.; *Frant. Kyzlink*, dr. boh., prof. dogm., 62.—88.

Počet alumnův: I. r. 38 (35+3), II. r. 24 (23+1), III. r. 26 (25+1), IV. r. 32 (32+—); všech 120 (115+5). Mimo to poslouchá přednášky 9 kleriků různých řádů.

Počátky sociologie v alumnátě brněnském. Studium otázky socialní v brněnském alumnátě není původu zcela nového. Dostal se nám do ruky článek Karla Šmídka „Literární ruch na Moravě v novější době“ v I. ročníku Časopisu Matice Moravské (z r. 1869.), kde spisovatel mluví s nadšením o zásluhách brněnského alumnátu v národním probuzení na Moravě již v letech čtyřicátých (pod vůdcovstvím Frant. Sušila a hr. Taroucey) praví v poznámce na str. 182.: „Dodati tuto dlužno, že veškeré důležitější zájmy ohledem pokroku člověčenstva a jeho blahobytu bývaly tehda v alumnátě na důkladný přetřes brávány. Dne 7. června 1843 vypukly v Brně dosti povážlivé rozbroje mezi dělníky a mezi továrníky za tou příčinou, že tito přijímali více lidu sedlského z venkova pro své továrny, než jak dělníci v Brně usedlí připustiti chtěli, domnívajíce se, že tím výživa jejich bude ohrožena. V alumnátě rozpředla se mezi důmyslnějšími alumny živá o celé té věci debatta, kteráž v dalším postupu vedla k obádání tak zv. soustav socialistických hr. St. Simona, Cabeta, Fouriera a j., a po delší dobu bavila rozechvělou mysl.“ Nyní rozebírá spisovatel krátce soustavu Saint-Simonovu a podává doslovně úryvek přátelského dopisu mladého kaplana, ve kterém tento se zmiňuje o některých zásadách křesťanské sociologie. Končí pak autor takto: „Slova tato, jimiž i v této otázce na jedině pravou dráhu udeřeno, psal nám mladík teprv rok v duchovní správě dlící a jedna z nejslechetnějších duší v alumnátě odchovaných, ale bohužel záhy církvi a národu odervaný (r. 1848.) Ant. Kut'n, jehož blahou památku tuto milerádi obnovujeme. Že mladíci ti ve mnohých věcech stihli ku pravému jich jádru, nebudiž žádnému divno, vždyť mlád' kochá se v ideálu, a ideál jest pravdou, jen že ještě v dále zasunutou.“

To byly asi počátky socialních věl v alumnátě brněnském. Později v letech šedesátých a sedmdesátých zvláště dpp. spirituálové L. Knopp a J. Klíma konali časté konference s bohoslovci o různých otázkách sociologických, zvláště o těch, které právě tehdy hýbaly myslmi lidu.

Dějiny křesťanského stavitelství na bohosl. ústavech. — Jako již roku minulého přednášel i letos v Čes. Budějovicích (ve III. r.) slovatný znalec křesť. umění prof. J. Braniš historii křesť. stavitelství. Prof. Braniš jest autorem znamenitého díla „Dějiny středověkého umění v Čechách“, v němž jakož i v jiných pracích svých hájí důmyslně původnost našich památek stavitelských proti straníkům německým, jež nyní repraesentuje Dr. Jos. Neuwirth, prof. něm. university,

*) Koná též zvláštní přednášky o církv. umění ve III. r. (1 hod. týdně).

který strannickost svou zastírá dle „Hlídky lit.“ učeným apparátem historickým a pouští se do konjektur přímo směšných. Prof. Braniš, ač laik, jest seznámen s církevními požadavky chrámu křesťanského tak důkladně, že se diviti musíme vědomostem, které bychom často u kněze marně hledali. A jak dovede buditi lásku a nadšení k svému předmětu, toho svědky jsou všichni dosavadní jeho posluchači, kterým při svých přednáškách ukázal mnohé nové ideje, nové myšlenky.

V podobném asi duchu jako prof. Braniš přednáší také v alumnátě brněnském prof. Dr. Jakub Hodr již po mnoho let dějiny křesť. stavitelství. Přednáší 1 hod. týdně ve III. roč. Dr. Josef Hodr jsa osvědčeným odborníkem v církevní historii a poznáv na svých rozsáhlých cestách nejslavnější památky křesťanské vzdělanosti v Evropě, spojuje v sobě všechny vlastnosti, které činí jeho přednášky zvláště poučnými a poutavými. — Bylo by si přát, aby přednášky z oboru církv. umění byly zavedeny na všech bohosl. ústavech. Jest toho třeba zvláště v době naší, kdy stavitelství nemajíc vlastního slohu upadá v bezmyšlenkovitost, a kdy největší pokrok architektiky záleží v reprodukci starých, nedostižných památek umění křesťanského.

Vdp. kanovník Dr. Jos. Pospíšil, bývalý regens bisk. alumnátu v Brně a býv. professor dogmatiky a filosofie (schol. filosofii přednáší dobrovolně posud), byl jmenován členem „Akademie sv. Tomáše Aq. pro pěstování křesť. filosofie.“ Vyznamenání to je-t tím větší, ježto se ho dostává z Říma jen deseti, z ostatní Italie též deseti a mimo Italii ze všech ostatních národů a zemí rovněž jen deseti nejproslulejším křesťanským filosofům. Vdp. Dr. J. Pospíšil byl v době studií b. bo-sloveckých jedním z nejhodlivějších pořadatelů „Musea“ (Museum z r. 1870.) a jest až podnes vzácným příznivcem Musea a kulturních snah brněnské Růže Sušilovy. Mnogaja ljeta!

Pololetní zkoušky na bohosl. ústavech. V Brně budou konány zkoušky ode dne 11. do 23. února, v Olomouci od 31. ledna do 22. února, v Hradci Král. od 10. do 23. února, v Praze od 18. března do 1. dubna. — V Č. Budějovicích konají se v I. pololetí jen zkoušky z bibl. studia a to: z Nov. Zák. 15. února (II. r.) a ze Star. Zák. 16. února (I. r.). Z ostatních předmětů se zkouší až na konci roku.

Na národopisné výstavě, díle to celého našeho národu jako věrní jeho synové se účastníme. Každý téměř stav dá si na některý den dostaveníčko, sejde se, pozdraví a povzbudí. Nebylo by vhod, abychom i my, bohoslovci českoslovanští, si jeden den našeho setkání na výstavě zvolili — den bohoslovců na výstavě národopisné? V—ěk.

Bohoslovci a česká literatura. V Č. Budějovicích odebrali bohoslovci čeští z jediného knihkupectví Cyrillo-methodějského za loňský studijní rok za 600 zl. knih. — V brněnském alumnátě vykazují jen účty jediného sběratele 1417.55 zl. za knihy odebrané v posledních 3 letech z knihkupectví Ottova, a účet jiného sběratele 447.69 zl. za knihy koupené již letošního roku z knihkupectví Kobrova. K tomu nutno podotknouti, že mimo jiná menší knihkupectví největší počet knih a čas pišů odebírá se z knihkupectví a ústavů ryze katolických. A pak prý bohoslovci nepodporují naší literatury, pak prý se v seminářích pěstuje „tmářství!“ Facta loquuntur. —

MUSEUM.

List bohoslovců českomoravských.

Ročník XXIX. (tiskem X.)

1. dubna.

Léta Páně 1894—95.

Oběť.

é srdce se válí v prachu cest
a lidé kol něho jdou chladně —
jak zlomená suchá ratoleť
se srdce mé válí v prachu cest,
je zašlápnout možno tak snadně.

Což nikdo je, nikdo nezvedne
z těch chodců, již kolem jdou v dáli?
z nich mnohý sic na ně pohlédne,
však nikdo, ach nikdo nezvedne
to srdce, jež v prachu se válí.

Noc tmavá se kolem ubírá
a stíny — své syny sem vodi —
zrak každý již spánek zavírá,
noc tmavá se kolem ubírá,
v ní šelmy teď na lup svůj chodí.

To vzpomínky starých bolestí
jdou v srdce mé hořkost svou vlíti —
na pusté a smutné rozcestí
ty vzpomínky starých bolestí
jdou do srdce spár mi zas vtíti.

Jich lačný zrak chtivě blýská se
a hladem tak příšerně vyjí —
jdou na lov a slídí po mase,
jich lačný zrak chtivě blýská se —
ach, kam pak to srdce své skryji?

A malým je křížkem znamenám,
jím Boha zvu do srdce svého;
tím bráním se lačným hyenám,
že srdce své křížkem znamenám,
by chránil je od všeho zlého.

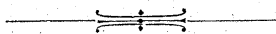
Kde Bůh je, zlo nemá přístupu . . .
Hle, šelmy již přechají s vytím;
dál hněvivě táhnou bez lupu,
kde Bůh je, zlo nemá přístupu —
teď teprv to nejlépe cítím.

Můj Bože! Já světu umřel již,
chceš srdce mé za oběť vzíti?
O zápasech jeho Ty dobře víš,
můj Bože! Já světu umřel již
a Tobě, jen Tobě chci žíti!

Tys útěchu nalil na rány,
jež život a svět srdci dali . . .
Mé díky v mém srdci jsou napsány —
Tys útěchu nalil na rány,
v to srdce, jež v prachu se válí.

Ó srdce mé, Bože, v oběť vem,
líp nelze je nikomu dáti —
mne učíš svým posledním otrokem,
jen srdce mé, Bože, v oběť vem —
a s Tebou se štěstí v ně vrátí!

Jaroslav Rouček

Studie z dějin arcidioecése olomucké.

J. Svozil.

(Pokračování.)

Když spor nijak nebral konce, sesazen Kunrát. Vilém se vzdal, a od papeže jmenován biskupem kaplan jeho Bruno hrabě ze Schaumburgu, jenž k vůli straně protivné politice římské v otázce rakouské dosáhl stvrzení králova teprve r. 1246. Jsa oddán jako Václav I. politice papežově, byl s králem brzy jedna ruka, ale ne tak s Přemyslem a jeho stranou. Té mimo marnotratnost královu nelíbila se politika rakouská, v níž řídil se král vůlí papežovou, která byla na překážku připravovanému spojení Rakous s říší českou. Strana Přemyslova neodvážila se odboje, pokud Bruno se svou mocí stál při králi. Ale když Bruno bezohledným vybíráním desátku,¹⁾ jemuž Moravané byli za posledních dob nezvyklí, pobouřil všecko proti sobě, odvážili se boje proti králi. Brunonovi však po-

¹⁾ Dudík, V. 269.

dařilo se smířiti otce se synem smlouvou o společnou vládu, začož u obou byl vážen, od obou odměňován; jmenovitě slíbil mu král pomáhati k desátku.

Vida Bruno, že boje jsou častější než mír, umínil si zjednati biskupství oporu pro časy bouřlivé. Pozemků, zvláště lesů měl hojnost, začal tudíž zřizovati léna, ukládaje při tom lenníkům svým, aby přikoupili polovici toho, kolik v léno dostali, k lénu obdržnému; tato polovice byla sice také lenem, ale dědičným i po přeslici. Tím ovšem učinil biskupství mocí politickou vysoce důležitou, ale dal také podnět ku převratům právním a vydržování žoldnéřstva k nevelikému prospěchu země. Při tom zakládaje horlivě nové osady (přes 200), zaváděl do země nad jiné hojně živel německý, tak že Dudík právem jej nazývá největším, ač bezúmyslným germanisátorem Moravy.¹⁾ Tím nabylo biskupství velikých hmotných výhod, jakož i král posily v boji; proto také Přemysl ochotně udělil Brunonovi moc zřizovati léna. S druhé strany však samorostlý vývoj lidu moravského tím na dlouho byl přerušen a na vždy ochromen boji kmenovými. Než toho dosahu svých podniků nemohl se Bruno nadíti. Zároveň s Přemyslem horlivě zřizoval a podporoval města. Jen jemu děkuje Kroměříž, že ji učinil tím, čím jest, nadav ji bohatě výsadami, zřídív v ní při nově založeném chrámu sv. Mořice kapitolu s právem voliti si děkana a jmenovati kanovníky; sobě vyhradil pouze právo jmenovati probošta a sice z kanovníků olomuckých. Byl tedy Bruno oporou Přemyslovi v boji proti moci zpýchalé šlechty, která i jemu byla nepohodlna ne-li jiným, tedy aspoň nadužíváním práva patronátního a své moci soudní vůči kněžstvu.²⁾ Přemysl chtěl se státi velikým pomocí církve, proto církev podporoval více než bohatě, proto byl Bruno jeho nejvěrnějším rádcem, jeho jednatelem diplomatickým až do boje s Rudolfem Habsburským, k němu ještě získal Přemyslovi spojence. On pomáhá ukliditi rozepři o Salcpurk, zjednává spojence proti Uhrům, spravuje Štýrsko, na sněmu Lyonském zastává, ač bez valného úspěchu, zájmy Přemyslovy dokazuje, že jen pomocí krále českého lze dosíci papeži toho, co chce, totiž sjednocení východu se západem a výpravy křížové. Papeži však vidí se přede vším třeba sjednoceného Německa; jemu bylo by stejno, sjednotí-li je Přemysl či někdo jiný. Přemysl toho neučiní, ať již nechtěl, či nemohl, a proto papež dává se na stranu Rudolfovu, který slibuje všecko, co se na něm žádá. Tak ocitá se Přemysl z přátelství v nepřítelství ku papeži, a Bruno v rozhodném boji jednak pro stáří, jednak nechtěje odporovati politice papežově, snaží se Přemysla s Rudolfem smířiti; ale když se mu to nedaří, ustupuje v pozadí. Za to jmenuje jej potom Rudolf správcem Moravy, a tím uchrání zemi tuto od bídného po léta osudu Čech. A přes všecku tuto činnost nezanedbává Bruno věci církevních.

¹⁾ Dudík, VI. 211., VII. 39.

²⁾ Dudík, IX. 263.

Snaží se biskupství zjednatí moci a lesku, ba i rozšíření. Proto podniká i výpravu křížovou do Prus r. 1254., jež korunována skvělým výsledkem právě pro mírné vystupování křížáků z rozkazu Brunonova, podniká i druhou výpravu r. 1267., jež však pro nepříznivou zimu v močálovitých krajích neměla valného zdaru. Jak velice si ho vážil Přemysl, svědčí pokusy jeho o zřízení metropole v Olomouci, jež se však nezdařily.¹⁾

V době této jeví se již patrněji různé nepořádky v církvi, proti nimž Bruno bojuje jednak synodami, jednak pomocí krále. Tak vystupuje proti mrskačům, kteří původně pouze na pokání se mrskajíce, připisují si potom cosi lepšího než druzí lidé mají, pohrdají mocí světskou i církevní a všemi jejími institucemi; podporuje inquisitory, Minority Lamberta a Bartoloměje r. 1257. pro Moravu jmenované a podává opravné návrhy sněmu Lyonskému. Pominouce synody kroměřížské (III., poslední r. 1270.), všimněme si jeho relací ku sněmu Lyonskému. Z nich poznáme nejlépe, kde bylo třeba opravy. Očekáváje nápravy jen od sněmu a krále českého nařiká na veliké množství kleriků, kteří zlákáni výsadami stavu kněžského, houfně se dávají na kněžství, ale nemajíce beneficií a tudíž ani práce potloukají se světem (clerici vagabundi), neštítí se ani svatokrádeží, profanují posvátné úkony parodiemi před lidem;²⁾ žádá tedy, aby takové směl sesaditi a zbaviti výsad a svůj rozsudek teprve na příští synodě dáti stvrditi. Ale to bylo proti obyčeji církevnímu. Věřící málo prý navštěvují kostely farní, dí dále, hrnouce se houfně do kostelů mnichů žebravých, kam lákáni jsou „krátkými mšemi, odpustky tak hojnými, že ani papež ani biskupové svým kostelům jich neudělují, jakož i kázanými.“³⁾ Navrhuje tedy Bruno, aby směli zpovídati a kázati jen se svolením biskupovým v kostelích farních a by nesměli se nikde usazovati bez svolení biskupova, poněvadž jsou lidem na obtíž nesmějíce míti statků. Moc mnichů vzrostla, jak viděti, nad míru. Že jejich kostely měly tolik odpustků, vysvětluje se tím, že často získali si je od šesti i více biskupů. Měli také na mnohé prae-bendy právo patronátní. Tu žaluje Bruno, že nejtučnější díly ponechávají sobě, farářům a střídníkům vykazujíce ledva tolik, co stačí k výživě. Žádá, aby alespoň neměli práva osazovati fary mnichy svého řádu a by ničeho z příjmů benefícia nezadržovali, a je pro to, aby dostávalo se jim co nejméně práva patronátního. Tutéž stížnost má na patrony světské, kteří libovolně dosazovali beneficiaty, najímajíce kněze jako nádenníky. Ale sám Bruno nejednal tu důsledně, dávaje a potvrzuje klášterům právo patronátní (tišnovským r. 1272. a 1278., oslavanským r. 1275., templářům a johannitům r. 1279. a j.)

¹⁾ Dudík, VI. 23.

²⁾ Dudík, IX. 260. a d.

³⁾ Dudík, IX. 262.

Následkem velikého bohatství a mnoha výsad dostalo se ku kněžství mnoho nehodných a rozmohla se prostopášnost; na druhé straně zase zvláště v klášteřích uvolnila se kázeň, protože světští prokuratoři nevydávali mnichům ani dostatečných prostředků k řádnému životu.¹⁾ Také život dvorský, v němž pohybovalo se mnoho kněží, kteří byli v politických službách, přispěl k šíření přílišné volnosti mravní. Kněží byli dokonce i členy ne příliš mravného spolku „*Sacrum Veneris almae palatium*“, chodili na masopustní zábavy, a to nejen kněží světští, ale i řeholní a jeptišky. Ale tak bylo i jinde, jak ukazují synoda Svato-hipolytská r. 1284., Saleburská r. 1292., a jiné proti vagantům a histrionům, stihající klatbou toho, kdo by je jen přes den u sebe přechovával neb jinak podporoval. Synoda Mohučská a Aschaffenburgská r. 1292. zakazuje mnichům osazovati fary členy svého řádu. Národní koncil ve Vürcburku r. 1287. zakazuje klerikům nositi zbraně a navštěvovati panenské kláštery; nařizuje, že každá dívka v klášteře žijící s patnáctým rokem má se buďto státi jeptíškou nebo se z kláštera vzdáliti. Takové ovoce neslo přílišné bohatství, ale více ještě nadbytečný počet osob duchovních, jejich dvorské a panské služby, jakož i přílišná moc patronů, proti níž byl biskup beze zbraně.

Ale přes to, že kázeň ve mnohém se uvolnila, nebyla náказа mravní tak obecná, čehož důkazem jest svatý život mnoha paní z rodu královského té doby, jako Anežky, sestry Přemysla Otakara I., Anny a Anežky, jeho dcer, Ludmily provdané za Ludvíka Bavorského a Markéty Dagmary, manželky Valdemara II. Dánského. Tomu nasvědčuje i život králů, zakládání zbožných nadací a ústavů. Přemysl II. sám živil po celý půst při svém stole 800 chudých.²⁾ Podobně jednaly kláštery, z nichž mnohým bylo to hlavním účelem (hospitalitům a johanitům). Církev vkládala se do veškerého života veskrze jej pronikajíc. Tak na př. zakazovala krvavé turnaje již r. 1130.³⁾ A bylo toho v dobách surových třeba, neboť jen náboženství mělo vliv na mysl dobrou sice, ale hrubou. Jak velice dbáno příkazů církevních, ukazuje příklad krále Václava I., když obléháje Přemysla na hradě Pražském dal mu příměří, jen aby mohl světití svátek Nanebevzetí P. Marie, ač kdyby ho nebyl povoloval, byl by hradu, jehož posádka byla zemdlena, jistě dobyl.⁴⁾ Tak bylo by se dalo všecko napravit, kdyby bylo bývalo u králův a biskupů potomních dosti vůle a moci. Ale buďto nedostávalo se toho, buď onoho, a tak věci pokračovaly spíše k horšímu. Bruno, vážený ode všech panovníků, zvláště však od papežů a to jmenovitě od Řehoře X., přičiňoval se, seč byl. Za to byl i Řehořovým důvěrným rádcem, tak

¹⁾ Dudík, IX. 268—272.

²⁾ Dudík, VI. 211 a d.

³⁾ Dudík, IX. 281.

⁴⁾ Dudík, IX. 275.

že se ho tázal i o radu, zda neměl by se přestěhovati do Francie, což mu Bruno schvaloval. Kdyby běh věcí politických nebyl zmařil snahy Brunonovy a Přemyslovy, snad by se byla zjedнала náprava kázně. Ale mělo býti jinak. Přemysl II. padl r. 1278. a Bruno zemřel o tři léta později r. 1281. Pochován jest u sv. Mořice v Kroměříži. Nové bouře, nové pohromy valily se na vlast naši a zmařily zase dílo sotva započaté.

Nástupce Brunonův Dětřich z Jindřichova Hradce, tudíž Vítkovec, řídil církev směrem (aspoň v poměru k mnichům žebravým), na jehož vady byl Bruno tak důtklivě ukazoval.¹⁾ Množil práva mnichů, dával jim hojně právo patronátní (klášteru oslavan-skému, louckému, olomouckému u sv. Jakuba a j.), podporoval založení klášterů dominikánských v Šumperku a Uh. Brodě jakož i domu pro malomocné v Brně. Na přání královo povýšil brněnský chrám sv. Petra r. 1287. na kollegiátní. Za něho založil Václav II. r. 1281. kanonikát zv. královský, proto že obsazování jeho vyhraženo králi, a r. 1303. potvrdil týž král založení druhého kanonikátu, jež učinil kanovník olom. Wernher. Dětřich rozmnožoval také pilně léna, zalidniv mezi jiným nynější Frenštátsko. Do politiky se nemíchal; nebyloť příležitosti a ani papežové nemohli si všimati věcí českých pro starosti v Itálii. Za to účastnil se sněmu Vürecpurského r. 1287., na němž také zakázáno bráti úroky, sloužiti dvě mše denně a vybírati štolu za pohřby a sňatky. Odpustky málo omezovány, neboť r. 1295. dostal kostel u sv. Mikuláše v Brně odpustky od šesti biskupův in partibus. Nad to zkoušena trpělivost lidu novou daní (vigesimalae) na válku křížovou; ale ač k válce nedošlo, vybírala se daň i za nástupců nehoře X.²⁾ To všecko málo působilo ku zjednání pořádku. Ještě však méně toho dovedl rozkaz Bonifáce VIII., aby se Václav II. vzdal Polska i Uher. Rozkazem tím pobouřen král zbožný a povolný, jenž přijal i bullu „Clericis laicos,“ dle níž nesmělo kněžstvo ani darů, tím méně daní odváděti králi bez svolení papežova — pobouřen tak, že vstoupil ve spolek s Filipem Sličným proti císaři a papeži.³⁾ Tímž směrem pokračovalo se i za Jana V. z Waldštejna (1302—1311.), jenž ustanovil (1306.), že kustodem, scholastikem a arcijáhnem smí býti jen kanovník olomoucký, sídlící v Olomouci. Na přímluvu jeho zbavil císař Albrecht Moravu loupeživých vpádů maďarských. Za trůnních bojů v Čechách nevedlo se ani Moravě valně. Loupež stihala loupež, nevázaná šlechta nedala si nikým poroučeti. A k tomu Jan i následník jeho Petr ab Angelis (1311—1316.), který mimo biskupství měl kanovnické prae-bendy v Praze, Sadové, Vratislavi a Olomouci, nebyli mužové

¹⁾ Dudík, VII. 56. a d. 126. 135. Při tom se přece od směru toho někdy uchyloval, jak svědčí spor o jmenování faráře u sv. Petra v Brně. (Dudík, VII. 136. a d.)

²⁾ Dudík, VII. 81. a d.

³⁾ Ibid. 193.

dosti rázní pro časy tak bouřlivé. Obtíže působili jim zvláště Beghardi a Lollardi, jichž bylo prý u nás na 21.000. Proto nařizováno farářům, aby kacíře udávali, ale což to pomohlo, když neměl moci proti nim zakročiti.

Opravdovější pokusy o reformaci dály se za Konráda, muže z rodu prostého, který přízní metropolitů mohučského Petra dostal se k biskupství, jež spravoval od r. 1316—1326. Ihned byl posvěcen metropolitou visitujícím právě tehdy kapitolu a potvrzen Janem XXII., jenž zároveň tehdy ustanovil sběratelem nenáviděných annátů probošta kounického. Metropolita Petr vydal při své visitaci „Litteras reformationis et correctionis capituli olom.“ V nich poroučí napsati statuta kapitolní, zakazuje prodávati a zastavovati statky biskupské bez svolení kapitoly, káže pečlivě chovati pečeti, nebrati za ordinaci ničeho mimo taxu za průkazní list, poříditi seznam statkův a udržovati je v pořádku, znovu zřídit praebendu na vydržování potřebných scholárů. Tak zaveden pořádek v kapitole. Na to pokoušel se Konrád o opravu ostatních poměrův. U krále těšil se veliké přízni a nazýván od něho „milým knížetem“, kterýžto titul od té doby zůstal biskupům olomuckým. Jmenován také nejvyšším kancléřem moravským, a úřad ten spojen na věčné časy s biskupstvím. Na vyplnění nepořádků konal r. 1318. synodu v Kroměříži; tu promulgoval usnesení sněmu Vienského, odsoudil Beghardy, poručil přísně zachovávat coelibát, nakázal, aby faráři neopouštěli farníků bez svolení biskupova ani za příčinou studií a by nezastavovali statků církevních; napomíná dále kněze, aby dbali toho, aby věřící alespoň o velikých svátcích chodili k nim ku zpovědi a hrozí exkommunikací těm, kteří o velkonočních by nepřijímali; důtklivě klade kněžím na srdce, aby křtili, pochovávali a udělovali poslední pomazání bezplatně. Klerikové ať nenavštěvují hospod leč na cestách, ať nehrají v kostky ani karty pod pokutou 1 hř. stř., ať nezastavují nádob chrámových. Cizí klerikové smějí pobývat v dioecési jen tehdy, zachovávají-li tato nařízení. Dekretem, že ztrácí beneficium ten, kdo je přijal bez svolení nebo vědomí biskupova, chtěl alespoň poněkud omeziti patronátní právo pánů, kteří kněze v pravdě najímali a drželi potud, pokud se jim líbil, ať měl biskup co proti tomu čili nic. Ve sporu mnichů žebavých s faráři o desátky farní rozhodl Konrád dle přání papežova ve prospěch mnichů. Immunit církevních hájil; za něho a v době nejbližší přístí vybavení poddaní na statcích duchovenských z moci soudů krajských. — Kdežto za Brunona a po něm ještě na koncilu Vürepurském zakazovány úroky, dostává Konrád r. 1322. již právo držeti si žida ve Svitavách, Mohelnici, Kroměříži a Vyškově; do té doby bylo to výlučně právem královským. Za něho založen také ženský cist. klášter na St. Brně, nyní augustiniánský. — První synoda Kroměřížská nezpůsobila toho, co biskup měl na mysli, proto ještě nedlouho před smrtí svolal (1325.) tamtéž druhou synodu, o jejíž činnosti však není skoro ničeho známo. Že tomu v skutku

tak, ukázalo se za nástupce jeho Hynka z Dubé (1326—1333.) jmenovaného se svolením papežovým od krále. Nesídlil skoro nikdy v Olomouci, dávaje se zastupovati biskupem in partibus Enochem. Následkem toho ze snah Konrádových zbylo velmi málo.

Spory kněžstva s mnichy žebravými vzrostly zatím tak, že za Jana Volka (1333—1351.), syna Václava II. dání mniši do klatby. Když však faráři klatbu ohlašovali, zosnovali mniši proti nim bouře; spory těmi utrpěla velice vážnost kněžstva a dán průchod kacířství. Že se kacířství šířilo i u nás dosti hojně, dokazuje jmenování minority Petra z Načeraďu inkvisitorem (r. 1335.), jakož i listina, kterou uděluje Benedikt XII. Oldřichu z Hradce na Telči takové odpustky, jaké dávaly se křížákům, přičinili-li se o vyhubení kacířstva na Moravě. Podkopná činnost kacířů dotýkala se tím bolestněji biskupa, když r. 1344. upadl v nemilost u krále. Nad to pak mor, který zuřil v letech 1346—1351, dal podnět k novému vystoupení mrskačů. Byli sice mocí světskou vyhubeni, ale nákaza po nich zůstala v dobách rozkvašených. Ani zřízení metropole v Praze pro říši českou a nového biskupství v Litomyšli, jemuž přiděleno na Moravě nynější děkanství šumberské, šilperské, rýmařovské a goldensteinské, nezastavilo veškero zlo. O čtyři léta později (r. 1348.) učiněno biskupství olomucké knížectvím podřízeným bezprostředně králi českému a vyňato tedy z moci úřadů moravských, což bývalo později příčinou mnoha různic. — Zvláštní jest, že ani za zhoršených poměrů mravních neubývalo fundací, ale můžeme směle říci, že v této době bylo to již více jen zvykem z dřívějšího. Tak mezi r. 1340. a 1348. založeny dva nové kanonikáty a klášter panenský v Pustoměři, jehož abatyše měla právo zároveň se svatojirskou o slavnostech vystavovati královně korunu. Při starém zůstalo i za Jana Očka z Vlašimě, důvěrného rádce krále Karla, který právě proto zřídka sídlil v Olomouci. Jak dalece poklesla oddanost a poslušnost ku stolici papežské, vidíme z toho, že Zdeněk z Lipé opovážil se podporovati Fr. Ordelaaffiho, pána italského, od papeže do klatby daného, a že teprve na zakročení Karlovo ustal.¹⁾ Takové ovoce nesly přehmaty obojí strany, jak kněží tak laiků, protože se nesáhlo na kořeny zla.²⁾

Když se stal Jan Očko arcibiskupem pražským, dosazen na jeho místo Jan IX. ze Středy (1364—1380.), dříve opat, pak biskup litomyšlský, rádce Karlův; tomu udělil král (1365.) titul „královské české kaple hrabě,“ jímž nabyl práva podávati králi při bohoslužbách evangelium k políbení a pacem přede všemi jinými

¹⁾ Viděti to také již ze spolku Václava II. s Filipem Sličným proti papeži a císaři.

²⁾ Bylo to přílišné zasahování papežů do práv panovnických, („Clericis laicos“ — Dudík, VII. 161; rezerváty beneficí — Tomek, III. 154. a d. 323, 348. a d.). Se strany laiků zvláště nadužívání práva patronátu a rušení immunity, na což již Bruno si stěžoval.

biskupy vyjímaje pražského. Časté nepřítomnosti jeho užíváno ku rozhvacování statků církevních, jež vreholu dosáhlo za markrabat Jošta a Prokopa, kteří ještě za života Janova nutili kapitolu, aby zvolila za jeho nástupce prostopášného jejich bratra Jana Soběslava. Když nebyla jim po vůli, vyhnána z města. Ale klatba a list biskupův pohnuly Jošta k obratu a náhradě škody. Než příklad shora byl již dán, a brzy bylo ho častěji následováno. Přes to však přičiňoval se Jan o správu diecése pomocí kapitoly, která r. 1370. ustanovila, že každý týden v pátek bude se scházeti ku poradám, za pronásledování pak že opustí Olomouc. K odstranění zlořádů v nižším duchovenstvu svolal synodu do Kroměříže r. 1380., jíž ustanoveno: Kdo by zhřešiv contra sextum, po napomenutí se nepolepšil, bude suspendován. Každý farář at' má exemplář statut dioecesanních; kněží nesmějí se účastniti turnajů a her válečných a nesmějí bráti si za pomocníky sběhlé mnichy. Tam ustanovil též svátky, které se mají v jeho diecési světiti, zvláště pak 9. březen ku počtě sv. Cyrilla a Methoděje. Byl také ctitelem umění, jak svědčí sbírka, již po něm zakoupil markrabí Jošt za velikou na tu dobu sumu peněz (20 hř stř. ročního důchodu) od biskupova komorníka. Pro svůj chrám pořídil drahocenné reliquiáře a jiné skvosty a opravil jej důkladně, když spálen byl lidem Joštovým. Sám jsa vzdělán (napsal životopis sv. Václava, Jeronýma a několik právnických traktátů) podporoval vzdělanost, zakládaje kláštery nebo je aspoň podporuje. Tak usadili se za něho augustiniáni (kanovníci řádoví) ve Šternberku, minorité v Unčově, augustiniáni (poustevníci) v Jevíčku, kartuziáni v Králově Poli a Litomyšli.

Ku zmatkům beztoho již tisícím život církevní přidružilo se zatím veliké schisma papežské r. 1378., tak že tím těžší bylo spravovati řádně diecési, zvláště když příkladu markrabat v loupení následováno pak stále až do začátku století 15., a nástupce Janův na stolci Methodějově Petr (1380—1386.) byl slabý stařec, který nemohl odolati ani útokům Prokopa a jeho spojenců, neřku-li usilovati o nápravu vnitřní. Tak připravovala se Morava k nastávajícím pohromám i za Mikuláše z Risenburka (1388—97.), jenž teprve po dvou letech byl uznán od markrabat, až Jan Soběslav, biskup litomyšlský, prodluživ statky olomucké stal se patriarchou aquilejským. Ale ani potom neměl pokoje. Přidrží se Jošta stihán byl stále rotami Prokopovými, pročež stále si musil vydržovati žoldnéře; tím zadlužoval se víc a více. Ale co bylo nejhoršího, stavěli se proti němu i faráři pod záminkou reformace, k níž žádný z biskupů posledních nemohl se odhodlati. Mikuláš sám nestaral se ani příliš o diecési, když Jan Pražský po visitaci r. 1392. mu poroučí, aby lépe dbal o zachovávání statut Arnoštových, aby ustanovil inkvizitora kacířství, nedržel a duchovenstvu držeti nedovolil židů k lichvě a vybyl do tří měsíců ty, které drží, aby měl duchovní ku zachovávání residence, trestal klatbou visitatory, kteří se dají uplatiti, aby

zakázal klerikům míti výčepy a krčmy, aby nedával kněží trestati laiky a pod.¹⁾ Tím poskytoval záminku i kněžím ku vzpouře proti sobě, ač nechci tím říci, že jinak jednaje byl by se nesnází rázem zbavil; neboť šlo tu jen o záminku, jak ukázal Mikuláš z Ostroha, farář ždánický, jenž brojil pak proti všemu, co bylo církevního. Ale není divu, že biskupové přestali se starati pečlivě; vždyť viděli, že snahy jejich předchůdců nenesly žádného ovoce, že nebylo moci, o niž by se mohli opírat vyžadující zachovávání dekretů, jichž, jak jsme viděli, vydáváno hojnost. Proto ani za Jana X. Mráze (1397—1403.), jenž byl příliš měkké povahy, nezlepšilo se nic. Boj markrabího Prokopa zuřil dále, tak že r. 1399. dán i s přívrženci, mezi nimiž byli čtyři faráři, do klatby. Biskupské statky byly již tak zadluženy, že Jan byl donucen vzíti z peněz chrámových. Ale nebyla to krádež, jak ho obviňuje Käsebrod ve svém spise: „Series episcoporum“; vždyť vzal peníze před svědky a určil za náhradu důchody z Náměště až do vyplacení. Lepší hospodářství mohl zavést teprve Lacek z Kravař, jemuž se podařilo smířiti se s hlavními protivníky, tak že po smrti Prokopově r. 1405. požíval úplného pokoje. Ale ani jemu nedařilo se, jak by si byl přál, ježto měl co dělati s oplácením starých dluhů.

Zatím stahovalo se v Praze k bouřím husitským, jejichž vznik a zmohutnění mělo různé a hluboké kořeny. Moc papežská stojící nad králi a císařem vzbudila opposici tím prudší, čím ostřeji sama vystupovala, a způsobila mimoděk druhý extrém, který se vtělil v mínění, že církev nemá práva držeti statků, míti moc světskou a j. Důkazem toho jest spis „Defensor pacis“ od Marsiglia z Padovy zdržujícího se při dvoře Ludvíka Bavora, proti němuž stál papež, důkazem toho jsou spisy Petra d'Ailly, zvláště jeho „Epistola diaboli Leviathan“, spisy Angličana D'Occama a m. j.²⁾ Byla to opposice učená. Ta však měla oporu v lidu, již tím více nabývala, čím více rostly statky církevní a čím více drobné šlechty přicházelo na mizinu, protože nestačilo jim, aby se mohli vyrovnati velikým pánům. Nad to pak mnozí kněží svým životem zavdávali pohoršení lidu věřícímu. Ale nebyli to všichni, bylo i dosti šlechtých; neboť již to je dobrým znamením, že v kněžstvu samém bylo dosti mužů, kteří stáli o nápravu. Ale zacházejíce někdy trochu daleko, neušli osočování a vyšetřování, což lid tím více pobuřovalo.³⁾ K opposici proti moci církevní a nelibosti nad pokleslou mravností družily se, jak bylo již řečeno, otázky sociální a politické. Lid tísněn tím více, čím větších výsad nabývalo panstvo a duchovenstvo. Hledal tedy úlevy a nemoha ji najíti jitril se. Papežové zvláště od schismatu potřebovali

¹⁾ Brandl, Posloupnost . . .

²⁾ J. Vlček, D. I. č. seš. 2. str. 65. a d.

³⁾ Lid totiž měl za to, že právě proto jsou vyšetřování, že horlí proti zkáze mravů.

každý tolik, kolik dříve jeden sám; ukládali proto veliké daně a svými rezerváty beneficií zasahovali hluboko do práv zemských.¹⁾ To jitřilo tím více, když na taková beneficia ještě za života beneficiatů vydávány listiny čekatelům za peníze. U nás pak ku všemu tomu přidružil se ještě boj národnostní. Universitou vzbuzeno vyšší vzdělání, jež šířilo se víc a více v lidu českém; se vzdělaností rostlo i vědomí o právech národa, jaká by míti měl, a nevole nad tím, že jich nemá. Z toho ovšem vzniklo sočení proti těm, kdož je uchvátili. A předivo toto, navlečené českými novotáři jmenovitě Husem na osnovu anglického mistra Wiklefa, vzrostlo ve hroznou bouři husitské. Snad by se bylo všecko ještě srovnalo po dobrém, kdyby obě strany příliš rozjitřené byly našly rozumného, mocného prostředníka. Ale toho nebylo; král Václav sám přispíval spíše ku většímu rozjitření příkrým nastupováním proti kněžstvu, arcibiskup zase tím, že nechtěl dáti souhlasu snahám sněmu Pisanského, jemuž král tolik přál. Tím dosáhlo rozjitření takového stupně, že Hus přidržuje se koncilu a háje houževnatě Wiklefa dán do klatby. Když však arcibiskup přistoupil k Janu XXIII. a král dosáhl odkladu uskutečnění klatby a soudu nad Husem, zdálo se, že přece spory mírně se skončí. Ale Hus byl již příliš rozhořčen a rozhořčení svému pustil uzdu kázáním proti odpustkům, které tehdy vyhlásil papež, aby sehnal peníze na válku proti Ladislavu Apulskému. Jak daleko zašel, netřeba připomínati. Rovněž známo, že Čechové po upálení Husa octli se ve zřejmém odporu proti církvi a zároveň proti císaři. Ku potlačení jeho povstal Sigmund a války křížové hubily pak zemi, ač vítězně v nich se strany české bojováno. Oč bojováno, bylo výše zmíněno. A čeho všemi krutými boji dosáhli Čechové? Na hospodářsko-socialním stavu říše nezměnili ničeho, a ujařmování lidu pokračovalo tímž směrem jako před válkami, jen že značně rychleji. V náboženství nedosáhli na církvi, ničeho podstatně nového a dosáhnouti nemohli, měla-li církev zůstatí církví.²⁾ Nedocílili však ani nápravy mravní. Dlouhými boji zničena veškerá autorita, a nevázanost nastoupila na její místo; dlouho nedošlo ku spořádané správě světské, ale déle ještě k duchovní, a tak způsoben právě opak toho, co se způsobiti mělo. Jediné, čeho se Čechové dlouhými boji domohli, bylo vytlačení živlu německého. Že tomu tak, svědčí nespokojenost všech s kompaktáty a stavem po válkách jak u strany radikální tak i u nových myslitelů, nejvíce u Chelčického, který ve svých spisech vymoženostem Čechů se skoro vysmívá.³⁾ Strana mírná pak byla by měla raději užší spojení s Římem, kdežto největší straně, straně Rokycanově byla kompaktáta nedostatečná. Čechové vlastně při-

¹⁾ Vide supra str. 88. pozn. 2.

²⁾ Tak na př. i po kompaktátech hlásali mnozí (sám Rokycana) nutnost přijímání pod obojí a stále drželi se mínění, že sněm jest nad papeže.

³⁾ J. Vlček, D. I. č. seš. 3. str. 165. a d.

stoupili na kompakтата jen proto, že Sigmund jim slíbil vymoci splnění všech požadavků ostatních, jichž však splniti nemohl, nechtěl-li se rozejíti s církví. Byl to tedy jen mír zdánlivý, uzavřený následkem únavy. Odtud stále vření v Čechách, stále kvašení. Kdyby snad byl dal Řím Čechám arcibiskupa, jak toho žádáno za Jiřího, třebas ne Rokycanu — Jiří ani osoby neurčoval, když viděl, že s Rokycanou to nemožno — bylo by se časem dosáhlo jednoty.¹⁾ Ale příkrým a na rozhárané poměry české nevhodným nastupováním, jež týkalo se často věci čistě vnitřní politiky, pokaženo mnoho. Chyba předchůdcův uznána zjevně, když za Ferdinanda I. povolena kompakтата dříve potlačovaná — ale bylo již pozdě. Stálým otevřeným bojem a nedostatkem kněží pod obojí, jichž nechtěli skoro nikde světiti, odcizili se kališníci církvi úplně a vešli pak v lůno nově vzniklého protestantismu, který jim ve všem vyhovoval. (Příště dále.)

Válka v právu mezinárodním a theorie věčného míru.

Jan Staněk.

(Pokračování.)

Nahlédněme poněkud v ústrojí lidské společnosti!

Člověk není a nebyl nikdy osamělým atomem ve všemmíru. Síly jeho jsou tak slabé a životní potřeby tak rozmanité, že člověk sám sobě ponechán nikdy by nedospěl k vyšší dokonalosti, nikdy by nedosáhl ani přirozeného účelu života. Toho lze dosíci toliko ve společnosti. Jest to na prvním místě rodina, tato první podmínka veškerého pokroku lidstva. Rodina to jest, která uskutečňuje nejnutnější potřeby lidského života; v ní se zdokonaluje člověk fysicky i mravně tak, že — absolutně řečeno — by mohl již dosíci svého cíle. Než tak úzká společnost, jakou jest rodina, člověku nestačí. Duch jeho chová v zárodku tolik ideí a tužeb, kterých by nikdy neuskutečnil v úzkém kruhu rodinném. A byť ani toho nebylo, již přirozené potřeby člověka, pud po zachování života a osobní svobody naproti silnějšímu, vrozená touha po nabytí a zachování majetku — to již bylo dostatečnou pohnutkou, že rodiny nejsou samy s tak obtížný úkol, spojovaly se samovolně u větší, mohutnější celky,

¹⁾ Při tom nesmíme zapomenouti, že v Římě neměli správných informací o poměrech českých, a pak, když již boj vypukl, bylo pozdě. — Viz vyličení boje Jiříkova se stolicí papežskou v Tomkovi. Viz také M. Procházky „Život blah. J. Sarkandra“ str. 45. (Nepříznivé okolnosti pro potvrzení kompaktat: 1. Jednání o svatořečení J. Kapistrána. 2. Odřeknutí se Francie zvláštností církevních. 3. Vliv Karvajalův ve sboru kardinálském.) Pak str. 59. a další.

v obce a státy. Jako jest rodina první podmínkou vývoje společenského, tak jest stát nejdokonalejším společenským organismem. Než nižádný organismus, ať fysický či mravní nelze sobě mysliti bez nějakého zákona, který by řídil úkony jednotlivých členů organického řetězu ku společnému cíli. I člověk jsa organickým článkem společnosti má vykonávati jistý úkol Božskou Prozřetelností jemu vykázaný, má spolupůsobiti v životě společenském. Aby však toho dovedl, aby uměl žíti ve společnosti a nedostal se do sporu s ostatními členy společnosti, jest mu třeba měřítka či normy, dle níž by zařídil veškeren svůj společenský život. A tímto měřítkem lidského života jest přirozený zákon mravní, v srdce lidské samým Stvořitelem vepsaný. A to tím více platí o zákonu pozitivním v křesťanství. To jest ona direktiva lidského života, která určuje veškeru lidské jednání v životě soukromém, rodinném i státním, která vymezuje povinnosti člověka k Bohu, k sobě samému a k bližnímu.

Nám jde speciálně o to, jaký úkol má zákon mravní ve společnosti státní. To plyne již z pojmu společnosti státní, kterou lze vymeziti jako spojení jistého množství lidí (rodin) v jednotu za tím účelem, aby v ní občané snáze dosáhli časného blaha. A o tento svůj popřední účel musí státní společnost pečovati, musí se všemi silami snažiti, aby ho, pokud možno, dosáhla. Jinak by stát ztratil právo existence. Jestliže jest tedy zákon mravní direktivou života státního, musí nutně občanům státním ukládati takové povinnosti a na druhé straně taková jim dávatí práva, aby za vzájemného plnění povinností a vykonávání práv celá společnost harmonicky a bez překážky spěla k vytknutému cíli, pozemskému blahu občanstva. Aby se tak stalo, musí všechna práva a jim odpovídající povinnosti státních občanův býti přesně vymezeny a musí míti závaznou moc t. j. musí ten, kdo má právo, míti možnost či mravní moc zákonem zaručenou něco konati nebo požadovati od jiného t. j. od toho, kdo má povinnost jeho právu odpovídající. „Jus est potestas moralis e lege inviolabilis aliquid faciendi (omittendi) vel exigendi ab alio.“ Tak definuje právo (ve smyslu subj.) Costa-Rossetti.¹⁾ Musí tedy vzájemná práva a povinnosti státních občanů býti povahy čistě juridické; jinými slovy: každá právní povinnost jednoho předpokládá u druhého právo v tom smyslu, jak je definuje Costa-Rossetti. Týž poměr jest také mezi státem a jednotlivými občany. V prvním případě zakládají se povinnosti a práva na spravedlnosti zv. směnné (komutativní), dle níž jest každý povinen dáti druhému přesně to, co mu patří. Koupím-li od kupce zboží, jsem povinen zaplatiti za ně tolik, zač to zboží stojí. Na takovou, ale jen na takovou cenu má kupec právo. — Ve případě druhém jest podkladem povinností a práv t. zv. spravedlnost zákonná (legálná). Vstoupil-li občan do svazku státního,

¹⁾ Costa-Rossetti: „Philosophia moralis“, str. 194—195.

má povinnost poslouchati zákonů státních, pokud neodporují řádu mravnímu, kdežto stát má právo takové zákony vydávati a zavazovati jimi členy své společnosti.

Jen na spravedlnosti směnné a zákonné může býti založeno právo v pravém slova smyslu. Jakmile byla porušena spravedlnost buď tím, že nevykonána povinnost nebo tím, že porušeno bylo právo, jest nutno nesrovnalost vyrovnati. Buď musí dána býti náhrada nebo nastoupiti trest — a o to pečovati jest povinností státní autority. Kdyby se tak nestalo, nevykonával by stát svého úkolu a přímým toho následkem byla by anarchie. Prvním tedy a hlavním úkolem mravního zákona ve státě jest: stanoviti práva a povinnosti státních občanův.

Z toho, co tu řečeno bylo o právech a vzájemných povinnostech ve společnosti státní, jest patrné, že zákon mravní v celém svém obsahu a rozsahu nezavazuje státu ani členů jeho tak, aby za každým porušením mravního zákona v zájmu existence státu nutně musila následovati náprava nebo zadostučinění pod ochranou státní autority t. j. závazky mravního zákona nemají vždy povahu čistě právních norem. Všechny povinnosti člověka k Bohu a k sobě samému vymykají se již svým účelem z tohoto oboru. Než ani všechny povinnosti k bližnímu nemají povahy čistě právní. Jsou zajisté mnohé povinnosti společenské, které nejsou založeny ani na spravedlnosti směnné ani zákonné. Příkaz lásky bliženské jest bez odporu jedním z nejdůležitějších činitelů zákona mravního. A přece nemůže nikdo býti vázán k náhradě za to, že neudělil almužny chudásovi. Z těchto úvah plyne samozřejmě, že jen část obsahu mravního zákona tvoří právní normu života státního. Ostatní, pouze mravní povinnosti a práva mají sice veliký význam ve společnosti státní, poněvadž ten, kdo těchto závazků nešetří, snadno porušuje také práva a povinnosti čistě právní a poněvadž za vzájemného jich šetření vyvíjí se společenský život daleko lépe a utěšeněji; ale přesně právní povahy nicméně nemají.

Kdyby přirozenost lidská nebyla hříchem porušena, kdyby trval člověk posud v onom ideálním stavu, v jakém vyšel z rukou Božích, byla by věčná harmonie nejen v poměru člověka k Bohu a k sobě samému, ale i ve všech poměrech společenských, v rodině i ve státě — slovem, veškeren život společenský byl by rájem na zemi. Mezi mravním dobrem a pojmem práva nebylo by skutečného rozdílu; rozdíl byl by jen myšlený, theoretický. Co my nazýváme povinností a právem v životě společenském, bylo by obestřeno a veskrze provanuto nimbem bratrské lásky. V takovém stavu plynul by život společenský hladce a utěšeně, rozmíšky a spory byly by vyloučeny, poněvadž by každý člen společnosti konal své povinnosti ochotně a s láskou.

Než my nežijeme v takovém stavu ideálním. Přirozenost lidská jest hříchem porušena, v lidském srdci místo lásky zavládl egoismus,

člověk hledá na prvním místě prospěch vlastní. A přece jsa postaven ve společnosti státní může a musí pracovati o uskutečnění úkolu své společnosti. Minimum pak toho, co člověk ve státě konati musí, aby dostal svému úkolu, stanoví řád právní, který jest částí řádu mravního. Co jest řád právní? Dle Costa-Rossettiho jest právní řád „spořádaný souhrn všech zákonů, právních povinností a práv.“¹⁾ Poněvadž jest řád právní částí řádu mravního, má tak jako tento svůj původ a věčný pravzor v Bohu. A jako řád mravní, tak i právní řád jest dvojí: přirozený a pozitivní. Přirozený právní řád podává všeobecné, věčně platné právní normy společenského života bez ohledu na to, jsou-li uzákoněny lidskou autoritou čili nie. Vizme příklad. Každý člověk má nepopíratelné právo na život. Toto právo jest právem přirozeným a zůstalo by právem i tenkrát, kdyby ho některá státní společnost právem neuznávala. Pozitivní právní řád má úkol, všeobecné zásady řádu přirozeného přizpůsobiti různým poměrům společenského života. To děje se buď ve formě zákonníka nebo zvykového a historického práva. Z toho plyne, že se řád pozitivní neliší věcně od řádu přirozeného — jest v jistém smyslu jeho doplňkem. Rozdíl jest jen v tom, že řád přirozený má svoji závaznost přímo od Boha, kdežto závazná moc řádu pozitivního má svůj původ v autoritě lidské a jen nepřímou od Boha. Avšak nikdy nenabude právní závaznosti pozitivní zákon, který by odporoval řádu přirozenému.

Nyní přicházíme k otázce, co se stane v těchto třech případech:

a) Učiněn-li jakýmkoli způsobem útok na dobré právo některého člena společnosti;

b) bylo-li právo jeho porušeno;

c) jestliže nastal t. zv. právní konflikt t. j. nemohou-li se dvě strany shodnouti o právo, které jen jedné ze sporných stran může náležeti.

V prvním případě vyžaduje právo, má-li býti účinnou, t. zv. právní záštitu, v případě druhém potřebuje donucovacích prostředků, jimiž by škůdce byl přinucen dáti náhradu nebo, kdyby náhradu odepřel či dáti nemohl, jest nutno, by alespoň trestem se dostalo dostiučinění porušenému právu. Konečně ve třetím případě, nastane-li právní konflikt, musí býti po ruce nějaká autorita stojící mimo sporné strany, která by mohla právoplatně rozhodnouti o sporném právu.

Všechny tyto tři požadavky práva, které zoveme souborně právní ochranou (záštitou), jsou dle přirozeného práva vlastně v moci toho, o čí právo jde. On sám by měl vlastními prostředky chrániti svého práva, donutiti rušitele jeho k náhradě nebo diktovati mu trest; sporné strany by si měly samy voliti smírný soud a dáti mu moc, aby rozhodl jejich při. Ale ve skutečnosti způsobil by tento přímý

¹⁾ Costa-Rossetti: op. c. str. 201.

důsledek přirozeného práva nemalé obtíže a zmatky. Nehledě ani k tomu, že nemá každý jednotlivec tolik moci, aby svému právu sám zjednal průchod, kde jest toho záruka, že by i ten, kdo má tolik prostředkův, užíval své donucovací a vindikativní moci vždy jen v mezích práva a spravedlnosti? Spíše naopak. Člověk jsa soudcem ve vlastní při jednal by až příliš často v návalu hněvu a pomstychtivosti na újmu spravedlnosti. Nejhorší následky by to mělo tam, kde by bylo nutno protivníka ztrestati. Nespravedlivě a v mnohém případe i spravedlivě potrestaný vzepřel by se proti skutečnému či domnělému bezpráví a vítězem by zůstal ten, kdo by měl větší moc. Právo svépomoci zvrhlo by se v právo silnějšího t. j. v „právo“ pěstní. Jest jisto, že za takových poměrů by se jen uvolnil společenský řád, stát by se minul cílem. A tím jest zároveň dána odpověď na otázku, možno-li v zásadě připustiti právní svépomoc v řádné společnosti státní? Rozhodně nikoliv. Proto žije člověk ve společnosti státní, poněvadž by sám vlastními silami nikdy nevyhověl nesčetným potřebám životním. A jednou z těchto potřeb, ano nejdůležitější z nich jest právní ochrana. Tedy první povinností státu jest skytati ochranu právům občanův, poškozeným právům zjednati dostiučinění a spory vzniklé dle zásad spravedlnosti souditi. Za svépomoc či právní ochranu soukromou, na kterou má člověk právo dle přirozeného řádu právního, nastupuje ochrana veřejná, na niž má každý občan právo jako člen společnosti státní dle přirozeného i pozitivního práva. Veřejná ochrana omezuje a doplňuje ochranu soukromou. Ale, jak svrchu řečeno, svépomoc jest ve státě vyloučena z právního řádu toliko v zásadě. Neboť i ve společnosti státní naskytají se případy, že veřejná ochrana buď není pohotově tam, kde je třeba neodkladné pomoci, nebo sama státní autorita nemůže či nechce ohroženému právu poskytnouti povinné ochrany. Tyto případy nastanou, učiněn-li náhlý útok na náš život, na integritu našeho těla nebo na náš majetek.¹⁾ Zde, kdy opouští člověka pozitivní právo se svojí veřejnou ochranou, ujímá se ho věčně platné právo přirozené dovolující mu sebeobranu, svépomoc, a byť to byla i obrana beznadějná, zoufalá. A to jest, co můžeme nazvati válkou v malém, válkou mezi jednotlivými členy společnosti. Se strany toho, komu se děje bezpráví, jest taková válka dovolena, a to nejen právem přirozeným, a tudíž i mravně, nýbrž z pravidla také právem pozitivním. Než aby byla sebeobrana úplně dovolena, jest jí šetřiti jistých pravidel. Musíť napadený užiti na obranu sebe jen prostředků v sobě dobrých, přiměřených a nutných.²⁾ Vyloučena jest zvláště všeliká ukrutnost. Avšak ve společnosti jen nespravedlivě napadený vede válku spravedlivou; či jinými

¹⁾ Srv. Costa-Rossetti: op. cit. str. 319. a násl.

²⁾ Srv. Costa-Rossetti: op. cit. str. 314.

slovy: ve státní společnosti jest v nejnnutnějších případech oprávněna defensiva, nikdy offensiva.

Jinak má se věc, žije-li někdo buď úplně mimo společnost státní nebo ve společnosti tak barbarské, že svým členům buď vůbec ochrany právní neposkytuje nebo jen poskrovnu. Zde nemůže ovšem právní ochrana jednotlivců ponechána býti státní autoritě, ale poněvadž s pojmem účinného práva jest nerozlučně spojena právní ochrana, a poněvadž člověk, byť nebyl členem společnosti státní, jest nicméně členem veliké společnosti pokolení lidského, kde trvá v platnosti přirozený právní řád, nezbyvá jiné cesty, než že právní ochrana soukromá či svépomoc nabývá moci práva ve všech případech, kde by za normálních poměrův společenských povinna byla zakročiti ochrana veřejná. Válka v malém, jak jsme nazvali soukromou ochranu práv, jest nyní oprávněna v obou formách: defenzivní i ofenzivní. Ovšem i tato svépomoc smí se chápati toliko prostředkův, které nejsou na újmu mravnosti a humanitě.

Než za všech okolností zůstává přece smutnou pravdou, že nikdy ochrana soukromá nenahradí ochrany veřejné. Její nedostatky svrchu uvedených nikdy nelze odstraniti — ty jsou již spojeny s porušenou přirozeností lidskou. Soukromé právní ochraně z pravidla v patách následují nesčetná fysická i mravní zla. Jak dějiny učí, zahnízdily se největší společenské hlízy j. roty loupežnické a „právo“ pěstní ve státech právě v dobách, kdy buď vůbec nebylo státní autority nebo kdy autorita neměla či nevykonávala skutečné moci. Dokladem jest doba mezivládí (1256—1273.) v Německu a poslední léta vlády Jana Lucemburského v Čechách.

Po všech těchto úvahách přicházíme k jedině možnému závěru o svépomoci na poli práva: soukromoprávní ochrana práv jest sice dovolena v případech, kde není jiné pomoci, ale zůstane vždy jen nedostatečným surrogátem ochrany veřejné. Jest to bohužel nutné zlo, zbytek doby barbarské, a vždy bude ideálem civilisovaného lidstva odstraniti nebo alespoň omeziti svépomoc v řádu právním.

Pokusili jsme se nakresliti krátkými rysy právní řád se zvláštním zřetelem k tomu, kdy jest mravně a právně dovolena soukromá ochrana práv. Nyní jest naším úkolem překročiti hranice státu a zkoumati, mají-li uvedené právní zásady platnost také ve společnosti mezinárodní t. j.

a) existuje-li vůbec společnost mezinárodní s mravním a právním řádem, a

b) dovolena-li jest v mezinárodní společnosti soukromoprávní ochrana státu proti státu?

Uvedli jsme na počátku pohnutky, založené již ve společenské přirozenosti lidské, pohnutky, které téměř přinutily člověka, aby žil ve společnosti a utvořil organisované společenské celky, rodinu

a stát. Sama sebou namane se tudíž otázka, není-li společenský pud přirozenosti lidské zcela ukojen státem, či postupuje-li organický vývoj společnosti ještě dále? Jinými slovy: stojí státy vedle sebe atomisovány či jsou také spojeny nějakými svazky v tak zvanou společnost mezinárodní?

Odpovězme si předně na otázku: co jest společnost mezinárodní?

Rozumí se, že mluvíce o společnosti mezinárodní či — určitěji vyjádřeno — mezistátní, nemáme na mysli společnost ve formě společnosti státní, která by byla složena z jednotlivých státních celků spojených lidskou autoritou v jednotu, aby se takto snáze dosáhlo jakéhosi společného mezinárodního blaha. Nikoliv. Dějiny učí, že takového státu nikdy nebylo a není; on může býti někomu ideálem, ale skutečný politický život ho nezná. V pojmu společnosti mezinárodní zahrnujeme jen podstatné znaky společnosti dle výměru, jakým označuje Costa-Rossetti společnost vůbec: „Societas est unio moralis plurium in unum finem actu vel habitu cooperantium.“¹⁾

V tomto smyslu zoveme společností souborně veškero pokolení lidské bez ohledu na různé společnosti zvláštní existující v lůně lidského pokolení. Veškero lidstvo pojato jako celek jest mravně spojeno (unio moralis) věčně a všude platným přirozeným řádem mravním a právním pod ochranou autority božské a má jeden nejvyšší společný účel: šířiti a hlásati vnější slávu Boží. A tyto nejvšeobecnější a základní znaky společnosti jest nám hledati také ve společnosti mezinárodní, chceme-li hájiti její existence: totéž mravní pojítko a týž účel.

Jelikož však podstatný rozdíl společností jest vytknut jejich účelem, jest nám nejprve onen všeobecný, jinak všem společný účel společnosti pokolení lidského pro společnost mezinárodní blíže vymeziti. Můžeme říci: účelem společnosti mezinárodní jest pokojné spolužití všech státních celků v a vzájemná podpora v čas potřeby. Však účel tento může míti a může k němu směřovati mezinárodní společnost jen tehdy, spojena-li jest přirozeným řádem mravním a právním, který vyměřuje státům vzájemné povinnosti a práva.

Na otázku, má-li mravní a právní řád platnost také mezi samostatnými státy, podávají moderní soustavy filosofické odpovědi buď nedostatečné nebo vůbec záporné, až absurdní. Jsou to hlavně čtyři soustavy theorie práva: soustava Hobbesova, Kantova, Hegelova a t. zv. historická škola se Savignym a Juliem Stahlem v čele.

Hobbes hlásá zřejmě, že mimo stát právo vůbec neexistuje. Jest to tak zvaný přirozený stav, ve kterém vládne právo silnějšího t. j. vlastně žádné právo. Stav lidí mimo státní společnost jest zcela přirozený boj všech proti všem. Teprve ve státě povstává právo tím, že je státní autorita tvoří a provádí. Jelikož

¹⁾ Costa-Rossetti: op. cit. str. 376.

však samostatné státy netvoří vespolek jeden veliký státní celek pod společnou lidskou autoritou, nemůže tu býti dle Hobbesa řeči o nějakém právním řádu. Státy stojí vedle sebe ve stavu a poměru „přirozeném“ t. j. ve stavu nepřátelství. Důsledky jsou na snadě. Mezinárodní společnost jest dle této theorie nemožna; neboť státy ani nemohou pokojně vedle sebe žít, poněvadž by jednaly proti své přirozenosti.

K podobným koncům dospěla také theorie Kantova a pantheistická theorie Hegelova. Všechny tyto soustavy neznají vyššího principu než ten, který vychází z lidského rozumu, jsou zbudovány na pochybených zákonech myšlení. O nějaký božský řád se vůbec nestarají.

Historická škola Stahlůva vychází alespoň na oko z jiného principu uznávající řád mravní, který má závaznou moc přímo od Boha, a chceme-li, také řád právní. Ale tento právní řád pojímá Stahl až příliš — řekněme — naivně. Zásady právní jsou dle něho sice obsaženy v božském rozumu tak jako mravní řád, ale ony nejsou ještě právem: jsou neurčity a nemají závazné moci. Skutečné právo buduje si lidstvo samo. Teprve ve státě vytvoří se dějinným vývojem pozitivní právní řád buď zvykem nebo psanými či tradičními zákony. Při tom není zákonodárce nikterak vázán věčnými zásadami práva v božském rozumu. Může, a dejme tomu i má se jimi řídit, ale nečiní-li toho, mají nicméně zákony jím dané moc a povahu práva. Stahlův t. zv. objektivní ethos t. j. právní řád jest obor úplně neodvislý od subjektivního ethu t. j. od řádu mravního. Jinak řečeno: pozitivní právo státem uzákoněné jest právem a zavazuje právoplatně i tenkrát, odporuje-li věčným zásadám mravnosti a práva. K takovým absurdnostem vede absolutní právní positivismus!

Jest jisto, že v mezích těchto moderních teorií nemůže býti řeči o nějaké mezinárodní společnosti. Kde není státního celku, není také pozitivního práva a jiného, vyššího právního řádu uvedené theorie neznají. To zřejmě přiznává jedna z největších autorit moderního mezinárodního práva Dr. Adolf Lasson, když praví, že stát jest „neskrotilelná, bezuzdná vůle egoismu,“ pro niž není „ani povinnosti mravní ani právního řádu.“¹⁾

Vizme nyní, jak řeší otázku právního řádu v životě mezinárodním filosofie křesťanská. Ta vychází z jedině správného principu: veškeren právní řád, ať přirozený či pozitivní má svůj původ buď přímo nebo nepřímo v Bohu. Kdekoli žijí vedle sebe dva lidé, ať ve společnosti či mimo společnost, vždy jsou spojeni svazkem ne-li pozitivního, alespoň přirozeného mravního i právního řádu. Přirozený mravní a právní řád jest základním zákonem veškerého lidstva, které jím jest spojeno v jednu velikou společnost, v jednu velikou rodinu Boží zvanou pokolení lidské.

¹⁾ „Princip und Zukunft des Völkerrechts“ str. 31.

A nyní se tážeme zdravého rozumu: lze připustiti, že by moudrost božská onoho přirozeného, všem lidem společného práva byla odepřela státním společností? Že by ho byla odepřela oněm celkům, ve kterých se lidstvo organisovalo rozvojem dějinným jsouc k tomu vedeno svou společenskou přirozeností a nesčetnými potřebami života? Vždyť všechny státy se skládají z lidí, kteří mají společnou přirozenost rozumnou a svobodnou, s týmž společenským pudem, s týmiž city a snahami, majíce v Bohu společného nejvyššího zákonodárce, vládce a ředitele. Nikoliv. Atomisace nemá místa oprávněného v mravním životě lidstva, proto ho nesmí míti ani mezi státními společnostmi. Jest to živel rozlučující, destruktivní, znamenající boj, kdežto lidská přirozenost jest rázu společenského, slučující, organisující. Jejím cílem jest jednota a mír.

Mimo společenskou přirozenost lidskou jsou však ještě jiní činitelé, kteří nemálo přispívají ku společenskému sblížení státův, ku pevnějším formám mezinárodního života. Jako vznik rodiny a státu urychlily nesčetné potřeby lidského života, kterých by jednotlivec buď vůbec ukojiti nedovedl nebo jen s velikými obtížemi, tak děje se i v poměrech mezinárodních. Potřeby státův, kterých tyto nemohou ukojiti vlastními silami, nejsou sice ani tak časté ani tak naléhavy, jako potřeby jednotlivce. Odtud lze také vysvětliti, proč se posud neutvořil nějaký velestát dle vzoru severoamerické Unie, jehož členy by byly buď všechny nebo alespoň všechny civilisované státy. Ale tím ještě není řečeno, že ony potřeby vůbec nemají vlivu na společenské styky státův. Stačí jen poněkud nahlédnouti ve skutečnost.

Stává se, že jest některý stát postižen neúrodou, kdežto státy sousední mají v téže době obilí nadbytek. Co asi by tomu řekl nezkažený lidský cit, kdyby tyto státy uzavřely své hranice proti státu neúrodou stíženému, nedovolující svým poddaným vyvážeti tam obilí? Zjistě by každý odsoudil takové jednání jako nemravné. A vším právem. Byl by to hřích spáchaný na zákoně lásky, kterou nelze omeziti hranicemi státní společnosti, ale která sahá i za hranice do života mezinárodního. Ano, zákon lásky káže bohatším státům a jejich členům, aby poskytli státu neštěstím stíženému pokud možno nejvýhodnějších podmínek obchodních, a zakazuje jim kořistiti z neštěstí sousedova. Podobně děje se i v jiných oborech nejen mravního, ale i právního řádu a v jiných, snad méně markantních případech. Jako obchod tuzemský se vyvinul na základě vzájemných nadbytkův a potřeb, tak povstal i obchod mezinárodní. A již tyto mezinárodní styky obchodní vedou k uznání zásady, že mravní a právní řád zavazuje také členy různých státův u vzájemném styku. Jsou li však tyto normy závazny pro členy státův, jsou závazny také pro státy, a to již z toho důvodu, že mají státy přímý vliv na mezinárodní obchod. Příkladem jsou obchodní smlouvy, celní sazby a pod. Z toho plyne, že tíž činitelé, kteří vedli lidstvo do formy

společnosti státní, pomáhali organisovati také společnost mezinárodní. Státy jsou mravní osobnosti s vlastním životem a účelem života, a jako takové jsou vespolek spojeny týmiž mravními svazky jako jednotlivci ve veliké společnosti pokolení lidského. Stöckl praví: „Nikdy se nepodaří namluviti zdravému rozumu, že to, co jest nedovoleno v soukromých poměrech lidí, jest dovoleno v životě mezinárodním, že tedy mezinárodní politika jest emancipována od morálky; nikdy se nepodaří přesvědčiti zdravý rozum, že slabší stát nemá naproti silnějšímu prážádného práva, leč pokud mu je tento z dobré vůle přiřkne.“¹⁾

Původ práva mezinárodního, které jest založeno na přirozených právech a povinnostech jednotlivců v životě společenském, dává zároveň odpověď na otázku, která jsou nejdůležitější práva a povinnosti mezinárodní? Mezi těmito dvěma oblastmi práv jest úplná analogie. Jest to pět mezinárodních práv, každému státu vlastních bez ohledu na rozsah území:²⁾

a) **Právo samostatnosti.** Každý stát má právo žádati od ostatních státův, aby jej pokládaly ve vzájemném styku za neodvislou společnost, za mravní osobu rovnoprávnou s ostatními, která se smí volně pohybovati v mezích svých práv. Jest to totéž právo, které u jednotlivce nazýváme právem osobnosti.

b) **Právo existence.** Jako jednotlivá osoba má nepopíratelné právo na život t. j. nejen právo žíti, nýbrž i právo svůj život proti všem neoprávněným útokům hájiti, jest totéž právo také přiznati státu jakožto osobě mravní. A to jest právo existence.

c) **Právo míti vlastní území.** Toto právo souvisí nerozlučně s právem existence; neboť stát může jen tehdy trvati, má-li vůbec kde trvati. Proto není nikdo oprávněn území státu jakýmkoli způsobem poškoditi.

d) **Právo hájiti a šířiti vlastní zájmy,** pokud se nedotýkají práv a zájmů jiných individuí. Má-li jednatelce přirozené právo opatrovati sobě právním způsobem vše, čeho potřebuje ku svému blahu, musí i stát míti takové právo. Může na př. právo-platně území své rozšířiti, nestane-li se to na újmu práva jiného státu.

e) **Právo uzavíratí smlouvy.** Toto právo jest jednou z podstatných částí společenských styků jak v životě jednotlivců tak i ve stycích mezinárodních. Ukládá zároveň státům přísnou povinnost smlouvy věrně dodržovati.

Z těchto základních zásad mezinárodního práva vyplývají také vzájemné povinnosti státův. Povinnost jakožto pojem s právem korrelativní ukládá státům, aby svých práv vzájemně šetřily. Někteří³⁾ čítají k povinnostem mezinárodním též t. zv. povinnost za-

¹⁾ Dr. Albert Stöckl: „Lehrbuch der Philosophie“, III. díl str. 519.

²⁾ Srv. Stöckl: op. cit. str. 521—522.

³⁾ Srv. Stöckl: op. cit. str. 523.

kročení (la intervention) t. j. povinnost státu zakročiti ve prospěch druhého státu tehdy, kdykoli vnitřní jeho pořádek jest ohrožen revolucí, usurpací nebo jiným bezprávným činem. Avšak povinnost tato není povinností právní, nýbrž pouze mravní. Jest tedy správnější říci „právo zakročení“, poněvadž každý, ať jednotlivec či společnost má nepopíratelné právo konati to, co mu káže zákon lásky, a nikdo mu v tom nesmí právoplatně zabrániti.¹⁾

Posud byla pouze řeč o právu přirozeném v mezinárodní společnosti. Jest ještě otázka, existuje-li také mezinárodní právo pozitivní? Jak svrchu ukázáno, popírají moderní filosofové na základě svých principů zcela důsledně jakékoliv právo mimo státní společnost a tudíž také mezinárodní právo pozitivní. Není prý zákonodárce, který by zavedl pozitivní právní řád mezi státy (mezinárodní zákonník) a není prý také autority, která by mu poskytla právní záštity. V tom je sice něco pravdy, ale nikoli celá pravda. Není tu ovšem společného zákonodárce, avšak jest mnoho socialních zjevů v mezinárodním životě, které se vyvinuly ustáleným zvykem v staletém postupu dějin anebo státními smlouvami, a není jen poněkud civilisovaného národa, který by jim upíral povahy práva. A to jest již právo pozitivní. Také jest pravda, že toto pozitivní právo nemá autority, která by mu zjednala platnosti; avšak tím jest toliko řečeno, že není účinná, alespoň ne tak, jak by bylo žádoucí. Než tím ještě neztrácí povahy práva. Vůbec jest pochybeno, srovnávati pozitivní právo mezinárodní s vyvinutým, na vysokém stupni stojícím právem ve společnosti státní. Positivní právo mezinárodní jest posud v počátcích, málo vyvinuto, nedokonalé, ale tím ještě není popřena jeho existence.²⁾

Jako právo jednotlivce, nemá-li býti toliko v theorii či na papíře, musí býti spojeno s právní ochranou, která mu zjednává platnost v životě praktickém, tak jest i v právu mezinárodním. Kdyby práva státův neměla pražádné právní záštity, nemohly by státy ani býti zařaděny v kategorii mravních osob. Máť každá osoba nejen jistý obor práv, ale také právní ochranu či záštitu svých práv, a byť to byla v jistých případech jen ochrana nedokonalá, ochrana z nutnosti j. právní sebeobrana, svépomoc.

Jest otázka, jaká právní ochrana jest dána právům mezinárodním? Že to nemůže býti ochrana státní autority, rozumí se samo sebou. V mezinárodní společnosti není autority, která by mohla právům státův zjednatí právní záštitu, proto nezbývá než druhá forma právní ochrany — soukromoprávní ochrana práv.

¹⁾ Opačnou náuku, kterou dnes všeobecně hájí zednáři a liberálové, první vyslovil president severo-americké Unie Monroë svým principem non-intervence. Jest to jen důsledek názoru o naprosté atomisaci státův.

²⁾ Již Suarez hájí pozitivní právo mezinárodní. (Srv. „De legibus“ 1. 2. c. 19. n. 19.)

Jest to opět analogický zjev s právním životem jednotlivce žijícího mimo státní společnost. Jako tento tak jest i každý stát oprávněn vlastními prostředky poskytnouti svým právům právní záštity. A toto právo vykonávané vlastní brannou mocí nazýváme právem vésti válku. Co jest válka? Dle prvního článku ruského návrhu předloženého mezinárodní konferenci Bruselské r. 1874. jest válka „stav otevřeného boje mezi neodvislými státy a jejich brannou, organisovanou mocí.“¹⁾ S tímto výměrem v podstatě se shoduje definice Stöcklova²⁾ i Costa-Rossettiho.³⁾ Válka jest povahy dvojí dle toho, v jakém stavu porušenosti jest právo, které si stát chrání brannou mocí. Učiněn-li nepřitelem útok na právo státu, a vzchopí-li se tento k obraně, vede válku zv. defensivní (obránnou). Bylo-li však právo jeho již porušeno cizím státem, a podstoupí-li boj za tím účelem, aby škůdce ztrestal aneb aby jej přinutil k náhradě či zadostučinění, má válka jím vedená povahu války offensivní (útočné).
(Příště dále.)

Panno dobrotivá, oroduj za nás!

(Z cyklu znělek Al. Baumgartnera T. J. Přeložil Jos. Šorm.)

Ó, srdce nenašel jsem, jakým Tvoje! — —
Já Tebou zhrd', v níž láska, bol se skrývá,
zapomněl Tvá i Syna muka tklivá,
bez uzdy, divě pádil v světa boje.

Tys čekala mne dlouho, bez úkoje!
Pád kladiv, hříchů mých Tvé srdce zrývá —
By Bůh mnou pohnul, žďála's dobrotivá,
a v bolu Tvém by zhojil rány moje!

A když jsem přišel, láska, vlídnost zněla
jen z úst Tvých, včetla's hříšníka v Svých řadu,
jenž na Tě patřit nehoden je zcela.

Svůj štít a plášť jsi nad ním rozprostřela,
nedala's mu, by oplakal svou zradu,
jen radost, lásku, důvěru jsi chtěla!

¹⁾ Osvěta z r. 1887. Čl. J. Trakala: „O mezinárodním právu naší doby“ str. 611.

²⁾ Op. cit. str. 530.

³⁾ Op. cit. str. 796.

Sv. Tomáš Aquinský vzorem theologův.

(Řeč, kterou o slavnostní akademii v alumnátě brněnském dne 7. března 1895. proslovil V. Habeš.)

V dějinách člověčenstva nezřídka setkáváme se s muži talentu neobyčejného a charakteru bezúhonného, kteří svým životem mravním a svou vzdělaností veliký měli vliv na životní poměry své doby a stali se později vzorem potomstvu. Nejen doba předkřesťanská, ale zvláště věk křesťanský vykázati se může vzory, jichž jména nelze jinak vysloviti leč s úctou a obdivem.

A v řadě těchto velikánů jistě upoutá naši pozornost duch století XIII., duch, jenž pojil v sobě vše, co bylo v oné době čistého a vznešeného, duch, jenž byl personifikací oné idey, která všechny ostatní si podrobuje a nad nimi panuje. Který vzdělanec, hlavně však který katolický theolog probíraje dějiny století XIII., nezastavil by se u velikého světce a učenice sv. Tomáše Aquinského? Ano, každý vzdělanec, který není zaslepen moderními hesly a předsudky, naléztí může v učiteli andělském, jak sv. Tomáše doba jeho pojmenovala, svůj ideál, poznati může, že víra a věda, svatost a osvěta se nevylučují, ale že ten jest pravým vzdělancem, kdo je též dobrým křesťanem. Nám však, theologům staví církev sv. Tomáše právě z dob theologických jeho studií za vzor ukazujíc, jak se má theolog vzdělávati nejen ve vědě, ale i v životě ctnostném t. j. jak má vzdělávati nejen svůj rozum, ale i srdce. Vždyť sám veliký papež Lev XIII. staví nám za vzor sv. Tomáše Aquinského povýšiv jej brevem ze dne 4. srpna 1880. za patrona škol katolických.

A zajiště nemůžeme lépe uctiti památku toho, na jehož počest dnešní slavnostní akademii konáme, než když jeho zásady učiníme zásadami svými. Budiž tedy ohnivá láska sv. Tomáše k vědám i nám pobídkou k pilnému a vytrvalému studiu, pevná víra, panenská čistota a ostatní jeho ctnosti vůdčími našimi hvězdami na cestě k životu dokonalému!

Theologická studia sv. Tomáše počínají r. 1245. na universitě kolínské, kde byl tehdaž učitelem Albert Veliký, pod jehož vedením vzrůstala v srdci mladého řeholníka-dominikána láska k vědě posvátné, o které později napsal ve své „Summě“ takto: „Haec doctrina maxime sapientia est inter omnes sapientias humanas, non quidem in aliquo genere tantum, sed simpliciter.“ (S. th. I. q. 1. a. 6.) Od Boha jsa obdařen neobyčejnými schopnostmi, bystrým duchem a chápavou, věrnou pamětí zahořel touhou po pravdě, po vznešeném ideálu božské vědy. Cílem jeho života byl Bůh. Neboť jakmile dospěl mladistvý theolog rozumným bádáním k přesvědčení, že dobra pozemská srdci jeho pravého blaha a trvalého pokoje zjednati nemohou, nešetří práce a námahy, jen aby dosáhl dobra nejvyššího. K tomuto cíli vede jej jak rozum tak i víra. Odděluje sice náležitě

rozum od víry, ale obojí v přátelský poměr uváděje uznal práva obou a ukázal, že víra s rozumem spojená jest základem dokonalé vědy, kdežto naopak, panuje-li mezi nimi poměr nepřátelský, že věda blíží se svému úpadku a se svým cílem se mívá. Na sv. Tomáši spatřujeme, že přirozené pravdy neodporují pravdám nadpřirozeným, Bohem zjeveným a že tedy nesnižuje se rozum lidský, přijímá-li víru křesťanskou a jí se podrobuje, nýbrž že jest to spíše ušlechtilou službou, která ducha lidského povznáší a k vyšším věcem uschopňuje; konečně vidíme, že obojí, jak rozum, tak víra od Boha pocházejí, a to ne aby se navzájem vylučovaly, nýbrž aby úzce spojeny se podporovaly a chránily.

Těmito zásadami veden oddal se sv. Tomáš s celou duší studiu filosofickému, vybrav si za předmět díla velikých filosofů starověku, zvláště onoho, jenž v té době nejvíce se zmocnil myšlének ducha lidského. Byl to Aristoteles, jehož díla obsahovala veškeru téměř lidskou vědu jeho doby, avšak bez oživujícího ducha křesťanského. Toho dodal mu sv. Tomáš. Zamítaje všechny bludné názory velikého Stagirity, vybíral ze spisů jeho jen to, co bylo dobré a pravdivé. Tento materiál měnil a rozšiřoval, tvoře si tak novou soustavu filosofickou, která sice měla formu aristotelskou, avšak v podstatě byla vědou křesťanskou. — A s jakou důkladností věnoval se tomuto důležitému studiu, dokazuje první jeho spis z této doby, ve kterém pojednává o morálce Aristotelově. Ač dle vlastního přiznání byly to toliko myšlenky a slova učitele jeho Alberta Vel., přece bylo již pozorovati, jaký vliv mělo studium filosofie na jeho způsob učení a psaní, který charakterizuje pozdější jeho činnost: již zde jevila se hloubka myšlének, pevnost v metodě, jemnost pojmů, jasnost ve vyjadřování jich a případné užívání principů a důvodů rozumových. — Důkladnost jeho studia dokazují dále veřejné disputace, při nichž odmítal i nejtěžší námitky s takovou lehkostí a jasností, že v obdiv přiváděl i své učitele i ostatní posluchače. Vybral-li si nějakou thesi a hájil-li nějaký filosofický problém, jevil takovou bystrost rozumu a hloubku úsudku, že — dle svědectví jeho životopisce — spíše měl býti považován učitelem nežli žákem.

Než nejen filosofie Aristotelova byla předmětem jeho pilného studia, nýbrž i díla sv. Otců církevních, k nimž přirozenou již náklonností puzen často sáhal a myšlenky ve spisech jejich obsažené sbíral, aby jimi rozum i srdce své obohatil. Objímaje jaksi ducha jejich, nacházel v nich podporu na cestě k svému cíli: k Bohu.

Než studium velikých těchto vědců neupokojilo cele čilého ducha našeho theologa; byl tu ještě jeden pramen, po němž prahla andělská jeho duše — Písmo svaté. Svatý Tomáš dobře věděl, jaké poklady skryty jsou v knize knih, že tu Bůh, věčná pravda sám sebe zjevuje, cestu k sobě ukazuje, že tu nejdůležitější otázky života lidského jasně a krásně zodpověděny — a odtud ona ne-

unavná snaha jeho, aby v Písmo sv. vnikl, pravdy Boží poznal a jimi rozum i srdce své zušlechtil. Proto také učil se mu dnem i nocí na paměť, jak dosvědčuje Trithemius ve svém díle „*De scriptoribus eccl.*“: „*Qui vel ut alter Augustinus se studio Scripturarum totum dedit die ac nocte in illius amore et exercitio commorando.*“ —

Než nejen studiím theologickým a filosofickým věnoval se sv. Tomáš *cum amore et exercitio*, ale i vědám profanním. I v těchto získal si neobyčejné znalosti, ač přikládal jim vždy význam toliko podřízený: neboť ony — jak sám dokládá — slouží sice dílem ku vzdělání rozumu, dílem k praktickému upotřebení v životě — ale nad ně vyniká věda svatá. Ze všech totiž věd jest ona výbornější, která si vytkla vyšší cíl: a proto musí mít věda posvátná větší přednost, poněvadž touží po posledním cíli: věčné blaženosti. Z toho stanoviska vycházejí hleděl nejdříve v této vědě se zdokonaliti a pak teprve v ostatních, kterých hleděl si osvojiti jako stupňů, po nichž by se mohl vyšínouti k poznání Toho, jenž podstatou svou jest pravda.

Mezi těmito byly to na prvním místě vědy přírodní, jimž značnou část svého studia věnoval, povzbuzen jsa k tomu učitelem svým Albertem Velikým, vřelým fysikem tehdejší doby. Toužilť duch jeho i touto cestou přiblížiti se věčné pravdě a ukázati, že není sporu mezi vědou theologickou a přírodní, ale že krásný mezi nimi panuje soulad, poněvadž jeden jest jejich původ, bytost nejvyšší, Bůh. A právě proto, že s tímto úmyslem počal studovati vědy přírodní, vedly jej tyto k poslední příčině všech věcí, k Tvůrci všehomíra, jsouce mu zároveň prostředkem pevné víry, naděje a lásky.

Podobně jako k vědám přírodním přilnul světec náš i k dějinám vůbec, zvláště pak k dějinám filosofie. Zde našel otevřené pole, kde neunavným bádáním dospěti mohl k poznání pravé filosofie, jejího úkolu a cíle. Tu také skutečně poznal, že filosofie subjektivní, která nezná vyšší pravdy a vůle mimo vlastní, absolutní osobnost lidskou, nemůže cele upokojiti rozum a vůle, a že tedy potřebí jest filosofie objektivní, která stanoví mimo řád přirozený také nadpřirozený a původ jeho od Boha.

A tato bytost nejvyšší, naprostá byla ideálem všech vědeckých studií sv. Tomáše. Což divu tedy, že se jim věnoval s bezpříkladnou pílí řídě se zásadou, že u budoucího služebníka oltáře jest nedostatek vědomostí theologických právě tak nedůstojným jako nedostatek ctnosti a znaje v té věci příkaz Boží, jak jej zaznamenává prorok Malachiáš (II. 7.): „*Nebo rtové kněze mají ostříhati umění a z úst jeho hledati budou zákona: nebo andělem Hospodina zástupů jest.*“ Tomuto svému přesvědčení dal též výraz řka, že toho nepovažuje řádným řeholníkem, kdo nevěnuje se oněm studiím, které se vztahují k Bohu. Proto studoval sám vždy jako pravý řeholník; **n á b o ž e n s k ý r á z**

pronikal všechny jeho práce jak ve vědách theologických, tak profanních.

Takto pěstoval sv. Tomáš vědu, aby jí vzdělával sebe i jiné — ale přes učence nezapomínal na člověka, jenž se má zdokonalovati nejen ve vědě, ale i ve ctnosti. Vědělť dobře, že věda jediná srdce neušlechťuje a že život rozumový jest jen polovičním životem duše. Proto v té míře, v jaké svůj rozum víc a více vyvínoval, dbal též o zušlechťení svého srdce. Vzdálen všeho styku a hluku světského cvičil se denně ve ctnosti a svatosti, snaže se nabyti vždy větší dokonalosti.

Poznávaje svým neobyčejně bystrým duchem potřebu víry křesťanské, veškeren život na této víře založil. Duch Kristův pronikal všemi jeho myšlénkami, slovy a skutky. Víra učila jej sice, že člověk jsa tvorem hříšným nemůže sám ze sebe ničeho konati, co by mu ku spasení bylo a co by se Bohu líbilo; avšak naplňovala jej také pevnou nadějí v milost a pomoc Boží. Kříž, na kterém Syn Boží se za nás obětoval, byl mu silnou podporou: Jeho zásluhy si přivlastňoval, aby u Boha zalíbení nalezl; od Něho milost očekával a Jej prosil, aby život svůj posvěcovati mohl.

Z této víry a naděje plynula plamenná láska k Bohu. Když zahloubal se v tajemství dokonalostí Božích, když uvažoval, jak nesmírně Bůh člověka miluje, co jemu k vůli učinil a co může člověk od Něho doufati, tu vzplanul v něm mocný oheň lásky, který nikdy neutuchal, nýbrž vždy více mohutněl a vzrůstal, tak že na sklonku svého života mohl sv. Tomáš právem zvolati: „Z lásky k Tobě, ó Bože, jsem studoval, bděl a pracoval!“ A poněvadž láska byla pohnutkou všech skutků jeho, ničeho nevyhledával leč slávy Boží. *Amor Dei usque ad contemptum sui* — láska Boží učinila z něho světce, jenž jest zářným vzorem křesťanských ctností: učnosti a pokory, veřejné činnosti i vnitřní uzavřenosti, poslušnosti i svobody, andělské čistoty a sebezapírání.

Této pak lásce stavěla pokora základy hluboké. Ač nezanedbával sv. Tomáš darů sobě svěřených a hleděl jich pilně užívati k oslavě Boha a církve, přece skrýval se svými vědomostmi před lidmi. Aby se mohl výhradně věnovati vznešenému povolání svému, vědě a svatosti, a tak připravit se na onen velký boj, který mu bylo jednou podstoupiti na obhájení pravdy a spravedlnosti, tajil se úzkostlivě svými vědeckými pracemi a výsledky. Tak zajisté uchránil se nebezpečného lichocení, které nezřídka svádí duchy k předčasnému slavomamu a vyplývající z něho nečinnosti. A pokornému Tomáši podařilo se to v jeho lásce k umrtvování a povrhování sebou samým úplně. Ač daleko vynikal nad své spolužáky, přece důstojná vážnost, s jakou studia svá konal, mlčení, které při živých tak často disputacích zachovával, způsobily jejich nevážnost, tak že jej posměšně nazývali „mutus bos ex Sicilia,“ připisující jeho mlčelivost a dlouhá studia slabému jeho rozumu. Než brzy

umklkl jejich posměch. Tomáš sice mlčival, ale za to tím pozorněji poslouchal a vážně přemýšlel o tom, co byl slyšel. Po ukončených přednáškách spěchal do své celly, aby tu vše, co bylo vysvětlováno, důkladně si poznamenal a prostudoval. Učitel jeho Albert Vel. dávno sice pozoroval neobyčejné nadání a vědomosti jeho, ale přece s úsudkem svým váhal. Aby se úplně o tom přesvědčil, nařídil mu, že se musí činně účastniti veřejné disputace a hájiti obtížnou thesi z Dionysiovy knihy „De div. nominibus.“ Tomáš se sice zdráhá, ale konečně z poslušnosti podrobuje se vůli svého představeného. Začíná úkol svůj modlitbou a končí jej s úspěchem tak neobyčejným, že všichni uchvácení jsou obdivem nad bystrostí ducha a hloubkou vědomostí jeho. Než obdiv učitelův a posluchačů nemá naň vlivu: skvělý výsledek disputace připisuje toliko Bohu a tím více hledí se v pokore utvrditi a všemu se vyhnouti, co by mohlo jen stín marnivosti v něm vzbuditi. Ač od té doby dávány mu byly nejtěžší otázky, a on je všechny důkladně rozebral a vysvětlil, přece všude skromně vystupoval a vyvracel-li námitky protivníkovy, činil to vždy s takou mírností, že neméně jevila se při tom jeho pokora jako bystrost ducha.

Od pokory k poslušnosti jeden krok, či lépe řečeno: poslušnost jest toliko v praxi převedená pokora, podrobujeme-li totiž dobrovolně vůli svou vůli cizí. I v této ctnosti vynikal sv. Tomáš měrou neobyčejnou. Když jednou při stole dle pořádku četl, napomenul jej představený, aby jisté slovo, ač dobře proneseno, opravil; sv. Tomáš bez prodlení tak učinil, jak mu bylo veleno. Někteří však z bratří jeho mu domlouvali, proč představeného uposlechl; i odpověděl: „Na tom málo záleží, vysloví-li se slabika zdlouha nebo zkrátka, ale na řeholníka především sluší zachovávat poslušnost a pokoru.“

Považuje za nedůstojno ducha rozumného dáti se uchvátiti nečinností, bez ustání prosil Boha v modlitbě za rozmnožení horlivosti ve službě Jeho. Nejvyšším učitelem, k němuž měl největší důvěru, byl mu Bůh, pramen moudrosti a moudrost sama, jenž netoliko rozumem nás obdařil, nýbrž i dále naše síly duševní zachovává, prosícím pak uděluje v hojné míře. Pročež nikdy nepočal studia, dokud vroucně k věčné Moudrosti se nepomodlil; kdykoli vězel v pochybnostech, zdvojnásobil modlitby, posty a sebedrtvení jsa jist, že obdrží shůry světlo a jasné poznání věci. A také vyznal, že svými úspěchy ve vědě i ctnosti jest povinen především Bohu a Jeho milosti. Jedenkráte byv otázan svým přítelem, odkud by měl tu neobyčejnou moudrost, ukázal na obraz ukřižovaného Spasitele a pravil: „U paty kříže jsem se učil.“ A proto díky vzdával Bohu nejvroucnější a to jediné si přál, aby svými studii Boha oslavovati mohl. Maje myšlenky vždy obráceny k Bohu, zachovával ve svém zevnějšku nejprísnější uzavřenost, cvičil se pilně jak ve vnitřní tak zevnější sebranosti. Tím — jak sám dokládá — povznášel se

duch jeho z prachu všedního života k věcem, vyšším a srdce toužilo po dobru nejvyšším.

Co však nejvíce podporovalo ideální snahy jeho, byla svatá čistota, kterou za stálého boje se smyslnými žádostmi zachoval neporušenu od nejútlejšího mládí až do posledních okamžiků svého života. Tohoto pokladu chránil si zvláště jako theolog jsa přesvědčen, že tělo hříchu podrobené svírá duši v poutech a stěžuje její pokrok ve vědě a ctnosti. Aby pak si andělskou tuto ctnost zachoval, byl velice opatrný a ustavičně na stráži: zbraní v tuhém boji bylo mu sebezapírání a umrtvování těla, hlavně však modlitba a stálé zaměstnání. Z kříže čerpal sílu, v pilném studiu našel mocnou zbraň proti smyslné rozkoši.

Z tohoto čistého srdce plynula též láska a úcta, jakou choval k Nejsv. Svátosti Oltářní, k Rodičce Boží a svatým. — Bůh v Nejsv. Svátosti Oltářní přítomný byl předmětem jeho nejvroucnější zbožnosti; Rodička Boží vůdčí hvězdou, která v bouřích nevinnost jeho ohrožujících jej osvětlovala a vedla, matkou, která mu vyprosila pomoci, když v nesnázích a pochybnostech se dovolával její přímlyvy. Svatí, zvláště sv. Augustin a zakladatel jeho řádu sv. Dominik byli mu vzory nejen ve vědě, ale i ve ctnosti a svatosti života. — Takto snahou po ctnostech posvětcoval sv. Tomáš své studium, studiem pak utvrzoval své ctnosti. I nelze se tedy diviti, že po smrti nazván jest nejučenějším mezi svatými a nejsvětějším mezi učenými; vždyť již jako theolog opravňoval k nadějím nejskvělejším: *elegit eum Dominus ex omni carne.* (Eccl. 45. 4.) —

Než i nás, theology vyvolil Pán k úkolu vznešenému: třeba se tedy naň připraviti a to hned v době studií theol.; neboť v nynější době všeobecného téměř boje proti všemu, co křesťanským slove, potřebuje církev sluhů dobře vzdělaných, pro životní její zájmy nadšených a obětavých, potřebuje mužů charakteru bezúhonného a života svatého. Konejme proto pilná a důkladná studia v pravdách naší sv. víry a upevňujeme v sobě pravé zásady křesťanské, abychom tak pevně čeliti mohli nevěreckým snahám moderním. Věnujme se zvláště studiu pravé filosofie křesťanské: jestiž toho nanejvýš potřebí. Vždyť denně pozorujeme, že rozmanitost domněnek a názorův o nejdůležitějších otázkách života lidského nezůstává jen zálibou těch oněch filosofův, ale že dochází v praktickém životě svého konkrétního výrazu a uskutečnění; pozorujeme, jak zásady filosofie nekřesťanské víc a více otravují život rodinný a společenský, a to nejen ve vrstvách vyšších, nýbrž i nižších — a proto je nutno, aby základní pravdy a zásady křesťanské nabyly opět platnosti ve společnosti lidské. Neboť jen ten zachránti může lidstvo, kdo přivede je opět k pravdě neklamné. A kdo jest především k tomu zavázán? Zajisté kněz. Jest tedy svatou naší povinností, abychom nezanedbávali studia filosofického.

Ale příklad sv. Tomáše vybízí nás, abychom si též bedlivě všímali věd přírodních. Kdežto dnešního pokroku ve vědě přírodní a konsekvence jeho se zneužívá k šíření materialismu a indiferentismu — podává nám sv. Tomáš důkaz, jak lze člověku nepředpojatému zcela dobře nalézt onen krásný soulad mezi vědou theologickou a přírodní, jak zcela dobře lze výzkumy přírodní srovnati s dogmaty církve. Toto přesvědčení povede nás též k původu všech věcí, k Bohu, a posilní naši víru v Boží prozřetelnost.

Nezanedbávejme též ostatních věd, zvláště v nynější rozbouřené době potřebných jako: historie, věd sociálních a j. Především pak zabývejme se studiem Písma sv., následujícíce i v tom svatého Tomáše Vždyť zde Bůh, věčná pravda a neskončená moudrost sám mluví k nám, učí nás pravdám nejzákladnějším a v životě lidském nejdůležitějším.

Ale při všem tom pamatujme vždy, že scientia sine pietate inflat. Jako sv. Tomáš vysoko se povznáší svými ctnostmi a svatostí právě tak jako učeností, ozdobujme i my život svůj ctnostmi a tak srdce svá připravme a uschopněme k přijetí pravdy nebeské. Jestliť zajisté ctnost nejlepší přípravou k dosažení vědomostí, a ti se klamou velice, kdo se domnívají, že lze dosáhnouti pravého a důkladného vědění bez ctnostního života; neboť „v srdce nešlechtné nevejde moudrost aniž bydleti bude v těle, které poddáno jest hříchu“ (Kn. Moudr. I. 4.). Studium samo sebou jest zajisté zaměstnáním ušlechtilým a nanejvýš užitečným, ale bez pokory, bez prostoty srdce a bez modlitby stává se velkou překážkou k dosažení posledního cíle. To platí nejen o studiu věd náboženských, nýbrž také o každém světském studiu. Kdo chce tedy svá studia konati jako dobrý křesťan a řádný theolog, musí je vždy tak zařídit, jak nás tomu učí příklad sv. Tomáše t. j. nesmí příliš svému omezenému rozumu důvěřovati, nikdy svých prací začínati dříve než požehnání s nebes k tomu si vyprosil.

Pokorná, důvěryplná a vytrvalá modlitba jest zajisté mocnou podporou ve všech potřebách života. Bůh zajisté duši těch, kdož Jej milují a vzývají, z prachu pozdvihuje a ji paprsky svého Božství osvětluje a obcerstňuje. Pokorným Bůh dává milost. Jak často však bývá milosti Boží odpíráno, když duch samolibostí zaujat a dýmem sebecitu podněcován sobě připisuje výsledek kolikráte dříve ještě než ho dosáhl. Zdaž to není příčinou nezdaru, který na jednání tak mnohých lidí spočívá? Jest proto znamením pravé duševní velikosti, svou nedostatečnost a potřebnost poznati a uznati, jako zase naopak lze říci, že duševně jest obmezen, kdo sobě toliko připisuje výsledek a kdo pokořen cítí se uraženým. Jak velikým jeví se tu sv. Tomáš!

Zvláště pak v jedné ctnosti jest nám sv. Tomáš jako theolog příkladem — a to v čistotě. Jak vzácná to ctnost zvláště pro theologa a kněze, vysvítá nejen z důvodů nadpřirozených a z odměny

nadpřirozené, ale i z důvodů přirozených; neboť nic tak nesesiluje duševní rozhled, rozum osvětluje a vůli povznáší, jako ctnost čistoty. Proto za příkladem sv. Tomáše budiž každý náš pohled bedlivě strážěn, každá myšlenka, každé hnutí pod dozorem, aby nepřítel nevzloudil se do srdce a tam svého panství nezaložil, dříve nežli jsme toho zpozorovali. — Než i všech ostatních ctností pilně dbejme, jak nás jim učí příklad sv. Tomáše.

Světce Aquinský budiž nám důkazem a živým pomníkem, kam až duch lidský dospěti může, veden-li jest duchem Kristovým, duchem církve Jeho; on budiž nám také stálým vzorem i pevnou oporou, budiž naším pravým patronem. Dějiny postavily jméno jeho na svícen, a ono nebude zastíněno aniž zajde v temnostech, dokud potrvá křesťanská věda a vzdělanost. V něm slaví církev nejvelebnější svůj triumf nad svými protivníky všech věků; toť zbraň, jíž bojuje církev proti svým pronásledovatelům, proti posměchu a moderním snahám rationalistickým; ne lstí a mocí násilnou, nýbrž silou duševní, nebeskou. — Svatý Tomáš Aq. povždy zůstane zářným vzorem pravého theologa a učenice, volaje k nám slovy sv. Pavla: „Sitis perfecti in eodem sensu et eadem sententia!“ (I. Cor. 1. 10.).

Osculum pacis v liturgii.¹⁾

(Rud. Stránský)

Mše sv., střed veškeré bohoslužby naší má „mnohé a to převznešené a velebné obřady, z nichž žádný nesmí se považovati za zbytečný nebo prázdný, ale všechny k tomu směřují, aby i této vznešené oběti velebnost jasněji se objevila, i aby věřící patřice na spasitelná tato tajemství rozdílení byli k uvažování věcí Božských, které skryty jsou v této oběti.“²⁾ Pyšni musíme býti na bohatou rozmanitost liturgie naší, jakou nemůže se honositi ani odštěpená církev východní, ani kterákoli z četných sekt protestantských. A z té bohaté pokladnice vynéstí ob čas jeden z těch pokladův, očistiti jej důkladně z prachu sevšednělosti, se všech stran si jej prohlédnouti není beze zvláštní zajímavosti. Naučíme se takového klenotu více si vážiti a vzhlížíme k němu s větší úctou. Chceme tedy ukázati jednu takovou perlu mezi klenoty a všimnouti si blíže jednoho z těch „mnohých, převznešených a velebných obřadů“, políbení pokoje. Chceme uvéstí, kterak políbení pokoje při mši sv. vzniklo, pokusíme

¹⁾ Upraveno pro „Museum“ na základě stejnojmenné přednášky v pražské „Růži“ dne 11. ledna 1894.

²⁾ Katechismus k pastýřům duchovním, přel. Herčík. V Praze 1867. Část II. hl. IV. ot. LXXIX.

se doloženými výroky starých vyliciti jeho historii, podati jeho význam a dotkneme se příčin, z kterých se někdy neudílí.

Jak známo, užívá se osculí v liturgii velmi často. Kněz oblékaje posvátná roucha ke mši sv. líbá kříž na jednotlivých paramentech vyšitý,¹⁾ líbá po stupních modlitbách oltář, líbá oltář, kdykoli se k lidu s pozdravem „Dominus vobiscum“ obrací, líbá missál po evangeliu,²⁾ líbá patěnu;³⁾ minister missae privatae má líbatí biret, konvičky a jiné věci, jež celebrantovi podává, ne však ruku celebrantovu;⁴⁾ assistenti při slavné mši sv. líbají však nejen věc, kterou celebrantovi podávají, nýbrž i ruku jeho.⁵⁾ Biskup slavně celebrující líbá po stupních modlitbách nejen oltář, ale i počátek evangelia na ten den připadajícího.⁶⁾ Při sv. přijímání líbá se biskupovi podávajícímu prsten;⁷⁾ sv. Otcí líbá subdiakon po epístole kříž na střevících vyšitý, diakon před evangeliem ruku.⁸⁾ Za starých časů bylo těchto

¹⁾ Ritus celebrandi missam I, 3.

²⁾ Líbání evangelia je velmi staré; nacházíme již v I. Ord. Rom. n. 11.: „Subdiaconus porrigit osculandum evangelium omnibus per ordinem graduum, qui steterint.“ (O stáří I. Ord. R. píše Mabillon: „Totus Missae pontificalis ritus in eodem ordine descriptus meo iudicio Gregorii aetatem sapit“ — „Ordines Romani sexdecim“ otištěny jsou v Migneově patrol. tom. 78., pag. 851. sqq.)

³⁾ Shledáváme rovněž již v I. Ord. R. n. 18. (po slovech „et ab omni perturbatione securi“).

⁴⁾ Minister missae privatae má býti pouze jeden. — Zřejmě o líbání věcí celebrantovi při tiché mši sv. podávaných mluví Ritus cel. mis. VII, 4. De Herdt, Sacrae liturgiae praxis, VIII. ed., t. I. n. 299. 7°.

⁵⁾ Oscula ruky při mši sv. jsou velice stará; shledáváme se s nimi již v I. Ordo R. na několika místech. Gihl (das hl. Meszopfer, V. verb. Aufl., pg. 680.) se vši rozhodností zastává se tohoto „actus reverentialis“, dovozuje nejen jeho slušnost, ale jakousi nutnost. Musíme vzpomenouti, že ruce celebrantovy byly při ordinaci od biskupa sv. olejem pomazány, že Těla Páně se dotýkají, nám Je podávají, že požehnání nám udílejí; to-li si uvedeme na mysl, rádi uznáme, že líbání rukou v bohoslužbě není — jak tu a tam slycháme — zbytečnou ceremonií, kterou si kněží, chtějce lidu imponovati, vymyslili. (Cf. Thalhofer, Handbuch der kath. Lit., I, p. 659. sq.) — Podávající celebrantovi nějakou věc, líbají ministři sacri nejprve věc, potom ruku celebrantovu; přijímající však něco od celebranta činí opačně. Pořádek tento však přemění se, „dum a celebrante candelas aut ramos palmarum benedictos recipiunt, prius candelas aut ramos, deinde manum celebrantis osculari debere patet. Cujus differentiae ratio videtur esse, quod in recipiendo aliquo instrumento nihil obstat, quin modus aptior et magis idoneus servetur; cum in recipiendis candelis aut ramis dignitas rei benedictae requirat, ut ministri illam prius osculentur. (Schober, Missae solemnes et pontificales, Ratisbonae 1894., pg. 17. ζ.)

⁶⁾ Cf. Caerem. epporum I. II. C. VIII. n. 33. Tak již dle I. Ord. R. n. 8. činili papežové římské: „Surgens Pontifex osculatur Evangelia et altare, et accedit ad sedem suam; . . . schola vero finita antiphona imponit Kyrie eleison“.

⁷⁾ Caer. ep. I. II. c. XXIX. n. 5.

⁸⁾ Innocentii III. de S. Altaris mysterio I. VI. c. VI. „In signum reverentiae diaconus et subdiaconus pedes et manus summi Pontificis osculantur; pedes subdiaconus post lectam Epistolam; diaconus ante legendum Evangelium manum osculatur.“ (Migne, patr. I., t. 217.). — V I. Ord. R. n. 11. shledáváme podobné líbání noh papežových: „Diaconus osculat pedes Pontificis tacite; dicit ei Pontifex: Dominus sit in corde tuo . . .“

osculí na různých místech ještě více: líbaly se přede mší sv. nohy kříže na oltáři; líbaly se dary obětní, líbal se obraz ukřižovaného Spasitele na počátku kanonu mešního¹⁾ a podobně. A proto může proslulý kard. Bona psáti: „Osculum omnium ecclesiasticarum functionum signaculum et sigillum.“²⁾ Mezi všemi ostatními liturgickými polibky královské místo zaujímá osculum pacis.

Každý ví, že u Židů bylo políbení pokoje všeobecným. „Přátelé potkavše se, podali si především ruce, líbali si vzájemně bradu anebo dotknuli se lícemi“³⁾ a pronesli onu známou pozdravovací formuli „šalom lecha“ — pokoj s tebou. Když Pán Ježíš zavítal k Šimonovi a hříšná žena přišedši mazala nohy jeho, horšil se hostitel Spasitelův nad tím, že Pán Ježíš veřejné hříšnice nezná a jí dovoluje, aby nohy jeho mastí drahou mazala a líbala. Ale Pán vytyká mu jeho nelaskavost a kárá jej slovy: „Všel jsem do domu tvého a nepolíbil jsi mne, ale tato, jakž vešla, nepřestala líbatí noh mých.“⁴⁾ Proto také zrádný Jidáš volil polibek za cestu své zrady.

Sv. Pavel ve svých listech častěji napomíná věřící, aby se vzájemně pozdravovali políbením sv. Tak louče se v prvním listu s Thessalonickými⁵⁾ praví: „Pozdravte všech bratří políbením svatým.“ Týmiž slovy napomíná i Římány⁶⁾ i Korintské⁷⁾ v obou listech jim poslaných. Ale nejen sv. Pavel k políbení pokoje vybízí, nýbrž i sv. Petr ku konci prvního listu svého⁸⁾ praví mezi jiným: „Pozdravujte sebe vespolek políbením svatým.“ Z toho můžeme souditi, že závírka listů sv. Pavla nebyla snad osobní jeho zvláštností, nýbrž že ono políbení sv., k němuž oba knížata apoštolští vybízeli, i ostatním ze sboru apoštolského nebylo neznámo. Baronius⁹⁾ poukazuje na to, že sv. apoštolové ne nadarmo přidávají „salutate vos invicem in osculo sancto.“ Vždyť i pohané i židé se pozdravovali políbením; „usu receptum erat, quoties sibi obviarent inter ambulandum amici, se invicem osculo salutare;“ proto apoštolové ta „oscula non tollenda, sed moderanda curarunt inter christianos.“ Měli se políbiti vzájemně v shromáždění náboženském „svatým políbením, ježto se jím láska nevyjevovala přirozená, nýbrž raději křesťanská v Kristu láska a přivínulost zapečetovala; stávalo se to tiše, a místo slov právě to políbení zastávalo.“¹⁰⁾ Nevadí, čte-li řecký text v I. Petr. 5, 14. „políbením lásky,“ t. j. „jenž z lásky přichází a znamením lásky jest.“¹¹⁾

¹⁾ Ordo XIV. (ze sklonku 15. a zač. 16. stol.) předpisuje: „Postea (post Sanctus) capellano praestante sibi librum Missalem osculetur (Pontifex) imagines, quae debent esse depictae in eodem libro ante canonem Missae.“ — ²⁾ Rerum liturgicarum I. II. ep. XVI. §. 7. — ³⁾ Dr. M. Mlěoch, Starověda biblická, pg. 186. — ⁴⁾ Luk. 7, 45. — ⁵⁾ I. Thess. 5, 26. — ⁶⁾ Řím. 16, 16. — ⁷⁾ I. Kor. 16, 20.; II. Kor. 13, 12. — ⁸⁾ I. Petr. 5, 14. — ⁹⁾ Annales Baronii an. 45. n. 23, 24. — ¹⁰⁾ Sušil v I. Cor. 16, 20. — ¹¹⁾ φιλημα αγάπης — Sušil v I. Petr. 5, 14.

Dějiny knih Nového Zákona jsou nám s dostatek zárukou, že listy apoštolské po všech církvích známy a horlivě čítány byly; proto si snadno vysvětlíme, že v nejstarších památkách literárních jak východu tak západu o osculu pacis zmínka se děje. Všechny zprávy o osculu pacis souhlasí v tom, že je původu starého, institucí apoštolskou: „Per osculum datur pax ex instituto apostolico.“¹⁾

Liturgikové středověcí jako Innocenc III.,²⁾ Durandus,³⁾ Beleth⁴⁾ a jiní pokládali osculum pacis za náhradu (surrogát) denního přijímání. V prvotních církvích totiž byla zvykem, že všichni, kdož mši sv. obcovali, též k sv. přijímání přistupovali. Když však pro množství věřících nebylo lze všem každého dne a později ani každé neděle ke stolu Páně přistoupiti, stanoveno, „ut ter saltem in anno quilibet Christianus debeat accipere Eucharistiam, hoc invento salutari remedio; ut singulis diebus osculum pacis daretur pro mysterio unitatis.“⁵⁾ Aby tedy ten jednotný svazek, který pro věřící dříve tak krásně stolem Páně byl naznačen, v zapomenutí neupadl, užito od apoštolů doporučovaného políbení pokoje. Nevíme, není-li tento výklad poněkud hledaný; setkávámeť se s osculem ještě v těch dobách, o kterých se můžeme právem domnívati, že věřící při každé oběti mše sv. k společnému stolu Páně přistupovali. Sv. Justin Mučeník (v II. stol.) ve své „Obraně“ (cp. 65.)⁶⁾ císaři Antoninovi podané zřejmě praví: „ἀλλήλους φιλήματι ἀσπάζόμεθα παυσάμενοι τῶν εὐχῶν“ — „precibus finitis mutuo nos invicem salutamus osculo; deinde ei, qui fratribus praeest, offertur panis et poculum aquae et vini“ Precibus finitis: ukončena první část mše sv.; osculem pacis počíná druhá, obsahující obětování, proměňování a přijímání. Athenagoras,⁷⁾ apologeta a filosof křesťanský, podal r. 177. Markovi Aureliovi a jeho synu Kommodovi „legationem pro Christianis“, v níž (cp. 32.) hájí křesťanů proti obžalobám, že by vedli život laxní a snad smilstva se dopouštěli. Připomíná nepřátelům, jak přísnou je mravouka křesťanská, která dle slov Kristových za smilníka prohlašuje již toho, „qui videt mulierem ad concupiscendum eam.“⁸⁾ Při této příležitosti přichází i na osculum pacis a praví o něm: „Huc accedit illa scriptura: Si quis osculum propterea repetat, quod eo delectetur.“ Mluví o osculu jako o věci všem známé a dodává: „Summa ergo cautione osculum adhibendum est vel potius adoratio (προσκύνημα), ut quae nos ab aeterna vita excludat, si paulum cogitatione inquietetur.“ Slova Athenagorova: „Huc accedit illa scriptura“ zřejmě svědčí o tom, že z nějakého rozšířeného a známého, ale apokryfického písma citoval. Klemens Alexandrinský⁹⁾ kárá ostře ty, kteří ne-

¹⁾ Gavantus, Thesaurus sacr. rituum p. II. tit. X. n. 3. lit. e. — ²⁾ Op. cit., I. VI. c. 5. — ³⁾ Rationale div. officior. I. IV. c. 53. — ⁴⁾ Divinor. offic. explicatio, c. 48. — ⁵⁾ Innocenc III., op. cit., I. cit. — ⁶⁾ Migne, patr. gr., t. VI., pg. 427. — ⁷⁾ Migne, patr. gr., t. VI., pg. 963. — ⁸⁾ Mat. 5, 28. — ⁹⁾ Paedagog. I. III. c. XI.; Migne, patr. gr., t. VIII. pg. 659.

chovající vzájemného přátelství v srdcích a nemíníce tedy osculum upřímně, nic jiného nečiní, „quam ecclesias conturbant.“ Poukazuje na jeho důstojnost, se zápalen odvolává se na apoštola a s důrazem praví: „Id Sanctum vocavit apostolus.“ Podobně i Origenes¹⁾ dovolává se sv. Pavla a pronáší přání, aby políbení to bylo čisté a ne pokrytecké, jako bylo políbení Jidášovo. Zcela obšírně vypisují Constitutiones apostolicae²⁾ pořádek, jakým se osculum pacis udílelo. Biskup pozdraví lid: „Pokoj Boží s vámi se všemi“, a lid odpoví: „I s duchem tvým.“ Po té volá diakon: „Ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἀγίῳ· καὶ ἀσπαζέσθωσαν οἱ τοῦ κλήρου τὸν ἐπίσκοπον, οἱ λαϊκοὶ ἄνδρες τοὺς λαϊκοὺς, αἱ γυναῖκες τὰς γυναῖκας.“ Děti stály nejbližše řečníště, a diakon dával na ně pozor, aby nehlučely; a i jiní diakoni po shromáždění obcházelí a dohlíželi na muže i ženy, aby hřmot nepovstal (μὴ θόρυβος γένηται), aby nikdo nehlučel, pořádek nerušil. — Shledáváme tedy v nejstarších dobách osculum pacis dle uvedených dokladů na západě i na východě. (Příště dále.)

Dopisy z našich jednot.

Z Brna.

Naše činnost v druhém pololetí zahájena teprve dne 3. března, poněvadž v měsíci únoru k vůli přípravným dnům literárních schůzí jsme vůbec neměli. Přece však do 31. března konány čtyři schůze, na nichž bylo přednášeno o těchto tematech: „Dekadence a její poěsie“ (Hubert Beránek I. r.), „Naše poměry a idea cyrillo-methodějská“ (Fr. Janeček II. r.), „Přirozenost lidská a stát blaženosti dle názorů křesťanských, antických a moderních“ (R. Kobza IV. r.), „Následky atheismu v životě“ (F. Sojka I. r.), a „Literární ruch v době osvícenosti“ (R. Tenora III. r.). — Vedle toho byla 10. března schůze výboru.

Na dvou schůzích sehráli kolegové hudebníci za řízení Jos. Malíka (III. r.) velmi zdařile směs z „Hubičky“ a cyklus z „Prodané nevěsty“. Poprvé tu zavzněly v naší Růži libé zvuky Smetanovy hudby a nadšení, s jakým vyslechnuty, jest zajisté našemu hudebnímu sboru nejlepší odměnou i povzbuzením k další horlivé činnosti.

K jihoslovanským časopisům, jež odbíráme, přistoupila Zora; též usneseno, aby se Růže Sušilova stala členem Dědictví sv. Mohara a Matice Srbské. — Přejeme všem jednotám hojného zdaru a požehnání Boží! Výbor.

Z Českých Budějovic.

Po vánočních svátcích konala Jednota 7 literárních schůzí (8.—14.) Schůze 8. byla 13. ledna a byla zároveň II. valnou hromadou. Nejprve přečetl pokladník zprávu o stavu jmění Jednoty, Odboru knihovního a o stavu sbírek na Ústřední Matici. Potom pokračoval p. Kuttan (II. r.) v předčítání důkladné práce: „O účelu a allegorii v Božské Komedii se zřením k allegorii historické.“

¹⁾ Cfr. Probst, Liturgie der drei ersten chr. Jahrhunderte, pg. 158. —

²⁾ Const. ap. l. VIII. ep. 2., ed. Lagarde 1862.

V 9. schůzi (24. ledna) zahrálo hudební quartetto rozkošné „Vojínovo milostné zastaveníčko.“ Pak dočetl p. Kuttan svou práci a p. předseda Kuděj přednášel o druhém roku činnosti Literární Jednoty „Jirsík“.

V 10. schůzi (31. ledna) zahrálo quartetto „Allegro maestoso“, pěkný to výňatek z opery Tankred. V této jakož i v následující 11. schůzi (7. února) přednášel jednatel Svátek I. periodu „Dějin královského města Vodňan“ sahající až do válek husitských. Pak rozpřel p. Zdeněk (I. r.) rozhovor o národopisné výstavě, při čemž přijat byl návrh p. Vaňka, aby Jednota vyjednávala s ostatními semináři českoslovanskými, zda souhlasily by se sjezdem všech českých bohoslovců na národopisné výstavě v Praze.

12. schůze byla 14. února. Hudební quartetto pobavilo členy výňatkem z Donizettiho opery „Anna Bolena“. Potom přednesl známý kritik p. Smitka zdařilou studii „Socialní otázka ve službách poésie“, k níž přiměly jej „Písně otroka.“

Dny 23. a 24. února věnovala Jednota vroucí vzpomínce slavného biskupa Jirsíka.

V sobotu 23. února — výroční to den úmrtí — vykonali členové u hrobu Jirsíkova na staroměstském hřbitově krátkou pobožnost za duši Jeho, a pěvecký odbor zazpíval smuteční sbor „Již úkol dokonán“ od Jelena a potom „Animas fidelium“ od Horáka. A dne 24. února uspořádala Jednota 13. schůzi, slavnostní to schůzi Jirsíka, jehož památka byla tentokráte okazale oslavena. Za velmi četného účastenství členů započalo hudební quartetto slavnost vhodným výňatkem z Donizettiho opery „Anna Bolena“, jímž uvedlo účastníky v slavnostní náladu. Na to přednesl p. Vaněk jako proslov svou zdařilou báseň „Velikému biskupu“, v níž dojemně vzpomíná nešťastného pro diecési budějovickou roku 1883. — roku to úmrtí Jirsíkova. Potom zazpívalo pěvecké quartetto velebný sbor Em. Vašáka „Lumírův zpěv.“ Konečně přednesl p. Frejlach (II. r.) vzletnou slavnostní řeč „K výroční památce úmrtí Jana Valeriána Jirsíka.“ Řeč ta zanechala hluboký dojem v duších všech členův a zvláště závěr její tlumočil věrně city účastníkův a vzbudil nadšený projev všeobecného, upřímného souhlasu.

14. schůze byla 11. března. Přednesena byla práce p. Smitky „Socialní demokraté a křesťanští socialisté.“ Potom oznámil p. předseda, že došla ze Sušice od spolku katolických tovaryšů žádost o knihovnu pro onen spolek. Sušický krajan p. Hrabí (IV. r.) ujal se žádosti té a podal obšírnou zprávu o poměrech v Sušici, načež vysloveno bylo všeobecné přání, aby výbor při udělování knihoven pamatoval na Sušici.

Jednatel.

Z Hradce Králové.

Smutnou konám povinnost vzpomínaje nejprve ztráty, jež stihla naši Jednotu smrtí milých druhů Josefa Jandery ze IV. r. (zemřel 5. ledna v Litomyšli) a Karla Herela z III. r. (zemřel 24. února v Pardubicích). Zvláště posledního naše Jednota hořce želí. Byl členem „Kroužku literárního“ a již první jeho práce („O životní filosofii A. V. Šmilovského“ otištěno v II. seš. loňského Musea, a řada básní „V myšlénkách“ uveřejněná v 4. seš. našeho loňského „Sborníku“ a v „Albu“ podaném J. M. p. biskupovi) budily oprávněnou naději v budoucí zdárnou činnost literární. Vzpomeňte, přátelé, laskavě na oba ve zbožných svých modlitbách!

Ač v toto poslední období připadly zkoušky, pololetní prázdniny a exercitie, neochabla přece činnost naší Jednoty. Kroužek pro pěstování slovanských jazyků bavil se četbou dalších knih Mickiewiczova „Pana Tadeáše“ a Puškinovy „Pohádky o rybce a rybáři.“ Přátelé polštiny odebírají mimo to k svému cvičení „Przegląd Powszechny.“

Výbor počal již také pracovati o diagramech, jež znázorňovati mají činnost naší Jednoty na národopisné výstavě českoslovanské v Praze. Doufáme, že uskuteční se návrh p. V—ka v předšlém sešitě Musea, a že za několik měsíců stiskneme si vespolně pravice na výstavišti.

Výsledky našeho literárního snažení podává 4. a 5. sešit „Sborníku literárního kroužku.“ V 4. sešitu (18. února) uveřejněny byly tyto práce: „Básně“

1.—4. (Em. Novák IV.) — „Výměnkář.“ (Povídka Josefa Podhrázského II.) — „Překlad některých písní Schubertových, Schumannových a Griegových.“ (Fr. Horák IV.) — „Vzpomínky z pobytu na Moravě.“ (Fr. Kozel IV.) — „Proč naríkati?“ „Když jdeme životem . . .“ „Ztracené štěstí“, „Ten náš život“, „Loučení“. (Básně Bohuše Šrámka II.) — „Hrob Potocké“, „Vzpomínka“. (Z Mickiewicze přeložil B. Šrámek II.) — „O blaženosti lidské“. (Jan Snízek IV.) — „Duch sirotkův“. Z „Lirenky“ T. Lenartowicze přeložil Fr. Šebestík II.) — „Na Němen“, „Stepy akermanské.“ (Z Ad. Mickiewicze přeložil týž.) — „Z básní F. W. Webera“. (Přeložil J. Šorm IV.) — „Vánoce ve Studenci“. (Příspěvek národop. od téhož.) — „Panno dobrotivá, oroduj za nás!“ (Z Al. Baumgartnera S. J. přeložil týž.) — „Přání snoubencům“. (Verše téhož.)

Neméně literárních pokusů obsahoval sešit 5. (14. března): „Na potulkách I.—V.“ (Nová řada básní Em. Nováka IV.) — „Čertův Hrádek“. Pověst z Nového Rychnova. (Jan Veselý I.) — „Jarní“. (Báseň téhož.) — „Rybka“. Ballada od Adama Mickiewicze (Přeložil Fr. Šebestík II.) — „Naším písním I, II“. (Verše téhož.) — J. S. Pobratymiec: „Zvony na Ave Maria“ (Přeložil týž.) — „Zvěst jara“, „Nepřátelům duchovního koncertu“. (Básně Stanislava Michálka IV.) — „Překlad některých písní Schubertových, Schumannových a Griegových“. (Frant. Horák IV.) — „Výměnkář“. (Povídka Jos. Podhrázského II.) — „Prvosenka“. (Z Mickiewicze přeložil Bohuš Šrámek II.) — „Je třeba práce“, „Vzpomínka“, „Jsem tu jen sám“, „Nálada“. (Básně téhož.) — „V čem spočívá blaženost člověka“. (Jan Snízek IV.) — „Zbožný poutník“, „Krucifix“. (Z Mikuláše Lenaua přeložil Jos. Šorm IV.) — „Národopisné paběrky z Náchodska“. (Sebral týž.) — „Z básní F. W. Webera“. (Překlady téhož.)

Časopisy odbírá letos Jednota tyto: Blahověst, Časopis kat. duchovenstva (2 exempl. předplácí vysoce důst. p. Dr. Jan Nep. Soukup), Český časopis historický, Český lid, Dělnické noviny, Hlídku literární, Humoristické listy, Květy, Květy Mariánské, Method, Museum. Náš Domov, Obranu s Kalendářem pro živé i mrtvé, Obzor, Osvětu, Slovenské Pohľady, Světozor, Školu Božského Srdce Páně, Věstník Národopisné výstavy, Vlast, Vychovatele, Zlatou Prahu.

Srdečným pozdravem všem bratrským jednotám končím svou zprávu.

Předseda.

Z Olomouce.

Činnost naší „Jednoty Literární“ je letos celkem větší než roku minulého. Dle stanov bývá schůze každých 14 dní. Výbor však schází se každou nedělí. V I. pololetí bylo 8 schůzí. Program schůzí byl tento:

V I. schůzi dne 14. října: 1) „Modlitba“ od Bendla, 2) Několik slov úvodních (Předseda), 3) Zpráva o „Museu“ (Pleva IV.)

II. Dne 28. října: 1) Quintet od Bethovena, 2) „Pojem, rozdělení a užitečnost filosofie“ (Farek II.), 3) „Co víme o životě a osudech sv. apoštolů?“ (Liška III.)

III. dne 11. listopadu: 1) „Smrti končí všechno, po smrti není ničeho“, 2) Několik slov o vzájemnosti slovanské. (Svozil III.)

IV. dne 2. prosince: 1) Štěpán Mojšes, otec slovenského národa (Gajdušek III.), 2) „Zvony a jich význam v církvi katolické“ (Vévoda III.)

V. 8. prosince (mimořádná): „Salve Regina“ od Witta, 2) Koncil Vatikánský (Zurek III), 3) „Několik slov o Loretě“ (Šesták II.)

VI. 16. prosince: 1) „Slovanská liturgie v Čechách“ (Mlečka III.), 2) Dvě koledy valašské s průvodem piana (Tauber IV.)

VII. „Modlitba u jeslí“ (od Malata), 2) „Tři báje messianské“ (Myslivec III.), 3) „Štědrovečerní balada“ (Trpík I.), „Na kaplánce“ (Chudoba II.)

VIII. 1) „Socialismus anarchický“ (Budil II.)

Zpěvy a hudbu řídívá zdařile p. Strommer.

Schůze bývaly vždy slušně navštíveny. Vdpp. představení byli schůzím pravidelně přítomni. Kroužky literární trvají jako loni.

Čestné zmínky zasluhuje dp. Lepařík, někdy člen výboru, že dal „Lit. Jedn.“ na práci theologickou 10 kor.

Dne 21. ledna zesnul v Pánu p. František Daňáčik z I. roku, člen kroužku theologického. — — —

Všem jednotám plného zdaru přeje

Výbor.

Maribor, sušča 1895.

Naše literarno društvo je začelo svoje delovanje 21./X. 94. Zimski tečaj se je predavalo do 20./I. 95., na to so se pa predavanja za kratek čas ustavila zavoljo učnega časa. Udje so v obče marljivo zahajali k sejam ter se več ali manj živahno udeležovali kritike. Seje so bile vsako nedeljo brez izjeme. Predavalo pa se je: „Spomin na Bleško jezero“. „Le en pogled“. Pesmi. (M. Zemljič, II. l.) — „Vila“, povest. „Čez polje“. „Smrti“ klic. „Slika“. „Tudi v srci“. „Drevesce“. „Čemu“, Pesmi. (F. Meško, I. l.) — „Cerkveno petje v lav. škotiji“, razprava. (J. Gobec, III. l.) — „Lepe lastnosti slovanskega naroda“, (F. Gomilšek, III. l.) — „V domačem gozdu“. „Večer“. Pesmi. (Mat. Zemljič). — „Nekaj o socializmu“, razprava. (A. Korošec, III. l.) — „O zvonovih, razprava. (M. Volčič, I. l.) — „Razvoj grške filozofie do Platona in njeni najvažnejši pospešitelji v tej dobi“, razprava. (A. Jerovšek, I. l.) — „Mladost“. „Bitka“. „V zimi“. „Post mortem“. Pesmi. (F. Meško, I. l.) — „O pesimizmu“, razprava (A. Kovačič, III. l.) „Vstajenje in vnebohod Kristusov in naravoslovno spoznanje teh visokih skrivnostij“, govor. (A. Bračič, IV. l.) — „Ali nasprotuje svetopisemsko pripovedovanje o vesoljnem potopu rezultatom geoloških preiskav?“ razprava. (I. Zekav, II. l.) — „Sinite parvulos venire ad me et ne prohibueritis eos“, govor. (R. Janežič, IV. l.) — „Zanimanje za socijalno vprašanje“, razprava. (F. Schreiner, III. l.) — „Morituri vos salutant“, govor. (F. Muršič, IV. l.) — „Sv. Atanazij in arijanizem“, razprava. (Fr. Kozelj, III. l.) — „Marijina obljuba vednega devištva“, govor. (J. Palir, IV. l.) — „Kako delujemo za zjedinenje razkolnih Slovanov?“ govor. (F. Gomilšek, III. l.) — „Največja drama“, govor. (J. Gobec, III. l.) — „Razodenje“, razprava. (J. Krohne II. l.) — „Skrb za kmetski stan“, govor. (A. Korošec, III. l.)

Smoter našega delovanja je, da bi prišli v besedi in pisavi dobro izurjeni na bojišče, kjer nas čaka boj za našo vero in našo domovino. Zveza s slovanskimi svojimi brati nas navdušuje v našem pripravljanju. Dal Bog, da bi Vi in mi dosegli kedaj svoj skupni smoter!

Odbor.

Ze Lvova.

Vyhovuje žádosti druhův olomuckých podávám některé zprávy ze života ruských bohoslovců ve Lvově.

Máme v Haliči toliko jeden generální seminář ve Lvově pro tři diecése: lvovskou, přemyšlskou a stanislavovskou; kromě toho jest duchovní ústav v Přemyšli, ale jen pro bohoslovce IV. ročníku diecése přemyšlské. Mimo rektora (Lev Turkevič) máme dva vicerektory (vyučují ritu) a dva praefekty.

Již r. 1850. založena „Čitalna“, která časem zanikla a teprve v nejnovější době vzkříšena zase. Než teprve od několika let těší se zdárnému a trvalému rozkvětu. Členů má nyní 152; příčinou toho, že nejsou členy všichni, jsou jednak rozbroje strannické, jednak nechť k duševní práci.

Na valné hromadě v říjnu r. 1894. zvolen nový výbor. — Přesedou jest Vasil Pylypčuk, ve výboře pak jsou: Zaryckij Roman, Vladimír Utrysko, Karpiňskij Platon, Zastyrec Josef, Kunečikij Vladimír a Denis Sembratovič.

Spolkem pořádán koncert s přednáškou (přednášel předseda), a dramatický kroužek (řídítel: Kinaš Maslim, regisseur Lev Michailo) dával jedno představení: „Svataně na Gončarivce“, veselohru od Kvitky Osnovjanenka.

V prvé polovici ledna byl zase koncert na oslavu jmenin metropolity Silvestra Sembratoviče.

Čitalnou založen kroužek literární, aby se vzbudila větší účast pro literaturu zvláště vědeckou, což se — ač dosud jen z části — podařilo. V kroužku bylo více přednášek, z nichž se některé táhly po několik večerů, jako Pylypčukova „Historie národního hospodářství“ a Gačkova „Principy esthetické“. Nyní jest ohlášeno několik prací a to: Korencova „Ženská otázka“, Karpiňského „Otázka pravo-
pisná v západní Evropě a u nás“ a j.

Ve schůzích kromě přednášek bývají také rozhovory o současných poměrech politických a literárních.

Kromě toho vešli pp. Pylypčuk, Koroluka, Karpiňský ve styk s českými bohoslovci olomuckými a založili český kroužek, jehož cílem jest učiti se česky a poznávati i jiné seznamovati s českými poměry; členové kroužku připravují také výlet na pražskou národopisnou výstavu (o prázdninách).

Nyní zakládá se zase kroužek theologický a hospodářský.

V knihovně jest na 600 knih (belletr. i vědecké) rusínských, ruských, českých, polských, německých a latinských. Časopisův odebírá se 60 politických, vědeckých, literárních a nejvíce odborných (theologických a hospodářských).

Poslední dobou připravuje se spolek ku koncertu na 34letý výroční den smrti Ševčenkovy, který bude dne 17. března.

Tolik napsal jsem zatím o našem životě v semináři, a dovolí-li redakce Musea, napíši pro příště další zprávu o našem semináři. Člen „Čitalny.“

Směs.

Naše styky s bohoslovci ruskými. Dodatkem ku zprávě Lvovské „Čitalny“ píše se nám z Olomouce: Bohoslovci ruského semináře ve Lvově navštěvují přednášky zároveň s bohoslovci polskými na theol. fakultě university Lvovské. Přednáší se latinsky kromě tří předmětů: methodiky a paedagogiky, katechetiky a pastorálky, jež se přednášejí rusky. Kromě toho smejí bohoslovci choditi do ruských přednášek na jiných fakultách, pokud poměry dovolují.

Seminář — dle výnosu ministerstva tuším z r. 1893. — má býti rozdělen ve tři semináře diecesní, čemuž by Rusíni nebyli velmi rádi; předně poklesl by spolkový život, a pak by nemohla většina jich navštěvovati přednášek na universitě. Tolik zatím stačí — ostatní podá příště Lvovský zpravodaj. Zmíním se jen ještě stručnými daty o našem styku.

Na Velehradě (o letoším sjezdě) umluvil p. L. Grygera korespondenci s P. Filasem; k němu přidalo se nás několik. P. Filas pak zprostředkoval styky s bohoslovci Lvovskými. Dopisujeme si s nimi o věcech týkajících se života náboženského a národního. Máme již v dopisech mnoho materiálu, jehož však hodlám užiti k souvislému delšímu článku až o prázdninách. Posíláme si též výměnou časopisy. Některé dostáváme pro Lvov zdarma a to: Osvětu, Vlast a Hlídku literární. Kromě toho posíláme jim Obzor, Náš Domov, Dělnické Noviny a Čecha. Od nich pak dostáváme polit. denník Dilo a Zoru (asi naše dřívější Zábavné Listy). P. Filas posílá nám Pravdu (liter.), Nár. Časopis (polit. denník), Duš. Pastira a Bukovinu (polit. týdeník) — vesměs až na Duš. Pastira časopisy opportunistické. Pak posíláme si také vzájemně některé knihy. Také písně jsme si vyměnili; některé se již cvičí. Věcho, co je pro veřejnost zajímavé a důležité, časem použiji, proto netřeba se o tom zatím více šířiti. (J. Svozil.)

Ze statistiky slovanských seminářův. Počet bohoslovců a) v Celovci I. r. 10 (1 + — + 9*), II. r. 8 (4 + 1 + 3), III. r. 17 (8 + 1 + 8), IV. r. 10 (3 + 4 + 3), všech 45 (16 + 6 + 23); b) v Lublani I. r. 23 (22 + — + 1), II. r. 23 (19 + 3 + 1), III. r. 23 (18 + 3 + 2), IV. r. 16 (14 + 1 + 1), všech 85 (73 + 7 + 5); c) v Mariboru I. r. 16, II. r. 17, III. r. 19, IV. r. 11, všech 63 — všichni Slovinci; d) ve Lvově (ruský generalní seminář) I. r. 53, II. r. 61, III. r. 68, IV. r. 41, všech 223 — vesměs Rusíni.

*) Slovinci + Čechové + Němci.

Ku cti sv. Tomáše Aq. pořádána v brněnském alumnátě dne 7. března řečnicko-pěvecká akademie, již poctil vzácnou svou přítomností J. M. nejdůstojnější pan biskup Dr. Fr. Sal. Bauer, vys. důst. p. prelát A. Rambousek, vys. důst. pp. kanovníci J. Vojtěch a Dr. Jos. Pospíšil, dpp. P. Abel a P. Cibulka T. J., a četní jiní vynikající hosté, zástupcové kněžstva, zem. inspektoři, ředitelé a professoři středních škol a j. Proneseny dvě české řeči a jedna německá (V. Habeš: „Svatý Tomáš Aq. vzorem theologův“, J. Staněk: „O pokroku v křesťanství“ a Frant. Neklapil: „Gottesbeweise und die moderne Wissenschaft“) a zapěny čtyři sbory („Hymnus ku cti sv. Tomáše Aq.“ od Chmelíčka, „O sacrum convivium“ od Viadany, „Žalm 150.“ od Pitoniho a symfonie „In nomine Jesu“ od Handla). Pak ukončil milovaný náš velepastýř akademii krásnou promluvou, jež zajisté nikdy nevymizí z paměti posluchačův.

Bohoslovci a Historický kroužek „Vlasti“. Když letos někteří kolegové pražští vstoupili do Historického kroužku podávající tam své práce, uvažoval výbor kroužku, jak by bylo lze buditi a podporovati mezi českými bohoslovci studium dějinné. I usneseno jednohlasně, aby historické práce bohoslovců, kteří jsou členy kroužku, byly některým odborníkem z kroužku prostudovány a nejlepší z nich aby byly doporučovány redakci „Musea“ k uveřejnění. Práce pak tímto způsobem do „Musea“ přijaté budou též kroužkem honorovány. Mimo to jest výbor kroužku ochoten bohoslovce v historických pracích radou i skutkem podporovati (poraditi i půjčovati prameny a pod.). — Usnesení toto bylo přípisem vdp. P. Svobody T. J. oznámeno pořadateltvu Musea a — jak se rozumí — s díkem přijato. Již ve 4. sešitě „Musea“ bude uveřejněn článek Hist. kroužkem vřele doporučený. Nemůžeme než vzdáti sl. výboru Hist. kroužku vroucí díky za vzácnou jeho péči o vědecké vzdělání kněžského dorostu. Na nás však jest, kolegové, bychom s vděčností přijali ruku Hist. kroužkem tak ochotně nám podávanou a bychom s láskou se oddali studiu domácích dějin, kde ještě mnohé pole zůstává neobděláno nebo jest vzděláváno dělníky nepovolanými. Dej Bůh!

Na národopisné výstavě... Těmito slovy počíná kollega V—ěk na poslední straně 2. č. „Musea“ svůj návrh, by se bohoslovci hromadně sešli o prázdninách v matičce Praze na národopisné výstavě. Myslím, že na tento podnět se již o té věci v různých seminářích rokovalo, a proto si dovoluji k tomu několik slov dodat. Nebylo by dobře, aby kromě nás českých exulantů, kteří z plna srdce již touží aspoň na krátko spatřiti vlast a shlédnouti její vznešený pomník na pláni letenské, také naši spolubratři — bohoslovci slovinští, chorvatští, polští, rusínští, lužičtí a slováčtí na výstavu naši do Prahy pozváni byli? Jak krásná to příležitost, které tak mnoho kněží užiti nemůže, jaký z toho pro ně morální prospěch! Myslím, že by mohlo ku sjezdu slovanských bohoslovců v Praze dojíti, bude-li náklonnost vel. duchovenstva bohoslovce podporovati, a proto osměluji se asi toto dodat: Lví podíl práce i uznání připadl by ovšem bohoslovcům pražským, chopí-li se rázně své úlohy. Nechť si zvolí sjezdový výbor, jenž však nesmí zapomenouti, že vzdálenější a méně zámožní bohoslovci by se cesty do Prahy lekali, a proto nechť se snaží, by tito nejpřirozeněji v semináři mohli býti ubytováni, a pak teprve mohl by rozeslati pozvání do všech slovanských seminářů. — Co se dne týče (program jest věci výboru), myslím, že se k tomu hodí první polovice srpna, kdy primice a kratší výlety jsou celkem odbyty, anebo ježto dne 15. a 18. srpna jest mnohým assistovati v katedrále neb i na venkově, polovice druhá (asi 22. srpen), by všichni měli čas se sjeti a to tím více, že mnozí tím spíše budou moci pobyt svůj v Praze prodloužiti. Že bychom se smluvili, nikdo nepochybuje. Naši bratři, již neshlédli naši „Jubilejní“, uzřeli by alespoň naši výstavu národopisnou, jež hlásá, kdo jsme, a tu jistě povzbuzení a nadšení vraceli by se domů k další práci.¹⁾

Ant. Kpn. v Celovci.

¹⁾ O myšlence sjezdu bohoslovců v Praze — ač jsme jí v Brně již dávno nakloněni — nelze nám posud z různých příčin určitě se vyjádřiti. Učiníme tak v čís. 4. Zatím žádáme bratrské jednoty, aby o věci té pojednaly ve svých schůzích. — Poř.

MUSEUM.

List bohoslovců českomoravských.

Ročník XXIX. (tiskem X.)

1. června.

Léta Páně 1894—95.

Osculum pacis v liturgii.

(Rud. Stránský)

(Pokračování.)

Jiného však umístění dostalo se osculu pacis na západě, jiného na východě.

V jednotlivých liturgiích východních jest postavení oscula pacis různé, ale všude před konsekrací; v liturgii církve západní až před přijímáním. Již u Tertulliana¹⁾ nalézáme ne sice zcela otevřenou zmínku, ale přece dosti jasnou narážku o tom, že políbení pokoje před přijímáním udíleno. Za to určitěji se vyjadřují sv. Ambrož a sv. Augustin. Sv. Ambrož²⁾ nazývá častěji políbení rukojmím zbožnosti a lásky; upozorňuje, oč chudší jest synagoga, která takového políbení nemá; církve má políbení jako Kristova nevěsta, neboť ono je známkou zasnoubení. „Osculemur ergo Christum communionis osculo“, dodává nadšeně, a z těchto slov soudí Probst, že osculum předcházelo bezprostředně přijímání, a proto „communionis osculo.“ Pádny důvod podává sv. Augustin:³⁾ „Ecce, ubi peracta est sanctificatio (= consecratio), dicimus orationem Dominicam, quam accepistis et reddidistis (při křtu sv.); post ipsam dicitur Pax vobiscum — et osculantur se Christiani in osculo sancto, quod est signum pacis, si, quod ostendunt labia (tedy skutečné líbání), fiat in conscientia, i. e. quomodo labia tua ad labia fratris tui accedunt, sic cor tuum a corde ejus non recedat.“ Sv. Augustin mluví zřetelně, k slovům jeho netřeba přikládati výkladu; ubi peracta est sanctificatio, po konsekraci. Z liturgií západních jenom mozarabská a gallikánská mají osculum pacis před konsekrací, a to hned po obětování.⁴⁾

Na východě však jest umístění jiné. Tam osculum pacis předchází vždy konsekraci, a to v některých liturgiích před obětováním jako u Justina Muč. a v Konstitucích apoštolských, v jiných hned po obětování, kterého zvyku se přidržují liturgie sv. Jakuba, Marka, Basilia a sv. Jana Zlatoustého. Dobře si vysvětlíme obvyklý

¹⁾ Cfr. Probst, op. cit., pg. 195 a 374; Thalhofer, op. cit., I. pg. 651.

²⁾ Cfr. Probst, Liturgie des IV. Jahrh., Münster i. W., 1893., pg. 267.

³⁾ Sermo 83. de div. Cfr. Probst, Lit. d. IV. Jahrh. pg. 303

⁴⁾ Renaudote, Liturgiarum orientalium collectio, t. I. pg. 222.

na východě pořádek, vzpomeneme-li známých slov Kristových: „Obětuješ-li dar svůj na oltář, a rozpomeneš-li se, že bratr tvůj má něco proti tobě, nechej daru svého před oltářem a jdi prve a smíř se s bratrem svým a potom přijď a obětuj svůj dar.“¹⁾

Naskytá se tu otázka: Které postavení jest výhodnější? Neuchýlila se církev západní od slov Kristových, vykázávši ve své bohoslužbě políbení pokoje místo až před přijímáním?²⁾ Slova Kristova výše uvedená ovšem volají po umístění před obětováním anebo bezprostředně po něm; vztahuje pak se políbení pokoje výhradně na smíření, bez něhož ke stolu Páně blížiti se nemáme. Políbením takovým legitimují se věřící jako členové toho náboženství, jež křtem sv. přijali a vyznávají si umínili; jako bratři v duchovním smyslu, kteří rádi a ze srdce si odpouštějí, ublížil-li druh druhu v něčem. Jsou tedy hodni dary své na oltář předložiti a v nejužším spojení s Kristem a s bratry Bohu oběť přinést, která jistě dojde zalíbení před tváří Nejvyššího. Praxi církve západní, pro kterou již ze 4. století doklady jsme uvedli a již do dnes shledáváme, lze vyložiti v ten smysl, že políbení pokoje upomíná nás na jednotu, kterou Kristus své církvi tak vřele odporučil, „ut omnes unum sint“;³⁾ jestliť osvědčením smiřující lásky bratrské a přípravou na přijímání, na hody pokoje a lásky. Na tu jednotu, která se osvědčiti má políbením pokoje, bije modlitba, kterou kněz říká prve než políbení pokoje udílí a v níž prosí: „ne respicias peccata mea, sed fidei Ecclesiae tuae camque secundum voluntatem tuam pacificare et coadunare digneris.“ A co druhého se tkne, tu mnozí spisovatelé západu ve středověku s důrazem poukazují na osculum pacis jako na bezprostřední přípravu k sv. přijímání. „Congrue autem datur pax ante communionem, quia iudicium sibi mauducat et bibit, quicumque non prius fratri repacificatus communicare praesumpserit.“⁴⁾ „Primo — tak sv. Tomáš Aq.⁵⁾ — praeparatur populus ad percipiendum sacramentum per orationem totius populi, quae est oratio Dominica; secundo praeparatur per pacem, quae datur dicendo „Agnus Dei“; est enim hoc sacramentum unitatis et pacis.“ Kdo tedy pokoj Kristův od oltáře přijal, kdo s Kristem v pokoji jest a kdo s bližními svými pokoj má, ten zajisté jeví se býti připraven k přijetí svatostnnému. Innocenc I. (402—417.) pokládán bývá od některých za původce oscula pacis. Není však tomu tak. Za jeho doby někteří udíleli políbení pokoje v jiný čas, než jak dosud bylo zvykem; proto on „abusum emendavit, qui irrepserat, ut contra usum Romanae Ecclesiae Pax alicubi ante confecta mysteria trade-

¹⁾ Mat. 5, 23—24.

²⁾ Cf. Probst, Lit. der drei erst. Jahrh., pg. 372, 373; Thalhoffer, op. cit., I. pg. 649—652.

³⁾ Jan, 17, 21.

⁴⁾ Micrologus, De missa rite celebranda, c. 18.

⁵⁾ Summa theol., p. III. qu. LXXXIII. art. IV.

retur.“ (Bona, l. c.) Píšeť Innocenc v listě svém k Decentiovi, biskupovi gubbijskému, aby starých tradic nerušili a nových zvyků nezaváděli; „in consecrandis mysteriis consuetudo servanda.“ — „Post omnia, quae aperire non debeo (tím naráží na disciplinu arcani), pax necessario est indicenda, per quam constat, populum ad omnia, quae in mysteriis aguntur atque in ecclesia celebrantur, praebuisse consensum ac finita esse pacis concludentis signaculo demonstrantur.“ Toto rozhodnutí papežovo bylo později vždy za pravé uznáváno a mnohé synody se ve svých sneseních výslovně dovolávají slov papežových. Synoda Frankfurtská (r. 794.) stanoví v kan. 5. „ut confectis sacris mysteriis in Missarum solemniis omnes generaliter pacem ad invicem praebeant.“ Ve Francii prý si druhdy udíleli osculum pacis i před obětováním i před přijímáním. (Robert Sala u Bony, l. c.)

Jaký byl význam tohoto políbení pokoje v prvních dobách křesťanství, je zřejmo. Vyznavači Kristovi měli se veřejně políbením pokoje takými prohlásiti; ti, kteří vyznávali tytéž články víry, kteří těchže svátostí účastnými byli, jednotu myslí osvědčiti měli „ut qui in unam sacramentorum participationem coeunt, unam quoque animorum conjunctionem prae se ferrent.“¹⁾ Přirozeno tedy, že toto znamení jednoty a lásky opomíjeno u katechumenů, haeretiků, schismaticů veřejně z církve vyobcovaných, kteří se hrubě proti lásce prohřešili a z jednoty samovolně vyvázali. Osculum pacis bylo symbolem a znamením křesťana, proto katechumeni hned po křtu k němu připouštění byli. V liturgii alexandrijské (dle sv. Athanasia²⁾) bylo bezprostředně před políbením pokoje dáno znamení ku propuštění všech, kteří k intimnímu svazku pravověřících nenáleželi. Proto ve východních liturgiích spatřujeme osculum pacis na rozhraní mezi missa catechumenorum a missa fidelium. Synoda Laodicejská (dle Hefele, Concgesch. I. Aufl. I. p. 721. mezi r. 343—381.) má v kan. 19.: „Catechumenis egressis orant etiam hi, qui in poenitentia sunt constituti. Et post manus impositionem his quoque ascendentibus tunc fideles orare debebunt. Quorum tres orationes fiant: una quidem (i. e. prima) per silentium, secunda vero et tertia per vocis pronuntiationem et tunc demum osculum pacis debere. Et posteaquam presbyteri episcopo pacem dederint, tunc laici sibi pacem tribuent, et tunc oblatio offeratur.“ Osculum pacis bylo pro první křesťany privilegiem, výsadou, a proto pochopíme rozhořčení, s jakým volá Tertullian³⁾ o Marcionitech, že jejich blud již daleko pokročil, neboť oni již nečiní ani rozdílu, komu osculum pacis dáti sluší a komu ne, nýbrž „pacem quoque passim cum omnibus miscent“ — t. j. „in consortium ecclesiae quoscunque admittunt.“ Mních, který by byl snad ve zlobě své proti bratru svému tak po-

¹⁾ Meratus, Novae observationes, tom. I. part. II. tit. X. n. 10.

²⁾ Probst, Lit. des IV. Jahrh., pg. 111.

³⁾ De praescriptione haeret. c. 41.

kročil, že by jemu osculum pacis byl odepřel, měl býti z církve vyloučen.¹⁾ Sv. Ferreolus, biskup ucecienský (Uzes) ve Francii „statuit, monachum turpiloquii reum communionem Dominicam et osculum fratrum sex anni mensibus non habere.“ Byloť osculum pacis privilegiem, a odepření jeho těžkým trestem. Sv. Řehoř turonský²⁾ píše o komsi: „pacem cum nostris non fecit neque de sacrificiis communicavit, cognitumque est mendacium, quod dixerat, se esse catholicum“ Bylo tedy považováno za známku pravého katolíka.

Nedomnívej se však, že políbení toto je takové, jako dávají se na trhu od obyčejných přátel;³⁾ (osculum) „id sanctum vocavit apostolus“;⁴⁾ „ut casta sint (oscula) et simulata non sint, sicut fuerunt Judae“;⁵⁾ „μήτις δολίως, ὡς ὁ Ἰουδαῖος τὸν κύριον.“⁶⁾ „Templum Christi sumus, itaque templi vestibula et aditum osculamur, cum alii alios osculamur. Audiant, qui obscaene osculantur!“ tak Zlatoústý.⁷⁾ Podobným způsobem (viz také výše výrok Athenagorův) vyjadřují se o osculu pacis všichni otcové a spisovatelé církevní, žádající, aby vycházelo z charity, z křesťanské lásky bratrské, kterou má živiti a siliti; má býti plno smíření a jednotu nepředstírat, nýbrž znamenati. S důrazem žádají, aby osculum pacis bylo osculum castum, poněvadž aspoň v některých církvích byl obyčej, který se dosti dlouho uchoval, bez rozdílu pohlaví políbení pokoje udíleti. Nedovedli bychom si vyložiti slova Athenagorova:⁸⁾ „Kdo by políbení proto udílel, aby rozkoš pocítil . . .“ Tertullian⁹⁾ táže se paní křesťanské, jak její pohanský choť k tomu se zachová, bude-li chtíti „ad Dominicum illud, quod infamant“ přistoupiti, zda ji „sine suspitione dimittet?“, jak jí dovolí „in carcerem ad osculanda vincula martyris“ (martyr = uvězněný); jak ale zvláště k tomu se tvářiti bude, a „an patietur alicui fratrum ad osculum convenire?“ Slova ta jsou dosti jasna. V aktech Marie Aegyptské¹⁰⁾ můžeme se dočísti: „Expleto Pater noster (tedy až po konsekraci) sancta, sicut mos est pacis osculum obtulit seniori et sic vivifica mysteriorum dona suscepit.“ V konstitucích apoštolských, jak v knize II. tak v VIII. jest zřejmý rozkaz: „ἀλλήλους οἱ ἄνδρες καὶ ἀλλήλας αἱ γυναῖκες.“ V II Ord. R. n. 12. výslovně čteme: „separatim viri et feminae.“ Renaudote¹¹⁾ o litur-

¹⁾ Probst, Lit. des IV. Jahrh., pg. 130.

²⁾ Du Cange, Glossarium, 1886; vide verb. Osculatorium.

³⁾ Katechese sv. Cyrilla Jerus.; upravil Dr. Jan Lad. Sýkora, 1892; V. katechese mystagogická č. 3

⁴⁾ Klement Alex., Paedag. I. III. c. XI.

⁵⁾ Origenes u Bar., an. 45. n. 24.

⁶⁾ Const. ap., I. II. c. 57.

⁷⁾ Chrysostomus hom. 30. in II. ep. ad Cor. c. 13. (u Bar. I. c.)

⁸⁾ Legatio pro christianis, c. 32.

⁹⁾ Ad uxorem, I. II. c. 4.

¹⁰⁾ Vita Stae Mariae Aeg. c. 22. — Migne, patr. lat., tom. 73. pag. 687. — Maria Aeg. žila prý kol r. 520. Památka její dle Martyrolog. ř. se slaví 2. dubna. — Autor „Vitae“ je Sophronius, bisk. jerus., kol r. 630.

¹¹⁾ Liturgiarum orientalium collectio, Parisiis 1716. tom. II. pg. 76.

giích východních takto poznamenal: „Observatur eadem osculi sancti disciplina apud Ecclesias omnes orientales cujuscunque linguae, absque ullo discrimine. Canones, qui de illa exstant ex veteribus Conciliis, leguntur similiter in omnibus Collectionibus... observaturque praesertim, ut viri viros osculentur, mulieres sui sexus alias.“ Také později oddělení mužů a žen bedlivě šetřeno. Amalarius¹⁾ otázan byv někým, proč nedávají si vzájemně polibek míru muži a ženy, „vitandi sunt — odpovídá — in ecclesiastico conventu carnales amplexus, quibus junguntur viri et foeminae. Ac ideo sequestrantur viri et foeminae non solum ab osculo, sed etiam sibi locali. Ab his personis dantur oscula mutua in Ecclesia, qui nullam titillationem libidinosae suggestionis cogunt excitare.“

Ve středověku bylo osculum pacis velice rozšířeno; odtud vznikly frase: pacem facere, pacem dare, pacificare, ad pacem accedere a pod. Když stihla Maximiana²⁾ opata na moři jaderském se plavícího bouře, a všichni již již blížíci se smrti se hrozili, „turbati omnes sibimet pacem dederunt et Corpus et Sanguinem Redemptoris acceperunt.“ Malá ukázka jen, jak rozšířeno. I mnohé sněmy a synody o předmětu našem pojednávají. Takna př. sněm Frankfurtský výše uvedený, a mnoho jiných.

Ještě ve 13. století bylo osculum pacis na ústa dáváno, jak vysvítá ze slov papeže Innocence III.³⁾: „Sacerdos praebet osculum oris ministro, ... et pacis osculum per universos fideles diffunditur in ecclesia.“ Durandus⁴⁾: „Sacerdos praebet osculum oris ministro.“ Když však během času proslulá zbožnost předků mizela, tratilo se pomalu i osculum pacis. „Veteri simplicitate in malitiam degenerante subtractum est paulatim osculum.“⁵⁾ „In Ecclesia seorsum virosa mulieribus agere consuevisse, certissimum est; at quoniam ea nihilo minus cautela adhuc inter se invicem osculantes sive viros sive foeminas fraus aliqua arte diaboli aliquando irrepsisse videretur, in nonnullis ecclesiis sacram osculari tabellam mutavit usus et quidem laudabilis.“⁶⁾ Aby tedy vůbec chvalitebný zvyk udíleti osculum pacis nevymizel, užito t. zv. osculatoria. První zmínka o něm děje se ve statutech arcibiskupa yorkského z r. 1250. Osculatorium — instrumentum pacis, lapis pacis, tabula pacis, osculare, oscularium, pacificale, marmor deosculandum — est „tabella argentea aut ex pretiosa

¹⁾ De officio missae cp 32. — Caerem. epp. (l. I. c. V. n. 7.) přeje si, aby starý zvyk, dle něhož již v prvních církvích muži a ženy při službách Božích oddělená místa měli, i na dále v kathedrálech a větších kostelích byl zachováván. Uvádí totiž na zmíněném místě mezi povinnostmi obřadníků biskupových: „item viros a mulieribus, si commode fieri potest, distinguendo et separando.“

²⁾ Gregorii I. Dialogorum lib. III. cp. 37. — Migne, patr. lat., tom. 103., pg. 1327.

³⁾ op. cit., lib. VI. cp. 5.

⁴⁾ op. cit., lib. IV. cp. 53.

⁵⁾ Bona, op. cit., l. II. cp. XVI. § 7.

⁶⁾ Baronius, an. 45. n. 26.

aliqua materia confecta, in qua sit imago Crucifixi“¹⁾ nebo Matky Boží, patrona chrámového a pod. Bona²⁾ se domnívá, že „pium illud ac religiosum instrumentum“ zavedli „Franciscani fratres, Minores dicti.“ Během časů dostalo osculatorium podobu malé monstrance, do které ostatky sv. ukládány a k uctění zároveň při osculu pacis podávány. Dvorní dekret z r. 1805.³⁾ přináší o těchto osculatoriích, které zve: „Monstranzel und Piramiden“ zajímavý nález. Dovoluje totiž prodati pacifikál v nutné potřebě, ale co nejprísněji zakazuje kupěti s ostatky sv. kříže nebo s ostatky sv., které v nich bývají uloženy, poněvadž jsou to posvátné věci, „welche keiner Geldschätzung unterliegen und weder zum Kauf noch zum Verkauf geeignet sind.“ Někde (snad nejvíce v kostelích chudých) vešel v obyčej zlovyk užívati místo pacifikálu patény; z příčin na snadě ležících zakázal to papež Pius V. r. 1571. (Příště dále.)

Kde můj ráj?

Kde můj kraj,
horský kraj,
tichý, horský kraj,
rodný krov i rodní bratři,
kde můj ráj?

Tam, kde lesy,
temné lesy,
klidné, temné lesy,
pole, luka, sady, hory,
doly v ladné směsi.

A kde vánky,
jarní vánky,
teplé, jarní vánky
vůní květů, zpěvem, láskou
ovívají spánky.

Odkud září,
jasně září,
jasně, smavě září,
stříbrí bory za večera
bledou luna tváří.

Za horami,
za horami,
v modru za horami,
drahý rov kde zlaté máti
v stínu pod břízami.

Tam můj kraj,
horský kraj,
tichý, horský kraj,
rodný krov i rodní bratři,
tam můj ráj!

Jaroslav V. Kočí.

¹⁾ Meratus, op. cit., t. I. p. II. tit. X. n. 45. — Papež Pius IX. v apoštolském listě svém ze dne 1. června 1847. dí: „Sacra utensilia, quae ... ecclesiis cathedralibus debentur, haec esse edicimus: Mitras scilicet icones pacis“

²⁾ op. cit., l. c.

³⁾ Hofkanzlei-Dekret vom 30. Sept. 1805. Nr. 6777. — Kropáček, Sammlung der Gesetze, 20. Bd. pg. 644.

Válka v právu mezinárodním a theorie věčného míru.

Jan Staněk.

(Pokračování.)

Jelikož jest válka jakožto forma právní záštity ve společnosti mezinárodní mravem i právem dovolena, jest také jí jako všem ostatním činitelům na poli práva vyplniti jisté podmínky, aby nevybočila z mezí mravního a právního řádu. Tyto podmínky jsou:

1. Válka může býti právoplatně vedena jen jménem autority státní, představitele státní moci j. panovníka, presidenta republiky atd. To plyne z mravního podkladu války. Válka jest nástrojem soukromoprávní záštity práv samostatného státu, a proto nikdo jiný než představitel státní společnosti nemůže vykonávati práva, které přísluší státu jakožto celku.¹⁾ Tím liší se válka podstatně ode všech podobných socialních zjevů j. povstání, výpadů loupežných hord a pod. — K oprávněnosti války žádá se

2. právní důvod. Všeobecně byly vyjádřeny právní důvody války již svrchu, kde vytknut rozdíl mezi válkou defensivní a offensivní. Právní důvod války defensivní jest jeden: obrana vlastních práv proti nespravedlivým útokům. Válka z tohoto důvodu vedená jest nejen oprávněna, ale často i nevyhnutelna. Právní důvod války offensivní jest všeobecně: zjednati zadostučinění právu porušenému, upíranému, zadržovanému. Laymann uvádí řadu právních důvodů války offensivní v konkrétních případech. Nejdůležitější z nich jsou:²⁾

- a) Dobyti zpět území, kterého se jiný stát zmocnil, které mu však posud právoplatně nebylo postoupeno.
- b) Ztrestati těžkou urážku učiněnou státu nebo jeho repraesentaci (panovníku, vyslanci).
- c) Potrestati národ, který jinému národu pomáhal v nespravedlivé válce.
- d) Pokořiti ty, kteří bezprávně zabraňují ztrestati veliké škůdce některého státu.
- e) Potrestati národ věrolomný, způsobilo-li porušení smlouvy státu škodu nebo příkoří.
- f) Vymoci sobě válkou toho, co jest státu dovoleno právem mezinárodním a co se mu bezprávně upírá.

Stöckl uvádí mezi právními důvody války také hrozivé chování státu vůči jinému, tak že lze očekávati dříve nebo později nepřátelský útok. Tu prý jej může předejítí ohrožená mocnost a sama mu válku vypovědět.³⁾ Avšak tato skutečnost nezdá se býti právním důvodem,

¹⁾ Lehmkuhl S. J. v knize „Theologia moralis“, str. 507. dí: „Solum societatem perfectam bellum per se gerere posse propterea dici debet, quia alias recursus possibilis est ad legitimum superiorem, qui ius dicere et exsequi potest.“

²⁾ Srv. Laymann: „Theologia mor.“, lib. 2., tract. 3., cap. 12., assert. III.

³⁾ Stöckl, op. cit., str. 532.

poněvadž obsah její jest více méně subjektivní, málo určitý, nejasný. Vůbec hrozné chování není ještě porušením spravedlnosti.

Rádný právní důvod jest podstatnou částí oprávněnosti války. Proto jest největší nespravedlností páchanou na národech a zločinem do nebe volajícím každá válka, která nemá onoho mravního podkladu, válka podniknutá jen na ukojení pletichářských choutek dvorů, panstvíchtivosti, marnivosti a ctižádosti panovníků nebo ministrův. Nízká vášeň jednotlivce uvaluje tím pohromu na celé národy. V takových případech jest válka nejen zlem fysickým, nýbrž i zlem mravním. Než i tenkrát, je-li válka na základě právního důvodu zcela oprávněna, jest nicméně velikým zlem fysickým. Válka jest nejkrajnějším, nejnebezpečnějším a nejhroznějším prostředkem právní ochrany, a proto jest přísnou povinností těch, jimž jest svěřena péče o blaho státu, všemi silami se snažiti, aby vzniklé rozepře byly vyrovnány mírnější nebo méně nebezpečnou cestou. Válku mají podniknouti teprve tehdy, když se jí vůbec nelze vyhnouti.

V moderním mezinárodním životě vyvinula a více méně ustálila se celá řada obyčejův, jichž účelem jest — pokud možno — zabrániti válce. Na prvním místě sluší jmenovati moderní diplomatické spojení. Každý civilisovaný stát má ve všech ostatních civilisovaných státech vlastního diplomatického zástupce, který vyřizuje všechny zahraniční styky vlastního státu se státem, pro který jest delegován. Povstane-li tedy spor mezi oběma diplomaticky spojenými státy, jest nejprve úkolem diplomacie vyrovnati spor cestou mírnou, hladce, bez krve. Podaří-li se to vyslancům, jest to pro ně vždy známkou vzácného diplomatického umění. Vyjednávání děje se obyčejně tím, že si vyslancové a vlády vzájemně vyměňují noty t. j. listiny, ve kterých strana straně předkládá své požadavky, podmínky a učiněné ústupky. Není-li oboustranných ústupků, vyjednávání z pravidla vázne, diplomatické noty jsou čím dále ostřejší a ostřejší, napětí roste, krise se přibližuje. Konečně podá strana poškozená (útočná) t. zv. ultimatum, t. j. poslední notu s požadavky, od kterých již za žádnou cenu nechce ustoupiti. Nebylo-li vyhověno požadavkům ultimata, odvolávají obě strany svá vyslanectva, a to sluší pokládati za vlastní počátek branného nepřátelství. Než stává se někdy, že v kritické době cizí, neutrální stát¹⁾ nabídne sporným stranám své dobré služby (bons offices), snaže se podporovati smírné dohodnutí. Jindy požádají sporné strany samy dle vzájemné úmluvy některý neutrální stát, aby mezi nimi prostředkoval; někdy jsou k tomu neutrální státy zavázány mezinárodními úmluvami.

Vydatným prostředkem, jímž lze za jistých podmínek zabrániti vypuknutí války, jsou také rozhodčí soudy, o kterých promluvíme šíře na jiném místě.

¹⁾ t. j. stát, který stojí právě ad hoc mimo přítomný spor (neutralita přirozená). Tím se liší od státův trvale neutrálních, kteří mají svou neutralitu zaručenu mezinárodními úmluvami j. Švýcarsy a Belgie.

Mimo tyto mírné, zcela bezškodné, řekněme kancelářské cesty jsou ještě jiné mezinárodní právní obyčeje rázu daleko ostřejšího, které již tvoří jakýsi přechod k válce: retorse a repressalie. Retorse jest dle dra. J. Trakala „užití odvety proti cizímu státu, jeho věcem nebo příslušníkům za porušení všelikých (zvláště hospodářských) zájmů státních (na př. celní válka a j.).“ — Repressalie jsou dle téhož autora „prostředky naměřené k nápravě porušených práv nebo zvláště důležitých zájmů.“¹⁾

V životě mezinárodním známe dva zvláštní druhy repressalií:

a) embargo t. j. zabavení osob a věcí (zvláště lodí) nepřátelského státu v domácím přístavě, aby takto onen stát byl donucen k ústupkům. V době novější embargo málo již se užívá. Častějším zjevem jest

b) blokáda (blocus pacifique), při níž poškozený stát sevře a obsadí válečným loďstvem přístavy státu nepřátelského, zamezí dovoz potravin a střeliva do země a ochromí její obchod. Také cílem blokády jest donutiti k ústupkům nepřátelský stát. Stává se však někdy, že mocnější stát zneužije blokády pod nepatrnou záminkou na pokoření státu slabšího. Zde ovšem pozbývá blokáda povahy instituce právní a jest nástrojem bezprávní tak jako jím může býti válka. —

Všemožnými prostředky předejiti válce jest tedy nejen požadavkem přirozeného zákona a požadavkem křesťanské morálky, ale toho žádají v době naší i mezinárodní zvyklosti. Válka jest aneb alespoň má býti prostředkem posledním. Slavnostně válku vypověděti není již zvykem naší doby; dostačí, nepřijme-li protivník podmínek ultimata, poškozeným státem jemu podaného. Obyčejně se mu ještě posílá zvláštní diplomatická listina zv. notifikace, která mu válku prostě ohlašuje.²⁾

Jsou-li již vyplněny obě předcházející podmínky právoplatného vzniku války, jest i ve válce již vzplanulé, uprostřed branného nepřátelství šetření ještě třetí neméně závažné podmínky, které vyžaduje oprávněnost války. A tou jest

3. umírněnost ve způsobu boje. Válka, ač jest již povahou svou zjevem krve a železa, není přece nikterak prosta veškerých závazků mravnosti a práva. Ano, pozitivní mezinárodní právo vykazuje se právě na tomto poli největšími úspěchy; neboť co jest novověké válečné právo? Není to nic jiného než souhrn ustálených mezinárodních zvyků jakož i pozitivních předpisův a smluv ujednaných mezi civilisovanými státy, jichž účelem jest zmírniti, pokud možno, hrůzy války. Právo válečné stojí dnes pod ochranou všech vzdělaných

¹⁾ Osvěta z r. 1887. (roč. XVII.) Dr. Jos. Trakal: „O mezinárodním právu naší doby.“ Str. 609—610.

²⁾ Přepadnouti náhle nepřátelský stát z právního důvodu není sice na újmu přirozenému ani pozitivnímu právu, avšak nedovoluje toho mezinárodní mrav.

státův, a dvakráte by si zajisté rozmyslil válčící stát, kdyby se mu snad zachtělo porušiti některý z hlavních jeho předpisů. Všeobecná a stěžejní zásada, na níž jest zbudováno přirozené i pozitivní právo válečné, jest: míti vždy a všude na zřeteli právní povahu a veliký cíl války a na základě toho konati jen to, co se shoduje s těmito ideami. Jako v sebeobraně jednotlivce tak jest i v národní sebeobraně, ve válce zákony morálky i práva vyloučena všeliká nelidská ukrutnost a zbytečné drancování. A v tom jeví se veliký mravní význam dnešního válečného práva, pokrok civilisace naproti starému barbarství! — V kruhu obou jmenovaných zásad pohybují se všechny konkrétní předpisy válečného práva.

Přední povinností válčících stran jest: válku vésti jen mezi sebou, stát proti státu, svými prostředky, svými vojsky. Předmětem útoku válečného a okkupace jest jen vojsko nepřátelského státu a majetek státní, kdežto život a majetek pokojných občanův jest nedotknutelný. Za to se nesmí účastniti občanstvo nijakých činností proti nepříteli, a stane-li se tak přece, pokládá pozitivní právo účastníky za sprosté zločince, a nepřítel může je dle toho potrestati. Majetek občanský může býti zabrán jen tehdy, vyžadují-li toho nutně válečné operace nebo jiná nutnost. Avšak i v tom případě má býti vzešlá škoda buď hned anebo po válce nahrazena. Méně smyslu pro nedotknutelnost soukromého majetku má válka námořní, ve které se provádí až po dnes námořní plen t. j. chytání a zabavování nepřátelských lodí kupeckých. Od Pařížské deklarace r. 1856. dovoluje se však námořní plen toliko lodím státním, kdežto dříve jej vykonávaly také lodi soukromé, dostavše k tomu svolení od svého státu zvláštními listinami (plenné listy, lettres de marque). Vůbec jest na čase, by válečné právo účinněji zasáhlo i do války námořní.

Neméně důležitým požadavkem válečného práva jest také povinnost válčících armád, která jim káže též mezi sebou, v otevřeném boji šetřiti jistých zásad mravnosti a práva. Novověké válečné právo podává také zde řadu dobrých předpisův a zásad, jež se týkají zejména zbraní a prostředků válečných, poměru zajatcův a nedotknutelnosti jistých osob a zařízení vojenských.

Není dovoleno otravovati pitnou vodu, užívati zbraní jedem napuštěných, třaskavých nábojů, smolných věnců a vůbec všeho, co působí hrozné bolesti.

Poměry zajatcův jsou mnohem příznivější než bývaly za starých dob. Zajatci mají dostávati řádnou stravu, nesmějí býti zbytečně týráni, žalářováni nebo dokonce prodáváni do otroctví. Po válce bývají ihned puštěni na svobodu beze všeho výkupu nebo výměny.

Zvláštní ochrany poskytuje mezinárodní právo od doby Ženevského kongressu r. 1864. raněným a vojenským nemocnicím se vším personálem (jako jsou lékaři, ošetřovatelé nemocných,

vojenské duchovenstvo atd.). Vojáci ranění a nemocní jsou tak jako polní nemocnice netoliko nedotknutelní, ale požívají ochrany práva a zůstávají v ošetřování i tehdy, upadla-li nemocnice do rukou nepřátel. Polní nemocnice a k nim příslušný personál jsou vůbec Ženevským kongressem neutralisovány, t. j. přijímají se do nich nemocní obou válčících stran. Odznak jejich všem armádám společný jest červený kříž v bílém poli.

Nárok na nedotknutelnost mají také t. zv. *nekombattanti* t. j. osoby, které jsou sice při vojsku zaměstnány, avšak neúčastní se přímo válečných operací. Mimo duchovní a zdravotnický sbor jsou to vojenští úředníci, komissaři, hudebníci, dodavatelé, žurnalisté a pod. Rovněž parlamentáři čili vyjednavatelé příměří jsou nedotknutelní, přicházejí-li k řadám nepřátelského vojska za zvuků trouby nebo víření bubnu.

Ještě jednu závažnou povinnost ukládá válkám mravní a právní jejich povaha. Válčící strany mají býti vždy pamětlivy, že nevedou válku k vůli válce, ale že cílem jejím jest právo; proto mají obě strany býti ochotny uzavřítí mír, kdykoli se k tomu naskytne příležitost, kdykoli na př. strana straně podá ruku ke smíru. Potoky lidské krve nesmějí býti prolévány nadarmo. Podmínky míru diktuje ovšem strana vítězná, avšak mrav i právo žádá, aby byly mírné a přiměřené. Obsazená země stává se teprve tehdy majetkem vítězovým, jestliže mu ji poražená strana mírem postoupila. Hmotná síla sama, neúprosná moc krve a železa nikdy není a býti nesmí právním důvodem vlastnictví. Výjimku dovoluje mezinárodní právo jen tehdy, ohrožuje-li některé území, jsouc v moci posavadního vlastníka, existenci jednoho nebo více sousedních států. V tomto případě nelze obyčejně provéstí právo sebeobrany jinak než zabráním nebezpečné země — ať se svolením či proti vůli vlastníka. Jinak bylo by barbarstvím v očích mezinárodní společnosti podávati poraženému podmínky tak ukrutné, že by jimi byla ohrožena existence poraženého státu nebo že by vnitřní jeho síla byla na nedozírnou dobu ochromena. Pohanské heslo „vae victis“ nemá místa ve společnosti křesťanské. — —

Válka podniknutá a vedená dle naznačených mravních a právních zásad jest mravně dovolena a zcela oprávněna jsouc nástrojem sebeobrany. Ale podivno! Stačí jen otevřítí knihu dějin a pohlédnouti zpět do minulosti, kolik bylo oprávněných válek v dějinách lidstva. Bylo jich bohužel málo, až příliš málo! Nepoměrně větší bylo procento válek takových, kde nikoli právo a spravedlnost, ale bezuzdná vášeň rozhodovala o tisících lidských životův, o miliardách národního jmění. Jest sice pravda, že národové civilisovaní i méně civilisovaní zachovávali mezi sebou celkem nejvšeobecnější zásady mezinárodního práva (právo nedotknutelnosti vyslancův a j.), ale nicméně ve válkách málo znali zásad mravnosti a práva. Tak bylo ve starověku, celkem také — ač v obmezenější míře — i ve středo-

věku, tak jest i v osvěcených stoletích novověku. Pravdou jest, co napsal kdysi Helfert, že stát jest největším egoistou na světě. Právili se, že člověk-egoista dovede zapáliti dům sousedův, aby si na jeho plamenech uvařil vejce na měkko, jest to jen hyperbola. Avšak stát-egoista nezapálí jen jediný dům, ale jest s to způsobiti požár světový, kyne-li mu z toho prospěch. Mezinárodní morálka ustupuje do pozadí. Mohlo by se zdáti, že pokročilá civilisace novověku učinila v tomto ohledu značný krok ku předu. Než to jest jenom theorie. Jak svrchu ukázáno, shoduje se ovšem moderní právo mezinárodní (zvláště právo válečné) se zásadami křesťanské morálky, ale v tom jeví se jen pověstná nedůslednost naší doby. Ani základ ani motiv novověkého mezinárodního práva není křesťanský. Naše právní věda vycházejíc z principu Hegelova nebo Kantova neuznává přirozeného řádu mravního a právního Stvořitelem stanoveného a proto staví budovu práva na základech písečných. Motivem mezinárodních právních řádův jest holý egoismus. Lasson zřejmě se přiznává, že státní smlouvy mají toliko praktickou platnost, poněvadž je každý stát zachovává jen potud, pokud hoví jeho prospěchům. Co jest to jiného než Kantův „kategorický imperativ“ přijatý v právu mezinárodním?

Tyto dva principy spojené se zásadou výlučného nacionalismu ruší blahodárné (v theorii) účinky našeho mezinárodního práva. Naše doba chlubí se vyvinutým mezinárodním právem, ale to jí nevadí, aby příčinami moderních válek byly i na dále egoismus státův, panovačnost jednotlivcův a diplomatické pletichy pod rouškou práva; naše doba vystupuje všude v rukavičkách, zakazuje bojovati třaskavými náboji, chrání zajatcův, nemocných a raněných — to jest vše krásné a záslužné, — ale na druhé straně též moderní věk vymýšlí a zavádí nové smrtonosné zbraně, které dovedou v několika hodinách tisíce a tisíce lidských životů sklátiti v chladný hrob; naše doba chrání ve válce majetku občanstva, ale na druhé straně táž doba svým nenasytným militarismem ožebračuje střední stavy a podkopává blahobyť celých národův. Jest to nedůslednost na celé čáře, ale spolu patrný důkaz, že válka moderní není o nic menším zlem než jakým byly války v době bujícího barbarismu.

Válka nikdy nepřinesla národům požehnání, a deklamují-li přece takový nesmysl někteří moderní doktrináři, jest to jen nejapnou omluvou těch, jichž nenasytný egoismus se třese strachy před možností, že by války mohly jednou ustati. Uvádí-li se na doklad toho příklady dějin, že na př. války perské povznesly mravní i hmotnou sílu Řekův a jejich vzdělanost, jest tím na nejvýše dokázáno, že jsou národům prospěšny války obranné, války odrážející útoky na existenci národa, tedy války nutné, spravedlivé κατ' ἐξοχήν a to jen tehdy, zůstane-li vítězem národ ohrožený. Běda však národu, jestliže podlehl! Kde jest sláva a vzdělanost Byzance, kde kvetoucí kultura

Srbův od té doby, kdy podlehli přesile turecké? Junácké činy válečné nezachránily Jihoslovanův od duševní stagnace.

Než postavme se na duševní úroveň novověku. Dnešní materialistický názor světový nezná velikosti mravní, jemu neimponuje volný sice, ale při tom svérázný pokrok národní vzdělanosti, jemu se nelíbí klidný, ale blahoplný sociálně-politický stav národa, který nezasahuje hlučivě a „velkolepě“ v osudy světové. Dnes převládá pohanský názor řecko-římský, názor, který s sebou přinesla renaissance. Novověk se klaní v politice jen velikosti a přesile fysické, bohatství, luxu a vnější, byť i papírové slávě, která dnes stojí v závratné výši a zítra klesá v ssutiny. S tohoto hlediska ovšem může přinést válka národu „štěstí“. Ale jaké jest to štěstí, jaká jest ta sláva, ta domnělá velikost? Jest zbudována na ztracené existenci jiných, stejně k životu oprávněných státních celkův, jest vykoupěna pouty otrockými. Tak utvořena velikost Říma po válkách punských a velikost Francie ve válkách napoleonských. Avšak jiná jest otázka, shoduje-li se takový názor se zásadami mravního řádu, s principy křesťanské morálky? Nikoliv. Katolická církev snaží se také šířit svůj vliv a svoji velikost, ale při tom nikomu nebere, ale dává, nezotročuje národův, ale civilisuje veškeré lidstvo. Ano, církev byla a jest po dnes největší civilisátorkou světa, která civilisuje na zásadách mravních. Dnes pracuje celá vzdělaná Evropa o civilisaci Afriky: evropské státy i církev katolická. Ale veliký jest rozdíl v práci civilisace. Posílají-li Angličané a Němci nejprve kořalku do území domorodcův, aby si připravili půdu a usnadnili práci „civilisační“ úplnou demoralisací divochův, a přicházejí-li pak sami s mečem v jedné a s karabáčem a pouty otrockými v druhé ruce,¹⁾ jest katolická církev jiného názoru: zásadu svobody a bratrství veškerého lidstva, které ji Kristus naučil, hlásá nejen v theorii, ale provádí ji i v praxi. Křesťanský trappista přichází také do vnitrozemí afrického, ale nikoli s kořalkou, nýbrž s pravými odznaky civilisace, s rýčem a pluhem; přichází i katolický missionář, přicházejí nenáviděné katolické řády, ale ti všichni nepřicházejí ni s mečem ni s karabáčem ni s okovy otrockými, ale s odznaky spásy a pokoje, s křížem a evangeliem. A kdo více vykonal pro pokrok a vzdělanost lidstva, zda státní moc či církev, o tom není sporu. Právě civilisátorská činnost církve jest dle úsudku dějin neklamným svědectvím, že lidstvo nepostupuje k výšinám vzdělanosti cestami krvavými, ale cestami míru a křesťanské nauky.

Válka nemá místa v dějinách lidského pokroku, ale jest jedním z nejsilnějších článků v dějinách lidské bídy. Možno o ní pronést se všeobecného hlediska jediný úsudek: válka jest velkým fysickým a často i mravním zlem, ale jest za našich mravně tak málo dokonalých poměrův zlem nutným,

¹⁾ Viz události v Kamerunu r. 1894.!

poněvadž jest posud téměř jediným prostředkem právní ochrany ve společnosti mezinárodní. Než jaká jest v podstatě tato právní ochrana? Jest to bohužel ochrana ze všech nejnedokonalejší, téměř jen tak zvaná „právní ochrana“, kterou právní řád dovoluje jen proto, že v daných poměrech jiné právní ochrany není; neboť odezíráme-li i od nesmírných škod a hrůz válečných, odpovíme sobě na otázku: kde má spravedlivý boj poškozeného státu záruku vítězství, kterým jediné lze v praxi uskutečniti právní ochranu války? Kdo mu poskytne právní ochrany, byl-li poražen přesilou nepřátel a jestli mu ještě pykati za to, že chránil mečem svého dobrého práva? Na tuto otázku nikdo neodpoví uspokojivě. Válka vždy zůstane více méně nástrojem brutální moci naproti slabšímu soupeři. Se špatnou by se potázel některý z drobných státův evropských, kdyby chtěl svého práva zbraní uhájiti proti velmoci.

(Příště dále)

Jak působila cizina na povstání v Čechách v letech 1626—1631.¹⁾

Podává Václav V. Roudnický.

Těžké a nespravedlivé výtky činěny byly katolickým Čechům, jako by oni vinni byli bitvou na Bílé hoře a těmi bédami a útrapami válečnými, jež po ní následovaly. Ale jako tma noční prehá před sluncem, tak mizí pod nožíkem historické kritiky smyšlenky a předsudky podobné. A každý jen poněkud střízlivý pozorovatel příčin a účastníků bitvy bělohorské nejinak soudí, než jak označil Vinařický stručnou ale význačnou charakteristikou: „Pletichy knížat protestantských německých za Rudolfa a Matyáše, násilné řádění protestantských direktorů a defensorů, zrádné zvolení neschopného k vládě falekraběte Bedřicha za krále českého, zlá jakost vojska stavovského a najatých žoldnéřů německých, pomocných tlup hollandských, anglických a uherských byli původci a účastníky bitvy na Bílé hoře.“²⁾

A co se tkne oněch pletich knížat protestantských a námahy, by Fridrich uveden byl do země, aby zničena byla moc krále a katolíků v zemi, lze onen soud Vinařického aplikovati i na bouře a povstání po bitvě bělohorské vůbec a tedy i na povstání v letech 1626—1631. Byla-li země těžce zkoušena zřítností stavův a knížat před bitvou bělohorskou, nebylo na tom dosti; národ náš měl až na dno vypiti ten trpký kalich útrap, jenž podáván mu bývalými jeho dočasnými pány. Lid měl býti nástrojem a pomocníkem cizinců k vítězství nad katolickým králem, nad tím nenáviděným Římem,

¹⁾ Práce doporučená Hist. kroužkem „Vlasti.“

²⁾ Čas. kat. duchov. 1866. str. 548.

nad těmi „mezky Antikristovými.“¹⁾ „Man muss die Pfaffen an allen Orten und an allen Seiten angreifen.“²⁾ A v tom měl býti lid český vydatným přispěvatelem emigrantům českým, spojeným se zapřísáhlými nepřátely všeho katolického; zvláště „mnohým z těch, kdož první slovo měli v dřívějším povstání, zdálo se velikou chybou, že nebyl čtvrtý stav t. j. vlastní lid vtažen v boj proti Vídni a Římu, a proto pospíšili, aby napravili chybu svou a lid proti vítězům roznítili.“³⁾ Snad též by jim pomohl ke statkům, jež pro zradu svou ztratili. A proto rádi podávali pomocné ruky těm, kdož chystali se k válce proti králi, a odboje v Čechách a Horních Rakousích si z té duše žádali. „Strojili zajisté cizopanští nepřátelé, král dánský a dobrodruh výmarský (Mansfeld) strašnou válku na katolického císaře a krále Ferdinanda. Ku svým záměrům poslali agitatory do krajů českých, aby všeobecnou vzpouru roznítili.“⁴⁾ „Dánští agenti přišli do Čech, bouřili lid, líčili mu nesnesitelné útrapy, jakéž pro svaté evangelium snášeti musí; taktéž i Fridrich, domnělý král měl tu své jednatele.“⁵⁾ Stále ještě sliboval si Fridrich, že opět ozdobí neschopnou svou hlavu korunou Svatováclavskou, a nelenil, aby znovu nabyl vlády v Čechách pomocí protestantských knížat a jiných nepřátel domu habsburského. V této snaze „činným přívržencem“ zvláště u dvora anglického byl lutheránský kazatel Thurnův Samuel Martinus, jenž poslán od Fridricha i do Francie, kdy jednalo se o spolek Anglie, Francie, Dánska a Hollandska, aby potlačen byl Ferdinand a povýšen Fridrich. Celkový pak plán postupu krále dánského a spojenců jeho byl tento: „Kristian Brunšvický přepadne katolické biskupské země Osnabrück, Monastýr, až i Kolín, a tu zaneprázdní a zadrží císařské vojsko pod Tillym; Mansfeld uzavře ústí řeky Labe, obrátí se do Slezska, podá si ruce s odbojníky na Moravě, v Čechách a Horních Rakousích, až se spojí s Betlenem Gaborem, sám pak král Kristian potáhne směrem k Durinsku. Ve smlouvě v Haagu dne 19. prosince 1625. sjednané zavázala se Anglie platiti měsíčně 30.000 liber šterlinků, Hollandsko 50.000 zl., Francie dala hned 1.000.000 zl.; Betlen Gabor měl dostati měsíčně 12.000 tolarů na 12 000 německých žoldnéřů.“⁶⁾

Těžká, tmavá mračna snášela se nad vlastní naší, z nichž vyšlehnoucí blesky zničiti měly vládu Ferdinandovu a z království českého učiniti buď falešnou nějakou provincii neb oběť mezinárodní revoluce. A dobře prohlédl kurfirst Maxmilian ty tajné pletichy a vystihl cizí ruku ve vzpouře Fadingrově v Horních Rakousích, o níž

1) Tak nazývá Komenský katolíky.

2) P. Hurter Bd. IX. 23.

3) Svátek „Cultur-historische Bilder aus Böhmen“, str. 163.

4) Dle P. J. Svobody „Vlast“ díl VI., str. 7. — Gindely „Dreissigjäh. Krieg“ II. 93—98. — Hurter X. 98.

5) P. J. Svoboda „Kraj hradecký“ str. 99.

6) Dr. Weiss V. 232. — Gindely „Dreissigjäh. Krieg“ II. 68. — Smiedl, „Historia soc. Jesu“ III. 678, 704, 705.

píše císaři Ferdinandovi 8. srpna 1626.: „Toto povstání není, jak každý vidí a chápe, obyčejnou vzpourou lidu, ale jest od jiných radou i skutkem podníceno a mnoho při něm jest účastníků, ba dokonce o té věci jednáno bylo v Cařihradě, a král dánský s Gáborem písemně a ústně veřejně jednali. Vaše Cís. M. ví také dobře, že Betlen Gabor nedávno pašovi veřejně psal a jej potěšil: uslyší-li již o nějakém smírném jednání s hornorakouskými sedláky, ať se nedá tím ve svém úmyslu zviklati, ježto Betlen objednané sedláky ve své ruce má a jest jist, že bez jeho vědomí v jednání o smír se nepustí. — Poněvadž pak sedláci a jich vůdcové to vše dobře vědí, lze snadno poznati, že žádného upřímného úmyslu k uklizení sporu nemají, nýbrž jen ke průtahu věci, až Betlen Gabor, dánský král a jiní spolčenci s plnou hotovostí se postaví.“ Bylo hlavám vzpoury v Horních Rakousích již na začátku dobře známo, že dánský král, Mansfeld a Betlen Gabor ve zbroji jsou pohotově. Na obou stranách o sobě věděli a na sebe spoléhali.¹⁾ Snadno tedy vysvětlíme si, že povstání v Horních Rakousích se líbilo protestantům v Čechách a na Moravě, tak že se sbíhali ze země a množili řady Fadingrovy. Do Čech a na Moravu nebylo třeba posílati Skulteta, dvorního radu Kristiana IV., který ve Francii, Anglii, Holandsku, Benátkách a u Betlena Gabora nad míru chytrým jednatelem se osvědčil a přišed do Rakous, rozněcoval vzbouřence k setrvání, jelikož prý brzy posílá cizopanská příjda.“²⁾ Jeho úkol zastávali v Čechách tajní predikanté, již „obcházeli skoro na 70 statcích a panstvích u Berouna, u Příbrami, v Žiželovsi, pak začínajíc od Brandýsa nad Orl. k Rokytnici, Rychnovu, Opočnu, Smiřicům a k Náchodu.“³⁾ Jak takoví predikanté lid v náruč cizákům vháněli, toho dokladem jest zpráva podaná vládě, ukazující, jak na př. na panství litomyšlském všelikými pohrůžkami ustrašili lid, „roznášeli клеветы, že císařské vojsko od Mansfelda a od krále dánského jest poraženo, a že tudíž císař svobodné provozování náboženství skrze patenty již povolil. Mnozí měšťané osedlí i neosedlí k nepříteli (Mansfeldovcům ve Slezsku a na Moravě) jsou utíkali, odkudž potom falešné noviny jiným psali, že v brzkém čase od nepřítele pomoci dostanou, čímž se tito veřejně honosili.“⁴⁾ A že nejinak mluvili a lákali lid agenti dánští v jiných krajích země české, doklad podává zpráva jičínského zámeckého hejtmána Gerarda z Taxisu, jenž ve psaní vévodovi frydlandskému oznamuje, že přicházejí do Čech agenti dánští, kteří procházejíce od delší doby severní kraje Čech bouří lid, slibující pomoc od dánského vojska.⁵⁾ „Proroci“ a „prorokyně“ předpovídali záhubu církve

¹⁾ Onno Klopp II 721.

²⁾ Hurter X. 98.

³⁾ V místodržitelenském archivu mnoho listin ze 27. května až do konce r. 1626. u P. Svobody ve Vlasti.

⁴⁾ Archiv místodržitelský ze 25. dubna 1627. dle P. Svobody ibidem.

⁵⁾ Svátek „Cultur-historische Bilder aus Böhmen“ 169.

katolické a vyhrožovali pekelnými mukami těm, kteří by nyní k „papežencům“ přestoupili. Do kraje hradeckého přišel r. 1626. sám jeden z nejpřednějších „proroků“ Kotter, a r. 1627—1628. zde věstila proslulá „prorokyně“ Poňatovská v Branné a jiná žena v jedné šosovní vsi města Hradce Králové; meškal tu také J. Amos Komenský s mnohými svými „staršími“ kazateli, kteří taková „pro-roctví“ za hlas Páně u lidu rozšiřovali.¹⁾

Roznášen po Čechách mandát, jehož část zní takto: „Věrným synům buožím, kalicha Páně horlivým milovníkům, že nemohouce toto tyranství od těch katů lidských (katolických) déleji snášeti, volíme z vnuknutí Božího po žižkovsku odpírati. Protož všechněch pro Pána Ježíše Krista pravdu a kalich jeho milujících prosíme i těch, kteří jsou od nich zavedeni, abyste tu, kdež náležeti bude, s meči, muškety, jízdně i pěšky, prachem a olovem se zaopatříce, ochotně se postavili.“²⁾ I písně vhodné k jitření mysli byly zpívány. A proto nelze diviti se, že katoličtí Čechové vidouce stav věcí, nebyli bez obavy a žádali od vlády pomoci, aby zabráněno bylo vzpourám chystaným ve prospěch ciziny. Tak jest patrné na př. z listu pana Jaroslava Bořity z Martinic, jež psal Zdeňkovi, knížeti z Lobkovic: „Noviny zde odevšad zlé slyšíme o Mansfeldovi a Denemarském, že se skrze Slezsko k nám sem přiblížejí, o Gaborovi, že se s Turky a Tatary skrze Moravu na nás strojí, a o sedlácích hornorakouských, že se ještě nechtějí spokojiti, proto bez pochyby, že se s nimi tak dlouho a tak měkce zachází. Právě zde v Praze mezi kacíři ještě mnoho zrádných a rebelských srdcí ukazuje se býti, kteříž, jakby o nějaké nejmenší impresse Mansfeldské a nešťestí J. M. C. lidu válečného uslyšeli, v těžkosti by také oni zde něco začítí obmeškali. A protož, ač bychom nejraději vojákův pro škody prázdni býti chtěli, nemůžeme a nesmíme toho sobě nebezpečenství vinšovati; než jak předešle, tak i nyní toho zdání a žádosti té jsem, aby zde v Čechách ještě na tyto nebezpečné časy jeden regiment knechtů a 500 jízdních pro opatření země ve všech nebezpečných a podezřelých místech bylo, aspoň k zabránění domácího zlých lidí pozdvižení; měli bychom na nich dosti a více jich také nežádáme. Já se sice nebojím, kterýž hotov jsem ve věrné službě Boha svého, církve, císaře a krále a pána svého každé chvíle zemřítí. nechť si mne usmrtí, nechť do žaláře zavrou, vezdy Hospodinův budu a toužebně býti žádám. Než líto by mi bylo, abychom tak neopatrně a jako z oumysla všichni věrní katoličtí páni jako na masné krámy vydáni byli a tak mizerně zahynouti měli, an toho potřeba žádná není. Však silně v Pána Buoha doufám a že od jeho svaté božské milosti opuštění nebudeme. Dne 29. července 1626.“³⁾ A věru bylo již potřebí nějakého opatření proti odbojům, neboť setba

1) P. Jos. Svoboda „Kraj hradecký“ str. 237.

2) Sborník historický 1885. str. 309.

3) Archiv Roudnický dle P. J. Svobody „Studium našeho dějepisu“ str. 9—10.

tajných agitátorů zrála, aby zhoubné své plody vydala. V létě r. 1627. objevili se remigranti, páni a rytíři Adam z Hodějova, Jan a Zdeněk z Rožmitálu, Smil z Michalovic, Jiří Matyáš z Těchenie, mužové věci válečných znali a zkušené uprostřed bývalých svých poddaných, aby postavili se v čelo povstání na různých místech. Tito povoláni byli od Matouše Úlického, jenž veškera hlavní sídla emigrantů v cizině navštívil a s nimi o společný plán „všeobecného povstání selského“ se smluvil.¹⁾ V krajích severních, východních a středních Čech měly vzpoury se začít a po zdaru těchto odbojů měl býti podniknut útok na Prahu a pak spojití se měli vzbouřenci s cizími vojsky. Než povstání ta, ač plán společný přesně byl plněn, se nezdařila a účelu svého nedosáhla, protože pomoc císařského vojska jakož i vítězství jeho v cizině a ráznost katolických obyvatelů překazily jak provéstí plán vzbouřenců v Čechách tak jich spojení s cizími nepřáteli, a tím zažehnáno s pomocí Boží nebezpečení největší, jež hrozilo v r. 1627., a opětované až do r. 1631. vzpoury, jsouce tu ojediněly, snáze potlačeny.

Z tohoto ač skrovného nástinu příčin odbojů jest patrné, že těsným poutem vzpoury v Čechách mezi r. 1626—1631. souvisely s náčelníky cizími a že pohnutkou toho vzbouření nebyla toliko obrana víry nekatolické ani útisky od katolíkův, ale lakota a panstvíchtivost protestantských knížat německých, kteří pod rouškou náboženství ukládali o církev katolickou, o rod habsburský a ohrožovali blahobyť království českého.

Ze slovenských znělek.

(Příteli Karlu Mottlovi.)

I.

Ó najdeš?

„I za ten čas, hej, mnohý letorost ti utne ešte . . .“
Hviezdoslav.

E mohutný strom v širém sadě Slávy,
sám Čas mu ze štěpařů všechněch zbyl,
jenž jeden zachránil dar z bouří vřavy —
že kořenů houšť se zemí mu pevně slil.

Vše ostatní rve havran bez únavy,
květ, černá prsa svá by jím si skryl,
ba plod i haluze vrh' v oheň dravý,
by blízkou nocí — smrt' svou zaplašil.

¹⁾ Svátek „Cultur-histor. Bilder aus Böhmen“ str. 169. a 171.

Ted' peň ti ještě zbyl a větve holé,
jen s listím prořídlym snad někde sněť
a touha žít, jež neuhaslá v bole.

Ó najdeš, co ti třeba vláhy, síly,
by hlavu ovinul ti nový květ?

— — — — —
Kéž mé by slzy k vláze postačily!

II.

V slovenských lázních.

le, ve věncoví hor se posadily,
jichž azur políbit se níží čelo,
to nebe jak by jim jen náleželo,
a ptácci pro ně jen své hymny snili.

A uvnitř — v lázních? Pozastav se chvíli,
co panstva zevšad v rájek ten se sjelo,
co brilliantů a skvostů zahořelo,
co nápisů ční cizích s každé villy!

Jen Slováka zde, vlasti jeho v klíně
snad neuvidíš! Ach, tam přec v haleně
svým hostům rovná písek na pěšině.

Tot' obraz píše svých si dějin blíže:
svou práci složí v škůdců zdraví, jméně,
by sehnouti šij před nimi moh' níže . . .

Fr. B. Vaněk.

Studie z dějin arcidioecése olomucké.

J. Svozil.

(Pokračování.)

Nuže vizme, jak se chovali za bouří husitských pastýřové moravští. Při samém začátku nepokojů nebylo na Moravě biskupů, jakých bylo pro tak vážnou dobu třeba. Nehospodářského, ne právě bezúhonného Kunrata z Vechty, který, stav se po čtyřech letech (1408—1412.) administrátorem pražským přestoupil pak k husitismu, vystřídal Václav, patriarcha Antiochenský, milec králův, pro přílišnou oddanost ku králi Václavu Králíkem zvaný (1412—1416.); Albík totiž z Unčova sotva zvolen vzdal se biskupství. Králíkovi nescházelo sice dobré vůle, ale neměl síly k odstranění zlo-

řádů. Svolalť r. 1412. synodu do Vyškova, na níž vydána přísná nařízení jmenovitě o zachovávání coelibátu, ale jako dříve tak ani nyní nebylo toho, kdo by mohl vymoci jejich zachovávání. (O zkáze tehdejší píše Jan Rode, r. 1407. převor v Král. Poli ve své „Epistola de corruptissimis ecclesiasticorum moribus.“) K nesnázím, jež měl biskup Václav s nižším duchovenstvem, přistoupily ještě spory s kanovníky, a tak zůstala i za něho diecése ve smutném stavu. O tom svědčí list kapitoly ku koncilu (r. 1416), v němž si stěžuje tato. jak kněží pod jednou jsou vyháněni, trýzněni, usmrcováni, jak zavrhuji se obřady církevní při křtu, proměňování, přijímání, jak slouží se na místech neposvěcených, nezpovídá se, ba káže se i proti zpovědi a j. p.¹⁾ Takovému zlu mohl postaviti hráze jen muž energický, a takovým V. Králík nebyl. — Ale ve zkáze té doby byli v kněžstvu přece mužové bezúhonní a učení j. dolanský převor Štěpán Šram nazývaný „malleus Hussitarum“ pro spisy proti Husovi a Wiklefovi, a opat rajhradský Lev, známý spisy „Summa virtutum et vitiorum“ a „Vitae patrum“. Jinak ani býti nemohlo; žádný národ nemá lepších kněží než jakých zasluhuje. Je-li sám velkou většinou zkažen, vnikne nákaza i do kněžstva, jež z něho vyšlo; vždyť kněz jest také křehkým člověkem. Čím obecnější je nákaza v národě, tím větší jest ovšem i v kněžstvu. Tak bylo také u nás. Viděti to již z uvedených shora stížností Brunonových, viděti to ze života lidu a šlechty jak před válkami tak po nich. Skutků, jež jsou na porok veškeré mravnosti, bylo více než dosti.²⁾

A jako by strastí ještě nebylo dosti, vznikl po smrti Králíkově zhoubný spor o biskupství. Většina kapitoly postulovala totiž Jana, biskupa Litomyšlského, největšího protivníka Husova na koncilu, muže velmi energického, přítele Sigmundova; byltě i správcem zemským, když Václav byl Sigmundem jat. Ale právě proto postavil král s arcibiskupem Konradem protikandidáta v Aleši (Albertu), kanovníku vyšehradském, a uvedl jej mocí v biskupství proti vůli koncilu. Z toho rozpředl se boj, neboť Aleš stíhal své protivníky brannou mocí. Teprve prostředkováním papeže Martina V. zjednáán pokoj, když Aleš dostal Litomyšl, Jan Olomouc. Aleš byl tak sláb, že nedovedl za svého biskupování ani zabrániti sloužení husitské mše na dómě r. 1417.³⁾ Za to Jan již před ukončením sporu jednal jako biskup. Dal k sobě předvolati kněze, kteří nejvíce šířili husitismus, a sice ze Strážnice, Pačlavic, Kvasic, Veliké, Veselí, Rataj, Znorov, Lipové, Tlumačova, Napajedel, Šarova, Strílek, Boršic a Hradčovic. Ovšem že se nedostavili. Z toho viděti, kde byl u nás husitismus nejvíce zakořeněn. Vůdci šlechty husitské byli Vok ze Sovince a Jan Tovačovský z Cimburka. Ti postavili se ihned na stráž proti Janovi a z tábora u Nedakunic, ze Strážnice a Ostrohu

¹⁾ Brandlova Posloupnost

²⁾ Tomek III. 232. a j., Procházka M. „Život blah. J. S.“ str. 140. a d.

³⁾ Brandl, Posloupnost

vypravovali vedením odpadlého kněze Bedřicha voje proti katolíkům. Když násilí jimi páchaná rostla, vypravil se Jan proti nim osobně a potřel je u Nedakunic. Když pak pro vzdálenost Sigmundovu nabyli zase odvahy a zmocnili se r. 1423. Kroměříže, vypudil je odtud biskup, jemuž pro osobní zasahování do bojů nazván byl Železným. Boje vedeny s obou stran krutě. Tak na př. r. 1421. vydrancován Velehrad, umučen polešovický farář Mikuláš, kdežto zase ve Znojmě upáleno několik Husitův.¹⁾ Ale přes všechno úsilí Janovo i Sigmundovo téměř celá Morava byla husitskou kromě území biskupského. Jmenovitě na Hané kolem Kroměříže, Přerova, Tovačova, Prostějova, Kojetína a j. husitismus byl valně rozšířen; v krajích těch bylo později nejvíce bratrů českých. Za rázné bojování proti Husitům a učenost vyznamenan Jan Železný r. 1426. kardinálostvím a dáno mu právo collace i praesentace na beneficia dotud papeži vyhrazená. Avšak boj jeho neomezoval se pouze na meč; zakázal hlásati kterýkoli ze zavržených článků Wiklefových, jakož i spisy Husovy a Jakoubkovy, stíhaje klatbou toho, kdo by je četl, a zakázal zpívati hanlivé písničky na duchovenstvo. Ale což to bylo platno, když poslouchali jen ti, kteří chtěli nebo měli se co báti jeho moci, kdežto většina dělala právě naopak. Jan zemřel v Ostřihomě r. 1430. zanechav po sobě spisy „Liber salutis“ a „Exemplar salutis“.

Po smrti Janově přišly již pokojnější časy, tak že Kuneš (Konrad III.) ze Zvolu (1430—1434.) mohl r. 1431. svolati synodu do Brna, již nastoupil cestu opravnou. Nařídív kněžstvu vzdáti se držení krčem a nosení zbraně, přísně rozkázal nositi stále tonsuru a šat kněžský; mnichům žebravým zakázal jak kázati tak zpovídati bez svolení biskupova. Dbal také přísně zachovávání klausury v ženských klášteřích. Bohužel že nástupcové jeho nepokračovali na dráze jím nastoupené. Tak Pavel z Miličína (1434—1450.) byl sice muž dobrý a přítel chudiny, ale jinak bez většího významu právě jako Jan Ház (1450—1454.). Ani od Hynka ze Zvolu (1454—1457.), učeného právníka — napsal „Tractatus scholastici super II. decretalium“ o 4 sv. a „Vocabularium iuris“ — nepodniknuto ničeho vážnějšího ku zjednání nápravy.²⁾ Poměry ocitly se v horším stavu než kdykoli před tím. Kališníci — a těch byla většina — nemajíce spořádané správy duchovní, nemajíce dosti kněží byli na tom velmi špatně. Páni řídíce se zásadou Husem hlásanou, že kněžstvo nemá míti statků, zabírali je o překot a za správce duchovní najímali ty, kteří se spokojili nejmenším platem. Ale podobně činili také páni katoličtí zadržující desátky, příjmy z fundací a dělající nároky na pozůstalosti kněží;³⁾ následkem toho bylo mnoho far neobsazeno. Poměry horšily se den ze dne,

¹⁾ Ibid.

²⁾ Ibid., pak Wolný K. T. I.

³⁾ Procházka, „Život blah. J. S.“ str. 156. a j.

když bylo biskupům zakázáno světit kněze pod obojí. Ale tito přes všecky nesnáze, jaké jim i po kompaktátech (1436.) působeny, ba snad právě pro ně oddalovali se víc a více od církve. Chybou bylo (jak dí i Procházka v „Životě blah. Jana Sarkandra“¹⁾), že někteří přední mužové chtěli za den odčinit, co po dlouhá léta v lidu rostlo a mohutnělo. Sigmund sám nadřazuje cizincům, neplně slibů, jimiž se zavázal Čechům, když jej za pána přijímali, odstrkuje okázale kališníky škodil nejvíce věci, jejíž dělal se zastancem. (Tamtéž.) A k tomu i politika papežů, kteří byli svedeni klamnými zprávami o poměrech českých, přispívala jen k jitření lidu. Tak sám biskup Tas (Protasius) z Boskovic (1457—1482.) radil, aby nenastupovali tak příkře proti Jiřímu, zvláště když zakazovali králi potírati škůdce zemské, kteří pod zástěrou katolictví bouřili se proti němu. Ale když rada jeho byla bez účinku, dlouho váhal odstoupiti od Jiřího, až teprve po opětovaném napomínání ba i důtky dal se nahnouti na stranu králových nepřátel, ku straně Matyáše Korvina. Boj mezi Jiřím a stolicí papežskou propukl, když kompaktáta r. 1462. prohlášena neplatnými, ale Jiří držel se tak statně, že sám kardinál legát Rudolf (1469.) naříkal na rádce, kteří měli papeže ku prohlášení boje. Mírnými prostředky bylo by se snad dále došlo. O dobré vůli Jiřího — pokud mu poměry dovolovaly — svědčí to, že se chtěl postarati o návrat statků církevních, jež boji přišly v cizí ruce, že netrpěl žádných sekt, ani bratří tehdy vzniklých ani Táborů; ale pro kališníky chtěl plnou svobodu a rovnoprávnost. Než záměrům jeho překázeli hlavně kněží, kteří polemikami a disputacemi místo tíšeni jen dráždili.²⁾

Ani kázání sv. Jana Kapistrána nepřesvědčila kališníkův. Ale působení jeho na Moravě prospělo katolíkům; neboť snahy jejich a veškeren život jaksi oživeny. A bylo toho věru třeba; neboť za stálých nepořádků zvláště za sporu pánův a rytířů s městy, kdy loupeže byly na denním pořádku, zničena poslušnost a úcta k autoritě na dobro. Lid mravně klesal, a následkem toho utuchaly všecky vyšší snahy. Již i do klášterů panenských vnikla nákaza, neboť stalo se cosi dotud neslýchaného; abatyše u sv. Kláry ve Znojmě z panského rodu Lichtenburského uprchla, vzavši si na památku všecky klášterní klenoty. Nepomohlo ani zavádění nových řeholí (františkánů do Znojma r. 1464.). Proud vše ničící nedal se již zastaviti. — Což divu, že za takových okolností vzmáhali se čeští bratří víc a více. Vznikli, jak již výše podotčeno, z nespokojenosti se stávajícím společenským řádem sociálním; úplná rovnost byla základem jejich učení. Svou podporou chudých, přísným, ctnostným životem a částečným komunismem vábili k sobě mnohé za časů tak

¹⁾ Op. cit. str. 27.

²⁾ Bylo to hlavně vinou Rokycanovou, který ve svém jednání překročoval meze kompaktáty vytknuté podávaje na př. i malým dětem z kalicha. Byly to také hádky kněží z obojí strany.

rozháraných. Nepomohlo ani, že r. 1480. byli z Moravy vypovězeni; neboť za Vladislava vrátili se zpět, usadivše se nejvíce na statech Žerotínských zvláště na Fulnecku.

Zmatky dostoupily vrcholu, když po Janu Vítězovi (z Prostějova) 1484—1490., kterýž pro mírné chování se ku kališníkům byl obžalován i z kacířství, ale za nevinná prohlášen, nastalo sedmileté interregnum, tím pohoršlivější, že způsobeno papeži. Kapitula zvolila Bohuslava z Lobkovic biskupem, ale Innocenc VIII. háje zásadu, že jemu patří právo jmenovati biskupa po zřeknutí se Jana Vítěze, nepotvrdil ho, nýbrž dosadil v biskupství kardinála Ardicina de la Porta. Ten však se ho brzy zřekl. Než ani nástupce Innocencův neuznal Lobkovice, nýbrž udělil prestol olom. svému příbuznému Janu Borgiovi, který nikdy dioecése ani nenavštívil. Na štěstí podařilo se po sedmi letech kanovníku Thurzovi domluvami a penězi pohnouti Borgiu ku vzdání se, načež sám stal se biskupem. Jím počíná doba úsilného zápasu s pseudoreformací. Katolíci u nás ožívují, organisují se, ale poměrně již pozdě.

Doba za biskupa Thurza byla plna náboženských převratů. Čechové nedohodnuvše se nijak se stolicí římskou, odvážili se dále, než byl zašel Hus — odvážili se ku zřejmě prohlášené roztržce s církví, ač do té doby vždy měli se a od jiných jmíni býti chtěli dobrými katolíky. Ale právě pro tuto obojakost nebyli nikterak zorganizováni. Neodváživše se přece popírati svěcení na kněžství a vyhledávajice pro své kandidáty svěcení u biskupů katolických, neměli dostatku kněží, jelikož po zkušenostech Aug. Luciana Santorinského a Filippa z Novavilly, jakož i po přísných zákazech papežských málokterý biskup odvážil se vysvětití kališnického kněze. Proto utíkali se kandidáti kališníci k podvodu. Od přísáhnuvše se před svěcením kalicha, po svěcení pak zase se k němu vrátivše, dvojím odpadlictvím připravovali se na úřad kněžský, jak svědčí žádosti ku konsistoři pod obojí o prominutí těch hříchů. (Denis, 208. a d.) Takové postavení bez organisace, bez hlavy církevní — konsistoře pod obojí si nikdo skoro nevšímal — bylo nesnesitelné. Někde vedlo k návratu ke katolicismu, jinde zase ještě dále od církve než byl husitismus. Z nespokojenosti se žalostným stavem husitismu vznikli čeští bratři, z nespokojenosti s ním přistupovali Čechové houfně ku šířícímu se později protestantismu, nemohouce dosíci právoplatného uznání husitismu. Katolíci se sice bránili, ale nebylo ještě blahodárného vlivu sněmu Tridentského; obrana katolická nebyla pevně, jednotně ani dosti důsledně řízena, moc akatolíků byla příliš veliká. Sám biskup Stanislav přičiňoval se nejprve o nápravu mravů kněžstva; proto svolal hned r. 1498. synodu do Vyškova nařizuje, aby kněží dbali přesného pořádku ve svých kostelích a vyhýbali se odpadlíkům. Charakteristické jest, že musil nařizovati, aby se při pozdvihování klekalo a by vždy hořelo před Nejsvětějším věčné světlo. Jest to důkazem, že i do kněžstva již

vníkala nákaza, čemuž svědčí i to, že napomínal custoda františkánského, aby vyhnal odpadlé mnichy z far, na něž se vetřeli, arcikněze pak přerovského, aby lépe visitoval svůj úděl, v němž, jak pravil, mnozí kněží nežijí, jak by měli.

V obraně katolicismu podporoval biskupa inkvisitor Jindřich Institoris r. 1499. ustanovený, jakož i kanovník Kásebrod, ale valně mu neprospěli, jsouce příliš lehkověrní vůči pomluvám, které se o bratřích trousily, na nichž pak mnohé své vývody stavěli. (Procházka, Dvoustoletý zápas v „Životě bl. J. Sarkandra.“)

Vydatněji mohla biskupa podporovati vláda královská, ale za slabých Jagajlovců nestála tato podpora za mnoho. Ačkoli r. 1508. obnoven dekret proti bratřím, ač jim zakazovány schůze a páleny knihy, málo tím dosaženo; vždyť se dekret královský vykonával jen tam, kde vrchnost chtěla. A pak — takové prostředky ve věcech víry vedou obyčejně k opaku toho, co se chce vynutiti. Bratři jsouce u nás podporováni nejznamenitějšími šlechtickými rody, zakládali tiskárny a šířili co nejvíce své spisy. Dekretu Vladislavova si nevšímáno. Tak na příklad V. Meziříčský z Lomnice osadil všecky fary své bratrskými kněžími a nezměnil ničeho ani po vydání dekretu. Ale dobře ještě bylo, pokud aspoň z ciziny nepřinášela se víra nová, pokud zůstaly země naše ušetřeny vlivů neblahého pro nás od jakživa souseda.

Než nebylo tak dlouho. Již r. 1520. hlásal Sperat v Jihlavě a Třebíči učení Luthrovo, a mnoho námahy stálo to biskupa než mu byl vydán, a pak ještě nebyl potrestán tak, jako bývali trestáni kacírové, nýbrž na přímluvy valného počtu panstva pouze vypovězen ze země.

Téhož roku založil Jan Dubčanský (viz Čas. Matice Mor. r. 1887. str. 74. a d.) sektu bratří luleckých čili habrovanských, založiv jí v Lulči také tiskárnu. On vydal první český spis na Moravě tiskem; byly to jeho „Listové proti bratřím českým.“ Sekta jeho však po několika letech zanikla, když zakladatel byv uvězněn, zavázal se učení svého více nešířiti.

Ač proti lutheránům zakročováno dosti přísně, nepřestalo se jejich učení šířiti — vždyť nikdo nesáhal a sáhnouti nemohl na kořeny zla; bylo-li dohodnutí se katolíků s kališníky dříve ne-
snadno, bylo nyní nemožno — a tak šířilo se nové učení víc a více. Již i v Olomouci kázal odpadlý kartuziák (r. 1538.), světící biskup olomucký Görchel odpadl a oženil se s jeptiškou z kláštera kounického a na Osoblažsku bylo mnoho kněží velmi pochybné pravověrnosti. (Brandl, Posloupnost; Procházka, op. cit.) Jak hluboko zapustil protestantismus své kořeny již r. 1524., vidíme z usnesení sněmu v kolleji Karlově v Praze. Mše sv. tu sice ponechána, ale tak, aby časem mohla býti odstraněna, vystavování Nejsv. Svátosti dáno kněžím na vůli, „zbytečné“ obřady zrušeny, knihy Husovy prohlášeny jen potud za pravé, pokud souhlasí s Písmem sv., protože

Hus učil sedm svátostí, potřebu dobrých skutků k ospravedlnění a j. Ale coelibát nepodařilo se Caherovi zrušiti; vždyť hájili ho i bratři, zvláště starší Jednoty Lukáš, jenž r. 1524. přetal veškery styky s Luthrem poznáv „mravnost“ Wittenberskou.

Tak ztrácel starý utraquismus víc a více půdu pod nohama. Proudů novotářského neuměl a nemohl zastaviti ani chytrý a energický Ferdinand I., poněvadž šlechta se mu sama všude opírala. Ač uvěznil Dubčanského, ač upálena r. 1527. paní Marta, zwinglián Čížek a jiní — nebylo to pranic platno. I katolíci byli většinou až příliš tolerantní. Tak na př. vydala abatyše kláštera Králové na St. Brně Johanka z Boskovic Benešem Optátem jí věnovaný překlad Nového Zákona na svůj náklad. Pan Jaroš z Pernštýna hájil zase — správně ovšem — zásadu, že víra jest dar Boží, který člověkem dán býti nemůže, a proto aby každý ve své víře byl zůstaven. A to řekl samému Ferdinandovi. Což tedy divu, když nekatolíci počínali si směleji a směleji?

Takováto tolerance vznikla na Moravě proto, že tu byla vždy větší volnost náboženská než v Čechách, jakož přirozeno. Byl-li v Čechách šlechtic skoro neobmezeným pánem na svém statku, byl jím na Moravě tím více; vždyť král byl daleko, kdežto v Čechách měli jej přece jen blíže. Ale tolerance ta byla přivoděna také oekonomickými úvahami; aspoň při novokřtěncích je to jisto.

Sektu tuto přivedl na Moravu Hubmayer r. 1526. do Mikulova na statky Liechtensteinské, kdež mu zřízena i tiskárna. Biskupovi podařilo se sice vymoci mandát na vypuzení jich ze země již následujícího roku, a r. 1528. byl Hubmayer upálen, upálen i Tom. Waldhauser a několik jiných v Brně, Olomouci a Znojmě — ale všecko to bylo bez valného, stálého účinku. Vždyť do r. 1545. měli na Moravě 66 osad, hlavních 26 a menších 40. Byli usazeni v kraji od Mikulova až do Slavkova a odtud po Strážnici. Zřízením komunistickým, společným domem, v němž i k jídlu se scházeli, byli odloučeni od ostatního obyvatelstva a neměli tudíž vlivu na změnu víry u obyvatelstva domácího; velikou většinou byli to přistěhovalí Němci. Později byli reformováni Hutterem, a rozpadli se na několik sekt. Novokřtěnci právě svým komunistickým zřízením byli pánům dobrými plátcí daní — vždyť je platila celá obec — a pak jsouce dobrými řemeslníky i rolníky byli pánům k velikému hmotnému prospěchu a proto trpěni přese všechny mandáty. Ale za to platili daně věru krvavé. Tak začátkem vlády Maxmilianovy platili pánům 20% daň z majetku a až 15 grošů daně z hlavy (osoby starší než 20 let, později však každý, komu bylo nad 10 roků); místo daně z majetku zavedena později daň z domu a to 20 až 80 zl. Vlnu a obilí směli kupovati jen u pánů, rytířův a měst královských. — Tak hrabivost pánův a slabost moci královské, o níž již dříve promluveno, přispívaly společně ku šíření se protestantismu, rozhárané pak poměry mravní byly příčinou, že mnozí katolíci byli až i lhotejní

k úpadku své víry, že hájili se mnohem méně než konsistoř pod obojí.

Za takových poměrů zemřel r. 1540. biskup Stanislav, uved za života v lepší pořádek hospodářství na statech biskupských; za něho vydáno r. 1500. od papeže Julia I. nařízení, aby na kanonikáty olomucké byli dosazováni také nešlechtici.

Za těchto rozháraných poměrů po brzké smrti zvoleného biskupa Bernarda Zoubka ze Ždětína († 11. března 1541.) dosedl na stolicí sv. Methoděje Jan XIII. Doubrava (1541—1553.). Biskup tento známý svou „*Historia Bohemiae* II. XXXIII“ byl činným spisovatelem a obratným politikem. Tak vyjednával s Poláky o spolek proti Turkům a s katolickými pány českými zase, aby je odvrátil od Jednoty schmalkaldské, což se mu i podařilo. Vůbec byl nejvíce ve službách královských, jimiž zadlužil i své statky patrimonialní. Vůči akatolíkům byl velmi mírný; za uvězněného Augustu sám se přimlouval, aby byla mu dána svoboda.

Protestantismus zatím zakořeňoval se hloub a hlouběji. Na sněmu v Praze r. 1544. předloženy již Mystopolem otázky, je-li mše sv. obětí, má-li zůstati klanění se Nejsv. Svátosti Oltární, je-li k ospravedlnění třeba skutků — a sněm usnáší se, že mše sv. není obětí. Z pozvaných pánů vytýká Jan z Pernštýna kněžím kališnickým nevzdělanost a neřádný život a navrhuje volbu arcibiskupa, o jehož zvolení ať se postará král. (Procházka, op. cit. 252. a d.) Na toto usnesení však odpověděl Ferdinand opisem kompaktát — ale kompaktáta na opětovném sněmu zamítnuta. Než král trval na svém. Mše sv. musí zůstati, kázati se smí jen v kostelích a kaplích, žádná schůze utraquistů nesmí se svolávati bez svolení krále, nesmějí se vydávati pobuřující brožury. Na nářky o kněžstvu odpověděl král, že se postará, aby byli utraquistům svěceni kněží. Prikázáno i svátek Husův světiti. — Tak užíval nyní Ferdinand utraquismu za záštitu proti protestantismu, téhož utraquismu, s nímž dříve nebylo lze se dohodnouti, a konsistoř pod obojí sama hledala u něho opory.

Poněkud zastavil se nový proud po válce schmalkaldské. Schůze bratří zakázány, sbory zavírány; u nejmírnějších pánů trpěny jen schůze noční. Náčelník bratří Augusta byl uvězněn. — Ale to všecko jen v Čechách — na Moravě bylo volno. Ferdinandovi nezdařil se tu ani pokus učiněný na brněnském sněmu r. 1550., pokus totiž o zavedení takového stavu náboženského, jako byl r. 1526. Sám hejtman Václav z Ludanic se proti tomu vzepřel jménem sněmu, a když na výslovné vyzvání královo jen 7 pánů svolilo k jeho žádosti, četl mu hejtman s trpkou výčitkou jeho panovnickou přísahu, aby jej upomněl, že ruší svobody zemské. Král odejel roztrpčen. —

Smělejší a smělejší vystupování nekatolíků přimělo katolíky k pevnější organizaci a k čilejšímu životu, jemuž položeny základy již za Marka Kuena (1553—1565.) jednak biskupem, jednak králem samým. Biskup tento, rodilý měšťan olomucký staral se

pečlivě o nápravu rozbouřených poměrův. A bylo toho věru třeba. Vlivem protestantským vzráželo se v kněžstvu jak světském tak řeholním, ano i v klášterích ženských odpadlictví, s nímž ruku v ruce šla zkáza mravů. Tak na př. nucen byl biskup vězniti několik kněží z Osoblažska, kárati konvent fulnecký, na Znojemsko pak vyslal arcijáhna Martina visitovat.

Ale těžko bylo pomoci; kněží bylo málo a ještě méně spolehlivých; nebylotě seminářů na vychovávání kněžského dorostu, poměry patronátní byly ve psí, jak často již shora bylo podotčeno, kněží byli u většiny pánů sluhy najatými od sv. Jiří do sv. Václava, lid nebyl nijak katolicky vzděláván. Proto biskup Kuen začal jinak, než se dosud reformovalo; přestal spoléhati jen na dekrety. Založil totiž při metropolitním chrámu školu, „aby se mistři a jiní správcové a učitelové k učení a cvičení dítek a j. osob ke cti a chvále Boží vychovávatí mohli“, jak sám psal. (Procházka, op. cit. 233.) Povolal též do Olomouce první jesuity P. Viktorina, J. Derflina a Ant. Klesla — nadělaliti mu Olomučané nejvíce nesnází. Tak r. 1558. byli by protestanté ubili kněze u dominikánů vpadnuvše beztretně do kostela svato-michalského. U sv. Blažeje kázal kněz odpadlík, a obec se ho ujímala proti biskupovi, právě jako hájila podávání pod obojí v kostele P. Marie na předhradí (nynější náměstí Františka Josefa; nyní není po kostele tom již památky). Podobné nesnáze dělali mu Šternberští.

V době té skutečně začínali míti nekatolíci skoro více svobody než katolíci. Bratři pořádali synodu za synodou; tak v Lipníku (1558.), pak v Přerově a Prostějově. Uchýlili se již do té doby značně od původní kázně i věrouky. Tak v Lipníku povolili bratřím polským přistoupiti ku kalvincům, r. 1561. ustanovili se nebrániti kněžím uzavíratí sňatky, a tak připravovalo se užší a užší spojení s kalvinci.

Důležité však posily nabyli katolíci obnovením arcibiskupství pražského r. 1564., kdy také potvrzena kompaktáta. Tím nastala jako by nová doba v životě katolických našich předků, zvláště když také Kuen vystřídán mohutným Vilémem Prusinovským z Víčkova. (1565—1572.) Nově zvolený biskup stár jsa 31 roků byl do té doby proboštem kroměřížským a kanovníkem olomuckým. Zvolen byl po přijetí podmínek, jež mu dala kapitula. Nejdůležitější byly: aby zřídil do roka chlapecký seminář a knihovnu, aby netrpěl ženatých kněží na farách biskupských, aby nedělal závěti a opatřil kanovníkům kroměřížským byty. Vilém podmínky přijal a slíbil nad to, že po smrti všecko jeho jmění připadne biskupství.

Slibům svým hleděl dostáti co nejúplněji a nejdříve. Ještě téhož roku, kdy byl zvolen, založil chlapecký seminář. Následujícího pak roku dal povolaným do Olomouce jesuitům klášter sv. Jakuba i se statky k němu patřícími a odevzdal jim svůj seminář ve správu. Později přestěhoval minority ku sv. Jakubu a jejich klášter dal

Tov. Ježíšovu. Nejvíce péče věnoval vzdělání dorostu katolického — hlavně kněžského a pak dětí šlechtických. Za tím účelem podporoval jesuity penězi i přimlouvami. Hned na počátku dal jim 2000 dukátů a 1500 tolarů, jakož ještě nad to 500 zl. ročního důchodu. Později přidal jim ze statku výškovského 2000 zl. ročního důchodu (r. 1570.). Roku 1566. zřízeny při klášteře školy nižší a seminář, roku pak příštího schola prorhetorica a konvikt šlechtický; biskup sám vyzýval šlechtice, aby syny své dávali vzdělávati (Brandl op. cit.) a dařilo se mu. S počátku byli při kolleji šlechtické jen 3 jesuité, ale r. 1569. bylo jich již 22. Ve snabách svých byl podporován i papežem, jenž zřídil při semináři olomuckém nadaci (po 20 tolaích ročně) na 50 chovanců ze zemí severních, jakož i Vratislavem z Pernštýna, jenž zřídil při něm nadaci pro hochy ze svých panství. Proti nekatolíkům vystupoval Vilém rázně. Vida, že knihami šíří se novoty nejvíce, vymohl r. 1567. zákaz proti dovážení knih nekatolických z ciziny, na Moravě pak nemělo se nic tisknouti bez povolení zemského hejtmana. Rovněž žádal, aby vojenští kazatelé nekatoličtí nesměli kázati veřejně.

Aby nabyl více vlivu na náboženský život lidu, snažil se dostat kalíšníky pod svou moc. Maximilian mu sice povolil, ale sněm r. 1566. to zakázal, jelikož se to přičilo dle jeho mínění svobodám zemským. Král dal tedy zase stavům na vůli, jak jednati. Tím snaha biskupova zmařena; stavové pak, aby se mu pomstili, usnesli se, že mu nepovolí na svých statech visitovati. Pro svou ráznost měl ovšem mnoho nesnází; tak zvláště v Opavě a Olomouci. V Opavě byli by jej r. 1569. ukamenovali, když tam přijel a kázal se dvěma jesuity. V Olomouci zase tropili protestanté veliké bouře proto, že jim zakázal pochovávat v kostelích a na katolickém hřbitově, jakož i zvonění při jejich pohřbech, vyhrožovali mu veřejně násilím a neustali, až jim vykázan vlastní hřbitov. Protestanté byli směli proto, že král v ničem biskupa nepodporoval, na jeho stížnosti málo dbal a žádostem jeho vyhovoval jen pokud ho k něčemu potřeboval (jako r. 1569. poselství do Polska), ale hned zase couval, jakmile protestanté si dupli. V Olomouci podkomoří Dětřich z Kunovic sám opovažoval se proti biskupovi podporovati schwenkfeldiány.

Maximilian tak dalece ustupoval protestantům, že vyslovil se i proti synodě, již biskup mínil pořádati; nejvíce proti ní však brojil Dětřich z Kunovic vyčítaje biskupovi, co všecko učinil proti nekatolíkům, že na svých statech i sbory zakázal — čeho před ním nikdo nedělal. Ale Prusinovský nedal se odvrátiti od svého úmyslu. Synoda pořádána r. 1568. Než z kněží kalíšnických přišel toliko jeden. Rokováno hlavně o kázni a zlých poměrech, ale kněžstvo nesouhlasilo s biskupem, bojíc se svých patronů. (Procházka op. cit. 370. a d.) Však nejen na synodě, nýbrž i jinak pečoval Vilém o povznesení mravnosti, jen že i tu potkával se s překážkami. Tak na př. když dal vyhnati všechny nevěstky ze svých statků, přijaly

je obce olomucká a brněnská a nevybyly jich, ač je biskup o to prosil i napomínal. — Všude, kde dověděl se o nějakých nepořádcích, dával bedlivě visitovati. Tak v Králové klášteře na Starém Brně a v Tišnově, kde abatyše Eliška Břežanská trpěla nejen rozpustilosti, ale pouštěla i nekatolické kazatele do chrámů. (Brandl op. cit.)

Zatím bratřím a protestantům dařilo se lépe než katolíkům, zvláště když potom konfessi českou nabyli práv a svobod nebývalých. V té době splývali již bratří čím dále tím více s kalvinisty, a když r. 1570. Izaiáš Cibulka poslal konfessi českou Bezovi a Kratovi, a tak vešla Jednota ve styky s hlavami kalvinismu, začali bratří posylati své studující z velké části do Heidelbergu.

Největší potíže byly s právem patronátním jak u katolíků tak zvláště u kališníkův. I tu staral se biskup o nápravu; ale čeho mohl dosíci proti všemocné šlechtě na slabém Maximilianovi? Ale přece bylo mu lépe než utraquistům, moc jeho měla větší váhu, větší autoritu než konsistoř pod obojí, již nikdo neposlouchal. Tak stěžoval si administrátor Jindřich Dvorský (1571.), že páni hájí ty kněze, proti nimž on musí nastupovati, že berou statky duchovenské, následkem čehož je mnoho far neobsazeno. Mnozí kněží nejsou řádně svěceni, a kollatoři zase kněží ani nepřijímají pod záminkou drahoty, nebo skupují selské statky, ale desátku z nich neplatí. Nejhuře vede se kněžím dobrým. (Procházka op. cit.)

Tak rozervány byly u nás poměry náboženské, že na Moravě bylo na dvacet sekt, z nichž pouze čeští bratří měli řádnou organizaci. Proti těmto sektám stáli katolíci seřadění v pevný šik právě touto dobou a to zvláště činností biskupovou a jesuitů, kongregacemi Marianskými (o vlivu těchto kongregací a slavností jesuitských viz: Svoboda „Družiny mar. . .“; působnost jejich oceňuje též Rezek; působnost pak slavností Bílek zvláště ve svém díle „Tovaryšstvo Ježíšovo . . .“), školami a missiemi. (Viz Bílek op. cit. 15. a d.)

Než v postupu patričním překážela jim jednak vláda sama a přílišná povolnost jisté části katolíkův — ovšem kromě veliké moci akatolíků, k nimž patřil i arcibiskup Pražský Brus z Mohelnice, jenž na př. r. 1566. sám podal a podporoval žádost nekatolíkův o přijímání pod obojí, o zrušení coelibátu, jakož i aby laici směli bez překážky podržeti zabrané duchovní statky, v jichž držení se již uvázali, a pak aby v nedostatku kněží kazatelové nekatoličtí mohli přísluhovati svátostmi, laici pak aby směli kázati.

Postavení katolíků nebylo tudíž právě nejlepší, ale zlepšilo se nepopíratelně; bylité se katolíci sorganisovali, kdežto akatolíci stáli proti nim ve veliké sice číselné přesile, ale mimo bratry beze vší organizace, bez jednoty, v nevázané svobodě. Ale proto neměli nástupcové Viléma Prusinovského přece lepšího, pohodlnějšího postavení; neměli té záštity u trůnu jako za Ferdinanda I., ač dvůr téměř vždy přál více katolíkům — ale přes to hájil jich velmi nedůsledně.

(Příště dále.)

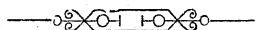
Na večer.

Již stichlý večer s výše
se nad krajinou snes'
a tichounce, tak tiše
v objetí jeho dýše
i lán i luh i les.

Již září luna snívá
a s hor sem vane chlad
a s oblak sen již splývá;
kraj kolem již se stmívá —
jdi srdce, jdi již spat!

Em. Zdeněk.

Jsoucnost Boží a filosof křesťanský.

Píše H. K. + J. Snížek.

O posledním sjezdu učenců katolických v Paříži byla mezi jiným též dissertace filosofická, jejíž účelem bylo shrnouti v jednotu logickou všechny důkazy o jsoucnosti Boží. Každý nahlédne, že pokus tento nebyl snadný, ač myšlénka sama jest znamenitá; než litovati jest, že původce této své práce zajisté záslužné neukončil a pak, mám-li dále jíti, že dle úsudku povolaného filosofa katol. Vinc. Ermoniho nezachoval se všude status quaestionis.¹⁾ Protože pak jest pokus ten bez odporu významu velikého, nebude na závalu, jestliže i my aspoň krátce obrátíme svůj zřetel k této věci zvláště za našich nevěreckých časů nad jiné důležité a zároveň aspoň z části poznati se vynasnažíme účinnější způsob důkazu o existenci Boha proti falešným vývodům moderní přírodovědy, která beztoho již dávno překročila meze své, vyzývajíc před tribunál svůj takové předměty, o kterých jí jednati naprosto nepřisluší.

Všecky důkazy, které od učenců katolických po obrodu filosofie křesťanské se uvádějí, mají hlavně svou oporu v učiteli Andělském, sv. Tomáši Aquinském. Avšak důkazů těch postupem času vyvinulo se více, a přirozeně tudíž vzniká otázka, zda byly vždy podávány jako celek, zda všechny jsou stejně závažny, a zdali možno nalézti snad nějaký způsob jakési jednotnosti, zkrátka zda nedaly by se všechny uvésti na důkaz jeden, všechny ostatní obsahující.

Abychom pak dodělali se názoru jasného o této věci, uvažme, co souditi 1. o pokusu Kantově, všechny důkazy v jeden uvést; 2. o náuce scholastické a 3. o způsobu, jak mají filosofové a apologetové křesťanští a spiritualisté vůbec jsoucnost Boží dokazovati, čili kterého způsobu i procesu jest se přidržeti.

¹⁾ Vinc. Ermoni: „Existencia Dei et philosophus christianus“ v časop. „Divus Thomas“ (str. 212—218, 235—240, 275—278.)

I.

Im. Kant a důkaz o jsoucnosti Boží.

Známo jest všeobecně, že kriticismus Kantův všechny důkazy minulých věků hleděl shrnouti v jeden.¹⁾ Avšak Kant neměl snad v úmyslu uvést důkaz jednotný, celkový, aby důkaznou sílu jeho o jsoucnosti Boží upevnil, ale aby obhájil svou náuku o platnosti jeho obou „rozumů“ čistého a praktického, důsledně aby otrásl aneb aspoň v pochybnost uvedl jsoucnost osobního Boha alespoň pro spekulaci rozumovou.

„Dle Kanta sama podstata věcí smyslných poznání našemu úplně jest nepřístupna, tím pak více svět nadsmyslný, metafysický. Tu není zkušenosti, kterou by možno bylo ony immanentní, vtomné, prázdné kategorie na nějaký smyslný předmět vnější uvést. Proto jsou ideje psychologické, kosmologické a theologické jako obsah speciální metafysiky pouhé formy rozumové beze všeho obsahu skutečného. Protože pak těžko rozpoznati, mají-li tyto vrozené ideje vztah ku světu vnějšmu či jsou-li to pouhé mé pojmy, nemají též ceny vědecké. Idea na př. nesmrtnosti duše nebo existence Boží jsou sice v našem rozumu a priori, ale je-li skutečně duše nesmrtelná, existuje-li Bůh, nemohu nikdy vědecky poznati a dokázati. Proto poznání toto jest beze všeho vědeckého podkladu. Boha však nutno mezi objecta transcendentalia počítati, proto rozumem nelze dokázati jsoucnost Boží theoreticky.“²⁾ Aby Kant dokázal tuto svou domněnku, dovozuje, že důkazy metafysické jsou pouhé paralogismy a proto nic nedokazují, a by dovedl klamnost důvodů těchto, uvádí filosof kralovecký svou famosní redukci ku jednotnosti všech důkazů. Krátce vytkneme jeho process. — „Většina filosofův uznává — a to platí zvláště o sv. Tomáši Aquinském, který první povstal proti sv. Anselmovi — že důkaz ontologický jest mylný a nepravý. Avšak všechny důkazy staré metafysiky lze uvést na důkaz ontologický, tedy všechny staré důkazy v metafysice postrádají síly důkazné.“ — Hořejší návěst třeba uznati, nikoliv ale dolejší. „V metafysickém důkazu se dovozuje jsoucnost bytosti nutné“ — praví Kant — a dedukcí a priori lze dosíci z toho pojmu její nekonečnosti. Důsledek: „bytost nutná jest nekonečná“, jest sama proposice v důkaze ontologickém, neboť dle logické konverse zní: „nekonečna jest bytost nutná či nutně existuje.“ Tedy v argumentaci metafysické táž jest chyba jako v důkazu ontologickém t.: existence bytosti nutné se dovozuje z pojmu její nekonečnosti. (!) Kant totiž se domnívá, že princip příčinnosti nevztahuje se na říši předmětovou a skutečnou, ale toliko že jest podmětový a ideální. V důkazu metafysickém tento princip není v řádu ideálním (potřeбен), v němž má jediné místo a platnost (dle Kanta), avšak přenáší se i do řádu

¹⁾ „Kritik d. reinen Vernunft“ (trausc. dial. kn. 2, hl. 3, odd. 3—7.)

²⁾ Dr. Jos. Pospíšil: Filosofie, str. 249.

věcného, skutečnosti. Tedy důkaz ontologický má tutéž chybu jako důkaz metafysický! (Sic!) Důsledkem pak toho všeho jest, že rozum lidský nemůže užiti jiného důkazu než ontologického, a tudíž existence Boží nelze dokázati, jakož ani mnohé pravdy o duši lidské a všemíru!

Lze takto odpověděti: Co se týče chyby první, kterou zajisté postřehujeme v důkazu ontologickém, jest, že přechod z řádu ideálního a subjektivního do řádu skutečného a předmětného jest příkrý a náhlý. Avšak Kant se mylně domnívá, že scholastikové z pojmu nutné bytosti dovozují její nekonečnost! Nedovozují však ani filosofové scholastičtí ani theologové moderní nekonečnost Boha z pouhého pojmu Jeho nutné existence, ale z vlastnosti té, že skutečně a objektivně bytuje, z nutnosti, která jest Jemu vlastní, z této pak vlastnosti soudíme na nekonečnost Jeho čili jinak: dokazujeme a posteriori, že není tato bytost pouze in mente, ale i extra mentem, či že skutečně existuje bytost nutná. Dovození naše jest sice a priori, ale apriorní v tomže a stejném řádu, protože ze skutečné vlastnosti soudíme na jinou skutečnou vlastnost, ne ale z vlastnosti pouze ideální na skutečnou. Patrný jest zajisté rozdíl v procesu celém scholastickém a Kantově! Strany pak druhé věci dopustil se „filosof“ chyby veliké svým „petitio principii“; tvrditi, že princip kauzálnosti platí jen v řádu logickém, ale ne ve skutečném, jest snadno, ale přenesnadno jest to dokázati! Z této stati vidno, že celá redukce Kantova jest tedy sama v sobě špatná a bludná, a jak patrnó, pro účel mimo to zcela falešný a zlý vymyšlena.

II.

Náuka scholastická.

Vizme tedy, jak scholastická filosofie, zvláště pak Andělský doktor redukci všech důkazů skutečně provedl a postavil jakýsi základ na způsob obecného jednotného důkazu, na němž ostatní všechny jako na své basi spočívají. Nuže, otázka tato řešena jest patero důkazy sv. Tomáše Aq., které po svém způsobu mluvení nazývá „quinque vias demonstrandi existentiam Dei“ (kteréžto vědecké termíny zdomácněly ve scholastice vůbec), jež však sám svatý učenec redukuje v jeden a to princip příčinnosti; ovšem jmenuje je rozdílnými jeho aplikacemi. Praví: „Haud potest mens humana ad Dei notitiam assurgere nisi per applicationem principii causalitatis. Via haec unica est via, qua possit intellectus ex creaturis pervenire ad Creatorem, ex finitis ad infinitum, ex contingentibus ad necessarium.“¹⁾

A že sv. Tomáš měl tento úmysl, lze takto dokázati:

1. Svatý Tomáš zavrhuje důkaz Anselmův, poněvadž jest aprioristický aneb „a simultaneo“, avšak jsoucnost Boží nelze do-

¹⁾ „Divus Thomas“ (217, IV.).

kázati jinak než důkazy a posteriori, které mají princip příčinnosti za základ, ježto síla důkazu z dozvědu v tom spočívá, že příčinu hledí dovoditi jako nutný požadavek jejích účínů (Viz o tom Sum. c. gent. I, c. 12., a Sum. Theol. p. I. qu. 2, art. 2. concl.), což ovšem doličovatí vedlo by nás daleko; proto spokojíme se obsahem slov učitele Andělského, kde uváděje oba důkazy (z předzvědu i z dozvědu) praví: „Deum esse, secundum quod non esse per se est quoad nos, demonstrabile est per effectus nobis notos.“ Aby pak věc úplně byla jasnou, probírá podstatu důkazu samého a dokazuje svou proposici 1. z pohybu všehomíra, 2. ze řady příčin účinných, 3. z různých stupňů dokonalosti, 4. z nahodilých a konečných věcí stvořených, 5. z podivuhodného řádu světového. — A v těchto pěti důkazech obsažena jest všecka síla důkazná, o čem ostatně možno se dočísti v každé fundamentální theologii; proto jsme se omezili na nejstručnější rozbor.

1. Je-li ve všemíru pohyb neustálý a to i tehdy, kdy my ničeho nepozorujeme, ano pohyb, kterým vědy přírodní chtějí mnohé zjevy dokázati, pohyb nutný, tedy nutna jest i jsoucnost příčiny toho pohybu.

2. Řada příčin (účinkujících) působících nové zjevy, příčin však stvořených předpokládá nutně příčinu první, *causam primam ac ultimam*, tedy příčinu nestvořenou, příčinu příčin.

3. Jsou-li různé stupně dokonalostí (možno-li tak mluvit!), jimiž se liší různé věci na vzájem, pokud dobro, krása, moudrost atd. stupně dokonalosti ve zjevech stvořených a bytostech připouštějí, předpokládají bytost, která všechny tyto dokonalosti v míře nejúplnější obsahuje; neboť všechno na světě má svou dokonalost „*ab alio*, a *quo participat suam perfectionem*“, avšak tím jest účinek příčiny jiné. *Causa prima* však má všechny dokonalosti sama od sebe, tedy opět aplikace principu příčinnosti.

4. Věci stvořené nemají důvodu své existence samy v sobě, poněvadž jsou nahodilé, časné, vznikly v čase, tedy musí býti příčina jedna, která jest důvodem existence ostatních, které existenci příčiny věčné vyžadují. Opět princip příčinnosti!

5. Konečně ve světě jest řád podivuhodný a dokonalý mezi věcmi viditelnými. To jest zajisté faktum jasné. Kdo na př. neviděl by a nepodivil se souvislosti a krásnému řádu, který jest mezi různými třídami trojí říše: nerostné, rostlinné a živočišné? Kdo by neuznával, že všechny věci směřují ke konci jednomu, společnému? A tážeme-li se, jaký jest ten řád vesmírový? Dle pantheismu není svět nic jiného než „*manifestatio aut evolutio aut differentia aut etiam corpus divinitatis*“, a proto v tomto systému nejen pořádek, ale jednota podstatná mezi věcmi světa tohoto by vládla. Avšak i

pantheismus i materialismus¹⁾ jsou náuky naprosto bludné, a uvážíme-li ten veliký kosmos řízený bytostí nejvyšší moudrou, nemůžeme nepsouditi, že existuje „*opifex et gubernator sapientissimus*“, příčina onoho kosmického pořádku! Z této krátké analýse pěti důkazů scholastických poznáváme, že lze je shrnouti v jeden logický celek principu příčinného, *quod erat demonstrandum*!

Avšak tím i naše otázka postoupila k bodu třetímu naší stati, jak totiž za našich časů má existenci Boží předkládati filosof křesťanský, aby jeho práce měla účinek větší? Tedy naše důkazná věta zní: 1. Každý výsledek předpokládá příčinu. 2. Avšak celý svět jako celek jest účín. — 3. Tedy vyžaduje příčinu mimo sebe.

Jak patrně, uvedený důkaz sestává ze dvou *praemiss*, z nichž první jest princip metafysický „*ipsummet causalitatis effectum*“ a druhá navíc udává faktum ze zkušenosti t. j. nahodilost (*contingentiam*) světa. Nepřátelé tohoto důkazu upírají jednak sám princip příčinnosti, jednak vystupují proti nahodilosti světa a jeho konečnosti a zastávají nutnost jeho absolutní. Proto nutno pravdivost obou vět dovésti.

Mill popřel platnost principu příčinnosti, protože prý pojem jeho jest pouhý výmysl lidského ducha a beze všeho objektivního podkladu, což snaží se dokázati rozbořením pojmu příčiny. Jestliže účín B má důvod své existence v příčině A, *eo ipso* jest v B něco jiného obsaženo než v A. avšak všechno má své bytí od své příčiny, tedy příčina A dala účínu svému B něco, co sama nemá, a proto porušena jest zásada: „*Nemo dat, quod non habet*!“ Z toho plyne, že účín a příčina nejsou různé věci a tedy účín není mimo příčinu. — To však jest patrná *aequivokace*. Každý účín se různí zajisté od své příčiny, neboť rozdíl ten není sice podstatný a bytnostný, ale individuální a numerický, *est ipsa individuatio*. Tak na př. otec jest příčinou syna, který však neliší se od svého otce podstatně, nýbrž jako individuum; neboť oba mají identitu specifickou, ne však číselnou. Působí-li tedy příčina něco numericky od sebe rozdílného, zajisté jest mimo svůj účín!

Avšak skeptikové mohou namítati: to platí pouze o příčinách stejnorodých se svými účinky, avšak co souditi o příčinách různorodých, které přece nejen numericky, ale i specificky různé mají účinky?

K této námitce třeba uvést náuku scholastickou „*de continentia effectuum in suis causis*.“ Účinky povahy jakékoliv jsou obsaženy

¹⁾ „*Materialismus entia mundana numero quidem, non vero specie distincta esse docet, quippe qui totam rerum diversitatem per meram atomorum combinationem explicat. Huc revocari potest etiam opinio quorundam recentiorum, qui legem, ut ajunt, continuitatis statuunt, vi cujus in scala entium quaelibet species inferior connectitur eum superiori per speciem intermediam, quae nimirum proprietates tum inferioris tum superioris speciei in se contineat.*“ Egger: „*Propaedeutica*“ str. 667.

zajisté v příčině, od níž pocházejí; „omne agens agit simile sibi,“ tedy má-li nějaká příčina účín, nedá mu zajisté toho, čeho sama nemá („nemo dat, quod non habet“), avšak z toho neplyne, že to, čeho se účinku dostává, nerůzní se od toho, co příčina sama má; neboť příčina jest důvodem existence účinku, což ovšem děje se různě. Způsob, kterým účín ve své příčině jest obsažen, jest dvojitý: buď jest v ní obsažen podle síly (sec. virtutem, virtualiter), když totiž příčina má moc či sílu účín způsobiti, aneb dle dokonalosti (sec. perfectionem). Každá dokonalost, která se jeví v účínu, musí býti též v příčině, a to buď podle jedné a téže jestoty (formálně), je-li příčina s účinkem téhož druhu (causa univoca) nebo způsobem mnohem dokonalejším a vznešenějším, když totiž příčina co do jestoty mnohem výše stojí než účín jí způsobený (c. aequivoca či analoga). Tu jest obsažena dokonalost účínu v příčině eminentně. Na př. Bůh má všechny dokonalosti svých tvorů v sobě eminentně.¹⁾

Ač tedy účín má svou existenci od své příčiny, nedostává přece jsoucnost numerickou tutéž, kterou má v příčině (jsa v ní obsažen). Z toho soudí nepřátelé, že mezi jsoucností účínu vlastní a tou, kterou jest obsažen v příčině, není rozdílu, a ježto i důvod samého rozdílu numerického jest v příčině, není rozdílu mezi příčinou a účinkem a tudíž také není žádné pravé příčiny vůbec. Než my pravíme, že k tomuto numerickému rozdílu postačí poukázati na vývin účinku z příčiny. Filosof Suarez praví (Dispp. Metaphys. d. V.), že individuační není něco skutečně rozdílného od přirozenosti specifické a obecné, ale pouze „ratione“, tedy netvoří s ní celek skutečný; neboť nad to individuační sama jest obsažena v příčině eminentně a dle své síly (virtualiter) jako natura universalis. Zjednotlivění pak se děje, že příčina klade svůj účín mimo sebe a jest dle sv. Tomáše Aq. „materia signata quantitate“; rozliší se od svého účínu, který dostane svou jedinečnost.

Kant a všickni jeho následníci nepopírají sice pravdivosti zákona kauzality, ale praví, že není to soud analytický, ale synthetický a priori; neboť ve formě obecné jest to pouhá tautologie.

Princip příčinnosti ovšem sám v sobě, bezprostředně není sice analytický, ale snadno lze dokázat, že, rozvedeme-li jej v jiný princip na př. dostatečného důvodu, tedy prostředně skutečně analytickým jest. Avšak moderní scholastikové hájí proti kriticismu i formulí obecnou principu kauzality i platnost jeho analytickou.

1. Není pravda, že ona forma stará, kterou scholastikové vyjadřovali princip příčinnosti, jest tautologií; neboť věta „každý účín předpokládá příčinu“ jest tautologií pouze grammatickou, ne však skutečnou. Podmět této formy „účín“ neznačí formálně, co jest způsobeno, učiněno, jak to činí grammatika, nýbrž onen rod,

¹⁾ Pospíšil: Filosofie str. 501.

onu přirozenost bytosti, kterou naše mysl nalézá ve věcech, jež jako učiněné vnímáme; v tomto případě jest účín to, jak dí scholastikové, od čeho má něco jméno, ne však to, co se mu dává k jeho označení. Onen rod jest pak buď „počínati“ nebo „jevití se“, buď „býti“ nebo „nebýti“, anebo konečně jakýkoliv jiný výrok, jímž vyznačujeme v nějaké bytosti takovou přirozenost, kterou se činí ona závislou na bytosti jiné.

2. Co se týče platnosti analytické principu příčinnosti, praví moderní scholastikové, že pojem podmětu, totiž „nebylo, nyní jest“ neobsahuje pojem výroku „míti příčinu“. Avšak pozor: slovo „počíná“ ve vyjádření principu kauzality neznačí snad „nebylo, nyní jest“, ale spíše správněji „nyní jest, dříve nebylo“. Dále v takovémto podmětu „nunc est post tō non erat“ obsažen jest patrně pojem výroku: „míti příčinu“. A skutečně v terminu „nunc est post tō non erat“ patrný jest postup mezi výrazem „ante non erat“ a výrazem „post nunc est“, v kterémžto postupu obou těchto výrazův jest spojení nutné, avšak mezi terminem „tō non erat“ a terminem „nunc est“ nelze spojení jiného nalézt nežli spojení příčinné, tedy princip příčinnosti řádně pochopený jest soud bezprostředně analytický.

Důkaz druhý берeme z nahodilosti světa, o němž tuto pojednáme. Materialisté a pantheisté našeho věku vši silou se snaží zatemnití pojem všehomíra nahodilého, v čase povstalého, ano docela i dokázati jeho odvěké trvání. Proto zajisté nebude na škodu, poukážeme-li na způsob, jakým možno námitky nevěrecké vyvrátiti. Obecně se uvádějí tři formy důkazu o nahodilosti světa, z nichž prvý lze dovoditi ze stálých změn ve všemíru, druhý z konečnosti a třetí z pojmu samého světa. Formu důkazu prvního lze vyjádřiti syllogismem: dle zkušenosti vesmír podroben jest mnohonásobným změnám; avšak takováto bytost nemůže býti bytostí nutnou, ale podstatně nahodilou, tedy zastanci moderního evolutionismu, kteří hájí nutnost všehomíra, připouštějí sice mnohonásobné změny, avšak zároveň praví, že změny tyto týkají se jen povrchu věcí a zjevů jen vnějších, nesahají však až ku základu věcí skrytému, který jest zcela nezměnitelný a tudíž nutný. Zkušeností vnímáme zjevy a případnosti, které ovšem jsou změnám podrobeny, avšak co souditi o věci samé, o podstatě, o neznámém x čili, jak říkal Kant, o „mysteriosním Elws“, na němž jako na podkladě naprosto nezměnitelném dějí se změny, jako voda řeky stále plyne po nezměněném povrchu země! Tato námitka snad by měla nějaký význam, kdyby ony dva světy, „mundus phaenomenicus et noumenicus“ byly zcela rozdílny a na vzájem nezávisly; neboť kdyby tomu tak bylo, jeden by se neměnil, a druhý podroben by byl změnám! Avšak oba tyto světy, svět zjevů vnějších a svět vnitřní (v rozumu) jsou skutečně jeden a týž svět, neboť svět zjevů jsa světem případností nemůže existovati sám o sobě, ale v jiném, na němž nutně závisí, tedy oba tyto obory tvoří jeden celek, soujem. Z toho patrně,

že námitka obsahuje tvrzení metafysicky nemožné. „Duch náš vnější svět, tak jak v sobě jest, poznati může, poněvadž mezi duchem naším a vnějším všímímírem vládne úplná kongruence. Duch lidský má přirozenou a bytnou schopnost vnější, smyslný svět poznáním v sebe přijati. Svět v rozumu rovná se světu vnějšimu objektivně v sobě existujícímu. Jen ten jest rozdíl mezi tímto obojím světem, že svět v rozumu má povahu a jestotu ideální, svět však vnější povahu a jestotu hmotnou a smyslnou.“¹⁾

Podobně lze dovoditi nesprávnost důsledku evolutionismu deterministického, že, je-li zákon změn nutný, jest i svět nutná bytost; neboť svět jest bytost nutně a podstatně nahodilá, an zákon změn náleží k jeho bytnosti.

2. Druhá věta důkazná zní: bytost konečná jest bytost nahodilá, avšak svět jest bytost konečná, tedy svět jest bytost nahodilá. Evolutionisté prostě popírají, že jest svět konečný, učíce, že jest nekonečný skládaje se z nekonečného počtu těl. Avšak že svět jest konečný, lze dokázati takto: svět jest konečný co do svého rozsahu, neboť vesmír ve svém soujemu se skládá z různých těles nebeských, z nichž každé samo o sobě jest zajisté určitě omezeno a konečno. Tak naše země jest konečná ve svém rozsahu, vždyť fysikové její průměr změřili. Mysleme si, že by naše zeměkoule nebo kterékoli jiné těleso nebeské zanikla, jest pak prostor, který zbude, konečný či nekonečný? Je-li konečný, jest i celý svět konečný; neboť přidáme-li konečné ke konečnému, nepovstane z toho přece něco nekonečného. Je-li však nekonečný, pak jest to absurdní, neboť v našem případě rozsah naší zeměkoule nijak by nepřispíval k rozsahu celého všehomíra a mimo to podobně jako naše země mohla by zaniknouti druhá, třetí atd. hvězda a tak všechna tělesa, a přece by celý svět nezanikl, což jest nemožno! Náзор materialistický o skutečném nekonečném počtu bytostí hájí i Leibnitz, dle něhož monady, z nichž se všechna těla skládají, jsou počtem nekonečny. Avšak všickni střízlivější filosofové tuto skutečnost počtu nekonečného rozhodně popírají zastávající zásadu, že množství „in actu“ nekonečné vniterně či logicky sobě odporuje. (Pospíšil op. cit. str. 429.)

3. Třetí důkaz dovozujeme z pojmu samého světa. Bytost konečná jest ta, která bez vnitřního sporu může též nebýti. Avšak o světě možno říci, že někdy nebyl; neboť části jeho samy o sobě nepředpokládají nutnou jsoucnost, tedy i celý svět jest bytost konečná. Nepřátelé této pravdy popírajíce druhou návěst našeho syllogismu tvrdí, že všechny části všehomíra dle stávajících zákonů fysických a mathematických jsou naprosto nutny, neboť celý svět jest formule mathematická, algebraická rovnice, jejíž jednotliví členové jsou zcela nutni pro pravdivost celku, a dovozují, že kdyby i nejmenší část světa se zničila, pak celý vesmír by zahynul; neboť dle Tainea

¹⁾ Pospíšil op. cit. str. 121.

jest svět výron „věčného theorematu“, a proto, jestliže se něco odstraní, zároveň celek se zničí. Jest sice pravda, že svět nevylučuje vůbec nutnosti, naopak všechny jeho části nutně mezi sebou souvisí, avšak svět nemá nutnosti naprosté, nýbrž jeho nutnost jest podmíněna, což ovšem lze připustiti. Avšak podstatná chyba vývodů přírodopysců v tom spočívá, že zmaten jest přechod z jednoho řádu do druhého. Připustíme-li, že svět jako celek jest výraz dokonalý rovnice a formule mathematické, lze dovozovati, že svět má nutnost, což lze připustiti, protože Bůh jednak stvořil svět, jednak Bůh jako bytost nejmoudřejší nic neužitečného a slepě ne učinil. Bůh stvořil svět dle nějakého vzoru, který měl ve své mysli, kterýžto typ může býti i formule mathematická, jak chtějí nepřátelé; vždyť již Plato moudře řekl: „ὁ θεός ἐστὶ γεωμέτρης“ a Leibnitz: „omnia in natura sunt geometra.“ Avšak z toho všeho není správně ještě souditi na nutnost světa úplnou a naprostou k tomu účelu, aby stvoření světa se vylučovalo, a jestliže naši nepřátelé tak přece činí, ruší tím zákony logické!

Avšak my můžeme ze samých věd přírodních, z tvrzení samých protivníků dovoditi pravdivost našeho důkazu. Všickni evolutionisté a s nimi materialisté moderní zastávají i nutnost i věčnost světa, tvrdíce, že pohyb jest nutně připoután ke hmotě, hmota k pohybu a proto že není ani hmoty bez pohybu ani pohybu bez hmoty. Jestliže z indukci věd přírodních dovozujeme, že pohyb jest nahodilý, tedy i sama hmota jest nahodilá a konečná, a tudíž i celý svět; neboť vědy přírodní dokazují, že pohyb není věčný, ale měl začátek. Zvláště dva důkazy nás o této pravdě přesvědčují.

1. Všechněm hvězdám jest dán dvojí pohyb: totiž pohyb otáčivý, kterým se pohybují kolem své osy a pohyb postupný, kterým v prostorách světových dráhy opisují. Avšak tento dvojitý pohyb děje se v prostředí kladoucím odpor, jehož sílu musí tělesa přemáhati. Vlivem pak této síly odporné ubývá znenáhla rychlosti pohybu, a tak neodvratným postupem času dostaví se doba, kdy pohyb úplně přestane. To však dokazuje, že pohyb měl počátek; neboť nebylo-li počátku, a pohyb se děje od věčnosti, přece jeho postupným ubýváním již úplně byl by zanikl. A tak měl-li pohyb počátek, jest právě proto věcí nahodilou; je-li však nahodilým, poněvadž nelze ho od látky oddělit, jest tedy i látka sama nahodilou, a proto i celý svět.

Odborníci v mechanice rozlišují dvojí energii: skutkovou a možnou („energie možnosti“), t. j. energie skutečná, viditelná (práce viditelná, skutková), která se jeví pohybem zevnějším, a energie aktuální, neviditelná, která záleží v pohybu vibračním prvkův, a proto se též nazývá energií teplo budící (energia colorifica). Neustále se děje změna jedné energie v jinou, viditelné v neviditelnou a naopak, avšak tato neustálá změna řídí se jistým zákonem, jež zovou zákonem nepřevratitelných kruhů, dle něhož všechna

energie viditelná přeměňuje se sice v neviditelnou, nikoli však naopak; proto při změně neviditelné ve viditelnou děje se vždy nějaký úbytek. Kdyby však energie trvala od věčnosti, již tím právě celá energie viditelná by vymizela; tudíž energie světová není od počátku, ale měla svůj počátek a proto jest nahodilou. Proto jsouc od látky neoddělitelná předpokládá samu látku konečnou a tudíž nahodilou.

Evolutionisté však konečně i proti tomu namítají, že quantita i pohybu i energie jest nekonečna a proto nevyčerpatelná, a třeba ve všemmíru pozorujeme postupné zmírňování pohybu a neustálé změny, přece není možno, aby úplně všechen pohyb a viditelná energie přestaly. Avšak lze odpovéděti: quantita pohybu i energie nekonečná jest učení zcela nesprávné, nemající základu ani ve zkušenosti ani v rozumu. Takováto quantita filosoficky uvážena jest absurdní, avšak dle zákonů fysických jest ještě více nemožna tato theorie, neboť jak by mohl existovati svět s quantitou nekonečnou pohybu a energie skutečné? Třeba připustiti, že jest ve světě jakýsi živel zcela nezměnitelný, nutný, že vesmír co do svého rozsahu jest jaksi nekonečný, že má do sebe povahu jakési formule mathematické. Dle toho mohli by snad evolutionisté souditi na jakousi nutnost světa, nikterak však nemají práva uzavíratí z toho, že nutnost tato jest všestranná, úplná a naprostá. A zajisté musíme vyznati, že svět nemá všech dokonalostí, naopak že podroben jest nesčetným změnám a nedokonalostem. Proto není bytostí naprosto nutnou, ježto taková bytost jest souhrnem všech dokonalostí bytně všechny nedokonalosti vylučující. Avšak je-li tomu tak, pak svět jako takový předpokládá bytost „*simpliciter et absolute necessariam*,” svou příčinu, důvod své existence, Boha. Připustíme-li tedy omezenou nutnost světa, nemáme většího důkazu pro jsoucnost Boží.

Důkazem tímto také končíme a shrnujíce všechny věty ve dvě poučky, že totiž třeba dbáti toho, abychom dokázali a obhájili nutnost a analytickou platnost principu kausality a nahodilost světa vši svou spekulací dovodili, pronášíme přání, aby apologetové křesťanští užívající nejen filosofie svatého Tomáše Aquinského jako pevného základu svých důvodův, ale i výsledků věd přírodních za zbraň stejně mocně porážející bludné nauky novověké, svou hřívnou přispěli k obrodu a novému, lepšímu stavu společnosti lidské.

Hudba.

Ó hudbo, družko od Boha nám daná
Na cestě žitím od kolébky k hrobu,
Ty třpytná roso nebes vezdy ždaná,
Ty srdce ovlažuješ každou dobu!

Ty v spánek sladký pohřízuješ dítě,
Hrou krásných snů je mile obetkáváš,
Když matka zpěvů nitky sprádá hbitě,
Ty poupátko jí uspat napomáháš.

Kdož odolal by blahé tvojí moci,
Když jako deštík májový se leješ
Do srdce sklíčeného v bolu noci
A símě útěchy nám ve hruď seješ!

Tvým kouzlem mizí trudů mraky plaše
Jak temná noc, když slunce uzří obraz;
A jímá-li kdy radost srdce naše,
I ona v tobě, hudbo, najde ohlas.

Ty jako nektar oslazuješ žití,
Jež plyne utěšeně v blahém míru,
Však krotíš také Marsův řev a vytí,
Když vmísíš se do bitvy kruté víru.

Zdaž netone nám srdce v blaha moři
A neplá láskou, úctou k Stvořiteli,
Kdy v šero chrámu tóny tvé se noří,
Tvé chvály hymny pějí Spasiteli?

A uhaslo-li oko naše na vždy,
Tu doprovázíš nás, ó hudbo, k hrobu —
Jak družkou naší byla jsi v den každý,
Tak neopouštíš nás až po kraj rovu.

Kdož nehořel by tedy láskou k tobě,
Ty roso nebes od Boha nám sslaná?
Vždyť vládly jsi srdcí v každé době,
Na cestě žitím družka milovaná!

L. Květoslav.

Dopisy z našich jednot.

Z Brna.

Od velkonočních svátků konala naše jednota čtyři obvyklé schůze, na nichž přednášeno o těchto tematech: „Dekadence jako zjev sociální“ (H. Beránek I. r.); „O prostředcích propagandy zednářské“ (V. Habeš IV. r.); „Josef Jirí Strossmeyer“ (E. Korejzl IV. r.); „Je-li přírodověda oprávněna řešiti otázky metafysické?“ (B. Spáčil I. r.) a „Theorie věčného míru“ (J. Staněk IV. r., 2. př.). Na první schůzi v tomto období zapěli kol. zpěváci krásnou slovenskou národní píseň „Kysúca“ a Beethovenovo „Klekání“.

Vedle toho jsme uspořádali ku cti Nestora našich katolických básníků, vys. důst. pana kanovníka Beneše Methoda Kuldy dne 12. května slavnostní schůzi, při níž sebráli kollegové hudebníci zdařile cyklus ze Smetanovy „Prodané nevěsty“, a naši zpěváci zapěli „Naše zpěvy“ od Horáka. Kol. Ignát Kolísek (IV. r.) vylíčil v delší vzletné řeči život našeho staříckého pěvce, jeho veliké zásluhy o probuzení našeho lidu a zvláště o naši literární jednotu, jejíž horlivým příznivcem byl od samého počátku. Naše literární jednota upřímnou oslavou kan. Kuldy vyplnila jen milou svou povinnost, neboť slovutný pěvec vyšehradský dokazuje při každé příležitosti, že dosud neutuchlo jeho nadšení, jímž vynikal již jako bohoslovec v našem alumnátě, a všemožně dosud naše snahy podporuje. — Slavice trojí jubileum Kuldovo, nezapomněli jsme na velikého biskupa Strossmeyera, jenž se dočkal letos osmdesátých narozenin. O jeho významu pro Jihoslovany zmínil se nadšeně plynou charvatštinou kol. Korejzl. Kéz Bůh oba slovutné kmety ještě dlouhá léta Slovanstvu zachová!

Akademickému odboru N. V. Č. zaslali jsme mimo diagramm resp. statistiku jednoty a ústavu našeho všech 29 ročníků „Musea“, pak „Jaro“, „Concordii“, almanach „Růže Suš.“ (z r. 1885.) a „Almanach bohosl. slov.“ (1888.)

Nyní se chystáme čile k letoším sjezdům na Velehrad a do Prahy, těšíce se, že se opět vzájemně více poznáme a povzbudíme k nové horlivé činnosti. A svornosti, bratrské lásce a upřímné shodě voláme z plna srdce „Zdař Bůh!“

Výbor.

Z Českých Budějovic.

Literární jednota „Jirsík“ konala 15. lit. schůzi dne 17. března. Pěvecké quartetto pobavilo členy půvabným „Vínkem z národních písní“ od J. Ch. Vobořila, potom přednášel p. Domorázek (II. r.) velmi zdařilou povídku „Kletba“. Potom předčítal p. předseda Kuděj část práce „Slovo v čas“ od neznámého spisovatele K. A.

V 16. sch. (24. března) podal p. Frejlach (II. r.), náš historický odborník pěkný posudek díla „Život blah. Anežky České“ od J. Ant. Rejzka T. J.

V 17. sch. (31. března) přednášel p. Kuttan (II. r.) — dobrý to znalec literatury italské — znamenitý příspěvek k 300leté oslavě Tassově „Šestnácté století básnictví italského.“

18. lit. schůze byla zároveň III. valnou hromadou (4. dubna). Nejprve byla čtena zpráva pokladníka o stavu jmění. Pak pokračoval p. Kuttan ve jmenované práci, která byla později uveřejněna ve „Večerních Novinách.“

V 19. sch. (30. dubna) zazpívalo pěvecké quartetto skladbu „Tam na horách“ od Suchánka. Potom deklamoval p. Zdeněk (I. r.) své básně „Vzpomínky ze studentských let“, a potom chvalně známý již p. Vaněk (III. r.) krásnou legendu „Zachráněn.“

Dne 7. května byla mimořádná valná hromada, na níž jednalo se o návrhu bratrské jednoty pražské „Růže Sušilovy“ v příčině programu sjezdu bohoslovců v Praze. Návrh pražský byl jednomyslně přijat; potom též vysloveno přání, aby programm byl jednak blíže určen, jednak i novými body doplněn. Předsedovi bylo uloženo, aby přání to pořadatelům sjezdu tlumočil a o uskutečnění jeho se postaral.

Jednatel.

Z Hradce Králové.

Mimo obvyklé schůze výborové a rozhovory „Literárního kroužku“ měla Jednota naše v posledním období i valnou hromadu, kde jednalo se o sjezd bohoslovců v Praze za trvání národopisné výstavy. Usnesení naše o čase a programu tohoto sjezdu shoduje se v podstatě s návrhy pražské „Růže Sušilovy.“ Doufáme, že s ostatními jednotami již shoda docílena, a že letos sjezd bohoslovecký mnohem četněji bude ještě navštíven než státi se mohlo při sjezdech na Velehradě. Ústřednímu akademickému odboru N. V. Č. zaslala Jednota žádaná data a diagrammy a v nejbližší příštích dnech odešle album, jež obsahuje na více než 300 str. národopisný materiál sebraný členy Jednoty.

Na Ústřední Matici Školskou zaslali jsme 100 zl.

Venkovské knihovny byly vyměňovány v Křížlicích, Pusté Kamenici, Sobkovicích a Studenci. Nyní pak vypán konkurs na čtyři knihovny.

V postě konány tyto přednášky: 1. „Svatí a naše doba“ (17./3. Josef Podhrázký II.), 2. „Proč má kněz čísti a stále se vzdělávati“ (24./3. František Šebestík II.), 3. „O sociální úloze katolického duchovenstva“ (25./3. Jan Snížek IV.), 4. Výňatek z literární studie o Juliu Zeyerovi.

Členové „Literárního kroužku“ v 6. a 7. sešitě svého „Sborníku“ podali tyto práce: „Jarní nálada“, „Babička“, „Zda vzpomínám“, „Je krásný, širý svět“. (Básně Bohuše Šrámka II.). — „Některé myšlenky po přečtení románu ‚Bratří Karamazovi‘ od F. M. Dostojevského“. (Ladislav Kunte III.) — „Za matkou . . .“ (Báseň v próse od téhož.) — „Výměnkár“. (Povídka od Jos. Podhrázkého II.) — Z „Jarních popěveků“: I. „Povzdech k jaru!“ II. „Příchod jara“, III. „Vesna“. — „Slováček“. (Básně od Fr. Šebestíka II.) — „Poslední valčík“. (Arabeska Jana Veselého I.) — „Sv. tři králové“, „Pa-týři“. (Národopisné příspěvky téhož.) — „Hra Wojskiego na roh.“ (Úryvek z „Pana Tadeasze“; přeložil Fr. Šebestík II.) — „Renaissance a scholastika ve stol. XIV. a XV.“ (Studie z dějin filosofie scholastické od Jana Snížka IV.) — „Pravý přítel“. (Z němčiny přeložil Fr. Šebestík II.) — „Mlýn u ‚kalicha‘.“ (Národopisný příspěvek Jana Veselého I.) — „Jest mnoho bláznů, kteří nespokojenost pokládají za moudrost“. (Řeč Jana Veselého I.) — „Zdroj pravé radosti“, „Bol“ IV. (Verše Jos. Šorma.)

Předseda.

Z Litoměřic.

V roce 1893. byla rozpuštěna Jednota českých bohoslovců; tím ovšem přestali jsme se společně vzdělávati pro své budoucí povolání, avšak soukromě jsme rozšiřovali stále svoje vědomosti četbou katolických časopisů českých a odborných knih. Tak se pěstoval a pěstuje dosud utěšeně sociální ruch, který ovládá mysl každého vzdělance a proto neméně i nastávajícího kněze, kterému jest se obrniti důkladnými vědomostmi v oboru tomto, aby s prospěchem čelil zhoubnému vlivu zlopověstného socialismu dem. a jeho úskočným vůdcům a svědcům nezkušeného dělnictva. První počínek k tomu vyšel od veledůstojné správy semináře našeho, anyž byly roku loňského zavedeny nepovinné přednášky sociologické, jež převzal prof. dr. Schindler. Rovněž podává prof. dr. Renner u věci této důkladné pokyny, přednášeje o původu společnosti vůbec, o společnosti domácí, společnosti občanské a o právu mezinárodním, dále též o socialismu agrárním, který má zvláště v nejnovější době neskonalý význam. Pomůckou v tomto oboru je vedle mnoha jiných II. díl Cathreinovy knihy „Philosophia moralis“. Z českých spisů nejvíce se zde rozšířily zdařilé studie sociologické Rudolfa Vrby: „Dělnictvo v boji za svá práva“, „Povaha moderního kapitálu“, „Socialně-demokratická společnost“, „Hříchy společnosti“, „Boj proti klerikalismu“, z nichž každé se rozebralo nejméně po čtyřiceti exemplářích. Pilně se čtou též „Dělnické noviny“, vydávané snaživým družstvem Vlasti, avšak v poměru s jakostí a lácí časopisu toho je třeba rozhodně více čtenářův a odběratelů. Časopis je výborně redigován a poučuje velmi dobře o snabách pravého křesťanského socialismu a odráží statečně a zdařile útoky listů radikálního socialismu; proto se činí kroky, aby časopis tento se u nás ještě lépe zakotvil a

zdomácněl. Nepatrná cena jeho (1 zl. 60 kr.) činí možným i chudšímu bohoslovcí objednat si časopis tento, zvláště proto, že družstvo „Vlast“ ponechává nemajetným splátky tyto do duchovní správy. — Tak pracovalo se porůznu i v jiných oborech. — V nejnovější době jsme se opět seřadili v jednotný celek; před Velkonocemi tohoto roku ustavil se zde „Čtenářský kroužek českých bohoslovců“, jehož úkolem jest rozšiřovati časopisy české katolické a knihy, a tak napomáhati, aby se členové jeho ve všech oborech vzdělávali. Předsedou zvolen v 2. schůzi koll. Václav Koranda, jednatelem Frant. H. Žundálek, oba ze IV. r., pokladníkem koll. Frant. Pluhař z III. r.; kromě toho má každý ročník svého důvěrníka, jež si sám volí, kromě quarty, kde zastává místo toto jednatel. Příspěvek měsíční ustanoven byl na 10 kr. Členů všech má kroužek 60; z těchto jsou všichni bohoslovci čeští (52), pak čtyři klerikové řádu cisterciackého, z nichž jeden je lužický Srb, pak tři klerikové řádu kapucínského a jeden Němec. Časopisy odebírá kroužek náš: *Vlast*, *Vychovatele*, *Dělnické Noviny*, *Obranu s přílohou*, *Hlídku Literární*, *Museum* (30 ex.), *Časopis katolického duchovenstva*, *Blahověst*, *Pastýře duchovního*, *Obnovu*, *Školu Božského Srdce Páně s přílohou*, *Přítele maličkých*, *Náš Domov*, *Obzor*. Kromě toho bere si každý téměř bohoslovec jeden i více časopisů, tak na př. odebírá se tu 42 ex. *Vlasti*, více exemplářů *Obzoru*, *Našeho Domova*, *Hlídky Lit.*, *Školy B. S. P.*, *Obnovy*, *Pastýře duchovního*, *Rádce duchovního*, *Kříže a Marie* přes 30 ex., *Osvěty* asi 15 ex. Oblibě těší se též brožurky „*Slova pravdy*“. Kromě tohoto neúplného výčtu najde u nás vždy příznivého přijetí každá nová, užitečná, katolická kniha česká, tak že již v semináři si mnozí postaví základ k soukromé knihovně, která se ovšem v duchovní správě doplní a rozšíří. Někteří z našich přistoupili ochotně za zakládající členy družstva *Vlasti*; doufáme však, že působením kroužku počet jejich se zvýší, poněvadž výhody poskytované družstvem tím vynahradí úplně výlohy spojené se zakládajícím členstvím. Bylo by též záhodno, aby měl náš duchovní dorost na paměti neméně důležité podniky Dědictví sv. Cyrilla a Meth., Dědictví sv.-Janského, sv. Prokopa a sv. Ludmily.

Jinde se snad více koná a pracuje, ale necht' nás nikdo neviní z netečnosti nebo liknavosti. Slušno uznati, že jsme teprve v počátcích, a každý počátek je těžký, jak rozumný člověk uzná. Pracujeme klidně, ale stále a vytrvale za určitým cílem: vzdělati se, pokud možno, všestranně ve všech oborech, které českému knězi katolickému znáti nevyhnutelno. A jsme pevně naděje, že dospějeme cíle toho věrice slovům svého básníka: „Pevné vůli, tužbě ušlechtilé rádo dává nebe dojít cíle“. Bůh zehnej naší klidné práci, abychom se dočkali zdárných výsledků, jak pro sebe tak i pro své nástupce, kterým zamýšlí prospěti kroužek hlavně dobrým příkladem, jakož i tím, že bylo usneseno, aby časopisy kroužkem odbírané se dávaly ku konci roku do seminární knihovny, kde je dosud knih českých nepatrný počet.

Jednatel.

Z Prahy.

Za dobu od poslední zprávy naší v „*Museu*“ měla „*Růže Sušilova*“ dalších 7 schůzí — přípravy ke zkouškám pololetním a pak velikonoční svátky učinily delší mezeru v řadě schůzí. Přednášky byly tyto: 1. „*Pan Engfluss z Engflussu*“ (J. Choc IV. r.), 2. „*O Čechových Písniích otroka*“ (J. Vondrášek IV. r.), 3. „*Stručný nástin dějin Klementina*“ (R. Rádl I. r.), 4.—5. „*Katechismus moderního budhismu*“ (V. Hazuka I. r., 2 předn.). Poésie zastoupena byla 6. „*Legendou o sv. Julii*“ (A. Thein III. r.) a několika básněmi ze sbírky 7. „*Ex intimo corde*“ (J. Rouček III. r.).

Hudební kroužek zahrál úryvek Hausmannovy „*Ouvertury*“, L. Wollmann „*Eklogu*“ od Raffa.

Knihovní odbor založil jednu knihovnu a druhou připravuje. Dále bylo posláno petrohradskému bohoslovcí, rodem Čechu něco knih potřebných pro náboženské vyučování.

V rokování „*Jak účastníci se máme výstavy národopisné*“ usneseno po příkladě ostatních jednot vystaviti diagrammy naše v akadem. oddělení. Zhotovené

diagrammy znázorňují počet alumnů našeho semináře od r. 1827., členstvo a jmění „Růže Sušilovy“, časopisy odbírané „Růží“, přednášky v ní, stručné dějiny její a výkazy české a latinské knihovny.

Návštěva schůzí byla letos stále četná.

Výbor.

Z Celovce.

Naše „Akademie“, o níž Vám dle možnosti později historický přehled podáme, konala letos první svoji schůzi dne 7. listopadu m. r., k níž se 18 členů (14 Slov. + 4 Čechové) přihlásilo. Do výboru byli zvoleni: předsedou Valentin Weiss (III.), zapisovatelem Miroslav Malgaj (III.), knihovníkem Hrabroslav Romauch (III.), pokladníkem Venčko Singer (II.). Konečně zvolen byl Florian Krammer (III.) redaktorem „Bratrljuba“ a A. Križaj (III.) k řízení zpěvu.

„Akademie“ má každé středy svou schůzi, v níž vystupují řečníci dle určeného předsedou pořádku. Jaký duch mezi námi vládne a o čem se ve schůzích přednáší, poznati možno, uvedeme-li aspoň některá hlavní themata: „Jak si má katol. kněz a bohoslovec vésti oproti rozvoji národního uvědomění“ (Weiss III.), „Andrej Einspieler, vzor kněze a vlastence“ (Malgaj III.), „Biskup Slomšek“ (Ant. Vogrinec II.), „Moderní beznabožství a jeho vliv na veřejný život“ (Romauch III.), „O četbě špatných knih“ (Krammer III.), „O národnosti slov. duchovenstva“ (Janez Šporn III.), „O lásce k vlasti“ (Josef Zeichen I.), „Židovstvo a Slovanstvo“ (Šimon Kesnar II.), „Nač jest třeba při našich spolecích hleděti?“ (Josef Pikl IV.). — Řeč druhá a třetí konána byla v době slavnosti Einspielerovy-Slomšekovy, kterou v Celovci množství lidu navštívilo. Tak se cvičíme, nemajíce jinak prázdné příležitosti ve slově — v řečnění, bychom jednou zdatně mohli působiti ku prospěchu vlasti i církve.

„Bratrljub“ (VII. roč.) vychází každé soboty v jednom psaném exempláři. Z prací v něm letos uveřejněných budtež uvedeny aspoň tyto: „Moc umění řečnického“, „Jak popisuje Schiller a jak Písmo svaté Mojžíšovo poslání“, „Amicus fidelis medicamentum vitae“, „Naše snahy roku 1848. a dnes“, „Dějepisné a cestopisné črty“. — „Na Vrbskem jezeru (pověst)“, „Z lovcovy torby“, „Črty mého studentského života“. — „Na dětském rovu“, „Dies irae“, „Slovo“ (= loučení), „Vernih duš“ (= Na dušičky), „Vlasti“. (Jména autorů známa jsou pouze redaktorovi.)

„Pěvecké družstvo“ cvičí se v nár. písních a studuje mužské sbory a to s dobrým výsledkem, jak již kolikráte při společných akademiích dokázalo. — Hmotnou podporu družstva sv. Cyrilla a Methoda (= Ústřední Matice šk. v Čechách) má za účel „Einspielerův věneček“, jehož údové ročně platí 50 kr.

Co se časopisů týče, má „Akademie“ slovenských bohoslovců předplaceny listy: „Slovenec“ (denník z Lublaně), „Südsteierische Post“ (vychází v Mariboru dvakrát týdně; list německy psaný pro Slovinci), „Mir“ (vychází v Celovci třikrát měsíčně), „Jugoslovanski stenograf in Glasnik“, „Dom in Svet“ a „Slovanská knjižnica“ (= knihovna). Konečně jest „Akademie“ členem „Družby sv. Mohora“ (pro vydávání populárních knih, sídlem v Celovci; má skoro 70.000 členův) a „Slovenské Matice“ (pro vydávání vědeckých děl sídlem v Lublani, má přes 2500 členů, kteří ročně platí po 2 zl.). Čechové se omezili na cvičení národních písní a odvádění dobrovolných příspěvků na „Matici“; ku čtení mají „Čecha“, „Budivoje“, „Vlast“ a „Osvětu“.

A. K.

Z Gorice.

Društveno življenje je pri nas zelo razvito: imamo

a) „Akademično društvo za ustanovitev kat. universite v Solnogradu“, pri katerem sodelujejo bogoslovci vseh narodnostij.

b) pevski zbor „Carolina“ ima izključno le slovanske člane;

c) orkester probudili so v zadnjem času bratje Čehi;

d) pri tamburaškem zboru „Vila“ sodelujejo Slovenci in Hrvatje.

Kar se slovanske knjižnice tiče, mislili smo vže nanjo, ali težave nam pripravljajo naše razmere v semenišču — zato je do sedaj ostalo še vedno pri —

pobožni želji. Sploh občeslovansko skupno slovstvo je pri nas nemogoče; akoravno se vsaka narodnost skuša z drugo, kako bi jo v tem oziru nadkrilovala. Ustanovljena so tri akademična slovstvena društva: slovensko, hrvatsko in italjansko. Bratje Čehi so razdeljeni v slovenskem ali hrvatskem društvu, kakor so si izvolili jezik, katerega se hočejo priučiti, da bi uspešneje delovali v pastirstvu. Slovensko društvo „Večernice sv. Alojzija“ je od 10./10. 1893. tesno združeno z „Zvezo slovenskih bogoslovcev“, h kateri pripadajo Ljubljanski, Mariborski in Celovski gospodje semenišniki. Centralni odbor — kakor morda vže znano — je v Ljubljani.

Sploh: Glavni faktor v semenišču smo Slovani; radi tega smemo s ponosom trditi — kakor si omenjal tudi Ti v tvojem cenjenem listu — da je naše centralno semenišče jedno izmed jugoslovanskih. Prav torej, da blagovolite tudi o našem semenišču poročati pod rubriko: „Statistika jugoslovanskih bogoslovcev“.

Toliko za sedaj! Prihodnjič morda kaj več! Sicer pa vedite, — bratje na severu: vedno smo pripravljeni, da vstrezamo želji onih, ki se nas spominjajo, nas ljubijo — z nami vred bojujejo za isti smoter pod v zlatu bliščečo se zastavo z napisom: „Vse za vero in domovino!“

Albin Klun.

Ze Lvova.

Na přání přátel olomuckých podávám další zprávy o životě ruských bohoslovců ve Lvově.

Přede vším opravuji chybu, jíž jsem se předešle dopustil; neučil nás totiž zpěvu a obřadům vicerektor, ale zvláště k tomu ustanovený kněz Isidor Dolněcký. Ku dvěma dřívějším praefektům přibyli dva noví, tak že nyní máme čtyři. —

Ozvámený koncert na počest Ševčenkovu byl velikolepý. Přítomné bohoslovce (všichni nepřišli — tak většina tak zv. moskvofilův) a hosty přivítal hluboce procítěnou řečí druh Kurdydik. Pak přednesl p. Karpiňský životopis Ševčenkův z let 1847—1857.; zvláště probral jeho literární činnost, která se jeví v kratičkých dumkách, velikých vůdčími ideami, jimiž opěvuje buďto vlastní život, nejtěžší chvíle poroby, buďto potlačenou lidskost anebo vroucí lásku k vlasti.

Pak zazpívány dva sbory řízením p. Ostapa Skomorovského a sice Berbickým harmonisované, píseň Ševčenkova a slovanská hymna harm. Ostapem Nižankovským. Se sbory vystřídaly se dvě deklamace, Ševčenkovo „Poselství“ (p. Kinaš) a příležitostná báseň slavnostní (p. Kuněcký) a krásné barytonové solo p. Skališa, jenž zazpíval „Hetmany“ (z Ševčenkových „Hajdamakův“), a Wachnjanina „Pomarnila naša dola“. Celý večer plynul ve slavnostní náladě, a hymnus „Šče ne vmerla Ukrajina“ vyslechli přítomní stojíce. —

Literární kroužek ožívá. Z přednášek zasluhují pozornosti: Kurdydikův referát o Tolstově knížce „Christijanstvo i ljubov vitčiny“ (Křesťanství a láska k vlasti), Korolukova „O národním smýšlení dle názorů Brandesových.“

Na jedné schůzi rozmlouvalo se o nynější politické situaci a o politickém programu, jehož měli by se držeti kněží.

I dramatický kroužek se hýbe; nedávno dával veselohru Karpeňka Karého (Ukrajince) „Martin Borula“, a nyní cvičí komickou operetu.

Dne 15. května bude koncert „Čitalny“ na oslavu zrušení poddanství.

Končím a zdravím všechny české bohoslovce jménem bratří Rusínův!

Člen „Čitalny“.

Směs.

Sociologie na theol. fakultách zavedena je téměř všude v Německu, Francii a j. Jen v Rakousku dosud se tak nestalo. Ale s kompetentních míst zaznamenáváme projevy úplného souhlasu, tak že je naděje, že i na českých fakultách theologických přednášky ty stanou se co nejdříve skutkem. Tak na loňském sjezdu katolíků českoslovanských v Brně přijat byl v resoluci socialní i odstavec: „Jelikož

duchovenstvo přirozeným vůdcem lidu jest, ať se stará o duševní potřeby dělnictva, o čítárny, vzdělávací spolky . . . K tomu především třeba, aby otázku sociální studovalo, a proto budiž katolická sociologie na učelištích bohosloveckých zavedena jako mimořádný, ale povinný předmět.“ Poněvadž výbor sjezdu má se starati o uskutečnění všech přijatých resolucí, doufáme, že i v této příčině je zahájena akce s příslušnými činiteli. Dále milerádi zaznamenáváme souhlasný projev profesora dra. Tumpacha v 2. č. let. roč. „Čas. kat. duchovenstva“, kde poukazuje vdp. spisovatel na důležitost a nedostatek těchto přednášek, pročez jsou nuceni bohoslovci zařizovati si samostatné kroužky sociální. (Podotýkáme, že mimo Olomouc a Brno existuje též soc. kroužek v Č. Budějovicích. Pozn. red.) Jisto jest, že všichni čeští bohoslovci svorně uvítají přednášky o vědě, jež má nejen pro kněžstvo a církev, ale i celé člověčenstvo v nejbližší budoucnosti nesmírnou důležitost. V—ek.

Sociologie v brněnském alumnátě. Vědy sociální byly sice v brněnském alumnátě již dávno pěstovány (viz letoší „Museum“, seš. II. str. 79.), avšak do živějšího proudu dostala se zde otázka sociální zvláště v posledních letech, kdy sociální protivy víc a více se přirostávají a kdy sám sv. Otec encyklikou „Rerum novarum“ naznačil katol. kněžstvu onen důležitý obor věd, ve kterém musí kněžstvo důkladně se vzdělávati a pak na základě zásad křesťanských účinně zasáhnouti v řešení palčivé otázky sociální. Studium této otázky v brněn. alumnátě jeví se zejména častými přednáškami sociologickými ve schůzích Sušilovky. Základní principy sociologie podává též ve svých přednáškách vdp. prof. morálky, Dr. Robert Neuschl. Aby však zájem pro sociologii víc a více se šířil, založen loni tak zv. sociologický kroužek, o kterém byla podána zpráva již v loňském „Museu“ v dopise z Brna (str. 158. a násl.). Kroužek tento obnoven byl také letos a trval jako loni po celé zimní období (od 1. listop. do 30. dubna). Členové scházeli se dvakrát týdně (ve středu a v sobotu po večeři) k volným rozhovorům o praktických otázkách z oboru sociologie. Takové schůze jsou členům kroužku poučením a spolu zábavou, tak že nelze ani lépe využítovati volné půlhodiny po večeři. Zvláště o některých otázkách rozprádají se živé a poutavé debatty. Člověk se tu takoruka hravě vpravuje do nejružnějších záhybů dnešního sociálního života, nepostrádaje při tom ani stránky zábavné. Hovořeno bylo o těchto otázkách: Komory dělnické. — Smírčí soudy. — Stávky. — Práce žen a dětí. — Emancipace žen. — Otázka dělnických bytů. — O domovském právu. — Otázka řemeslnická. — Moderní bankovníctví. — Bursa. — Spolky.

Jak viděti, byly voleny otázky eminentně časové a praktické. Poněvadž však jisto jest, že jakýmkoliv praktickým rozborům jen tenkrát se daří, jsou-li zbudovány na pevném vědeckém podkladě, přemýšleno o tom, jak vyhověti také této potřebě. Ze snahy této vyšel letos t. zv. sociální kurs. Konají se sice sociální přednášky ve schůzích „Růže Suš.“, ale neděje se to soustavně a nelze tam ani z daleka probrati v jediném roce všech důležitých bodů sociální otázky. Tento úkol má nyní sociální kurs, který se také schází dvakrát týdně (v pondělí a v úterý po večeři), avšak také jen v zimním období. Postupuje se dle Stöcklovy knihy: „Lehrbuch der Philosophie“, III. díl, str. 149. sqq. Členové rozdělí si práci tak, že každý si vezme za úkol důkladně probrati jistou partii¹⁾ a to soustavně dle pořádku, jakým postupuje Stöckl. Tuto partii přednese pak na schůzi ve formě obyčejné přednášky (s výkladem). O přednášce rozpře se rozhovor. Jakmile se vystřídali všichni členové, počne se znova. — Letos probrány tyto části: Úvod do sociální otázky. — Společnost. — Mravní a právní řád. — Právo objektivní a subjektivní. — Přirozená práva. — Právo vlastnické. — Chybné theorie o majetku. — Právní důvody vlastnictví. — Smlouva. — Půjčka a zápůjčka. — Lichva. — Stavy: šlechta, rolnictvo, řemeslnictvo, obchodnictvo, dělnictvo. — Schůzi kroužku i kursu účastní se nejen členové, nýbrž vítáni jsou všichni, kdož do schůzí přijdou. A býval někdy účastníků značný počet. Dejž Bůh, aby příštím rokem na dráze nastoupené zdárně se pokračovalo!

¹⁾ Ostatní členové studují ji též soukromě.

Na oslavu památky konsekrace Jeho bisk. Milosti Edv. Brynycha uspořádali bohoslovci královéhradečtí 25. března v seminářském refektáři akademii s tímto programem: „Uvítání.“ (Jan Sobotka IV.) — „Ecce sacerdos magnus.“ Čtyřhlasný mužský sbor od J. Diebolda. — „Proslov.“ (Složil a přednesl Stanislav Michálek IV.) — „Salvum fac regem.“ Osmihlasý mužský sbor od Lud. Graunzina. — „O sociální úloze kat. duchovenstva.“ (Přednesl Jan Suřízek IV.) — Introdukce na harmonium od Poláka. — „Kristus příklad pokory.“ Postní píseň od Václava Mirinského († 1492.). Na čtyřhlas upravil Jan Trojan Turnovský (kanc. z r. 1574.) — „Adagio finale.“ Smyčcové quartetto od Haydna. (Přednesli: B. Kerner IV., Em. Čihák IV., J. Lonský I. a Fr. Klenka I.) — „Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum“, chorál z Bílé soboty. — „IV., V. a XIII. zastavení křížové cesty“ pro 2 hlasy s průvodem harmonia od Witta. (Přednesli Jos. Klepl IV. a Al. Mikeš III.) — „Hodie eris mecum in paradiso“ a „Consummatum est“. Smyčcové quartetto od Haydna. — „Alleluja.“ Mužský sbor z oratoria „Messias“ od J. B. Händla. — O zdařilé provedení akademie, již přítomností svou poctil nejdůstojnější pan biskup s vsdpp. kanovníky a duchovními hradeckými, největších zásluh si získali velebný pán Dobroslav Orel, vicerektor Borromea a Jos Klepl, praefekt seminářského kůru.

Bohoslovci a literatura. Bohoslovci královéhradeckými a to třemi vyššími ročníky objednáno v r. 1894/95. z knihkupectví Cyrillo-Methodějského v Praze za 3300 zl. a z knihkupectví Prombergrova v Olomouci za 800 zl. knih.

Ze statistiky slovanských seminářů. Počet bohoslovcův a) v Gorici: I. r. 24 (11 + 6 + 1 + 5 + 1¹⁾), II. r. 28 (10 + 9 + 2 + 7 + —) III. r. 29 (8 + 5 + 2 + 14 + —), IV. r. 15 (7 + 3 + — + 5 + —), všech 96 (36 + 23 + 5 + 31 + 1); b) v Záhřebě: I. r. 15 (13 + 2²⁾), II. r. 22 (22 + —), III. r. 19 (17 + 2), IV. r. 18 (17 + 1), všech 74 (69 + 5).

Poznejme se a milujme se! O vzájemnosti slovanské mnoho se u nás píše a ještě více mluví, ale jak málo se ve skutečnosti seznamujeme se svými jinostřanskými bratry! Všechna naše činnost v tomto oboru omezuje se téměř jen na sjezdy velehradské. A přece jest žádoucí poznati nejen jednotlivce, ale také vlast našich slov. bratrů a širší vrstvy národa. — O prázdninách mnozí z nás cestují, ale jak daleko! Uděláme-li z velehradské pouti malý zájezd přes Hostýn domů, nebo v nejlepším případě na uherské Slovensko — jsme u konce. Dále to nejde — zející kapsa volá smutně: deficit me pecu . . . A podobně jest to asi i u ostatních bratrů Slovanův. Nuže, máme návrh. Základem jeho je slovanská pohostinnost, staroslovanské pobratimství. Kdo by z nás (českých bohosl.) toužil podivati se o prázdninách asi na 14 dní k některému slovanskému národu, nebo naopak někdo z bratrů Slovanů k nám, napiš svoji adresu do redakce „Musea“ a a udej místo, kam bys chtěl cestovati. My pak přihlášené adresy vyměníme. Nyní začne přátelské dopisování, a do prázdnin jest vše hotovo. Bratr Čech pozve na př. bratra Slovince na 14 dní k sobě do Čech nebo na Moravu, a po 14 dnech odejdou oba na slunný jih, aby bratr Čech bratru Slovinci návštěvu oplatil. Po prázdninách pak, když se oba vrátí do semináře, mohou v jednotách podati „zkušenosti ze svých cest.“ Tím způsobem snadno se seznámíme se slovanskými bratry. Cesta nestojí tolik, a největší položka při cestování, byt a strava bude vyrovnána vzájemným pohostinstvím. — Kollegové na severu i na jihu, uvažte náš návrh a uznáte-li jej za vhodný, přihlašujte se hojně a brzy — prázdniny jsou nedaleko!

„Pod jedním praporem“, almanach katol. básníků českých přijat byl v kruzích bohosloveckých se zaslouženým uznáním. Pěkné, místy i hluboké myšlenky, většinou ušlechtilá díkce, forma někde až nádherná, poesie hluboká, čistá, grandiosní — to vše jsou přednosti, které doporučují knihu na první pohled. Ponechávajíc bližší kritiku sbírky listům povolanějším, nemůžeme mlčením pominouti, že v této zdařilé sbírce jest zastoupeno také několik nadčejných sil ze středu našich jednot. Jsou tam zastoupena jména: M. Chudoba, Jar. Rouček, Jos. Šorm, Ot. Tauber, Sigm. baron Uttenrodt, Fr. B. Vaněk, J. Vondrášek, Fr. Walzel. —

¹⁾ Slovinci + Chorvaté + Čechové + Vlaši + Němci.

²⁾ Chorvaté + Chorvaté rození v Uhrách.

Z bývalých spolupracovníků „Musea“ spatřují se v almanachu: Sig. Bouška O. S. B., K. Dostál-Lutinov, Frant. Holeček, Vlad. Hornov, Ant. Knotek, K. Th. Kotrouš, Fr. Kyselý, Fr. Leubner, Mich. Maršálek, F. P. Místecký, Jos. Mottl, A. Pavelčík, Jar. St. Pavlík, Fr. Skalík, Jan Svárovský, Jos. Vejchodský, P. Zaletěl, — Celkem jest v almanachu zastoupeno 25 bývalých i nynějších spolupracovníků „Musea“ (tiskem vyd.) — tedy polovice všech v almanachu zastoupených.

Odporúčujeme almanach „Pod jedním praporem“ všem kolegům co nejvřeleji.

K naší organizaci. Prázdniny se blíží a my jim můžeme letos hleděti vstříc s nejlepšími nadějemi. Organizace naše sílí, mohutní. K obvyklé akad. pouti na Velehradě přibude letos nová pout' (sjezd bohosl.) ku hrobu svatého Jana v Praze spojená s návštěvou výstavy a vědeckou akademií. Stane se tak ovšem jen výminečně letos, poněvadž většina z nás hodlá zavítati do Prahy na výstavu národop. Z téže příčiny navrhováno s počátku s mnoha stran, abychom upustili letos od pouti velehradské. Však nyní jsou již obavy rozplašeny, a v Praze i v Olomouci jsou přípravy ku sjezdům v plném proudu. Jest si jen přát, aby oba sjezdy vykonaly plnou měrou svůj úkol: pout' velehradská ať roznítí oheň nadšení v naší hrudi, ať utuží naše přátelství s jinoslávanskými bratry a nechť rozproudí smysl pro myšlenku Cyrillo-Methodějskou v nejširších kruzích naší intelligence; sjezd pak pražský, výhradně bohoslovecký nechť rozvine za vedení předních odborníků náš společný pracovní program v nejdůležitějších oborech vědy a umění! Tak obojí pout' má zajisté svoje místo a své poslání. Blíží zprávy podávají „zaslána“ obou pořádajících jednot, která spolu uveřejňujeme.

Z Prahy. (Zasláno.) Ku sjezdu bohoslovců českoslovanských v Praze, o němž v předešlých číslech „Musea“ několik hlasů se ozvalo, a kterého, doufáme, že všechny jednoty bohoslovecké si přejí, — zahájeno čilé jednání. Výbor „Růže Sušilovy“ v Praze milerád všeho se podjal, a s přípravami tak pokročeno, že sjezd konán má býti od 12—15. srpna. Mimo pouti ke hrobu sv. Jana a návštěvu výstavy, chtějí bohoslovci společně si pohovořiti: a) jak zdárně pěstovati theologii, filosofii, vědy exaktní, historii a zvláště sociologii; b) jak s prospěchem čeliti by mohli zhoubné literatuře; c) o časopisu svém „Museu“. Doufáme, že se návrhy naše potkají se souhlasem všech jednot, jimž vše podrobněji co nejdříve oznámíme. Práním naším jest, by sjezd tento byl slavnostním, upřímným shledáním všech bohoslovců ze všech krajů českoslovanských.¹⁾

V Praze, dne 18. května 1895.

Výbor „Růže Sušilovy“ v Praze.

Z Olomouce. (Zasláno.) Jako každoročně bude se konati i letos bohoslovecko-akademická pout' na Velehrad. Den není ještě rozhodně určen, ale nejspíše bude to 31. července a 1. srpna. Hlavním předmětem jednání bude idea Cyrillo-Methodějská — a sice, jak by se měla na nynější poměry vhodně reálovati. Přednášku tuto vzal na se P. Šup O. S. B. z Rajhradu. Ostatní program uveřejní se co nejdříve. Pořádek bude jako loni. (Podrobný program ohlásíme později v „Hlasu“ a pak pozvánkami.) — Letoší sjezd bude ještě významnější než loni. Loňští účastníci vzpomínají ještě jistě na bratry Rusíny — a letos přijede ze Lvova kromě kněží 20—30 bohoslovců rusínských, jak psal předseda tamní „Čitalny“. Budou míti celý pěvecký sbor; ráno, druhý den sjezdu budou míti slavnou liturgii. Tak přijdeme do přímého osobního styku s bratry, o nichž dosud málo jsme věděli. Kromě toho přijede ze Sarajeva kanovník Dr. Ivan Koščák a promluví o balkánských poměrech náboženských. Přijede také Dr. Pastrnek. Z Lužice přijede jistě někdo zase; psal nám P. Ševčík, jenž před loni na Velehradě byl ještě jsa bohoslovcem. Doufáme tudíž, že u všech bohoslovců českoslovanských potká se sjezd Velehradský s takovým nadšením, jako se ho ujímáme my. V příchodu, tak hojném příchodu bratří Rusínů a jiných vzácných hostů spočívá jistě nejlepší záruka, že sjezd se vydaří. Kdyby ze všech seminářů přijelo aspoň na polo tolik účastníků, jako se chystá od nás, pak jen něco kněží a laiků — bude účastenství dosti veliké — většího netřeba. Ku konci připomínám ještě, že na začátku akademie zapěje náš sbor „Hospodine pomiluj ny“ a v přestávkách potom jiné sbory, mezi nimi i rusínské.

V Olomouci, dne 23. května 1895.

J. Svozil, jednatel L. J.

¹⁾ Veškery dotazy milerád zodpoví předseda R. S. v Praze (Jan Vondrášek).

MUSEUM.

List bohoslovců českomoravských.

Ročník XXIX. (tiskem X.)

1. července.

Léta Páně 1894—95.

Beneš Method Kulda.

Beneš Method Kulda.

(O slavnostní schůzi „Růže Sušilovy“ v Brně dne 12. května 1895 přednesl
Ignát Št. Kolísek.)

Brněnská „Růže Sušilova,“ jež snaží se v činnosti své uváděti ve skutek, co náš zvěčnělý Sušil tak obsažně propověděl svým heslem „Církev a vlast,“ naše „Růže Sušilova“ uctívajíc vezdy dětinnými city památku svého duchovního otce Sušila, nemůže nikterak zůstat nepozornou vůči mužům, kteří podobnými snahami posvětili život svůj, jakými bohat byl život Sušilův, vůči mužům, kteří byli jeho nejpřednějšími následovníky i podpůrci ve blahé činnosti pro „Církev a vlast.“

Takovým mužem jest mimo jiné též B. M. Kulda, jenž nám, mladým snaživcům v působnosti pro církev a národ může býti hvězdou zářící, hvězdou vůdčí. Jak pohasínají nám hvězdy ty!... Veliký Sušil již přes čtvrt století odpočívá v chladném hrobě, nezapomenutelný Matěj Procházka již si také našel místo vedle něho, k nim pak se přidružil již i náš „slavík moravský“ Jan Soukop. S úctou vyslovujeme jména: Sušil, Procházka, Soukop — a ret šepotá modlitbu za muže ty. Bohužel, již zhasly tyto naše hvězdy, jež leskem svým ozařovaly drahý národ náš, klesli tito neunavní pracovníci na líše, již svorně orali na užitek církve a vlasti.

Než neosiřel národ náš úplně, ještě jedna hvězda zůstala mu svítiti — jest to B. M. Kulda. A právě letos doprálo nebe muži tomuto slaviti trojí radostnou ročnici: pětasedmdesáté narozeniny, padesátileté jubileum kněžské a pětadvacetileté jubileum kanovnické. My, bohoslovci brněnští a členové „Růže Sušilovy“ vítáme radostně a nadšeně letoší vzácnou tu příležitost, kdy osvědčiti nám lze naši lásku ku staříckému pracovníku pro církev a vlast. Proto uspořádali jsme dnešní slavnostní schůzi, a mně svěřen byl úkol, promluvit o životě a působnosti našeho oslavence. Život ten i působnost ona jest tak krásna a významna, že v době krátké, k promluvě mé vyměřené nelze mi než jen hlavní úryvky podati. Ale i ty stručné úryvky kéž nás ušlechtilé poučí, povzbudí a roznítí ku činnosti pro milou naši církev sv. a drahou naši vlast!

B. M. Kulda narodil se dne 16. března 1820. v Ivančicích na Moravě. Rodiče jeho Václav a Majdalena, zámožní měšťané ivančičtí vynikali nad jiné neobyčejnou zbožností a pracovitostí. Což divu, že se našemu Benešovi dostalo pečlivého vychování!

Prvního vzdělání dostalo se Kuldovi ve škole ivančické, jež ovšem byla německá. Že v Kuldovi hned v mládí probudilo se vědomí národní, o to zásluhu měl tehdejší kaplan ivančický Tomáš Procházka. Když bylo Kuldovi 13 let, poslán byl svými rodiči do Jihlavy, aby tam konal studia gymnasiijní. Že tu neutonul v moři

cizáctví německého, o to zásluhu má učitel náboženství, praemonstrát strahovský Anselm Serchen, jenž v něm nejen náboženské a vlastenecké nadšení udržoval, nýbrž ještě více rozněcoval. Po šesti letech odebral se Kulda na filosofská studia do Brna, kde docházel k Sušilovi a Matouši Klácelovi, s nimiž pak až do smrti jejich žil ve svazku nejupřímnějšího přátelství. V r. 1841. vstoupil do zdejšího alumnátu, kde právě nastával čilý život vlastenecký. Netřeba ani podotýkati, že Kulda všude, kde se jednalo o věc vlasteneckou, býval první. Vysvěcen byv 6. srpna 1845. na kněze, působil Kulda jako kaplan v pěti letech v Židlochovicích, Loděnicích a krátkou dobu ve St. Hobzí. V r. 1850. povolán byl přítelem svým hrabětem Sylva-Tarouccou za duchovního správce a katechetu v ochranovně pro mládež mravně zanedbanou v Brně; v tomto postavení setrval Kulda až do r. 1859., kdy stal se farářem na Chlumu v Sedlčansku v Čechách. Jako farář působil Kulda na Chlumu až do r. 1870., kdy 20. září zvolen byl staroslavnou kollegiatní kapitolou vysehradskou za sídelního kanovníka, v kteréž důstojnosti působí Kulda zdárně až podnes. Toť v hlavních rysech život našeho Kuldy.

Ač dráha jeho životní podobá se krásnému sadu, v němž květu ku květu se řadí krásy nevšední, chceme dnes poukázati jen na dvě jeho vlastnosti, jež i pro nás mají význam nemalý a jež dají se označiti dvěma názvy, a to:

- I. Kulda jako kněz buditel,
- II. kněz spisovatel.

I.

Jak jsme se již zmínili, měl Kulda na německé škole ivančické za katechetu Tomáše Procházku, kterýž byl souvěkovcem Sušilovým a jeho druhem v buditelské práci národní, v práci pro církev a vlast. P. Tomáš Procházka přišel do Ivančic z Olbramovic, přišel tam přímo od Sušila, s nímž v Olbramovicích kaplanoval. Procházka to byl, jenž máje k tomu povolení od biskupa Gindla počal vyučovati náboženství ve škole české. Procházka též žádal, aby děti školní pilně poslouchaly kázání česká a v týdni aby česky napsaly, co si z něho pamatovaly — a odevzdaly úkol svůj P. Tomášovi. Procházka pak opravoval jim ty listy, schovával je, a když děti ze školy vystoupily, pak vrátil jim je všechny vázané jako knížku, aby prý měly něco českého, z čeho by četly a z čeho by měly pro život poučení a posilu.

P. Tomáš Procházka ovládal svou působností a vlivem svým celé Ivančice.

Za takových poměrů tedy vyrůstal náš Beneš Kulda. Procházka pak také žáky vyššího školního oddělení (III. třídu) vyučoval česky a připravoval nadané a hodné žáky na studia gymnasiijní. Mezi těmi

byl ovšem i nejhodnější B. M. Kulda. Beneše brával též P. Tomáš na vycházky z Ivančic směrem k Olbramovicím — a jim naproti chodíval z Olbramovic Sušil, a když se setkali, tu v lesích těch šumných radili se o svých pracech, o svých podnicích na prospěch církve a vlasti. Tak Beneš Kulda již v tomto mladém věku slýchal hovory nadšené, slýchal slova rozněcující ku práci pro církev a národ. Že to mělo blahý vliv na jeho ušlechtilé srdce a bystrou mysl, rozumí se.

V Jihlavě udržoval a rozplameňoval v Kuldovi ducha vlasteneckého zmíněný již P. Serchen, miláček studentstva českého. Již v té době dopisoval sobě Kulda s vlasteneckými studenty na gymnasiu brněnském, jmenovitě s Karlem Šmídkem, bývalým professorem gymnasijním a slovatným spisovatelem. Předmětem dopisů těch bylo: Slovanstvo k novému životu se probouzející.

S jakou asi radostí spěchal pak Kulda na studia filosofská do Brna, kdež se měl octnouti mezi těmi, s nimiž stejně cítil! Nedivme se tedy, že rád se tu stýkal s vlastenci nadšenými, mezi nimiž byl Klácel a Sušil.

A což teprve říci o pobytu Kuldově ve zdejší ústavě bohosloveckém! V ponurých těchto zdech tloukla srdce zlatá, srdce nadšená pro všechno, co by prospělo „církvi a vlasti.“ Zde byl Kulda na svém místě. Nebylo podniku národního, k němuž by Kulda nebyl přispěl hřívnou svou. Ve spolku se spolualumny: hrabětem Sylva-Tarouccou, Bílým, Šmídkem, Fáborským a jinými účastnil se nedělních zábav deklamatorních a hudebních, které ob čas do refektáře svolávaly všechny alumny, představené, professory a ostatní vlastence brněnské, až pak v nich policie shledala nebezpečný prý ruch „panslavistický“ (!) a zakázala je.

Jedinou útěchou zůstávala potom Kuldovi česká knihovna umístěná v hořejší chodbě, jež podporována jsouc výtečným biskupem Gindlem zdárně prospívala. Kulda byl správcem této knihovny české — bohužel — že posledním. Neboť odňaty mu byly později za změny poměrů klíče od skříní v chodbě hořejší postavených, a knihy dány jsou z části do knihovny alumnátské, z velké pak části na různá jiná místa byly rozneseny. Bolestně se loučil Kulda se svými milými knihami českými a mnohá asi z nich skropena byla jeho slzami. Než slzy ty byly úrodnou rosou, jež podporovala vzrůst lásky jeho k vlasti a k dobrému českému lidu. Jak asi toužil po oné chvíli, až obdrže svěcení poslán bude mezi ten dobrý lid, aby v něm budil lásku k církvi a také lásku k vlasti!

První působiště Kuldovo byly Židlochovice. Zde působil velmi blahodárně. Neboť nespokojil se jen tím, že s posvátného místa lid poučoval ohnivým slovem, nýbrž láska k farníkům vedla jej až tam, že zapomínal sám na sebe, věnuje každou prázdnou chvíli prospěchu duší sobě svěřených. Zvláště v neděli a ve svátky, místo by sám se zotavil po celotýdenní námaze, věnoval prázdné

odpoledne poučování a vzdělávání lidu. Po křesťanském cvičení ve školách venkovských čítával až do večera hospodářům a hospodyním o polním a domácím hospodářství a půjčoval knihy čtenářům, jichž počet rostl den ode dne. Četba náboženských, poučných a zábavných knih osvědčovala brzy svou užitečností; tak na př. v Židlochovicích pod samou farou bydlící sousedka přišla Kuldovi s radostným pláčem poděkovat za to, že její muž zedník upoutal se četbou k domácnosti a k rodině tak, že navždy přestal navštěvovati krémy a karbany.

Ze Židlochovic dán byl Kulda na utraquistickou staci do Loděnic. Tam působil podobně. Založil tu s učitelem knihovnu pro dvě vesnice německé a do dvou vesnic českých, do Jezeřan a Maršovic půjčoval knihy a své noviny mimo „Hlas,“ jenž se odbíral v malých těch dědinách v 11 exemplářích.

Z Loděnic přesazen byl do St. Hobzí, aby prý „vystřízlivěl z přílišné horlivosti vlastenecké.“ Odtud posílal anonymní dopisy do „Mor. Novin“, jež redigoval Mat. Klácel. Pro tyto dopisy opověděna byla „Mor. Novinám“ c. k. hejtmanstvím obžaloba, která se však neuskutečnila, poněvadž se c. k. úřad přesvědčil, že dopisy ty byly pravdivy.

Z Hobzí, jak již řečeno, dostal se Kulda do Brna za duchovního správce a katechetu do ochrannovny pro mládež mravně zanedbanou. Tím byla činnost jeho ještě více vzpružena; vždyť zde žil v blízkosti Sušilovů a jiných mužů, kteří pracovali pod heslem „Církev a vlast.“ Kulda byl hlavním činitelem, jednatelem „Katolické jednoty slovanského jazyka pro celou Moravu“ a jednatelem „Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje“. Důležitost „Katolické jednoty“, mající 80 filiálek venkovských v letech 1850—60., kdy jinorodých národních spolků nebylo, osvědčila se výborným ovocem svým v národě. V nedělní škole pro řemeslníky „Kat. jednotou“ v Brně zařízené a vydržované vyučoval Kulda zeměpisu, maje mezi posluchači svými nejen učenníky a tovaryše, nýbrž i mladé mistry české.

Po celých 9 roků pracoval takto Kulda v Brně na probuzení života národního, života českého, když tu povolán byl do družného království za faráře do Chlumu. Změnou místa a poměrů nezměněna však činnost Kuldova. S bolným srdcem opouštěl rodnou Moravu; blažilo jej však vědomí jednak vykonané práce, jednak i ta okolnost, že mu nebude působiti mezi lidem cizím, nýbrž opět mezi lidem českým.

Kulda hned, jakmile se jen poněkud seznámil s místními poměry, půjčoval knihy z obsáhlé knihovny své a hned prvním rokem založil knihovnu farní. Všude poučoval, povzbuzoval, byl pravým otcem lidu sobě svěřeného. A lid tento ocenil zásluhy velikého svého buditele. Neboť již r. 1861. poctil jej důvěrou, zvoliv jej za okres sedlčanský a votický poslancem na sněm český,

kde stál vždy po boku bojovníkům za práva národa českého. Byl členem výboru obecního a dvakrát zvolen jest do výboru okresního zastupitelstva sedlčanského. Z toho vidno, že i tu Kuldova činnost na poli národním byla mnohostranná.

Po jedenáctiletém blahodárném působení bylo se mu opět loučiti s milým venkovem. Bylť zvolen totiž r. 1870. sídelním kanovníkem král. kapitolou na staroslavném Vyšehradě, jímž jest až do dnešního dne. Tím však činnost Kuldova neutuchla, nýbrž byla ještě více vzpružena. Vždyť zde v Praze jest ve středu českého života, českého smýšlení, českých snah a tuch. I odtud přikládal pomocné ruky své a přikládá až posud každému podniku, jenž směřuje k blahu národa. Nemohu tu vyjmenovati všech zásluh Kuldových v tomto směru, nebyl bych tak brzy hotov. Zmíním se jen o zásluze nám nejbližší, již si zjednal Kulda o naši „Růži Sušilovu.“ Nejen že sledoval a až podnes sleduje činnost naší „Růže“ s velikým zájmem, nýbrž také až podnes ji vydatně podporuje zvláště v z a k l á d á n í knihoven. Vždy, kdykoli se obrátila „Růže Sušilova“ na Kuldu s prosbou o nějaký příspěvek na knihovny, byl první, který žádosti její vyhověl. Poslal pokaždé balík knih z pera svého s vroucím přípísem, v němž žehná mladému dorostu kněžskému a činnosti jeho vyprošuje Božího požehnání. Proto vším právem zasluhuje projev úcty a díků, jaký mu dnes „Růže Sušilova“ uchystala.

Z řečeného vysvítá dojista, jak horlivým buditelem národním byl ve svém povolání kněžském náš B. M. Kulda.

Nyní přistoupím k druhému bodu dnešní promluvy chtěje zkrátka pojednati o Kuldovi jako spisovateli.

II.

Spisovatelská činnost Kuldova spadá již do let čtyřicátých, kdy jako bohoslovec psával rozmanité články a úvahy do českých časopisů. Činnost Kuldova spisovatelská jest mnohostranná. Lze ji rozdělit na dva druhy: 1. Spisy obsahu náboženského, 2. Spisy zábavně poučné.

Do první třídy můžeme zařaditi tyto čelnější spisy: 3 svazky „Nedělních a svátečních kázání,“ jež vydal v Brně r. 1852., 30 ročníků „Posvátné kazatelny“, již redigoval, „Církevní rok“ o 6 svazcích prosou psaný, konečně „Legendy“ psané veršem populárním. Kdo zná zlaté srdce Kuldovo, snadno pochopí, že do spisů těchto vepsal jakořka celou šlechetnou duši svou. Kázání jeho dýší prostotou, vřelým citem, láskou ku zbožným pravdám. Z vroucího srdce vytrysklá razila si cestu opět k srdci. Jako redaktor „Posv. kaz.“ počínal si Kulda velmi důkladně. Jako lovec perel vynáší z pod hladiny mořské jen perly drahocenné, tak i náš Kulda vybíral jen perly posvátného

řečnictví. Povážíme-li, že tak činil po plných 30 roků, zanechal nám dílo ceny nevšední. A co říci mám o „Roku církevním“ a „Legendách“? V obou těchto spisech sneseno tolik látky a to způsobem tak poutavým a milým, že nemůžeme se ani dosti nadiviti bohatému duchu Kuldovu. „Legendy“ psal loni jako stařec čtyřiašedesátiletý, na polo slepý, tak že je sám nazývá svým „zpěvem labutím“ — ovšem neprávem — a přece co v nich kras! Proto se nedivíme, že jeden náš básník zapěl „Kuldovi, básníku ‚Legend‘“:

Tvůj slábne zrak, však v duši Tvoji svítá!
Jak poutník stanul jsi na prahu ráje,
kde nedočkavě svatých sbor Tě vítá.
Tvá lýra, Otče, k jejích počtě hraje,
svět šíří se kol Tebe v teskné hloubi,
však plá Tvůj zrak, v slzách se rozplýváje.
Tvá duše s duší nebes již se snoubí.
Tvůj slábne zrak, však v duši Tvoji svítá!

S. Bouška.

Do druhé třídy můžeme zařaditi ostatní spisy Kuldovy. Nejprve jest nám zmíniti se o třísvazkovém díle: „Moravské národní pohádky, pověsti, obyčeje a pověry.“ Kulda za působení svého v Brně strávil prázdniny r. 1853. a 1854. na moravském Valašsku, kde pilně sbíral z úst lidu valašského pohádky, pověsti, obyčeje a pověry a pak je tiskem vydal. Dílo toto nejen že šlo, jak se říká, na dračku po vlastech českých, nýbrž upoutalo pozornost i bratrského národa ruského, jak nám vypravuje Kulda v „Proslovu“ k druhému vydání této sbírky. Pravíť takto: „Nedlouho po ukončení I. dílu pohádek a pověstí moravských z okolí rožnovského poctil mne v Brně ve společnosti nyní již v Pánu zesnulého otce vlasti Františka Sušila a pana profesora Matěje Procházky návštěvou svou výtečný dějepisec ruský, magister slovanské filologie, slovný, minulého roku (1872.) zemřelý Alexander Feodorovič Hilferding a pravil: „Já jsem bezpochyby nejobedlivějším čtenářem Vašich pohádek a pověstí národních; přečetl jsem je od začátku až do konce s nůžkami v ruce. Jeden výtisk skvostně vázaný zdobí knihárnu mou, a druhý při čtení celý rozstříhal jsem, abych zvláštnosti mluvy moravské ukládal do zápisů filologických studií svých.“

Josef Wenzig pak mnohé z pohádek a pověstí těch přeložil i do němčiny.

Z dalších čelných spisů zmiňujeme jen těchto: „Zprávy o všeobecných sjezdech jednoty katolické na Moravě“ o 4 svazcích, „Životopis kněze Tomáše Procházky,“ jímž postavil trvalý pomník svému katechetu — buditeli, „Svadba

v národě českomoravském,“ jež dočkala se již čtvrtého vydání, „Škola a církev“, „Radosti a žalosti papeže Pia IX.“ a mn. j. Také býval Kulda redaktorem kalendářů pro lid a to: „Moravana“ po devět, „Poutníka“ po dva, „Kalendáře svatováclavského“ také po dva roky.

Pozornost naši poutají ještě spisy jeho pro mládež — díla to básnická, a tím také se nám naskytá vhodná příležitost, zmíniti se o Kuldovi jako básníku. Sem náleží: „Písně a básně pro katolické národní školy.“ Jak již titul nám ukazuje, snažil se básník Kulda podati naší mládeži písně zajisté ušlechtilé, jež povznášeti měly mladistvá srdce jejich a nadchnouti je pro vše krásné a vznešené. Dále napsal tři svazky „Deklamovánky“ věnovaných „Školám a rodinám.“ Dobře věděl Kulda, že často a přechasto bývají v rodinách i ve školách výplody duchů mělkých, jež jak svou formou tak i obsahem svým nikterak se nehodí ani do rukou mládeže ani vůbec do rukou slušných lidí. Tomu chtěl Kulda odpomoci svými „Deklamovánkami.“ A úloze své dostal měrou dokonalou. Neboť povážíme li, že „Deklamovánky“ jeho vyšly již ve čtvrtém vydání, jest zjev tento nanejvýš potěšující a pro Kuldu básníka velevýznamný. Nesmíme zapomínati, že Kulda jest knězem a že kněz-literát za našich dob, chce-li se jen poněkud udržeti, tím více, chce-li vyniknouti na poli literárním, pracovati musí v každém směru dokonale. Vnitřní cena díla jest tedy příčinou, že „Deklamovánky“ vyšly již ve vydání čtvrtém. A skutečně! Čtème jen některé z nich, a kouzlo a půvab, jenž z nich vane, tak na nás působí, že se nemůžeme od knihy ani odloučiti. Prostý, nehledaný obsah, jež čerpá většinou z přírody a ze života rodinného, odívá milou něhyplnou formou básnickou, veršem srozumitelným, populárním. A tyto přednosti Kuldovy poesie spatřujeme i ve dvou posledních dílech básnických, z nichž „Štědrovečerní dar“ věnován jest opět milé mládeži. Jak jsme již pravili, nazval Kulda své „Legendy“ — „zpěvem labutím“ — a hle! za „Legendami“ roku letošního jak krásný dar podal naší mládeži svým „Darem štědrovečerním.“ A počátkem tohoto měsíce překvapil veřejnost českou opět sbírkou básní nadepsanou „Díkůvzdání,“ v níž uvil „verše do památníku 51 katolickým básníkům českým, svým milým přátelům, přispívatelům do almanachu ‚Pod jedním praporem‘“. Směle můžeme doufati, že ani tato sbírka není jeho poslední, že není jeho „zpěvem labutím“, nýbrž že nás opět brzy oblaží novým projevem zlatého nitra svého. A tuto naši naději posilují vlastní slova Kuldova, když praví:

„Zrak tělesný mi Pán Bůh vzal,
zrak duše bystrý však mi dal,
a v ruchu ušlechtilých snah
já stále šťasten jsem a blah.

Jak jsme krátce nastínili, Kulda ve své poesii nenamlouvá si řešiti záhady mnohých poetů nynějších, nechlubí se „světobornými“ myšlénkami, nepěje ani o „fialové mlze“ ani o „vředu na nebi“ a podobných předmětech, jimiž plní knihy naše mladá generace básnická — a přece, pravíme to směle, jest Kulda básníkem, básníkem pravým, jenž ušlechťuje a povznáší ku dobru a kráse.

Báje vypravuje nám o Lumírovi, že zpěvem svým hýbal tvrdou skalou vyšehradskou. My pravíme, že milý zpěv Kuldův rozléhá se nejen po staroslavném Vyšehradě, nýbrž zaznívá všude tam, kde hlahol český se ozývá. A nebyl-li snad Kulda po zásluze posud oceněn, pak zajisté tak učiní doba budoucí.

Končím. Budou tomu letos počátkem srpna čtyři léta, kdy jsem zavítal jako abiturient s bratrem svým na jubilejní výstavu do Prahy. Na programmě svém měli jsme také návštěvu posvátného Vyšehradu a na Vyšehradě též návštěvu vsdp. kanovníka Kuldy. Návštěvě Vyšehradu věnovali jsme jedno odpoledne. Slunce mile hrálo a ozařovalo jako čarovným leskem zlatou Prahu i staroslavný Vyšehrad. S pocity úcty blížili jsme se k residenci Kuldově. Zaklepeme a po chvíli ozve se milý hlas: Ave! Vstoupíme a spatříme před sebou stařečka s hlavou ku předu nachýlenou, stříbrem vlasů věnčenou a pozorujeme, kterak přívětivě se na nás usmívá. Představíme se, a když slyšel, že jsme z Moravy, tu jako by všecek oživil, tiskne nám vřele ruku, vyptává se na to, na ono, srdečně se s námi dosti dlouho baví. Pobyt tento u kanovníka Kuldy vryl se tak v duši mou, že snad naň nezapomenu nikdy!

Proč to zde pravím? I letos zavítá tak mnohý z nás do zlaté Prahy na národopisnou výstavu, bude tam pouť bohoslovců společná. Nuže, zaputujme také na posvátný Vyšehrad, zaputujme též ke Kuldovi! Vždyť letoší rok jest pro Kuldu zvláště velévýznamný. Slavít, jak již řečeno, trojí jubileum: Dne 16. března slavil své 75. narozeniny, dne 6. srpna slaviti bude svou zlatou mši sv. — padesátileté jubileum kněžské, dne 20. září oslaví své pětadvacetileté jubileum kanovnické. Můžeme připojiti ještě padesátileté jubileum spisovatelské, které posud slaveno nebylo. Jsme přesvědčeni, že letošího roku oživne dumavý Vyšehrad ctiteli Kuldovými, kteří zavítají k němu od čarovné Šumavy i od nebetyčných Tater, aby se na vzájem potěšili a osladili večer života ctihodnému tomuto stařečkovi. Nebude arcit' moci patřiti na syny národa českého očima tělesnými, vždyť téměř úplně oslepl, ale bude na ně patřiti svým zrakem duchovním, bude slyšeti tlukot věrných českých srdcí. Nuže, kolegové, přidružme se i my ke ctitelům Kuldovým a slibme mu, že prapor, na němž září heslo Sušilů, Procházeků, Kuldů, heslo „Církev a vlast“ — že tento prapor, jejž posud v před nese vytrvalá ruka vetchého stařečka, chceme mladistvou rukou třímati a nésti v čele bojovníků za církev a vlast! Již hezká řada těchto

bojovníků seřadila se „Pod jedním praporem“, jak nám hlásá almanach vydaný katolickými básníky na oslavu Kuldovu. Pod prapor tento seřaďme se i my, a každý dle sil svých se přičiň, aby prapor tento vesele vlál nad hlavami našimi a vedl nás k vítězství. A že zvítězíme, o tom není pochyby, poněvadž pravda zvítěziti musí! A tomuto vítězství pravdy volám: „Zdař Bůh!“

Člověk.

I.

Hlas rozumu.

Já, člověk všemocným již pánem světa,
na přání mé noc mžikem v záři denní
a hora v důl a moře v souš se změní,
dlaň moje tvorstvu, živlům pouta splétá,
má touha k hvězdnaté až říši vzlétá,
a duchu mému nic již tajno není.
Znám stezky v moři, znám i země chvění,
znám kolot hvězd a vím, kde jeho meta.
A clonu, kterou čas jak pavouk spředl,
já s tajemství a divů směle zvedl,
a síly nalez' bezedné jsem zdroje.
Jak pod nohou se bezmocně červ krouží,
tak duchu mému vzdorná hmota slouží,
jíž pečeť vlády tiskne ruka moje!

II.

Hlas srdce.

Kde bídnejšího tvora nad člověka?
Den každý slabost jen mi připomíná,
mne vina stále v tužší řetěz spíná
a unáší jak slabé pírkó řeka.
Kdy nouze démon na svou kořist čeká,
a bratrům hladovým smrt hlavy stíná —
je ruka moje ku pomoci líná,
má duše každé oběti se leká.
A nejhůř s mocí mou to tehdy bývá,
kdy žalu pták jen v nitru písňě zpívá,
kdy hněvem srší zrak a kůra ledu
mé srdce svírá. — Ruka světu vládne,
a duch můj uznat nechce meze žádné,
však sebe zkrotit dosud — nedovedu.

Václav Jarský.

Osculum pacis v liturgii.

(Rud. Stránský.)

(Dokončení.)

I tehdy, když osculatorium zavedeno, přistupoval všechen lid k jeho uctění. Zajímavé pro církevní poměry u nás v Čechách jest napomenutí zbožné paměti arcibiskupa Arnošta z Pardubic na synodě roku 1355. vydané: „Monemus omnes plebes, plebanos et rectores ecclesiarum, ut plebes suas informant et inducant, ut osculum pacis post Agnus Dei per clericum ipsis porrectum solum propter XI dierum indulgentias per Nos dudum datas et concessas mutuo inter se recipiant, alter alteri porrigendo; et si eos ad hoc inducere non possent, indulgemus, ut tabula cum Crucifixo in signum pacis ad osculandum deferatur.“¹⁾ Arcibiskup chce a důrazně žádá, aby správcové církví sobě svěřené osadníky důkladně informovali o osculu pacis; odpustky jedenácti dnů již dávno udělil a dovoluje, aby instrumenta pacis, v tehdejších dobách ještě neobvyklé novinky bylo používáno. Ale netrvalo dlouho, a i tento způsob udílení osculum pacis mizel. „Sublata sunt oscula haec propter eos, qui pacis instrumento ad turbas concitandas abutebantur.“²⁾ A proto nejen duchovenstvo, nejen biskupové, ale i sám císař Karel V. uznával za vhodné, aby zbožný tento zvyk více zachováván byl. Přijal totiž do formule reformační následující slova: „Fraternae caritatis reintegratio et pax nobis a Christo relictā poscit, ut osculum pacis et ubi mos ejus dandi exolevit, in missis solemnioribus restituatur, sic, ut imaguncula Crucifixi Domini, Pacificatoris omnium ab ore Sacerdotis pacem populo imprecantis ad astantes deferatur, quam ordine, in concordiae et pacis symbolum osculentur omnes.“³⁾ Slova tato úplně nacházíme v statutech synody Harlemské konané r. 1564.⁴⁾ Než zbožná přání mnohých, aby osculum pacis bylo udrženo, málo prospěla. Za času sněmu Tridentského, z jehož rozkazu byly liturgické knihy upraveny a vydány, osculum pacis v této formě dokonale mezi širšími vrstvami vymizelo; neboť se o všeobecném jeho udílení nečiní žádné zmínky. Caeremoniale biskupské⁵⁾ při slavné mši sv. dovoluje jeho udílení jenom tehdy, „si aderunt laici, ut Magistratus et Barones ac nobiles.“⁶⁾ Ne tak přísně mluví rubriky missálu. Čteme tam totiž: „Si non adsit, qui hujusmodi instrumento pacem recipiat a Celebrante, pax non datur, etiamsi illius datio Missae conveniat.“⁶⁾ Rubriky si tedy přejí, aby bylo udíleno. Dnes však bohužel dožili jsme se již takových dob, že laikové, jimž bylo osculatorium podáno, jeho políbení

¹⁾ Hartzheim, Concilia Germaniae, tom. IV. pg. 406.

²⁾ Robert Sala u Bony, l. c.

³⁾ Hartzheim, op. cit. tom. VI. pg. 756.

⁴⁾ Hartzheim, op. cit. tom. VII. pg. 8.

⁵⁾ l. I. cp. XXIV. n. 6.

⁶⁾ Ritus celebrandi Missam X. 3.

prostě odmítli. Odmítají tedy mír samého Krista, šlapou starou, cti-hodnou, z dob apoštolských pocházející instituci!

V témž čase, kdy ponenáhlu trátilo se osculum pacis mezi lidem, mizelo i osculum oris mezi kněžstvem a ponenáhlu vyvinulo se udílení per amplexum, jak až po dnešní den se zachovalo.

Jak se osculum pacis nyní udílí, je známo; prve než kněz pax udílí, líbá oltář. (Rit. cel. Mis. X. 3.) Nebylo však vždy tomu tak. Dočítáme se, že druhdy kněz pax udílející líbal onoho beránka, který byl při „Agnus Dei“ ve starších missálech zobrazen, nebo patenu, nebo pallu, neb obraz Ukřižovaného před kanonem mešním; jinde líbali též hostii neb kalich jako u karmelitův a dominikánů zvykem bylo. Durandus píše (l. c.): „Sacerdos facta commistione accipit pacem ab eucharistia, sive ab ipso Corpore Domini, vel secundum alios ab ipso sepulchro, i. e. calice vel altari...“ Beletth (l. c.): „Accepto itaque pacis osculo ab ipsa eucharistia, ut quibusdam placet, vel ut censent alii, ab ipso sepulchro et altari...“ Martène¹⁾ dosvědčuje, že v přemnohých starých missálech jest rubrika o líbání Těla Páně („in pluribus Missalibus praescriptum reperi“); praxe ta však nebyla všude stejná a někde dříve, někde později byla zapovězena. Sala (l. c.) uvádí, že již r. 1217. bylo v statutech synody Solnohradské zapovězeno líbati hostii. Vedle toho shledáváme v missálu sv. Rhemigia z roku asi 1556. rubriku: „Sacerdos pacem daturus osculatus hostiam dicat...“ Ordo XIV. c. 53. však dí: „Pontifex osculato altari convertat se ad ipsum (capellanium) et det ei pacem.“ (Ordo XIV. pochází z konce 15. a poč. 16. stol.)²⁾ Líbati oltář před udílením pokoje je zvykem dávným Maronitův³⁾ a všech východních církví. „Sacerdos sacra celebrans cum pax danda est, osculatur primo altare, ut Orientalium consuetudo est, tribus in locis ad captandam, ut ajunt, a mensa vitae benedictionem.“ (Renaudote, op. cit., l. c.)

Rubriky udávající obšírně a do podrobností řád, jakým se osculum pacis při slavné mši svaté udíleti má, připomínají „sinistris genis sibi appropinquantibus“ (Rit. cel. Mis. X. 8.), ita ut se leviter invicem tangant“ (Caer. ep. l. II. c. VIII. n. 75.); vyloučeno jest tedy

¹⁾ De antiquis ecclesiae ritibus, lib. I. cap. IV. art. 9. n. 8.; tamtéž v art. 12. z missálu asi z r. 1400. uvádí doklad: „Hic osculetur hostiam dicendo: Da pacem Domine“ etc. Následuje celá naše antifona de pace v kommemoracích komuních v brevíři.

²⁾ Jednota zavedena teprve tehdy, když všude rozšířen missál římský z rozkazu sněmu Trid. vydaný. Rozmanitost a spleť v liturgii, která před vydáním dotčeného missálu panovala, charakterisují slova Pia V.: „Tam multis in locis divini cultus perturbatio, hinc summa in Clero ignoratio caeremoniarum ac rituum ecclesiasticorum, ut innumerabiles Ecclesiarum ministri indecore, non sine magna piorum offensione versarentur.“ (Pius V. v bulle pro vyd. nov. brevíře r. 1568.)

³⁾ Apud Maronitas mos est, ut ante Praefationem sacerdos pacem det altari et sacris mysteriis dicens: Pax tecum altare Dei et pax mysteriis sanctis positis super te. Deinde ad ministrum: Pax tibi etc. Postea in populo fideles sibi vicissim pacem dant. (Benedicti XIV. De sacrosancto sacrificio. Missae, ed. P. Jos. Schneider 1879. — lib. II. c. XX. n. 23.)

ono troje líbání, jež tu a tam po venkově vidáme. *Sinistris genis: „per genas sinistras significatur dari pacem ex corde, eo quod ad sinistram vergit et quod in adversis etiam cum proximo pax habeatur.“* (Gav. par. 11. tit. X. n. 8. lit. u.) Každý obřad má zajisté svůj určitý význam. „Non sunt pro libito inventi et irrationabiliter inducti catholicae Ecclesiae ritus.“¹⁾ I ritus při udílení oscula pacis má svůj význam. Diakon — dle Herdta — kleče očekává osculum pacis, „ut hac humiliatione disponatur ad pacem accipiendam.“ Celebrant líbá korporal, na němž hostie leží, „ut ostendat se pacem dare non posse, nisi a Christo, cuius figura est altare, prius pacem acceperit.“²⁾ Zároveň tím naznačena úcta a láska, kterou celebrant chová ke Kristu a církvi vítězné, neboť ostatky svatých jsou v oltáři umístěny. Diakon líbá také oltář, poněvadž má osculum pacis jiným donést, ale „extra corporale,“ neboť není udílečem bezprostředním; činí tak „manibus junctis, quia, cum altare Christum repraesentet, solum tangitur a Celebrante, Christi vices gerente.“³⁾ Velebný to moment, když při slavné mši biskupově celá jeho assistence osculum pacis od něho přijímá; avšak i tu pouze presbyter assistens líbá oltář, poněvadž i on jiným osculum pacis udílí. Podobně činí při ordinacích neosubdiaconus, neodiaconus a neopresbyter.⁴⁾

Pořádek, jakým se osculum pacis udílí, jest přesně vytknut v *Caer. ep.* Diakon nemá pax dávatí jinému než subdiaconovi (neque Domino loci — *S. C. R.* 5. Jul. 1514). Laikům instrumentum pacis k uctění podává subdiacon, a sice tímž pořádkem, jakým byli od diakona incensováni. Regni gubernator má dostati pax dříve než kanovníci, „licet sacris induti sint paramentis.“ (*Caer. ep.* l. III. c. V. n. 1.) Má se mu udíleti způsobem slavným: „velo appenso“ (v barvě paramentů mešních); ano někde (jako ve Vídni, je-li Jeho Velič. mši svaté přítomen) je pacem deferens provázen ceremonářem a dvěma akolythy se svícermi rozžatými. Nikomu z kléru nemá se uděliti „nisi stanti“ (*Caer. ep.* l. I. c. XXIV. n. 7.); „sedens aut genuflectens admonendus est, ut se erigat; et si surgere noluerit, pax ei dari non debet.“⁵⁾ Co se povinných reverencí týká, zakazuje *Caeremoniale* biskupské (l. I. c. XXIV. n. 5.; l. I. c. XXX. n. 8.) se vší rozhodností, aby ten, kdo pax přináší, někomu se ukláněl, prve než by mu políbení pokoje (ať si již per amplexum anebo per instrumentum) udělil; „nulli, quantumvis supremo Principi etiam si esset Imperator vel Rex ullam reverentiam faciat.“ Důvod uvádí *Caer.* samo: „quia ante non habetur consideratio ipsius ministri deferentis, sed Pacis, quae a Sacrificio

¹⁾ Slova papeže Benedikta XIV. na konc. římsk. r. 1725.

²⁾ Benedikt XIV. op. cit., l. c.

³⁾ De Herdt, *Sacrae liturgiae praxis*, VIII. ed. Lovanii 1889, t. II. n. 110.

⁴⁾ Při papežské slavné mši assistující kardinál-biskup líbá též oltář, ne však assistující kardinálové-diaconi. Obdrževše od papeže políbení pokoje, líbají in signum reverentiae jeho prsa.

⁵⁾ Cavalieri, *Tractatus liturgici*, t. V. c. XXIII. XVI.

Altaris ad illum defertur.“ Kdo však políbení pokoje přijímá, „pro qualitate personae plus vel minus se inclinatur, antequam pacem accipiat.“¹⁾ Po vzájemném políbení oba se ukloní; pacem accipiens quasi in signum gratitudinis. (Caer. l. I. c. XXIV. n. 5.) Pacem deferens klade ruce své na ramena toho, komu pax udílí, čímž je důmyslně naznačena jeho v tom okamžiku superiorita. Kdo políbení pokoje udílí, říká „pax tecum“ a kdo přijímá, odpovídá „et cum spiritu tuo.“ Druhdy říkával kněz: „Habete vinculum pacis et caritatis, ut apti sitis sacrosanctis mysteriis.“ Dávaje pak kněz diakonovi políbení pokoje, říkal: „Pax tibi et da ecclesiae.“ — Co se osob ženských týče, těm nyní ani instrumentem pax udíletí dovoleno není.

Snad by někoho zajímalo, jakým způsobem se udílí osc. pacis v církvi řecké. „Sacerdotes singillatim in sancta dona, qua possunt proxime inclinant, velumque osculantur et dicunt: ἅγιος ὁ Θεός, tum corpore paulum semoto ἅγιος ἰσχυρός, inquiunt: modiceque amplius retroacti ἅγιος ἀθάνατος, versus altaris labra proferunt: tunc eppi vel sacerdotis celebrantis manum genamque osculantur his verbis additis: ὁ Θεός ἐν μέσῳ ἡμῶν (Deus est in medio nostrum): quibus ille singillatim respondet: καὶ ἔστι καὶ ἔσται (Et est et amplius sit²⁾).“

Od 11. století jest v liturgii církve římské modlitba „Domine Jesu Christe, qui dixisti apostolis“ etc. Na východě shledáváme překrásnou modlitbu před políbením pokoje již v liturgii sv. Marka. Zní pak následovně: „Dominator Domine omnipotens, aspice de coelo ad Ecclesiam tuam et ad omnem populum tuum et totum gregem tuum, servaeque nos omnes indignos servos tuos oves gregis tui: nobisque tuam largire pacem et tuam caritatem et tuum auxilium et mitte nobis donum Sanctissimi tui Spiritus, ut in corde puro puraque conscientia salutemus nos invicem in osculo sancto, non in dolo, non in hypocrysi, non alieno adhaerentes instituto, sed innocens et immaculatus in uno spiritu in vinculo pacis et caritatis, unum corpus et unus spiritus in una fide, quemadmodum etiam vocati sumus in una spe vocationis nostrae, ut occurramus omnes in divinum et infinitum amorem in Christo Jesu Domino nostro, cum quo benedictus es.“³⁾

¹⁾ Meratus, op. cit., p. 11. lit. X. n. 44.

²⁾ Euchologion sive Rituale Graecorum opera R. P. Jacobi Goar, Venetiis 1730., ed 2a, pg. 116. A festo autem Paschatis usque ad Ascensionem Domini inter salutandum alter dicit: „Christus surrexit,“ alter autem: „Revera surrexit.“ (Sala u Bony, op. c., l. c.) — Ve východní církvi (tak Martène, De antiqua ecclesiae disciplina cp. 25. n. 5.) v den paschy „mutuis amplexibus cum omnibus depositis odiis reconciliati in gratiam redeunt, et cum non omnes in eadem ecclesia conveniant, ne tanto bono aliquid desit, per totum Paschatis et 7 subsequentes dies in plateis quoscunque obvios sibi factos iisdem amplexibus demerentur.“

³⁾ Renaudote, op. cit., I. pg. 142. — V orig. čteme: ὁ ἁγίος εὐχεται τὸν ἀσπασμόν — sacerdos dicit orationem pacis. — Co se modlitby ad pacem týká, srv. výše uvedené znění dekrétu synody Laodicejské. — U Řekův a u východních národů (Koptův, Arabův a jiných) zove se osculum pacis ἀσπασμός, dokazující samo výmluvně apoštolský původ pro věc, již vyznačuje. (Renaudote, op. cit., I. 222.)

Osculum pacis neudílí se při mši sv. de Requiem, poněvadž celý ritus mše sv. za zemřelé je jednodušší, méně slavnější, a osculum pacis má ráz radostný, slavný. Středověcí liturgikové poukazují na to, že dříve mše sv. de Requiem pouze tichými byly, že nikdo při nich ke Stolu Páně nepřistupoval, a tudy i polibek míru, který přípravou ke sv. přijímání byl, odpadl. Obětuje se mše sv. de Requiem „non pro pace praesenti, sed pro requie mortuorum“ (sv. Tom. Aq. l. c.), „qui jam non sunt nec ulterius erunt in turbatione hujus mundi.“ (Durandus, l. c.)

Na Zelený čtvrtek a Velký pátek neudílí se osculum „in detestationem osculi Judae.“ (Gavantus, op. cit., pars IV. t. VIII. n. 4.¹)

Proč se neudílí osculum pacis při mši svaté na Bílou sobotu, vykládá Gavantus (p. IV. t. X. n. 38. lit. m.): quia nondum dixerat Christus Apostolis: „Pax vobis.“ Jiní však (Meratus, Cavalieri) neshodují se s ním podotýkajíce, že v Římě „reservabatur ad principium Matutini Paschatis, ubi tunc populi conveniebant ante Ecclesiam et ante quam inchoaretur officium, sese invicem amplexantes in pacis signum dicebant: Surrexit Dominus.“²)

Druhdy bylo osculum pacis udíleno skoro při všech svátostech. „Inter ritus baptismi primum occurrit osculum baptizatis ab episcopo seu sacerdote baptizante statim post sacram immersionem exhiberi solitum.“³) Dnes máme z toho pouze nepatrný zbytek. Ku konci aktu křestního pronáší kněz ku křtěnci slova: „Pax tibi,“ která jsou vzpomínkou na doby minulé. Při biřmování biskup pomazav biřmovance, lehce se dotekne jeho tváře rka: „Pax tecum.“ Během času biskup, místo aby biřmovance líbal, dotýkal se rukou jeho tváře, a z toho se vyvinul lehounký políček.⁴) Co se sv. přijímání týká, „sane olim fideles suscepta Eucharistia episcopum seu sacerdotem, a quo eam acceperant, osculari solebant tum in Oriente, tum in Occidente.“ (Mabillon, v Migne, patr. l, t. 78. pg. 881.) Caeremoniale⁵) káže diakonovi a subdiakonovi na den slavný Vzkříšení Páně, aby přijavše Tělo Páně políbili levou tvář biskupovu. V papežské (slavné) mši činí podobně diakon a subdiakon přijavše sv. přijímání. Někde bylo

¹) Již za časů Tertullianových bylo v církvi zvykem osculum pacis těchto dnů nedávati. „Die Paschae, quo communis et quasi publica jejunii religio est, merito deponimus osculum, nihil curantes de osculando.“ (De oratione, c. 14.) „Die Paschae“ nemůže býti naše neděle velikonoční, neboť na ten den se postiti nebylo dovoleno; dies Paschae zde tedy znamená dies passionis Domini, jak sám Tertullian jinde se zmiňuje (Lib. adv. Judaeos) „Pascha enim passio Domini est,“ a v kn. 4. proti Marcionovi: „Quo pateretur, Paschae diem elegit Dominus.“ — Starý jakýsi historik prorokuje Justinianovi a jeho choti nešťastné panování, poněvadž nastoupili vládu ea die, qua nulli pacem et salutem dicere fas est. (Bona, l. c.)

²) Meratus t. I. p. IV. tit. X. n. 57.; Cavalieri, op. cit., t. 4. c. 4. decret III. XI. — Cf. též Martène, De antiq. eccl. discipl., c. 25. n. 5.

³) Martène, De ant. eccl. ritibus, l. I. c. I. art. XV. n. 1. — Cf. Rituale Rom.

⁴) Mínění toto se vši rozhodností zastává Probst, Sakramente und Sakramentalien in den 3 ersten chr. Jahrhunderten, pg. 188.

⁵) Cf. De Herdt, Praxis pontificalis, t. III. n. 184. a. — Thalhoffer, op. cit., I. pg. 264.

cosí podobného také při posledním pomazání.¹⁾ Za to se udrželo políbení pokoje při svěcení kněžstva až podnes. Když byl ordinand slíbil biskupovi a jeho nástupcům poslušnost a úctu, biskup, tenens manus ordinandi inter suas osculatur ipsum dicens: Pax Domini etc.²⁾

Ač osculum pacis již na mnohých místech vyhynulo, přece (viz Pont. R.) shledáváme je při ordinaci na biskupa, při benedikci opata i abatyše, při korunovaci krále³⁾ a královny, při benedikci novi militis; též při ukončení sněmu provinc. předpisuje Caer. b. osculum pacis. Druhdy⁴⁾ líbal biskup dříve než k oltáři po stupních modlitbách vystoupil, a tu domnívají se někteří, že naše inklinace při „Confiteor“ nastoupila na místo tohoto políbení.

Ve středověku⁵⁾ — snad i to zmínky zasluhuje — užíváno oscula i mimo bohoslužbu obřadně na způsob jakési sakramentalie. Zákon longobardský trestá toho, „qui infra treugam post datum osculum pacis aliquem interfecerit.“ — V listině z r. 1202. dočítáme se, že vojíní skládající přísahu věrnosti „propria manu, osculo lato juraverunt.“ Bylo tedy znamením smlouvy uzavřené nebo zárukou věrnosti.

Po odchodu.

Když celuji Tvé svadlé ruce, skráně,
cos křídly v srdce výhni žár mi dmýchá,
jenž v hruď a zrak a rty tak libě dýchá
a jiskry seje v šeré nitra pláně.

Ó chvíle šťastná, v níž se lásky báně
v dvou srdcích rozklenou, a světla tichá
v jich jase mrou, a řeč, jež z úst se slýchá,
tak sladce mluví zrak sám, ret a dlaně . . .

My známe, matko, kouzlo této chvíle,
kdy ústa oněmí, a srdce buší
a mluví v tajemné k nám touhy síle . . .

Než — ruku v svou proč tisklas, k retu ret
vždy víc a víc? Snad blesklo Tobě duší,
že tisknem' — pro Bůh — snad se naposled? . . .

Fr. B. Vaněk.

¹⁾ Marten, De antiq. eccl. rit., lib. III. c. 15.; lib. I. c. VII. art. IV.

²⁾ Líbatí novosvěcence zachovává i církev řecká, u níž ordinand líbá nejen biskupa, nýbrž všechny přítomné kněze. Dionysius Areopagita (De ecclesiastica hierarchia, c. 5. — Migne, patr. gr., t. III.) dí: „Illa salutatio, quae sub finem sacrarum ordinationum adhibetur . . . insinuat mentium aequalium sacrosanctam communione amabilemque mutuam laetitiam . . .“

³⁾ Již I. Ord. R. „ad imitationem Samuelis, qui Saulem a se unctum deosculatus est.“ Migne, patr. l., t. 78. pg. 578.

⁴⁾ Cfr. Marten, De ant. eccl. rit., l. I. c. IV. art. 12.; Meratus, op. cit., p. II. tit. III. n. 26.; Thalhoffer, I. 658.; Migne, patr. l., t. 78. pg. 242.

⁵⁾ Du Cange, op. cit., l. c.

Válka v právu mezinárodním a theorie věčného míru.

Jan Staněk.

(Dokončení.)

II.

Svrchu naznačenými myšlenkami vedeni obírali a obírají se zvláště v době naší někteří myslitelé vážnou otázkou, jak by možno bylo války buď vůbec vymítnuti z mezinárodního života, nebo je alespoň omeziti na míru nejmenší. Ovšem těžký to úkol a na první pohled nemožný. Avšak lidstvo vykonalo již veliké činy civilisace, snad by se mu podařilo při dobré vůli a snaze dobytí i na tomto poli nějakého úspěchu. Křesťanské zásady uvedené praxí v mezinárodní život byly by bez odporu nejpevnějším základem velikého díla míru, ale bohužel právě doba naše, tolik odcizená náuce Kristově v theorii i v životě, jest nejméně schopna stavěti na takovém základě. Naopak. Století devatenácté, naskrze prosycené zásadami nevěrecké filosofie jest panoramem zmatených pojmů ve všech téměř otázkách mravních a tudíž i v otázce tak nesnadné a vážné, jakou jest otázka války a věčného míru.

Hr. Lev Tolstoj sebral v díle „Le salut est en vous“ mínění a názory vynikajících zástupců moderních myšlenkových proudů, pokud se vyslovili o válce a věčném míru. Tolstoj dělí je ve tři skupiny. V první skupině jsou lidé hluboko nemyslicí, lidé, kteří považují válku za nahodilý případ, který lze odstraniti bez všeliké vnitřní změny národního života cestami diplomatickými. K této skupině a její myšlence se ještě vrátíme. — Skupina druhá jest povahy až příliš tragické. Jsou v ní lidé obyčejně nadaní, kteří sice uznávají nutnost míru a zavrhuji válku, dobře postřehující veškeru její hrůzu a její barbarismus, ale nemohouce se odloučiti od svých fatalistických zásad skládají nečinně ruce v klín a volají v resignaci: Lidstvo se bohužel nikdy nezbaví válek, tak jako se nezbaví nemoci a smrti! Τὸ γὰρ γέρας ἐστὶ θανάτων — tak soudí s Homérem. Guy de Maupassant a Eduard Rod, oba vynikající spisovatelé francouzští naší doby jsou předními hlasateli těchto myšlenek. — Však nejzajímavější jest skupina třetí, jejíž názory jsou dnes obecně rozšířeny v řadách moderních vzdělanců. Jsou to známé, shora již vyložené deklamace o prospěchu, nutnosti a velikém významu války v dějinách lidského pokroku. Odstraniti válku bylo by zločinem spáchaným na lidské vzdělanosti. Tak chladně, až cynicky soudí o válce předně vojáci z povolání, jako známý velitel pruské armády z r. 1871. Moltke, ale tak vyslovují se i graduovaní představitelé evropské intelligence, z větší části členové francouzské akademie. Uvedu doslovně některé jejich projevy na doklad toho, jak málo

může očekávat od vůdcích kruhův dnešní společnosti ujařmený lid, klesající pod tíhou vojenských břemen.

Akademik Camille Doucet byv otázan redaktorem časopisu „Revue des Revues,“ jak soudí o otázce války, odpověděl mu tímto listem:

„Velectěný pane! Kdykoli se otážete některého i nejméně pro válku nadšeného akademika, je-li přívržencem války, jest jeho odpověď již předem dána. Bohužel musíte Vy sám, ctěný pane, poznačiti jako sen myšlenku míru, pro kterou jsou dnes nadšeni Vaši šlechtí krajané. Co jsem na světě, slyšel jsem mnoho ctihodných lidí protestovati proti hroznému návyku hromadného ubíjení lidu, ale jak tomu odpomoci? Jak často staly se již pokusy odstraniti souboj — a to se zdálo snadným. Avšak marně. Vše, co bylo kdy podniknuto k tomuto vznešenému cíli, nikdy neprospělo a nikdy také neprospěje. Kdyby se všechny kongresy světa vyslovily proti válce a proti souboji, přes všechny soudní nálezy, smlouvy a zákony věčně potrvá: čest muže, která vyžaduje souboje (!) a zájem národů, který vždy bude vyhledávati války! — Camille Doucet.“¹⁾

Podobně psal „nesmrtelník“ Jules Claretie.²⁾

Daleko určitěji vyjadřuje smýšlení třetí Tolstojovy skupiny romanopisec Emil Zola, muž, jehož naturalistická díla v milionech výtiscích putují vzdělanou Evropou. Zola praví doslovně:

„Já považuji válku za osudnou nutnost, která — jak se zdá — pro vnitřní spojitost přirozenosti lidské s duchem vesmíru (l'univers) jest nevyhnutelna. Pošijme válku na dobu pokud možno nejdelší. Nicméně přijde opět doba, kdy se musíme bít. Stavím se v tom okamžiku na všeobecné stanovisko nenarážející nikterak na náš spor s Německem, který jest jen bezvýznamným případem v dějinách lidstva. Pravil jsem, že válka jest nutna a užitečna; neboť jest jednou z podmínek existence lidstva. Potkáváme se s válkou všude, netoliko mezi různými kmeny a národy, nýbrž i v životě rodinném a soukromém. Ona jest jedním z hlavních činitelů pokroku, a každý krok ku předu, který lidstvo až podnes učinilo, byl učiněn v krvi. Mluvílo a mluví se ještě o odzbrojení. Avšak odzbrojení jest vůbec nemožno, a byť i to možno bylo, musili bychom se postavit proti tomu. Jen ozbrojený národ jest mocný a silný. Jsem přesvědčen, že by za všeobecným odzbrojením následoval mravní úpadek, který by se jevil všeobecnou zmalátnelostí a který by zastavil běh lidského pokroku. Národ bojovný vždy vynikal kvetoucím zdravím. Rozvoj umění válečného vždy s sebou přináší rozvoj všech ostatních umění, jak učí dějiny. V Athenách a v Římě nedosáhl obchod, průmysl a literatura nikdy tak vysokého stupně rozvoje jako v době, kdy tato města zbraní ovládala veškeren tehdy známý svět. Abych vzal příklad

¹⁾ L. Tolstoj: „Le salut est en vous“ str. 173—174.

²⁾ L. Tolstoj op. cit. str. 174—175.

z doby nám bližší, vzpomeňme jen století Ludvíka XIV. Války tohoto velikého krále netoliko nezastavily pokroku umění a věd, nýbrž naopak zdá se, že jej uskutečnily a podporovaly.“¹⁾

Tak píše zbožňovaný Zola. Ještě dobře, že se mu to jen „zdá.“ Jaké jest to svědectví dějin ve skutečnosti, ukázali jsme již nahoře.

Ještě více cynismu obsahují v sobě názory akademika M. de Vogüéa. Podáváme úryvek z jeho článku o vojenské sekci pařížské výstavy r. 1889. De Vogüé píše:

„Na Invalidském náměstí uprostřed exotických a osadnických stanů jedna budova vážně panuje malebnému výstavišti; všechny tyto částčky zemské koule seskupily se kol paláce války, a naši podmanění hosté konají střídavě stráž před mateřským domem, bez kterého by jich zde nebylo. Jak krásné to thema pro řečnický protiklad! — Zanechme chiméry zlatého věku, který, kdyby jej vůbec bylo možno uskutečnit, byl by věkem bahna a hniloby. Veškerá historie světa učí nás, že bylo třeba proudů krve, by se uskutečnilo a upevnilo splynutí národů. — — Přírodní vědy potvrzují tento tajuplný zákon učení o všeobecném boji a násilném výběru. — — Zajisté nepříjemná to náuka, avšak zákony světa nejsou k našemu pohodlí, ale k našemu zdokonalení. — Vzkročíme tedy do tohoto nevyhnutelného, nutného paláce války!“²⁾

Tak mluví muž evropského jména. To již není cynismus, to je apotheosa barbarismu a otroctví! Bude-li takové smýšlení udávati i na dále tón rozhodujícím činitelům Evropy, neuplyne ani půl století, a střední stavy evropských národů budou státi vesměs v řadách proletariátu!

Tolstoj sám dodává ke slovům de Vogüéovým: „Fatalisté jsou strašní, avšak tito, kteří jako de Vogüé a jiní pokládají válku nejen za nevyhnutelnou, nýbrž dokonce za užitečnou a proto také žádoucí — tito lidé jsou hrozni ve svém mravním poblouzení!“ — —

Vraťme se nyní k první skupině Tolstojově. Nazvali jsme její přívržence lidmi „hluboko nemyslicími.“ A proč? Protože svoji myšlenku, jinak krásnou budují na písku. Nestarajíce se o nějakou změnu vnitřního života a smýšlení národů, chtějí zřídit rozhodčí soud (le tribunal d'arbitrage), skládající se ze zástupců všech států, jehož rozsudkům by se musily podrobiti všechny státy. Krásná myšlenka, ale jak ji provést? Dnešní stát, ona „bezmezná vůle egoismu,“ onen hrdý, na pohanských názorech zbudovaný kolos, který neuznává nikoho nad sebou, který se nedovede zapřít ani tam, kde toho žádá již cit lidskosti a smysl pro právo, jehož posledním a nejvyšším cílem jest vlastní „já“, vlastní velikost a fysická moc, jenž s ledovou chladnokrevností římských caesarů pohlcuje

¹⁾ L. Tolstoj op. cit. str. 175—176.

²⁾ L. Tolstoj op. cit. str. 176—177.

slabšího a v otroctví jímá poraženého — náš moderní stát má se podrobiti nálezům rozhodčího soudu! Moderní stát, tento odchovanec liberalismu den ode dne méně má opory v lidu, jak ukazuje denní zkušenost; neboť národové rádi obětují jmění i krev za velké ideje, za víru, národnost a půdu otcovskou, ale nechtějí se bít za panovačné choutky jednotlivců, nechtějí rozuměti pohanským náukám o účelu státu, ze kterých jim nevzchází nic jiného než bída hmotná i mravní. Proto státy nemající opory v lidu, hledají ji v armádách. Nynější stát jest tak dlouho mocným, dokud má silnou armádu, a kdyby této neměl, stal by se obětí svých vlastních zásad. Tak daleko dospěl civilisovaný svět se svými novými politickými zásadami! A nyní žádejme na moderním státě, aby rozpustil svá vojska, by se dobrovolně vzdal podmínky svého života. To jest — mírně řečeno — silné oxymoron. A konečně, i kdyby se vydalo heslo o všeobecném odzbrojení, kdo má začít? Mají k sobě nynější státy vzájemnou důvěru? Nestalo by se jim tak, jako kdysi oněm dvěma zbojníkům, kteří se potkali ozbrojení v hustém lese? Druh vyzýval druhá, by první zahodil zbraň, ujišťuje jej svým přátelským smýšlením. A konec konců? Zbraně neodhodil nikdo, a tak zůstal mezi nimi — „ozbrojený mír.“

Než dejme tomu, že by státy přijaly myšlenku všeobecného odzbrojení a zřízení rozhodčího soudu z důvodův egoistických, aby totiž zabránily ještě horšímu zlu, na př. všeobecné revoluci. Co by se stalo? Armády by se rozešly a spory vzniklé mezi státy urovnával by rozhodčí soud. Tu by státy neopouštějíce svých egoistických zásad a pamětlivy jsouce stále vlastního „já“ raději pustily trochu hrlosti, tu a tam by se poněkud „zapřely,“ t. j. nechtěly by rozšiřovati násilím svého území, majíce dosti na tom, že jiné státy také se nevzmáhají na venek, a jsouce rády, že nyní mají alespoň zabezpečenu onu moc a velikost, na jakou se vyšínuly za „starých, lepších časů.“ To lze ještě pochopiti. Avšak byly by tím války na vždy odstraněny? Sotva. Nezapomínejme, že mezi státní spory nejsou jedinými příčinami válek. Jsou tu ještě jiné, staleté křivdy, páchané fysickou převahou států na celých národech nebo vrstvách společenských, žijících uvnitř státního území. Toť otevřené, hnisající rány na těle států, toť sopečné kratery posud nevyhaslé, ale násilím ucpávané, aby nevybuchly. Staré křivdy znamenají krupějemí krvavými, hříchy otců posud neusmířené, následky dlouholetého utrpení posud trvajících — dostanou se i tyto žaloby před forum rozhodčího soudu? Málo naděje. Kdo tam přednese stesky uhnětených? Snad stát, na jehož těle ony rány krvácí? V takové sebezapření věřiti bylo by až příliš naivní. Či sám ujařmený lid? Ten není ani kompetentním, poněvadž netvoří státního celku. Či snad se ho ujmou ostatní státy? Zásada moderního mezinárodního práva vlivem zednářstva tam vnesená a dnes všeobecně uznávaná, t. j. zásada „non intervence“ jim ani nedovolí míchat se do vnitřních

záležitostí cizího státu. Avšak dejme tomu, že by i tyto stesky nějakým způsobem přišly před rozhodčí soud. Jaký bude výsledek? Bude možno jediným soudním nálezem i spravedlivým usmíření stáletou kmenovou zášť, napravití tolikeré křivdy? Nebudou se rány jitřiti znova třeba na opačné straně? Hr. Tolstoj volá tu ironicky: „Spory mezi Ruskem a Poláky, mezi Anglií a Iry, mezi Rakouskem a Čechy, Tureckem a Slovany, Francií a Německem mají se urovnati smířlivě, po přátelsku!“¹⁾ — Toho povrchní, bezduchý formalismus římského práva nedoveď!

Moderní společnost jest postavena na základech prohnitých, potácí a kolísá se na vše strany. Křesťanské řády, jedině možný základ, na který ji postavil Kristus, jsou již dávno podkopány — a zde hledati jest hlavní příčinu, proč by se neosvědčil mezinárodní rozhodčí soud bez vnitřní nápravy všeho národního života.

Jest tu především třeba nápravy rozhodné, radikální a to současně v celé Evropě. Začátek musí učiněn býti ve škole. V oněch státech, kde ve škole národní vyučování světským předmětům odloučeno bylo od náboženství, nebo kde náboženství vůbec bylo ze škol vyloučeno a nahrazeno t. zv. všeobecnou morálkou, musí škola opět býti postavena na zásady křesťanské, které by pronikly veškeru výchovu i vyučování, slovem: moderní škola musí býti opět křesťanskou. Ale na křesťanský základ musily by postaveny býti také školy střední i odborné a přede vším university, odkud v naší době tolik protikřesťanských zásad se šíří mezi lid. Tím způsobem vychovala by si Evropa generaci novou, prosycenou duchem křesťanským, duchem to spravedlnosti a čistých mravních zásad.

Vedle školy jsou však dnes ještě dvě velmoci, které mají přímý vliv na rozvoj veřejného života národův: tisk a parlamenty. Proto zejména dnešní žurnalistika a belletrie i literatura vědecká musí se dáti směrem křesťanským, a naše zákonodárné sbory musí vydávati zákony, které by otvíraly cestu duchu křesťanskému v život rodinný i veřejný.

Jestliže takto obrozeni budou národové duchem křesťanským, nabudou také v životě mezinárodním platnosti dva stěžejné sloupy křesťanské společnosti: spravedlnost a láska bliženská. Myšlénka zednářského liberalismu, myšlénka egoismu a národní revnivosti musí býti v prach povalena vůdčí ideou křesťanství, ideou, která káže lásku a sbratření nejen mezi jednotlivci, nýbrž i mezi státy v životě mezinárodním. Pak poznají národové, že tvoří vespolek jednu velikou rodinu Boží, jejíž nejvyšším vládcem a zákonodárcem jest Bůh, a jejíž společným zákonníkem jest — dekalog. Vždyť — jak svrchu ukázáno — jest dle nauky

¹⁾ L. Tolstoj op. cit. str. 159.

křesťanské společnost mezinárodní zbudována na témž mravním a právním řádě jako rodina, obec a stát. „Mezinárodní právo není nic jiného než deset přikázání Božích, pokud pořádají vzájemný poměr státův“.¹⁾ Pak nebude mezinárodní právo jen jakýmsi právem kancelářským, opírajícím se o mezinárodní smlouvy a zvyklosti, které však jsou zcela závisly od libovůle všemocné diplomacie. Bude to právo skutečné, mající nerozborný základ v nábožensko-mravním přesvědčení národův, právo, jehož zdrojem a ochráncem jest sám Bůh. A tento nábožensko-mravní obrod národův musí nutně předcházeti zřízení nejvyššího rozhodčího soudu, nemá-li se minouti s žádoucím výsledkem.

Myšlénka, zříditi v Evropě nejvyšší rozhodčí soud, není nová. Pomineme-li návrhů se strany zednářstva (Garibaldiho, Napoleona III. na kongressu v Paříži r. 1856.), které měly sloužiti jen revolucio-nářským a panovačným choutkám svých původcův, shledáme, že jediní Angličané pojali myšlénku mezinárodního rozhodčího soudu ve smyslu křesťanském. Jsou to hlavně dva mužové v Anglii, David Urquhart (protestant) a lord Robert Montagu (konvertita), kteří myšlénku tuto uvedli v proud. Montagu uveřejnil r. 1870. v časopise „The Tablet“ řadu článků, kde se přimlouvá za zřízení mezinárodního rozhodčího soudu, který by měl totéž postavení, jaké měl papež ve středověku. Urquhart pak zřídil jak mezi vyššími stavy tak i mezi dělnictvem mnoho spolků, které si získaly neoce-nitelné zásluhy o rozšíření nové myšlénky v Anglii. A snahy těchto šlechtných mužů nesly již ovoce. Známeť v nejnovější době již dva případy, kdy se sama všemocná Anglie podrobila nálezu roz-hodčího soudu: v otázce alabamské nálezu rozhodčího soudu v Ženevě (ad hoc zřízenému) a ve sporu o ostrov Sv. Juan soudu krále pruského.

Pokud se týče sestavení mezinárodního tribunálu, jest zajisté přirozeno, aby se skládal ze zástupců všech evropských států, jichž spory tam budou rozhodovány. Hlavní však věcí bude, aby za de-legáty voleni byli jen mužové charakteru bezúhonného, mužové naskrze prosycení duchem křesťanským, vzdáleni vši sobeckosti a stranických aspirací; neboť na mezinárodním soudě nesmí býti rozhodujícím činitelem nijaký zájem (ani státův ani osob), jako se stává v nynějších diplomatických jednáních, nýbrž jediné spravedlnost a křesťanská láska.

Jest tu však ještě důležitá, ano nejdůležitější otázka: kde hledati nejschopnější osobnost, která by se mohla směle postaviti v čelo evropského tribunálu, osobnost, která by dovedla svými duševními schopnostmi, svým vzděláním, vlivem a společenským postavením spojit a udržovati ony tak různé živly zastoupené na mezinárodním soudě: spojit a vésti je pod praporem spra-

¹⁾ An. Osseg: „Der europ. Milit.“ str. 270.

vedlnosti a křesťanské lásky? Žádný suverén ani delegát některého státu (členy soudu volený) neměl by takové schopnosti a to již proto, že snadno mohou nastati politické zápletky a spory, kde by muúčastněné státy z pochopitelných příčin — ať právem či neprávem — příkládaly strannické tendence. Nutno tedy, aby v čele mezinár. soudu stál muž, který by kromě ostatních schopností měl postavení a význam mezinárodní, jenž by právě pro toto své postavení byl stejně blízek všem a stejně dalek ode všech. A takovou osobností jest dle povahy věci, dle svědectví dějin a dle mínění vážných autorit jediné hlava křesťanstva — papež. Jsou ovšem v této otázce formální odchylky různých mínění: jedni přejí si papeže jako samostatného mezinárodního soudce, jakým býval ve středověku, jiní chtějí jej míti v čele mezinárodního tribunálu. Než v zásadě se opravdoví přátelé míru vesměs shodují. Zdá se však, že pro moderní poměry jest příhodnější forma druhá.

Že jest papež nejschopnější osobností pro důležitý úřad mezinárodního soudce, dovozuje An. Osseg čtyřmi důvody:¹⁾

a) Již vnější etiketa dává papeži i za našich časů přednost mezi všemi panovníky. Praktické toho důsledky spatřují se zvláště v diplomacii. Kdykoli sbory diplomatické vystupují korporativně při různých repraesentacích, vždy papežský nuntius (legát) stojí v čele sboru a jest jeho mluvčím. Jest to ovšem jen etiketa, avšak v mezinárodních stycích ani takové zjevy nesmějí se podceňovati.

b) Jediný papež spojuje v sobě obojí nejvyšší hodnost: jest světským panovníkem a zároveň hlavou viditelného mravního světa. Pokud se tkne prvního, jest papež každému světskému panovníku roven; proto by nebylo nikterak nedůstojno samostatných státův, kdyby se podrobily jeho rozsudku. Hledě k druhému jest papež jako hlava křesťanstva také nejvyšším a nejpopovanějším učitelem ve všech otázkách mravnosti, on tedy dovede nejlépe rozhodnouti, co jest dovoleno nebo zakázáno i ve stycích a poměrech mezinárodních.

c) Papež jediný podává záruku spravedlivého rozsuzování. Jest soudcem nezištným, poněvadž nemá dobývacích choutek, které tak často bývají příčinou válek. Jemu stačí, má-li tolik území, aby zachoval svoji samostatnost, které nutně potřebuje k vykonávání svého vznešeného úřadu. Dějiny učí, kdykoli vedli papežové válku, že vždy to byla válka spravedlivá, obranná, ku které byli přinuceni ziskuchtivými sousedy. — Papež jest však také soudcem nestranným, nestrannějším než kdokoli jiný. Jeho vznešené poslání káže mu, aby se všemi mír zachovával, všechny stejně k sobě poutal a důvěrou naplňoval nevyjímaje ani ty, kteří ve víře bloudí; ano, právě těm jest se nejméně obávati, poněvadž

¹⁾ Srv. Osseg: op. cit. str. 313—315.

nejvyšší pastýř musí míti větší ohled k ovčím zbloudilým než k těm, které jdou se stádem.¹⁾ Hlava křesťanstva jest povolána k tomu, by hlásala spravedlnost, by slabých chránila, všude smířovala, žehnala.

d) Konečně jsou papežové také vzhledem k jejich osobnímu charakteru nejpovolanějšími mezinárodními soudci. „Ve své vysoké hodnosti se nezrodili, nýbrž byli vyvoleni z nejváženějšího sboru země. — — Nebyli od svého dětství omamováni dvorskými poklonami, ale vyrostli ve škole modlitby, sebezapření a sebeobětování v muže ducha křesťanského; nejsou to již rozbouření jinochové, nýbrž mužové věku zralého, bližší rozváznému stáří než sobeckým letům mužství. — — A v skutku žádný panovnický rodokmen nevykazuje takovou řadu svatých a ctihodných charakterů jako řada papežův; i z nejnehodnějšího papeže byl by světský panovník prvního řádu.“²⁾ Ovšem i papežové byli a jsou lidé křehcí jako my. Také oni chybovali. Než tolik jest jisto, že právě v oboru spravedlnosti byli i nejnehodnější papežové heroy ctnosti. —

Uvedli jsme některé vnitřní důvody, které zřejmě svědčí, že jest papež nejschopnější osobností pro předsednický úřad mezinárodního rozhodčího soudu. Jsou však také vynikající authority z řad katolíkův i protestantů, kteří jsou téhož mínění. Uvádíme na doklad některé výroky.

Německý filosof Leibnitz (protestant) napsal: „Dle mého mínění měl by býti k rozhodování sporů mezinárodních v Římě nejvyšší soudní dvůr pod předsednictvím papeže.“³⁾

Francouzský protestant Guizot (bývalý ministr a professor dějin na pařížské Sorbonně) praví: „Jest to papežství a jediné papežství, které ve jménu náboženství, mravnosti, přirozených práv člověčenstva nebo všeobecných práv křesťanstva mezi různými státy, knížaty a národy smířlivě prostředkovalo, by spravedlnost, mír, dodržování přijatých závazků, vzájemných povinností a šetrných ohledů jim na paměť uvádělo a doporučovalo. Tím položilo naproti přehmatům moci základy ku stavbě mezinárodního práva.“

Velký státník anglický Pitt (anglikán) psal r. 1794. v listě zaslaném biskupu arrrasskému Františkovi de Conzié takto: „Již při více než jedné příležitosti musil jsem se dožiti toho, že kontinentální mocnosti jen proto nemohly s námi býti za jedno, poněvadž nám překážela různost názorův a náboženství. Musila by se nalézti páska, která by nás opět sjednotila. Jediný papež může býti touto páskou. Kdežto politické zájmy a názory nás od sebe dělí, může jediný Řím promluvit slovo nestranné, všeho předsudku prosté. O upřímnosti jeho úmyslů nikdo nepochybuje; ať mluví

¹⁾ Srv. Osseg: op. cit. str. 314.

²⁾ Osseg: op. cit. str. 315—316.

³⁾ Leibnitz: Oeuvres t. V., p. 65. (cit. u Ossega op. cit. str. 309.)

tedy s plnou otevřeností, jak mu ukládá vědomí jeho vznešených povinností!¹⁾

Nejurčitěji promluvil však ve věci této zmíněný již Urquhart, vydavatel časopisu „Diplomatic Review.“ On byl jeden z oněch protestantů, kteří vyzváni byvše Piem IX. účastnili se Vatikánského sněmu. Myšlenky, které hlásal ve svém časopise, uveřejnil později ve zvláštní knize. Tam pojednává Urquhart o těchto bodech:

1. Všeobecná úvaha o mezinárodním právu v minulosti;
2. jeho úpadek v přítomnosti;
3. jest absolutně nutno znovu zbudovati mezinárodní právo, nemá-li společnost zahynouti;
4. tato náprava může se státi jediné katolickou církví s papežem v čele;
5. nynější sněm skýtá k uskutečnění tohoto cíle vhodnou příležitost;
6. diplomatický sbor v Římě byl by částečným k tomu prostředkem.²⁾ — —

Z vynikajících katolíkův uvádíme jen výrok dra. Liebra, vůdce demokratického křídla německého „Centra.“ Pravitel na polit. schůzi v Cáchách r. 1892.: „Což vždy jen bude řeč o spojených státech amerických a nikdy o spojených státech evropských? Při této otázce ukazuje se, že vše by mohla katol. církev vykonati, kdyby papežské mezinárodní rozhodování jako ve sporu o ostrovy Karolinské bylo zevšeobecněno a zřízen byl evropský rozhodčí soud za předsednictví sv. Otce. Celá Evropa by zaplesala a byla by zbavena nesnesitelných břemen vojenských.“

To jsou slova mužů šlechtných, jimž v pravdě na srdci leželo blaho národův. A že se nemýlili mužové tito ve svém úsudku, toho konkrétní doklad podalo papežství i v době nejnovější. Urovnal papež Lev XIII. spor vzniklý mezi Německem a Španělskem o ostrovy Karolinské a Palaos úmluvou podepsanou v Madridě dne 7. března 1885. Sám zapřisáhlý nepřítel katolicismu a protestant, všemocný Bismark žádal sv. Otce, aby vzal na sebe úkol rozhodčího soudce. Jest sice pravda, že případ tento v moderním politickém životě zůstal ojedinělý. Avšak co nechce uznati k dobru společnosti doba naše, poněvadž jest prosycena duchem protikřesťanským, to slavně dosvědčují dějiny Evropy. Jest to právě s t ř e d o v ě k, kdy papežové vykonávali největší vliv na národy a kdy hlava křesťanstva byla také uznanou hlavou společnosti mezinárodní. Jest ovšem pravda, že i ve středověku bylo mnoho válek, a mohlo by se tedy zdáti, že smírující poslání papežství nemělo praktických úspěchův. Ale to jest jenom zdání. My, lidé moderní nedovedeme se vžíti v povahu oněch dob. Bylo tu sice papežství a mocný jeho vliv, ale jací

¹⁾ Cit. u Ossega op. cit. str. 311.

²⁾ Dle Ossega op. cit. str. 311.

byli národové, kteří opanovali dějiště středověku? Jest tak snadno hlásati mír národům barbarským, národům, jichž vademecum byla zbraň a jichž nejmilejším zaměstnáním byla válka? Bojovná krev neráda slyší šalmaj míru. Zkusme to i v naší tak pokročilé době a mluvmе některému vojínu z povolání (na př. důstojníkovi) proti válkám. Uvidíme, co nám odpoví. A přece i v tak nepříznivých poměrech mnoho, velmi mnoho vykonalo papežství na prospěch mezinárodního míru ve středověku. Můžeme směle říci, že by ve středověku dvakráte tolik bylo zuřilo bojův a válek, kdyby nebylo na stráži stálo papežství se svojí smířovací politikou. Daleko by nás vedlo, kdybychom chtěli uváděti jednotlivé doklady z dějin; zmíníme se jen o jednom. Byl to církevní zákon zv. „Treuga Dei“ (mír Boží), na který alespoň v některých provinciích musili přisahati všichni věřící, jakmile dosáhli 12. roku, a kterým byly zakázány všechny boje mezi knížaty v jisté doby týdenní (od západu slunce ve středu až do východu slunce v pondělí) nebo později (od r. 1095.) i v jisté doby roku církevního (od první neděle adventní až po Zjevení Páně, od 1. neděle postní až po oktávu po sv. Duchu incl., ve svátky bl. P. Marie a j.). Rušitele tohoto zákona stihla exkommunikace.

Takové prostředky na omezení válek měl „temný“ středověk, a my, synové osvíceného století, kteří se chlubíme svou inteligencí, my kořiti se musíme před velikostí moci, která tak dovede poutati krvežíznivou vášeň lidstva. Kdyby běh křesťanské mezinárodní politiky byl stále postupoval stejným tempem, byla by dnes již myšlenka vtělena a ustálena v konkrétních řádech: měli bychom mezinárodní právo, ale také mezinárodní rodinu. Však bohužel — nestalo se tak. Náš pokročilý věk nevyšinul se ještě na tento stupeň dokonalosti. Války hrozí a zuří více než kdy jindy, a k tomu ještě svírá národy hydra dříve neznámá — militarismus. Quousque tandem? — Caveant consules! —

Rozloučení.

Dumka ukrajinská od Bohdana Zaleského.

Tamo z chat se kouří dole,
horem háje kalinové,
pěšinečka tam u pole,
při ní keře šeríkové.

Za keříky za vonnými
haluzemi vrch se mihá,
bujný větřík hraje jimi,
hned je sklání, hned je zdvihá.

Tam, když luna bledolící
z jitra shasla nad krajinou,
vyšla matka bědující
s Ruslanem a se Zorynou.

Muže, přítel krutou vůlí
vyhnána jak z hnízda ptáče
Zorynku svou k ňadrům tulí,
nad Ruslana sudbou pláče.

Pláče sestra sedmiletá,
zlatovlasá; slzou nítí
se jí tvář, jež nachem zkvétá
jako ranní rosou kvítí.

V němém bolu přešla chvíle;
po té matka zbrojí syna,
žehnajíc mu na mohyle,
takto mluví, připomíná:

„Kdo chce vjíti u nevoli,
slzy vnést pod své krovy,
po druhé nechť muže zvolí,
dítky svěří otčímovi.

Nemá srdce pro sirotu,
ztrpčí každé sousto dětem,
na něž otec v krvi, v potu
plahočil se širým světem.

Mnoho jsem, ach, zakusila!
Mnoho nářku mne to stálo,
v svém jsem domě služkou byla,
až mi slz se nedostalo.

Jak nás zkoušíš, Bože milý!
Otec dávno tlí již v hrobě;
co já, bědná, v této chvíli
s dětmi svými počnu sobě?

S dcerkou snáz mi bude žíti,
přijme lid ji dobrotivý,
spíš s ní najdu živobyті,
pomůže Bůh milostivý.

Než jak s tebou, synu, bude?
Útulku kde najdeš sobě?
Otčí m tvůj tě najde všude,
příkře bude láti tobě.

Ó jeď pryč, jeď, synu drahý,
zkus své štěstí v širém světě —
snad kdes najdeš tiché prahy,
snad přec někdo ujme se tě!

Ach, jak matku srdce bolí,
když se dítě bere z domu,
víc však bolí, u nevoli
když dá vlásti nad ním komu!

Bůh jest s tebou každé chvíle —
trudné časy zase minou,
nezapomeň na své milé,
vzdychej za mnou, za Zorynou.

Provázej tě, synu, nebe!
Tu máš zbroj, tu koník stojí,
strast' a bol kéž mijí tebe,
v pláči žehnám cestě tvojí!

Zdráv buď! Přejdou zase žaly,
co Bůh stvořil, neopouští:
všaktě nejsou lidé skály,
nejsou všechny kraje pouští!“

Řehce vesel koník vraný,
sestra v slzách bolně ptá se:
„Kdy a z které tebe strany
čekati mám, bratře, zase?“

Slzí dobrý Ruslan, sténá,
po svěží se rozhléd' nivě,
před matkou pad' na kolena,
sestru svoji zlíbal tklivě.

Vyskočil pak na koníčka,
a již pádí širou plání;
vítr osuší zas víčka,
vítr ztiší v prsou lkání.

Dlouho matka, sestra stály,
doprovázely jej zrakem,
až jim kdesi v temné dáli
zmizel z očí prašným mrakem. —

A již prázdný vršek, lány —
hlas jen sestry ozývá se:
„Kdy a z které tebe strany
čekati mám, bratře, zase?“

Spíš vod zřídlo vysuší se,
spíš se vršek v horu zvedne,
než s ním sestra uvidí se,
než jej něčí oko shlédne . . .

Přel. H. K. + Fr. Šebestík.

Studie z dějin arcidioecese olomucké.

J. Svozil.

(Dokončení.)

Protestanté nabývali víc a více moci, avšak ani katolíci nyní již neztráceli tolik jako dříve. Velikou vymožeností bylo jim povýšení akademie olomucké (jesuitské) na universitu s právy universit ostatních, zvláště s právem promočním. Povýšení to vymohl biskup Jan Grodecký z Brodu (1572—1574.) roku 1573., jenž již jako probošt brněnský povolal jesuity také do Brna. Než vymoženosti tyto nevyvážily pokroku protestantů, kteří vymohli si uznání „konfesse české“ a tím zákonně oprávněného bytu, jehož do té doby vlastně neměli. Od té doby kompaktáta byla zrušena a nekatolíci musili se řídit konfessí českou, ale každý se svými úchylkami. Spravováni byli krajskými superintendenty, kteří měli vrchní moc ve svém obvodu a půlročně se scházeli k vyřizování důležitějších záležitostí. Vrchní správu měli v rukou dle konfesse čtyři defensoři, ale vskutku bylo jich vždy patnáct. Tito scházeli se jednou ročně. Konfesse povolena též městům. Brzy zase zakázal Maximilian konfessi tisknouti; ale touto nerozhodností a obojakostí přiléval jen oleje do ohně a vybízel nekatolíky jen ku větší smělosti, jež za Rudolfa došla téměř toho vrcholu, na němž ocitla se za Matyáše. Moc protestantů pocítil zvláště biskup Jan Mezon, kterýž r. 1576. nastoupil po Tomáši Albínovi z Helfenburka (1574—1575.). Došlo již tak daleko, že ani na svých statecích nebyl pánem. Tak z Kyjova chtěl vypovědět bratry, ale neodvážil se toho pro bouře, jichž se obával — a měl k obavám příčinu. Přestálť bouři takovou, když vypověděl bratry z Hukvaldů a musil se stavům omlouvat, že nebylo na bratry saženo než v Rychvaldicích, a to proto, že tropili výtržnosti a spílali knězi. Když pak nesouhlasil s poselstvím pánů k Rudolfovi brzy po nastoupení jeho, jež mělo jednati o svobodu náboženskou, když nepodepsal adresy stavů, usnesl se sněm, že zprotiví-li se biskup ještě jednou nálezu země, bude zbaven svých politických práv! A by mu zřejmě ukázali svou nevoli, odstrčili jej úplně při uvítání Rudolfa, zatlačivše jej stranou.

Jediným štěstím bylo pro katolíky, že protestanté sváříce se stále s bratry, nikde vlastně nedospěli ku pevné, solidní správě, a že za nejslabších vlád měli věru silné biskupy. K těm na prvním místě dlužno čítati Stanislava Pavlovského (1579—1598.). Jak z podmínek volebních patrně, přijal dioecesi za okolností velmi špatných. Statky biskupské byly podporami dvoru královskému a nepotismem za posledních biskupů zadluženy a leccos jiného. Zavázal se tedy: udržeti seminář a stipendium u jesuitů aspoň pro deset chovanců, vydati do roka agendu a jakmile si trochu pomůže z dluhů, missál a brevír, domáhati se u krále moci nad kláštery, jak stanovilo Tridentinum, přijímati jen katolické rádce a služebníky, neustano-

vovati příbuzných správci statků bez svolení kapituly a starati se o bezpečnost kapituly a kněží na svůj náklad, a konečně splácti ročně aspoň 6000 zl. na umořování dluhu. — Katolicismus hájil Stanislav jednak užívaje plnou měrou své moci duchovní, jednak pomáhaje katolíkům i politicky domáhaje se práv u vlády.

Od samého počátku pilně visitoval zvláště na Mikulovsku, jež podařilo se mu pomocí jesuitů z veliké části obrátiti. Zřídil tam 8 nových kostelů, některé pak opravil. Nemoha sám na visitace stačiti, dal dioecési visitovati kanovníky Grünvaldem a Illicinem a jesuitou Šturmem.

O dostatečný počet kleriků staral se velmi a seminář jak mohl podporoval, rozšiřiv jej značně přikoupením dvou domů.

Kromě toho snažil se šířiti v lidu pravou víru hojnými pastýřskými listy a šířením spisku Šturmova „Srovnání víry . . .“

Ale vydatněji ještě hájil biskup svých zájmů proti přehmatům obcí ano i sněmu, ač někdy přece mu vyvzdorovali. V Olomouci přinutil nekatolíky ku vydání farní školy u sv. Mořice, již byli zabrali katolíkům, a odevzdal ji jesuitům (r. 1597.), vymohl zákaz na návštěvu akatolických čtyř škol a vypovězení učitelů — jichž se však obec proti němu ujala.

Do Nového Jičína poslal katolického faráře, ale ač několikrát při vyhrál, konec konců přece ničeho nevyřídil, ani Jičínští, spoléhající se na podporu stavů neposlechli.

Městům svým (Mohelnici, Brušperku, Místku, Mor. Ostravě a Příboru) zakázal přijímání pod obojí, a poněvadž nejvíce byli katolicismu na škodu učitelé přechovávání od jednotlivých pánů, domáhal se jejich vypovězení, jehož se i domohl, ale nadarmo. Páni neposlechli. Tak zůstali na Moravě i nejhlavnější vůdcové nekatolíků: Kirmezer na Uh. Brodsku spolu s Bonifácem, jakož zase Rüdiger v Ivančicích. A nad to ještě nepěkně si naň vyjeli páni při hostině u mladého Pernštýna. Tak Čeněk z Lipé mu přímo pravil: „Když všíme ty, kteří nám šaty, dobytek kradou, což nemáme těch všeti, kteří nám lidi mocí berou neb krásti chtějí?“ (Kronika Č. M. IV. 492.) Podobně nechtěli mu dáti zase místa na zemském soudu (r. 1583.), když uvěznil akatolíka Jana Adolfa z Prostějova a Tomáše z Plumlova, jež musil již před tím na naléhání pánů propustiti. Na Kelecku zosnováno proti němu dokonce i vzbouření, jež mocí potlačeno r. 1590. Proti výtržnostem vůbec měl se co brániti. Tak Znojemští r. 1579. kamenovali opata louckého při průvodě o Božím Těle, jakož téhož roku i Olomučané. Podobně řádili v Jihlavě i v Brně. Biskupovi nezbyvalo, leč starati se o potrestání vinníků, ač-li chtěl míti pokoj. Částečně měl nesnáze i s kněžstvem, zvláště s kláštery, jež usiloval dostati pod svou moc. Poručil také, aby každý klášter choval určitý počet klerikův, ale kláštery namnoze neposlechly, ano proti některým byl i nucen zakročiti pro zlořády (tak proti kartuziánům v Brně a v Olomouci, pak proti klášteru

sv. Kláry ve Znojmě a proti cisterciákům na Velehradě). — Maje nedostatek kněží žádal, aby směl si podržeti polovici chovanců papežských při semináři olomuckém, kteří byli určeni pro země severní. Ale přes to kněží byl čím dále větší a větší nedostatek. — Nabývaltě stále a stále nových far, dostav jmenovitě od Vratislava z Pernštýna právo osazovati všechny fary na jeho statecích, kteréžto právo dal mu též papež na svých beneficiích. Podobně získal mnoho far obrátiv celé Mikulovsko.

Nad čistotou víry i mravů bděl velmi ostražitě, zvláště překážel šíření se knih nekatolických. Tak rozkázal r. 1580. Rudolf II., že bez svolení biskupova nesmí se vydati žádná kniha. Aby mohl tisk lépe kontrolovati, zrušeny všechny tiskárny až na jednu nebo dvě v Olomouci. Ale byl to jen rozkaz té doby — a tudíž i té váhy, jako ty ostatní.

Pavlovský dbal zvláště o to, aby duchovní nebyli nasáklí protestantismem, jak se leckdy přiházelo. (Brandl op. cit., Procházka op. cit.) R. 1591. svolal do Olomouce synodu, na níž promulgováno Tridentinum, zakázáno čísti, rozšiřovati a kupovati knihy nekatolické, vydána nařízení o hodném sloužení mše sv., o pořádku v kostelích, o kázání a přísluhování sv. svátostmi a farářům nařízeno přijímati cizí kněze jen potud, pokud byli doporučeni biskupem. Ve příčině mravnosti přikázáno přísně nemíti u sebe podezřelých ženštin, nechoditi do hospod, na noc býti doma a ne mimo faru, pokud to není nezbytně nutno, nenavštěvovati ženských klášterů; pak ustanoveno, aby kněz kněze nepoháněl k soudu světskému, aby se nemíchal do světských záležitostí laiků, chodil vždy v kněžském oděvu a neprovozoval živnosti hospodské.

Nařízení těch bylo velice třeba, neboť všude hemžilo se odpadlými mnichy buďto z Německa nebo i domácími, a i duchovenstvo dotud věrné snadno mohlo nasáknouti všeobecnou nákazou. Proto přehlíženy i knihovny kněží; tak na př. u Jiřího, mnicha hradišského nalezeny knihy akatolické. Když vyšetřováno, proč a odkud by je měl, pravil, že je dostal od nebožtíka opata Kašpara.

Mimo veškeru tuto péči snažil se biskup Stanislav pojistiti katolíkům hodně vlivu na správu země. Jmenovitě staral se, aby co nejvíce katolíků bylo v úřadech zemských. Tak přiměl (1580) Zachariáše z Hradce a na Telči, aby přijal hejtmanství zemské, přimlouval se u krále, aby jmenoval komorníkem Ladislava Berku z Dubé, podporoval Zdeňka Berku z Dubé a Albrechta Sedlnického, aby se dostali do soudu zemského, v němž velmi nerád viděl bratry žádaje (1589.), aby král ustanovoval do soudu raději lutherány než bratry. Získával si také přízně u dvora a pomoci cennými službami politickými. Tak r. 1587. jednal v Polsku o zvolení některého královice habsburského na trůn polský, dvě léta pak na to po bitvě býčinské o vybavení Maxmiliána ze zajetí, r. pak 1595. o spolek

proti Turkům. Když pak r. 1597. vojsko francouzské a saské plenilo Moravu, žádal důrazně krále, aby řádění to zastavil.

Ač všude jen bylo potřeba práce i peněz, přece zbylo Pavlovskému na stavby nových chrámů, na vydržování kleriků, opravil dóm, postavil při něm věž, kapitole pak kroměřížské věnoval polovinu statků pustoměřských, kdežto druhá připadla jesuitům.

Vůbec nebylo snad biskupa, jenž by opravdověji a vážněji pojímal svého úřadu jako právě Pavlovský, a to ve všem. Ukazují to i tyto dvě události. R. 1580. chtěl Rudolf II. dáti jakémusi pěvci nizozemskému kanonikát i naléhal na biskupa. Ten však odpověděl, že „kanovníctví nejsou tučnými úřady pro cizozemce, nýbrž že jsou pro zasloužilé kněze domácí, jazyka českého znalé a ke kazatelství způsobilé.“ Na obohacování rodiny nechtěl statků biskupských užívati. „U nás není ten obyčej, aby kdo se stane biskupem, hned pomýšlel, jak by přátely své obohatil, než má na to mysliti, aby předně sv. náboženství pozdvihl a podle úřadu svého ovečky své sobě svěřené k spasení vedl a hlavně kostel svůj dobře opatřil.“ (Kronika Č. M. IV. 493.)

Tak napravoval biskup Pavlovský rozhodností to, co kazil král svou obojakostí a nedůsledností. Moudrá vláda spojená s rozumnými biskupy byla by snad přivodila obrat, ponenáhly sice, ale ne násilný — než mělo býti jinak. Vláda svými ústupky vůči protestantům, střídajícími se hned zase se zákazy dráždila protestanty a nespokojovala katolíkův. Ale nikdy nebylo by došlo pro náboženství k válce zřejmé, kdyby nebylo se stalo náboženství s jedné strany zástěrou choutek oligarchických, s druhé pak strany choutek absolutistických. Došlo k tomu za nástupce Pavlovského, kardinála Františka Dietrichsteina (1599—1636.), jenž byl v té době hlavním reformačním činitelem na Moravě náboženským i politickým. Otec jeho Adam byl vyslancem ve Španělsku, matka Markéta de Cordona byla Španělka. Vystudoval v Římě. Tím dá se vysvětliti jeho často až příliš energické vystupování proti akatolíkům. Jsa v lásce u papeže i krále jmenován byl (1591.) kanovníkem olomuckým, r. 1593. vratislavským a rok na to proboštem litoměřickým. R. 1597. byl vysvěcen. Papež i král radili, aby jej kapitola zvolila. Než kapitole nebylo to po chuti. Dietrichstein tudíž jmenován v Římě kardinálem a legátem a latere (r. 1599.), načež i zvolen. Plán jeho byl určitě pojat a důsledně prováděn. Nevyhýbal se ani nejobyčejnějším pracím kněžským, kázával bedlivě, visitoval, zpovídal a často i processí vodil, zvláště do Tuřan. S oddaností ku víře spojoval obratnost a obezřelost vyškoleného politika.

Katolíci od dob Prusinovského byli zorganizováni, a organizace ta upevněna usneseními Tridentina prohlášenými za Pavlovského jakož i synodou diecesní v Praze. Katolíci viděli, že prospěchu jim třeba hledati v sesílení moci panovnické, a o ni tudíž usilovali, zda vždy s měrou — nechci rozhodovati. Naproti tomu akatolíci vždy

mezi sebou nesvorní viděli své dobro v zeslabení moci panovnické a tudíž byli přívrženci zvětšení moci stavovské, moci své vlastní.

Nad stranami měl tu státi dvůr — ale nestál. Hned povoluje svobody akatolíkům a omezuje katolíky ve vykonávání práv, hned zase svobody akatolíkům třebas i násilným rozkazem ruše, dráždil rozbourané beztoho již vášně. Kdyby byl postupoval energicky a důsledně, ať tak či onak, bylo by došlo ku pokoji. Ale tak za stálého boje, za stálých přehmatů s obou stran se poměry víc a více zhoršovaly. Akatolíci našli záštitu a právní uznání v konfessi české, v níž jaksi pojati i bratři — ale konfesse sama nebyla jasná. Z toho vznikaly nové potíže, obnoven dokonce r. 1602. mandát Vladislavův proti bratrům, prohlášení přímo za občany beze všech práv (Procházka op. cit. 572.), ale jen v mandátu. Exekutiva patřila zemi — a tak mandát zůstal většinou na papíře s výjimkou horlivých vrchností. Ze sporů došlo až k odtržení se Moravy, již musil Matyáš povolit svobodu náboženskou, jako Rudolf r. 1609. majestátem povolil ji v Čechách. Majestátem povoleno akatolíkům svobodné vyznávání náboženství, ba i stavění chrámů též na královských statecích, ku kterým se čítala dle starého již obyčeje i města královská a zboží duchovní. A z toho vznikla později záminka ku povstání českému. — Nekatolíkům bylo u nás více než tři čtvrtiny obyvatelstva. Šlechtických rodin asi 63 katolických (mimo některé many biskupské) a 169 nekatolických, a přece, jak také Denis správně tvrdí (Denis, Konec samostatnosti české, str. 650.), bylo by se energickému Dietrichsteinovi podařilo Moravu přivést nazpět v lůno církve, kdyby nebylo lhostejnosti a intrik dvorských, jež mu překážely. Dodati jen možno, že by se to bylo podařilo, kdyby právě se strany dvora i Dietrichsteinovy bylo se dbalo více práva zemského a citu vlasteneckého, kdyby náboženským otázkám nebyly bývaly přimíseny otázky politické. —

Postup kardinálův byl promyšlený a důsledný. Snahou jeho bylo vytlačiti nekatolíky z moci veřejné, z úřadů, pomoci k moci katolíkům ve městech, pokud to šlo, a zastaviti šíření se protestantismu. Proto podporoval od samého počátku co nejúčinněji jesuity, ustanoviv jim ze svého 500 zl. ročního důchodu, darovav jim na chování alumnů 6000 zl., kolleji pak v Brně postaviv dům za 10.000 tolarů. Kolleji jejich dostalo se mnoho výsad; studující i professoři byli prosti daní, a všichni na ni graduovaní nabyli tím práv šlechtických. Podporoval horlivě jesuitské missie a kde mohl, je zařizoval. Tak v Opavě s nimi byl, a byl by tam býval málem ubit — ale nepovolil, až přijali měšťané faráře katolického se dvěma kaplany, jež on sám platil. Olomucké přiměl, aby upustili od přijímání pod obojí. Z Chropińska vyhnal kazatele lutheránské a bratrské dosadiv kněze katolické. Pokud mohl, snažil se biskup také nabyti práva osazovati fary na statecích šlechtických, a někde se mu to podařilo jako na statecích Adama z Hradce, Rožmberků, Martinicův

a Lobkoviců. Na statech pernštýnských pořádány P. Hostounským T. J. missie, a bratrské schůze zakázány.

R. 1602. po sesazení Haugvice prostředkoval Dietrichstein, aby se stal hejtmanem buď Ladislav Berka z Dubé nebo Ladislav Popel z Lobkovic — oba katolíci. Ve Znojmě a Jihlavě přičiňoval se při obnovování městské rady, aby byla vybrána jen z katolíků. Když pak r. 1602. obnoven mandát Vladislavův proti bratrům, a ani potom nepřestal Dietrichstein pokračovati ve své činnosti, snažili se mu stavové postaviti překážku. Tak žádali na sněmu r. 1608., aby žádný cizinec, prelát, biskup nesměl kupovati statků bez svolení sněmu a krále. Páni mohou dávatí kollatury jen biskupovi, jiným ne — ale odpovídají z nich před soudem zemským. V osazování prelatur at mají přednost kněží domácí. V závěti nesmí nikdo dáti biskupovi právo kollace. Neztratí statků ten, kdo se s příbuznou ožení bez dispense papežské, jak původně r. 1602. ustanoveno, a nemusí se přísahati Matce Boží a všem Svatým.

Koncem století 16. a začátkem 17. utrpěli katolíci značnou škodu vymřením rodu Pernštýnského (1597.), Hradeckého (1604), smrtí Viléma z Rožmberka r. 1592. a uvězněním Jiřího z Lobkovic, akatolíci však nabyli moci a lepšího postavení, k němuž jim pomohly spory v samé rodině královské. Obě strany povolovaly svobody náboženské jen proto, aby si někoho při sobě udržely nebo nového získaly. Tak došli jí i Moravané r. 1608. a Čechové r. 1609. Majestátem nabyli akatolíci značných práv. V čele správy měli konsistoř se dvanácti členy: 6 utraquistů (lutheráni), 3 bratrů a 3 členové z university (po vzájemné domluvě). V čele stál administrator, vždy z utraquistů bráný, náměstkem pak vždy byl bratr. Nejvyšší správu měli defensoři, k nimž šlo odvolání, kteří jmenovali professory universitní, ano mohli sesaditi samého administratora a nad to měli právo svolati k poradě v důležitých věcech (bez svolení králova) dva úředníky zemské a po 6 zástupcích z každého kraje. Tím octla se veliká moc v jejich rukou. — Když pak dvůr lituje, že tak mnoho bylo povoleno, rád by byl svobody dané přivedl na menší míru, bylo to doutnákem vrženým do nahromaděného třaskavého materiálu — a výbuch byl ohromný — ohromný i v následcích. Byli bychom jej jako národ zaplatili skoro smrtí. — Bouře vypukla otevřeně brzy po přijetí Ferdinanda II. za nástupce Matyášova. Nemožno zde líčiti boje toho, není k tomu místa — ale vinny byly obě strany, která více, která méně, jest již také dokázáno. (Denis, Gindely a j.)

Stavové moravští spoléhající na svou moc uzavřeli spojení se s ostatními ku povstání proti králi a snažili se co nejdříve zbaviti se těch, kdož by jim byli mohli překážeti. Kardinál i s Karlem ze Žerotína věznění a později teprv propuštění, statky jejich však byly zabráný. Kardinálovy některé (Mikulov a j.) dány zimnímu králi, Chropiň pak jeho manželce. Kardinál byv propuštěn uchýlil se do

Vídně. Sněm r. 1619. ustanovil pak vypovědětí každého, kdo do čtyř neděl nesloží stavům přísahy, a skonfiskovati jeho statky, jakož i složití přívržence králový s úřadů. Jesuité vypovědění všichni. Než ani ostatnímu duchovenstvu nevedlo se valně. Na Olomouci, když ji osadil Buchheim, vidíme pěkný toho doklad. Kanovníci byli uvězněni v České ulici v domě Bernarda ze Zástřizl, faráři a vikáři od sv. Mořice vyhnáni, mniši hradišští držáni v zajetí a dáváno jim jídla jen tolik, aby neumřeli; minorité vyhnáni zároveň s kapucíny a františkány. Zbylé kněžstvo, nechťejíc konati veřejné pobožnosti za Bedřicha krále, bylo za to uvězněno. Kostely Buchheimem vyloupeny; z posvátných rouch na př. dal nadělati premování k livrejím. Bernardini uvězněni, ohlásivše modlitby za prospěch církve a vyplenění kacířstva. Ale valná obec olomucká dosáhla časem propuštění všech kněží. Sedlákům nařídil Buchheim choditi pilně na lutheránská kázání pod pokutou 50 grošů za každé opomenutí. Konečně v březnu r. 1620. propustil i kanovníky.¹⁾ Podobně dělo se všude na Moravě. Strany stály proti sobě — a co dalo se nyní od protestantů katolíkům, bylo po vítězství těchto spláceno. A nemohlo býti ani jinak pro poměry utvářivší se do boje rozhodného.

Odboj byl přemožen, nastala protireformace. Na Moravě byl jí v čele kardinál Dietrichstein, jenž byl od r. 1621. i správcem zemským. Vyšetřování a reformace byly v jeho rukou. Krále mírnil, přimlouvaje se za mírnější tresty na odbojné stavy, ale proti akatolicismu vystupoval ostře. R. 1627. vypuzeni novokřtění a brzy potom došlo na bratry a ostatní nekatolíky. Rok na to nařídil, aby nikdo ne trpěl novokřtěnců na statecích, neobrátili-li se upřímně, pod trestem smrti.

O rok později vypověděl všechny nekatolické kazatele a vydal zákon, dle něhož nekatolíci se zbavují práv měštanských i cechovních, a sňatky jejich se uznávají platnými jen tehdy, byly-li po katolicku uzavřeny. Konečně r. 1628. vydán jeho přičiněním všeobecný vypovídací patent. Všichni, kdož se do šesti měsíců nevrátili do lůna církve, musili ze země. Dle relace podané do Říma obrátilo se ze 150.000 nekatolíků 110.000 a ostatní vytáhli ze země. Tak ovšem zbavena Morava aspoň na oko rozdílů ve víře — ale opravdového obratu nebylo pro nedostatek kněžstva. Často byli v celém děkanství jen dva nebo tři kněží, tak že jeden spravoval někdy až nad 10 far. (Podrobněji ukazovati nelze, není místa. Viz ostatně Slavíkovo „Morava a její obvody ve Slezsku,“ pak Rezkovy „Dějiny Čech a

¹⁾ Téhož roku zmučen Jan Sarkander, farář holešovský. Dáváno mu za vinu, že s pánem svým Lobkovicem přivolał Poláky na Moravu ku pomoci císaři, a žádáno na něm, aby na Lobkovice pověděl, co ví v té příčině jsa jeho zpovědníkem. Pravdou bylo, že Jan byl na pouti v Častochově, aby unikl již dlouho jej stíhajícím nekatolíkům, ale nemoha déle snést touhy po farnicích, vrátil se po měsíci a na žádost Lobkovicovu zůstal farářem. O pomoc polskou byl Ferdinand se Sigmundem polským již dříve smluven. — Jan ovšem ničeho nevyzval, pročež zmučen; následkem vytrpěných muk zemřel po čtyřech nedělích v žaláři dne 17. března. Za blahoslaveného prohlásil jej Pius IX. dne 6. května r. 1860. —

Moravy N. D.“; širě také zmínil jsem se o tom, jakož i o způsobu reformace ve své studii v „Museu“ r. 1893—4.: „Byla-li církev katol. vinna krutostí, s jakou se prováděla reformace katolická po přemožení českého povstání.“) — Biskup pomáhal si dosazováním kněží řeholních na fary, což mu od papeže povoleno. Zakládal také hojně kláštery různých řádů, neb aspoň o jich založení jinde se přičiňoval. Tak založil v Mikulově kapitolu se 4 kanovníky a probštem, seminář loretánský, jež r. 1631. odevzdal piaristům, a klášter kapucínský (1611.). Ve Znojmě rovněž usadil kapucíny (1632), jako již před tím v Olomouci (1613.) a Vyškově (1611.) piaristům zřídil noviciát v Lipníku a do Kroměříže usadil františkány. Olomucké kolleji jesuitské dal Jičín na vydržování chovanců, v Jihlavě pak zřídil jim novou kollej, právě jako později (1636.) v Uh. Hradišti. Vůbec staral se, pokud to jen bylo možno, o dostatek učitelů duchovních pro zanedbaný, zubožený a namnoze zdivočelý lid. Kde kněží nebylo, pečoval o vyučování lidu učiteli světskými, vydal kancionál Jiříka Hlohovského, by měli katolíci písně své, jakož chtěl i vydati Poloniův překlad bible — což mu však překazila smrt. Katolictví dospělo za jeho správy značného stupně pokroku. Že nešlo to vždy po dobrém, je známo. Bylo to všude té doby, všude platila a prováděla se zásada: cuius regio, illius et religio. Ku správnému, nestrannému posouzení třeba uvážit všeobecný tehdejší názor a způsoby.

Ale kromě činnosti náboženské slyšel Dietrichstein též věhlasem politickým. Již r. 1600. byl vyjednávat v Římě o pomoc proti Turkům, již také dosáhl. Později pak účastnil se čile života veřejného na Moravě, jsa rádcem Rudolfovi a pak i Matyášovi. Za to dáno mu r. 1611. zase právo raziti peníze. Na Moravě požíval takového vlivu, že zvolen i za náměstka hejtmanova — ale do soudu nepřipuštěn, až se naučil česky. To bylo pro jazyk náš na Moravě pohromou velikou, že Dietrichstein nikdy dobře česky neuměje a nelna k jazyku našich otců zaváděl všude, kde měl vliv, němčinu; od něho začalo se poněmčovatí také manské soudnictví kroměřížské. (Šembera, Čas. M. Mor. r. 1871.) Jak již dříve zvětšoval vliv katolíkův — ukázáno částečně; podotkneme jen, že jeho vlivem již r. 1603. nebylo ani jednoho nekatolického úředníka zemského, jako před osmi lety zase nebylo ani jednoho katolického. — Za věrnost a pomoc, již prokázal dynastii, byl stkvěle odměněn, byv jmenován říšským knížetem s právem přenést tuto důstojnost na někoho z příbuzenstva dědičně, jakož i statky. S ním odměněna kapitola názvem „vždy věrná“ a v pečeti znakem císař. orla s písmenou F, pak domem, v němž byla uvězněna a velkostatkem Haňovicemi u Litovle. Od papeže Urbana VIII. dostala kapitola právo nositi fialovou kápi letní a hermelínovou zimní. — Po bitvě na Bílé Hoře od r. 1622. řídil kardinál úplně světské i církevní záležitosti moravské. Jak nastupoval proti nekatolíkům, uvedeno aspoň zběžně. Ostatně snažil

se od země odvrátiti pohromy, pokud to jen šlo. Tak staral se o opatření vojska Valdštýnova na Moravě určuje, zač se mu mají potřeby prodávati, ale za to zamezil veškero loupežení vojskem. Poněvadž obyvatelstvo bylo příliš ochuzeno, zastavil do sv. Jiří r. 1621. všecky exekuce. I později staral se o bezpečnost v zemi. Tak r. 1625. žádal, aby všichni mýtní a celní vykárali se svými výsadami do osmi neděl. Roty žoldnéřské dával přísně stíhati, zajatce pak turecké kázal vykoupiti z peněz sirotčích. Tak činnost jeho byla velmi bohata; nešetřil ani sebe ani peněz, jen aby dle svého nejlepšího přesvědčení církvi prospěl. Věnoval také značné sumy na chrámy a kláštery; dal postaviti také nynější presbyterium a kryptu dómskou.

V posledních letech činnost kardinálova ochabla. Věnoval se nejvíce svému rodu, tak že pravda jest, co dí o něm Krásl ve svém díle „Kardinál Harrach“ na str. 31.: „Stinné stránky jeho povahy byly, že nebyl v prostředcích svých opatrný a že četných konfiskací použil k rozmnožení svých statků.“

Za Dietrichsteina však přes tyto vady pokročilo se v reformaci mnohem dále než v Čechách; bylo to tím, že v jeho rukou byla moc politická i církevní, tak že moci světské, kdy a kde chtěl, mohl užiti za pomoci moci církevní. Za to po jeho smrti šlo to vše naopak. Jednak oddělením správy zemské od správy diecése, jednak nevhodným osazením stolce biskupského šlo vše račím krokem.

Tehdy stal se biskupem olomuckým Jan Arnošt Platejs (1636—1637.), muž energický, jenž již r. 1632. byl administrátorem arcibiskupství pražského, byv jím ustanoven od kard. Harracha, jenž tehdy cestoval do Říma. Než nespravoval dlouho své diecése, síly jeho byly zlomeny útrapami vězení roku 1620., kdy jat byl odbojnými stavy. — Po smrti jeho nastala bezmála vakance od r. 1637—1664. Biskupy olomuckými byli totiž arciknížata Leopold Vilém až do r. 1662. a po něm Karel Josef do r. 1664.

Leopold Vilém dříve než byl biskupem olomuckým, požíval duchodů biskupství pasovského, štrassburského, halberstadtského, opatství Hirschfeldu, Murbachu a Ludersu. Kapitola volíc jej vymínila si, že bude biskup vydržovati u jesuitův aspoň 12 alumnů (počet ten zmenšen r. 1654. na polovici), že neučiní závěti, movitá pozůstalost že připadne kapitole, nemovitá pak biskupství, jakož i že nebude najímati cla židům. — Podmínky tyto biskup přijal, ale diecése téměř ani nespravoval; byl gubernátorem Belgie, odkud vrátil se teprve r. 1656. Poměry náboženské zatím se velmi zhoršily. Dílo Dietrichsteinovo vzalo namnoze za své jednak tím, že nebděla nad ním silná ruka, jednak a to hlavně novými boji, za nichž Morava hrozně strádala pod návaem vojsk švédských. — Bylo-li za Dietrichsteina málo kněží, bylo jich pak ještě méně; neboť mnozí přehli do Čech a dlouho trvalo, než alespoň někteří se vrátili byvše k tomu donuceni. (Rezek II. 271.) Stav církve byl tím žalostnější, že od roku 1647. nebylo ani generálního vikáře, a administrator St. Hilaire

bydlil ve Vídni. Proto žádala kapitola na schůzi ve Vyškově r. 1650., aby biskup ustanovil za sebe gen. vikáře a administratora přinutil bydlet na Moravě. To však nebylo možno, i ustanoven nový J. Merkurian, po němž následoval Klaudius ze Sorina a od r. 1657. kanovník Eliáš Fr. Castelle.

Nejvíce překážel protireformaci nedostatek farního duchovenstva. Zřízena sice již záhy farní komise, jež měla určit, co bylo dříve majetkem far, aby se to zase navrátilo a fary zřizovaly. R. 1657. komise obnovena, ale nedostavši ani instrukcí nedělala ničeho. Duchovenstvu pak, které bylo, snažila se vláda pojistiti více svobody, než mu přáli páni, kteří zvláště pozůstalost kněží si osobovali. Ustanoveno tudíž (r. 1644.), že kněží mají právo volně odkazovati, komu co chtějí, odkávavše však třetinu kostelu svému. Tím mělo se odstraniti vydírání kněžstva se strany patronů; žádáno také, aby selští synové směli na studia, by kněží bylo s dostatek. Ale reformace katolická neprováděna dosti důrazně. Vlastní reformace ponechána byla zemskému tribunálu královskému, krajským hejtmanům a šlechtě. — Tribunál staral se více, by strhl na sebe všechny soudy ve sporech o desátky a právo patronátní, v čemž jej šlechta podporovala, chtějíc z toho také něco uloviti. Vydávány sice nové a nové mandáty proti nekatolíkům jako r. 1651. proti kněžím a r. 1654. proti šlechtě — ale ty neobrátily nikoho, postižení jimi vystěhovali se. A lid, nešlo-li to jinak, obrátil se jenom na oko — a někde ani to ne. Tak na Valašsku vzdali se jesuité r. 1653. činnosti reformační, nemohouce ničeho poříditi. A nebylo divu, lid sotva obrácený neměl žádných duchovních správcův, a pak násilným často obrácením pojal jen nenávisť ku všemu katolickému a tím houževnatěji držel se svého — ano někde ani toho ne; nemělte nikoho, kdo by jej poučoval, i upadal někdy až v úplnou nevěru. (Viz loňské „Museum,“ shora cit. článek a prameny v něm uvedené.)

A ke všemu tomu ve Vídni zapomněli na komise ku zřizování far, šlechta měla náboženství plná ústa — ale nikomu nenapadlo vrátiti uchvácené jmění farské. Jakási apathie ku všemu jeví se po válce třicetileté, jak viděti také z toho, že za celou dobu od r. 1648. až po r. 1657. založeny jen dva nové kláštery: jesuitská kollej v Telči (1653.) a r. 1657. barnabitský klášter v M. Krumlově. Co pomohlo za takových poměrů vyháněti kazatele, šlechtu a měšťanstvo, co pomohlo zakazovati nekatolíkům řemesla, stíhati je, jestliže se neobrátili nebo nevystěhovali? Nejvíce protestantů bylo tou dobou u Uh. Hradiště, Olomouce, na Vsacku, u Rýmařova, Šternberka, od Třebíče až k českým hranicím. Veskrze nekatolické bylo okolí Bystřice, Jimramova a Velkého Meziříčí. Obce a patronové odpírali příspěvky na platy farářům, a tak často farář jedva nastolený resignoval. (Rezek II. 309.) Oba arciknížata vůbec kromě darovaných peněz neučinili téměř ničeho pro svou diecési. Leopold byl místodržitelem v Belgii, Karel Josef byl teprv patnácte let star,

když zemřel. Byl nejvyšší čas, aby se stal biskupem muž celý, a toho dostalo se diecési v Karlu hraběti z Liechtensteinu-Kastelkornu (1664—1695.). On ujal se zase první po Dietrichsteinovi pevnou rukou správy církve své a věnoval jí všechny své síly i důchody. Hned po nastolení svým vydal se na visitace, by se přesvědčil o potřebách lidu. Sorganisoval zase missie, jež dotud měli v rukou sami jesuité — ostatně se o ně nikdo valně nestaral. Kraje nejvíce nekatolické vykazují za něho nejvíce konvertitů. Na Třebíčsku r. 1665. bylo již 400 rodin obráceno a pouze asi 100 zbývalo obrátiti, v olomuckém kraji stal se rozhodný krok již v letech 1657—61., v Rymařově bylo r. 1667. konversí 1711, na Šternbersku r. 1669. konvertitů 4134. A přece za Leopolda I. neuzívala ani moc světská tak příkrých prostředků proti kacířům (Rezek II. 328.), konverse daly se mírně až na nečetné výjimky, jimiž namnoze byla vinna přílišná zdivočelosť po strastných dobách války. Jak si to vysvětliti?

Předně Liechtenstein zakládal missionářské stanice [tak nejposléze v Krnově r. 1670. První rok bylo tu konversí 53, druhý 83, roku 1675. již 200 a tak stoupalo to dále (Rezek *ibid.*)], zaváděl pořádek v duchovní správu, zřídil 16 nových děkanství, missie sám vydržoval a kde nemohl vystačiti kněžstvem světským, zřizoval nebo pomáhal zřizovati kláštery, dávaje jim missijní stanice jako na př. Tuřany jesuitům. Jesuité byli nejčinnějšími missionáři; od r. 1661—78. obrátili na Moravě samé 11.362 osob. Za Liechtensteina vznikly na Moravě kláštery: kapucínské ve Fulneku (1677) a v Třebíči (1684), františkánské v Dačicích (1661.) a Mor. Třebové (1680.), jesuitské v Tuřanech r. 1666. a Těšíně r. 1670.; paulini usazení v Krumlově (1658.), servité v Jaroměřicích (1675.), dominikáni v Boskovicích (1682.), augustiniáni bosáci ve Vratěnině r. 1687., voršilky v Olomouci a později za jeho nástupce milosrdní bratři v Těšíně.

Tím nabyl biskup vydatné pomoci pro duchovní správu — ovšem far tím nepřibýlo a nepřibývalo; bylot i kandidátů kněžství světského velmi málo. Všichni hrnuli se do klášterů; tam čekala je jistá, klidná budoucnost, kdežto kněz světský pro stáří a nemoc nebyl nijak opatřen. Proto založil biskup r. 1687. při kolleji piaristů v Kroměříži ústav zprvu pro 3, pak pro 6 vysloužilých kněží, jenž značněji vzrostl až ve století XVIII. Ač přičiňoval se všemožně o nápravu, s komissí farskou nespravil ničeho. Sešla se sice r. 1667. a rok na to dostala instrukci, ale do r. 1700. není zmínky o její činnosti. Zůstalo vše jen na dobré vůli panstva a práci biskupově. Dobře ještě, že Liechtenstein požíval takového vlivu, že i na sněmech ostatní po něm hlasovali.

Reformace se tudíž až na Vsacko dobře dařila. Přispívalo k tomu i to, že biskup dbal pořádku v duchovenstvu; vydal novou instrukci pro faráře a děkany, kázal poříditi inventáře jmění, nové matriky, postaral se o ustanovení štolý (1682.), zakázal půjčovati

kostelního nádobí, klíčův a j. na všeliké zažehnavání. Podporoval zakládání bratrstev (sv. škapulíře, sv. Frant. Seraf., nejsv. Rodičky Boží, sv. Voršily, sv. Růžence a j.). Tou dobou skládány již i nové písně náboženské, často velmi poetické (Bartoš v Časopise Matice Mor. z r. 1871.), svědčící o vroucí zbožnosti lidu, vydáván znova kancionál Hlohovského, později Steyerův (1683.), v němž byly i staré písně nekatolické, pozměněny ovšem dogmaticky, založeno r. 1669. Dědictví sv.-Václavské, vůbec dbáno toho, by katolicismus vnikal v srdce a mysl lidu co nejhlouběji. Aby duchovenstvo předcházelo dobrým příkladem, staral se o jeho zaopatření věru otcovsky.

Nejprve postaral se o pořádek bohoslužeb na dómě, sám si vyvoliv několik svátkův, ostatní pak rozdělil mezi preláty a kanovníky. Tyto přiměl také, by střídavě o nedělích celebroidali; usiloval též o to, by pilně chodili do choru. Za to však uložil 42.000 zl. pro kanovníky a preláty, 20.400 zl. pro vikáře, aby o úroky se dělili. O podíl nepřítomného rozdělil se ostatní; nepřijde-li žádný kanovník, pak suma na ně připadající rozdělil se vikářům. Aby zvelebil zpěv při svém chrámu, daroval 20.000 zl. na vydržování 8 kněží, kteří by se věnovali zpěvu a hudbě. Od něho položena jistina 6000 zl. na plat dvěma ceremoniářům, opraven chrám katedrální po ohni r. 1678. a opatřen hojně novými paramenty. Od něho pocházejí též bohaté fundace: 15.000 zl. na requiem, 26.000 zl. na vydržování kolleje piaristické v Kroměříži, které daroval zahradu a seminář jakož i kapitál na udržování budovy v pořádku (celkem 15.000 zl.), chudobinci kroměřížskému 1000 zl., kanovníkům 2000 zl., na novou pak pro kapitolu fundaci 22.000, vystavěl 4 kanovnické residence (za 4800 zl.), na knihovnu kroměřížskou dal 10.000 zl., opravil zámek tamní, ve Staré Vodě usadil piaristy (8000 zl.), rovněž v Příboře (20.000 zl.). — Kromě toho, jak již bylo řečeno, vydržoval všechny skoro missie sám, opravoval Mírov, Hukvaldy, Kelč a Vyškov, založil v Kroměříži zahradu (stála 75.000 zl.) a položil 10.000 zl. na její upravování. „S úžasem tážeme se, odkud braly se pojednou důchody a prostředky tak veliké? Odpověď jest z části snadna: neodcházelyť příjmy biskupovy jako za předchůdců do ciziny, nýbrž zůstávaly v zemi, a bylo jich užíváno k těm účelům, k nimž po právu patřily.“ (Rezek, II. 349.) — Liechtenstein staral se také o vědy; jeho podporou vydán mimo jiné Pešinův „Mars moravicus.“ R. 1676. obnovil na radu Středovského slavné svěcení svátku sv. apoštolů našich Cyrilla a Methoděje. Staral se dle sil svých o zvelebení pole sobě svěřeného, pečoval o opravdové náboženské vzdělání lidu, jak viděti nad jiné ze zakládání škol piaristických. Kromě jesuitských byly to jediné skoro školy a sice lepší, požadavkům času více přispůsobené než jesuitské. Národních škol bylo velmi málo — byly to jen školy farní; českých bylo v té době 225 a německé 102. (Slavík, „Morava a její obvody.“) Ovšem farsamých bylo více, ale ne o mnoho. Byloť tou dobou na celé Moravě

430 far. V děkanstvích, v nichž nyní je 10 a více far, byly většinou dvě nebo tři — a málo kde polovice nynějšího počtu. (Viz Slavík, op. cit.)

Tak spravoval horlivě diecési až do posledku svého života; citě se však již slabým vzal si se svolením papežovým r. 1694. Karla Lotrinského za coadjutora. Tím přijat Karel i za nástupce Liechtensteinova za těchto podmínek: dokončí začaté stavby (zámek kroměřížský a chrám sv. Mořice), složí 60.000 pro dva nové kanovníky v Olomouci, 50.000 na rozmnožení duchodův ostatním kanovníkům, na vydržování pak šesti kaplanů kanovníkům ke službě 24.000 zl. a 6000 zl. pro ředitele hudby. První léta spokojí se pro sebe s 30.000 zl., aby mohl požadavkům dostáti.

Karel III. Lotrinský (1695—1710.) dbal pečlivě pořádku a podporoval horlivě missie zvláště jesuitské; missie však znesnadněny jednak vpády uherskými a vůbec nepokojnými časy, jednak také tím, že protestantům slezským dána náboženská svoboda, čímž povzbuzeni moravští i čeští nekatolíci ku větší vytrvalosti majíce naději, že i jim se dostane svobody.

Pečlivě staral se i o kázeň v kněžstvu. Tak zakázal farářům býti přes noc mimo faru bez dovolení děkanova, poručil kněžím choditi stále v taláru, vykládati články víry po ranním kázání v neděle a svátky, chudé pochovávatí darmo. Aby pak nezbylo po přijímání pod obojí ani stopy, zakázal podávati po sv. přijímání z kalicha víno, s druhé pak strany zase zakázal všecka processí zavedená faráři a patrony bez povolení ordinariatu a rozkázal děkanům, aby zasílali mu visitační akta před Vánocemi. Za něho stihla jmění kostelní veliká pohroma; všecko „nepotřebné“ kostelní zlato a stříbro musilo býti dáno státu na vedení války o dědictví španělské.

Po smrti Karlově zvolen Wolfgang Hannibal hrabě ze Schrattenbachu (1711—1738.). Brzy po svém nastolení byl jmenován (1712.) kardinálem. Mírnější reformační praxe, jaká byla za Leopolda I. a Josefa I. změnila se zatím ve mnohem příkřejší, ale zároveň vzata kněžstvu úplně z rukou. V komissích ať reformačních ať farních buďto bylo kněžstvo zastoupeno slabě anebo vůbec zastoupeno nebylo. Kacířství prohlášeno za „crimen contra statum“ a dle toho s kacíři též jednáno. Církev však byla tu téměř ničím; hájeno náboženství, ale moc církve ztenčována. Kardinál sám získával nekatolíky laskavostí a štedrotou, čímž v krátkce na 50 židů bylo pokřtěno a na 500 nekatolíků vrátilo se do církve katolické. Jako předchůdce jeho pečoval o rozmnožení chrámů, postavil kostely v Podhradní Lhotě a Vlkoši, obnovil klášter a chrám kapucínský ve Vyškově, zřídil duchovní správu v Chropini; za něho založen klášter servitů ve Veselí (1716.), kapucínský v Kyjově (1719.) a trinitářů v Zašové (1724.). Správě diecése nebylo již valně na škodu, že byl biskup místokrálem neapolským a tudíž od r. 1715. až do

r. 1722. vzdálen z diecése; bylyť již poměry značně upraveny Liechtensteinem a pak vláda sama starala se z příčin politických o protireformaci až příliš. Zmínky zasluhuje ještě, že Wolfgang první vyjednával o blahořečení Jana Sarkandra — ale bez úspěchu; zavedl také oktáv sv. Jana Nepomuckého, vydal r. 1723. agendu a r. 1732. „*Proprium olomucense*“, v němž již důkladně vyjmenování patronové diecése. R. 1726. vymohl pro první čtyři hodnostáře kapitulní právo pontifikálií u Benedikta XIII. — Nástupcem jeho se stal Jakub Arnošt hr. Liechtenstein (1738—45.), jenž vedl zbožný, kajicný život. Pečoval především o nadané chudé hochy a o katechisování, jemuž velmi často býval přítomen odměňuje pilné. Školám vůbec přál; již r. 1727. založil kolej piaristickou v Bílé Vodě ve Slezsku. — Po něm náležoval na stolci biskupském Ferdinand Julius z Froyeru, kardinál (1746—1758.), jenž obnovil jednání o blahořečení Jana Sarkandra, ale bez úspěchu; ano Benedikt XIV. zakázal vůbec jeho úctu. Léta jeho biskupství plynula celkem klidně. Pečováno hlavně o zřizování nových far, jichž dosti značný počet zřízen. Spor o kollaci far s praemonstráty a cisterciáky dokončen v jeho prospěch. — Nástupci jeho Leopoldu Bedřichu z Egkhu a Hungersbachu (1758.) odňato mincovnictví až na právo raziti mince památní. Činnost jeho, ač krátká, namnoze upomíná na Karla Liechtensteina — tak že jest jen litovati, že tak záhy zemřel. Zřídil nadaci pro dva kanovníky a dva vikáře (24.000), pro dva pak dómské vikáře 6000 zl. Měl v úmyslu založiti také seminář, než zabránila mu v tom smrt. Ale základ položil přece, odkázav na seminář 54.600 zl., jež do r. 1777. vzrostly na 92.717 zl. — Jej vystřídal Maximilian hrabě Hamilton (1761—1776.), dříve rektor u Sv. Anny, pro kteroužto hodnost vymohl právo pontifikálií. Visitoval bedlivě a dával visitovati diecési, aby se přesvědčil, kde je třeba nových far. Pořídil mapu diecése, již rozdělil na 62 děkanství; za pravidlo při zřizování far vzal si, aby věřící neměli dále do kostela než hodinu. Rozmnožil bohatě knihovnu, na seminář odkázal 1000 dukátů. Za něho vráceno kapitole právo svobodné volby, jež Benedikt XIV. r. 1773. kapitole olomucké odňal.

Po biskupu Maximilianovi nastala u nás nová perioda katolicismu — perioda josefinská, jejíž kořeny však zasahují hluboko do dějin.

O převaze státu nad církví učily skoro všechny sekty, co jich kdy bylo, zvláště však reformatoři od dob Vykliffových. Za reformace pak německé utvořeno ono věru hrozné pravidlo „*cuius regio, illius est religio*.“ Donucování k víře pánově bylo jim uzákoněno. Zásada sama dává vlastní moc náboženskou v ruce pánovy; s druhé strany zase bylo přirozeno, že ji přijali a řídili se ní také pánové katoličtí, aby měli dostatečnou protiváhu proti nekatolíkům. Církev jsouc v nesnázích přijímala pomoc světského ramene;

pomočníci však nebyli nezištní, u nich platilo: z ruky do ruky. Za pomoc buďto dostali neb osobili si různá práva. Nad to zdálo se velmi výhodným státní moci míti vrchní moc i nad církví, zdálo se i katolickým panovníkům, že jsou oproti nekatolickým mocnářům v nevýhodě. Z takových hlavně pramenů vznikl boj o nadvládu nad církví. Pokud církev a stát uznávaly k sobě jisté povinnosti a práva za to — bylo dobře. Nyní však panovníkům začala býti práva církve nepohodlnými, kde přičila se jejich požadavkům, za to však povinnosti byli by jí rádi uložili ještě více.

Proud tento pozorovati možno již od Ferdinanda I., o němž dí Procházka (Op. cit. str. 255.), že „nadpastýřskou provodil činnost.“ Ovšem bylo to i skoro nutno, když Čechy neměly vlastně žádné jednotné duchovní správy. Tak tato okolnost přispěla ku vměšování se moci světské do práv církve. — Po Ferdinandovi I. více zasahoval do záležitostí církevních Ferdinand III. Reformace byly v rukou moci světské, duchovenstvo mělo v nich zástupce jen jako stav vedle tří stavů ostatních, tak že ovšem bylo v nich v menšině. Dle toho také začasto reformace vypadala. Patrněji ještě viděti tento směr z toho, že Ferdinand III. samostatně nařídil světiti svátek sv. Josefa a Neposkvrněného početí Marie Panny, tak že kardinálu Harrachovi bylo se postarati o povolení, aby nebylo roztržky. Kardinál musil si vyžádati dovolení krále, aby směl vyhlásiti bullu proti jansenistům. Libovolně, neohlížeje se na práva apoštolské stolice udělil spojené universitě Karlo-Ferdinandské ze své moci právo promoční. Tak postupovalo se i za jeho nástupců. Již roku 1684. marně protestoval arcibiskup pražský Waldstein proti ukládání přímých daní na statky duchovenské, r. 1688. podržení kněží ve přech hrdelních soudu světském, r. 1691. pak ustanoveno: odvolá-li se vůbec jedna strana od soudu duchovního v záležitosti jakékoli, musí soud duchovní vydati světskému akta k nahlédnutí. Když arcibiskup zakázal r. 1689. židům bydleti s křesťany, zrušil místo-držitel tento zákaz. Arcibiskup hrozil tresty církevními, a tu vydáno r. 1691. prohlášení, že vyloučení z církve dle staré privileje prý rodu Habsburského smí býti prohlášeno jen se svolením panovníkovým. R. 1698. přičeny i osobní spory duchovenstva soudu světskému. R. 1706. zákonem ustanoveno, aby k volbám opatů měli přístup komissáři královští, začez musili potom opati platit volební taxy. O rok později zrušeno právo asylů. — Ani zbožný Karel VI. neuchýlil se podstatně od tohoto směru. Reformaci vzal úplně do svých rukou prohlásiv kacířství za „crimen contra statum.“ Státní a stavovské komisse rozsuzovaly pře o kacířství, na sněm předkládány jako již r. 1654. opravy studií theologických. Reformační patenty prováděny zase ostřeji. Učitelé nekatoličtí trestáni na hrdle, udavač dostal za udání kazatele 100 tolarův a dodal-li jej soudu, 300 zl., za udání kolportérů knih dávala se třetina ceny zboží sebraného nebo jiná odměna z fisku. Rodičům pochybné pravověrnosti

odnímány děti a dávány na výchovu na útraty ovšem rodičů. Na nezlomné jinověrce ustanovena obecná práce, vypovězení nebo galeje. Kdo se nehodil na galeje, byl vymrskán a vypovězen. Když arcibiskup pražský Khünburk protestoval u krále proti omezování práva církve v soudech kacířských, rozhodl král, aby zůstalo při starém, ba vyloučil vlastně kněze ze soudů těch a poručil prostě, aby se tomu podrobili. V něčem sice kněžstvu povoleno, jako na př. r. 1712. nařízeno, aby z míst asylních nikdo nebyl odváděn násilím; solní pokladna vydána arcibiskupovi, ale když ji užíval ku rozmnožení důchodů vyššího duchovenstva, zakázáno mu to. Měl i vynaložené sumy hraditi, což sice mu prominuto, ale stanoveno, aby důchodů těch pro příště užíval ku rozmnožení far, vydávání knih katolických a vydržování na víru obrácených chlapcův. Účty musil předkládati králi ku schválení. Ač za panování Karla VI. zakládáno hojně far, klášterův a kostelův, ač za něho potvrzen nový řád „Poustevníků sv. Ivana,“ kteří žijíce ojedinele v poustevnách, byli pomocníky kněží v díle reformačním, zasahováno příkře do práv církevních. Zákaz r. 1711. stanovil, že cizozemský představený smí visitovati kláštery jen se svolením královým; preláty že mohou býti jen domácí nebo ti, kdož nabudou inkolátu. R. 1720. ustáleno právo dozoru na volby prelátův a o něco později (1724.) vydán řád, jak se má kostelní jmění spravovati; vládou regulována též správa mensálních statků po čas vakance. R. 1733. zřídil Karel VI. komisse státní a sněmovní ku zřizování far, dosazování učitelův a rozmnožování missií. Císařským patentem stanovena kázeň kněžská — tedy věc čistě církevní, disciplinární. Komisse uvedená měla vyšetřovati, kdy duchovní nepodporoval komissí reformačních, a naopak měla vyšetřiti, jak měla by se zorganizovati studia theologická, jak zjinačiti bohoslužebný řád; ustanoveno, aby vrchnost aspoň pro každé tři vesnice vydržovala učitele. Král ustanovil pevně štolu a v instrukci komissi dané podotekl, že snad je dosti zbožných nadací, jichž by se laetendo mentem testatoris dalo užiti na zřízení far. (Tuto zásadu prováděl pak Josef II.) — Nastoupením Marie Teresie nezměnilo se mnoho. Potřeba reformace zdála se větší, důtklivější, ani nekatolíci silně koketovali, ba spojovali se s nepřátely královninými. (Viz shora uvedený článek v loňském Museu.) Ale reformace prováděna již mnohem mírněji. Místo vyhnanství do ciziny zařadování mužové do vojska, neschopní a vůbec ostatní nekatolíci deportováni do Sedmihradska. Děti mladší než 15 roků musily zůstat v zemi, zdědivše ovšem statek rodičů. Starším dáno na vůli, jíti s rodiči nebo státi se katolíky. Missionářům poručeno, aby sami nesbírali knih a knihy jinými sebrané hradili, pokud možno, jinými; ku konci vlády její ustanoveno, že pro soukromé vykonávání náboženství v rodině, pro schůzky přátel nemá býti nikdo udáván. Jest-li je kdo podezřelý z kacířství, musí jej kněz učití. Neobrátí-li se v ustanovené době, má úřad vyšetřiti, zda byl kněz

k tomu způsobilý; ne-li, dal se akatolík knězi jinému. Ale časem vydávaly se ostřejší dekrety i za Marie Teresie, zvláště když za válek ruch emigrační, buzený emissary pruskými (Liberdou a jinými) se šířil, tak že na př. r. 1758. se přihlásilo ze samého Prostějova 100 rodin, že se vystěhují. Zakazováno dopravovati do země knihy kacířské a „svobodomyšlné“, udati každého, kdo by byl podezřelý ve víře nebo mravech faráři, ale trestati smí pouze vrchnost. Než tato nestejná míra dráždila akatoliky více než nejtěžší stíhání. Kromě toho byli podporováni i z Německa. „Corpus evangelicorum“ již Karlu VI. podávalo za ně přímluvy, podporoval je Bedřich zvaný Veliký a nad to jevílo se již ovoce jednak násilného obracení, jednak nedostatku kněží, učitelů lidu. Na Vsetínsku povstalo hnutí podobné českému abrahamitismu. Lid nesměje čísti bible protestantské a katolické nemaje, nemaje ani vyučování náboženského četl, co bylo dovoleno — Starý Zákon, sblížil se se Židy — a ovocem byl abrahamitismus. (Viz článek shora uvedený a prameny k němu.) Jak daleko zašel lid nemaje vzdělání náboženského, viděti z učení, jež r. 1765. prozrazeno; na základě slov „synáčekové, milujte se vespolek“ hlásáno, že smilstvo není hříchem. Když křest novokřtěnců prohlášen za neplatný, popírali tito vůbec, že by křest byl svátostí. Proto přičiňovala se vláda, aby lid více byl poučován, nařizovány v nedělích a svátcích výklady katechismu (kněz musil si dáti potvrditi ode dvou přítomných, že povinnosti dostál). O vyučování pak náboženství nařizováno podávati měsíčně zprávy vikáři.

Nové bouře vznikly po cestě Josefa II. Čechami a Moravou. Šířena i prorocství, že Josef II. dá svobodu nekatolíkům, a on slovy svými a výmluvou, že pro slib Římu daný nemůže svobody dáti, domysly ty téměř potvrzoval. Nekatolíci se hlásili o svobodu — ale zatím pobráno jim na 4000 knih a 3000 osob uvězněno nebo transmigrováno. Náboženský fanatismus vzplanul též za bouří selských, kdy lid vybíjel chrámy, ničil ciboria a podobné páchal násilností. Na Valašsku rozjitřen lid kazateli Janem Kořistkou, Jiříčkem a Sasinou. Namluvili lidu, že dostane svobodu náboženskou, jen aby se hlásil. Následkem toho celý Vsetín až na 153 obyv. se prohlásil protestantským, na Přerovsku pak a Hradištsku 60 obcí. Pročež vyslán tam potomní biskup královéhradecký Hay visitovat. Sídlem hlavním všeho odporu byly Liptál, Hošťálkov a Pržno. Ač na mnoha místech lid okázale stavěl se ku protestantismu, jednáno s ním mírně a neužíváno hrubších trestů, leč při provinilcích politických. Hay přičinil se, seč byl o utišení, liknavé kněze sesazoval a navrhoval, kde se mají zřídit nové fary. Ve Vyzovicích, kam si nekatolíci pozvali kazatele až z Uher, působil v duchu Hayově a Kindermannově Wittola. Však bohužel byli všichni již josefinisté, jak viděti z jednání Hayova; zakázaltě kázati o pravdách kontroversních, o zázracích a zrušil poutě i bratrstva, aby tím snáze získal nekatolíky. Po první visitaci Hayově (1777.) na čas bylo ticho, ale brzy musil se vydati

na novou visitaci (1779.) a tišiti znovu. Byl to již také poslední akt násilné reformace.

Než bylo přes všecku péči Marie Teresie vůči církvi jednáno jinak? Pokud by bylo bývalo na ní samé, snad. Ale kolem ní, vlastně na dvoře vídeňském byly dvě strany, královnina a Josefova, a tato provedla všelicos. Jejími stoupenci byli také právě jmenovaní visitatoři a potomní horliví josefinisté, jejím přičiněním vycházely všechny návrhy na šetření nekatolíků, což bylo správně. Ale sáháno i dále na práva církve. Školy nechány sice většinou kněžím, ale postátněny, na beneficia a professuru měli přednost ti, kteří studovali na mimorakouských universitách, pracováno na změně řádů studijních; školy vzaty úplně ve správu a dohled státu — byvše dříve úplně v moci církve. Nenabýly však tím svobody; bylyť dekretovány knihy, dle nichž se musilo přednášeti a professoři stali se sluhý státu, jimiž dříve nebyli. Duchovenstvu vzata i censura a dána zvláštním úřadům státním; censorům těmto byly podrobeny i knihy náboženské vůbec i speciálně theologické. — Tak vlastně panovníci habsburští připravovali od počátku půdu josefinismu, třebaš první ani nebyli si toho vědomi, třebaš úmysly jejich ne-sáhaly tak daleko, ale všichni pracovali na základech budovy, jež dle hlavního stavitele nazvána josefinismem. Než i za tohoto směru činila církev patrné pokroky; zřizováno poměrně mnoho far. Tak bylo do r. 1777. na Moravě 660 far oproti 430 v druhé polovici XVII. století. Ale bylo jich přece jen ještě málo, ač hojně kláštery pomáhaly poněkud v duchovní správě — přece však ne tak vydatně jako fary; bylyť po většině v městech a vsích, kde již beztoho byla správa duchovní. Nedostatek správy duchovní byl nejkřiklavější v hornatých krajích. Tak na př. fara rožnovská obsahovala ještě 7 far okolních, z nichž tři zřízeny do Josefa II., ostatních pět až za něho. Docela pak pravidelným úkazem bylo, že z fary jedné zřízeny ještě tři nebo čtyři nové. A také za Josefa II., vlastně do r. 1820. vzrostl počet far na půl jedenácta sta, do nynější pak doby na 1086, tak že se téměř zdvojnásobil (v celé bývalé diecési olomucké). [Čas. Matice Mor. z r. 1891. (Rezek.)]

Nesnáze správní při tak rozsáhlé diecési, bouře povstalé koncem vlády Marie Teresie a objevivší se nihilismus téměř náboženský přiměly i vládu, aby tím účinněji starala se o správu duchovní. Proto povýšeno biskupství olomucké na arcibiskupství a zřízeno nové biskupství v Brně. Potvrzení papežovo dáno bullou ze dne 5. prosince r. 1777. Prvním arcibiskupem zvolen Antonín Theodor hrabě Colloredo-Waldsee, děkan kapituly olomucké. Brzy po nastoupení rozdělil diecési na 8 arcikněžství (Olomouc, Kroměříž, Mohelnice, Příbor, Opava, Holešov, Boskovice a v Prusku Ketřín) a 52 děkanství, vydal r. 1786. „Protocollum visitationis canonicae,“ ustanovil, jak mají děkani a arcikněží spravovati své úřady. Na správu diecése asi nestačil.

Alespoň dá se tak souditi z toho, že posílání na visitace komissari královští probošt Hay, Kindermann a Wittola, o jejichž činnosti byla již zmínka. Výsledkem činnosti této bylo několik nových far a kuracíí (v Hovězí, Rouštce, Březnici, Rotálovicích, Polance, Jasenné, Zděchově a Pržně). Sotva se poněkud poohlédl ve svém úřadu, nastal ne sice úplně nový, ale přece nebývalý kurs v politice církevní. Sotva Josef II. dosedl na trůn, jal se prováděti zásady o „všemocném“ státu. Vydáno placetum regium (všechny bully, které nebyly úředně schváleny, zakázány), bully In Coena Domini a Unigenitus po celém Rakousku ze všech knih a všude vůbec zničeny, prohlášena svoboda tisku. Generálové nesměli visitovati kláštery svého řádu v Rakousku, nikdo nesměl studovati theologii v Římě, mniši původem cizozemci vypovězeni, biskupům poručeno udělovati dispense od slibů řeholních, aniž by žádali o plnou moc z Říma. Zakázáno jim bráti si dovolení ku dispensi od překážek manželství, ať již přímo z Říma či prostřednictvím nuncia. Zrušena všechna bratrstva a poutě; jmění jejich dáno náboženskému fondu. Právomoc soudů církevních prostě zrušena. Nejtíže dolehl nový kurs na kláštery. Nejprve zrušeny všechny kontemplativní řády, pak došlo též na jiné. R. 1782. zrušeny na Moravě kláštery: kartuziánský v Brně a Olomouci; klarisky v Brně, Olomouci, Znojmě; cisterciáčky v Brně a Tišnově; dominikánky v Olomouci u sv. Kateřiny a v Brně. R. 1783. došlo na trinitáře v Holešově a Zašově. Rok nato zrušeny kláštery praemonstrátů v Zábrdovicích, Louce, Hradisku u Olomouce a na sv. Kopečku, augustiniánů kanovníků ve Fulneku, Olomouci a Šternberku; klášter cisterciáků na Velehradě a ve Žďáře; dominikánů v Jihlavě, Boskovicích, Brně, Šumperku, Opavě, Těšíně, augustiniánů eremitů v Jevíčku, františkánů v Olomouci, Kroměříži a Znojmě, minoritů v Olomouci, N. Městě a Těšíně, kapucínů v Prostějově, Náměšti, Mikulově, Kyjově a Vyškově, paulánů v Brtnici a na Vranově, paulínů v Krumlově, servitů v Jaro-
měřicích a Veselí, hospitalitů v Olomouci. Řeholníci mohli buďto vstoupiti do jiných trpěných řádů s platem 150 zl. pro osobu; kdo vstoupil k milosrdným bratřím, dostal 300 zl., jeptišky vstoupivší k alžbětinkám 200 zl.; kdo se dal saekularisovati, dostal 300 zl., pokud nedostal beneficia; saekularisovaní opati dostávali 800 zl. Za to nemovitě jmění zabráno a utvořen z něho náboženský fond. Poněvadž však nestačil ani na udržování rozpuštěných mnichů, zabral stát i klenoty chrámův a klášterů. Náboženského fondu užíváno leckdy i na jiné věci, tak na př. 200.000 zl. dáno na školy a vychovávací ústavy vojenské, mnoho budov na kasárny. Tomuto všeobecnému rušení řádů předcházelo, jak známo, zrušení řádu jezuitského. —

Stát osobil si nyní i vychovávání duchovenstva a zřizoval tak zv. generální semináře (pro Moravu na Hradisku). Z mnohých článků víry dělali si professoři smích, někteří vodili

chovance do hospod, posmívali se postům, knihy dokonce předpisovány i protestantské. (Viz ostatně Scheieherovo: *Josephinismus und Josephiner.*) Kněží musili skládati zvláštní přísahu věrnosti císaři, již zavazovali se dokonce i udávati, co zvědí státu nebezpečného. Místo všech bratrstev zřízeno „Bratrstvo účinné lásky k bližnímu.“ Mimo kláštery zrušeny a ničeny všechny „zbytečné“ kostely, a naděláno z nich buďto skladišť anebo za babku prodány.

Oporu proti těmto zřízením až na biskupy uherské, vídeňského a gorického nebylo. Mnozí biskupové podporovali a šířili sami josefinismus. Josefinista kardinál Herzan byl vyslancem u dvora papežského. Bylo to následkem toho, že vláda sama ustanovovala si biskupy. Ani olomucký arcibiskup nehnul prstem proti násilnostem vlády. Tyto zabíhaly až do ritu. Vláda nařizovala, kdy má býti sv. požehnání s ciboriem, kdy s monstrancí, kdy s církevním, kdy zase jen s lidovým zpěvem, kolik světél a jakých, zakazovala dávat dary votivní. „Tento zvyk je nápodobením pohanův, ale s tím podstatným rozdílem, že domácí bůžkové pohanští byli bez odporu blahodárnější bytostí než domácí patronové katoličtí,“ pravilo dotčené nařízení. (*Oesterr. Geschichte für das Volk: Josef II. od dra. Alberta Jägra.*) Zakázáno líbání sv. ostatkův, užívati kovových svícenů z hospodářských důvodů, zrušeny boční oltáře, průvody o Božím Těle, zakázány poutě; odpustky směly se ohlašovati jen s úředním dovolením, odstraněny nápisy „altare privilegium“, poněvadž prý „učení, že odpustky lze přivlastniti duším v očistci, není ničím odůvodněno.“ Místo rakví nařízeno užívati pytlů. Mimo tyto dekrety byly některé užitečné; tak na př. obnoven dekret Marie Teresie zapovídající pověry. Ale byl snad jediný; s pověrami však zakázáno také žehnání plodin, pokrmů, semen. — Ničeho nepomohly námítky nunciovy ani K. Václava, arcibiskupa trevírského, příbuzného císařova, ani cesta Pia VI. do Vídně.

Nejznámější zákon josefinský jest *t o l e r a n ě n í p a t e n t*.¹⁾ Jím dána protestantům augsburského a helvetského vyznání svoboda; kde bylo jich aspoň 100 rodin, směli si zřizovati modlitebny a školy. Do nich však nesměl pastor pustiti jiného než zřejmého nekatolíka. Přistoupení ku protestantismu musil ohlásiti každý zvlášť sám za sebe, nikdy celá obec hromadně. Rok po vydání patentu určena šestinedělní lhůta, v níž musil akatolík, do té doby do té neb oné církve nevstoupivší choditi k faráři na cvičení. Emigrantům dovoleno se vrátiti, ale děti katolicky vychované jim nevráceny. Při smíšených manželstvích, byl-li otec katolík, byly všechny děti katolíky,

¹⁾ Není pravda, co se tvrdívá, že následkem tolerančního patentu vznikly různé nové sekty. Sekty ty byly již před tím, jak ukazují vyšetřování za Leopolda I., Karla VI. a Marie Teresie — ale následkem patentu hlásily se veřejně ku svému vyznání. Nebyl tedy patent původem jejich, nýbrž dal jim jen příležitost ukázati se. (Viz ostatně Rezkovo „Prostonárodní hnutí náb.“)

byl-li protestant, chlapeci byli jeho vyznání. — Hádky o náboženství byly zakázány, pastorem nesměli nikoho nutiti ku přestupu.

Jako jinde, i tu zabíhala některá nařízení do směšnosti. Byloť nařízeno, by dostal 24 ran, kdo se přihlásí za deistu a kolikrátkoli se za něho přihlásí „ne proto, že je deistou, ale že se vydává za to, čeho nezná.“ (Jäger, op. cit.) Mnichům přikázáno v choru tíše se modlití, ne příliš hlasitě, aby si neuškodili na zdraví. Nebylo skoro ani hnutí náboženského, jehož nebyla by chtěla vláda regulovati. Jak se vlastně samo sebou rozumí, osobila si též právo manželské; dovolila rozvody a rozvedeným druhý sňatek — a k tomu přece žádala církevního požehnání, ač prohlašovala manželství za smlouvu civilní. — Než jak bylo možno zajíti až tak daleko? Jednak byl příčinou toho sám vývoj poměrů církevních u nás, jednak „osvícenství“ deroucí se k nám ze západu a lože zednářské. Zásady hlášané Febroniem a dříve Angličany Hobbesem a Bolingbrockem nalézaly víc a více přívrženců. (Výborně ukazuje to Brunner: „Theol. Dienerschaft am Hofe Joseph II.“) Od té doby veta bylo po moci církve, po právech, jež dotud měla, kněžstvo mělo býti státním úřednictvem. Než úplně se to nezdařilo přece. Nastala reakce, která mnoho starého obnovila, více však v politice a jinde než v záležitostech církevních.

O poměru arcibiskupa Colloredo-Waldsea k císaři nemůžeme říci, leč že podvoloval se všemu, ano konal dvoru i potom výborné služby politické, tak že vyznamenán od Leopolda II. velkokřížem řádu sv. Štěpána. R. 1803. jmenován i kardinálem. Dosud upomínají naň vesnice Koloredov a Theodorov, jím založené. — Bez vážnějších událostí prošla léta nástupce jeho, hraběte Tadeáše Trautmansdorfa (1811—1819), jenž se stal r. 1816. kardinálem. — Po něm zvolen arcikníže Jan Rudolf (1819—1831.). Za něho zřízeny železárny vítkovské, jež však M. J. Somerau-Beeckh prodal Rothschildovi, zřídív nové ve Friedlandu a Čeladné. Kardinálem byl, sotva že dosedl na trůn metropolitní. — Po něm následoval hr. Ferdinand Chotek (1831—36.), jenž zemřel na choleru v Praze, kamž se odebral ku korunovaci Ferdinanda V. — Delší a blahodárné správy diecése dočkal se Maximilian Josef baron Somerau-Beeckh, od r. 1813. olom. kanovník, později probošt u sv. Mořice, od r. 1831. probošt kapitulní. Ač byl již 68 roků stár, rozvinul bohatou činnost. Vlastním nákladem (70.000 zl.) přestavěl seminář, opravoval chrámy, kde bylo třeba, opatroval je paramenty a posvátným nádobím. Nejštědřeji obmyslil chrám sv. Mořice v Kroměříži, jež obnovil nákladem 100.000 zl., v Kroměříži zřídil dům milosrdných sester (sv. Vincence), zorganizoval archiv arcibiskupský, vydal „Proprium missarum et officiorum“, zařídil missie kazatelské a kněžské exercitie. Když po roce 1848. příjmy jeho valně se ztenčily, omezil své výlohy, ale ne dobročinnost. (Za prvních 12 let dal jen větších darů přes 2,000.000 zl.)

V bouřích let osmačtyřicátých účastnil se horlivě porad rakouského episkopátu a hájil práv církve svým memorandumem. Když pak Ferdinand V. musil utéci z Vídně, nabídl mu arcibiskup svůj palác olomucký, kdež také císař se vzdal vlády a nastoupil nyní panující jeho synovec František Josef. Do té doby byla v platnosti nařízení josefinská, ač František II. vrátil biskupům censuru spisů theologických, zrušil gen. semináře a dal zřídit semináře biskupské v každé skoro diecési, zrušil některé zákony odporující kázni církevní, školy národní, gymnasia a ústavy filosofické podřídil doзору církevnímu. Roku 1848, kdy dána všem vyznáním plná svoboda, podali biskupové vedením Maxmiliána Josefa olomuckého svá přání císaři. Za příčinou toho svolána též konference, jíž předsedal kardinál Schwarzenberk. Následkem ujednání odstraněno pak r. 1850. placetum regium, biskupové směli volně rekurovati do Říma, s lidem i klerem o věcech náboženských svobodně jednati, přiznána jim jurisdikce (stíhati tresty neposlušné kněze) a upraven poměr jejich ku školství. Poměry mezi církví a státem pak urovnány nadobro konkordátem r. 1855.

Zatím nastoupil již Bedřich lantkrabě Fürstenberg na stolec sv. Methoděje (1853—1892.). Doba jeho správy jest bohata událostmi nejrůznějšími. Konkordát byl brzy stranou liberální jednostranně zrušen a zaváděny opět zákony proticírkevní. Nejprve r. 1867. obnoveny Josefovy zákony manželské, zaveden občanský sňatek „z nouze“, školy vzaty z doзору církve, vydán zákon o interkonfessionálnosti, r. 1870. zrušen konkordát, roku 1874. pak uloženy mimo jiné duchovenstvu daně do náboženského fondu; zákon o řádech nebyl panovníkem schválen a byl by také řeholní život úplně potlačil. Ač tedy nebylo stkvělých vyhlídek, dosáhla církev u nás přece mnoha úspěchů zásluhou samého arcipastýře zvláště slavnostmi neobyčejnými, které padly do doby jeho působení, slavnosti, jimiž víra lidu velmi se povznesla. Tak prohlášeno dogma o neposkrvněném početí bl. Panny Marie, vyhlášen Jan Sarkander za blahoslaveného, prohlášeno dogma o neomylnosti papeže, jež rozčeřilo sice neutišené ještě poměry, přispělo však k rozlišení katolíků věřících a katolíků jen dle jména. Největší snad nadšení roznítila však tisíciletá památka příchodu našich sv. apoštolů Cyrilla a Methoděje, jakož i oslava tisíciletého úmrtí prvního metropolity moravského. Úctu sv. těchto šířil sám arcipastýř; vymohl přeložení svátku jejich z 9. března na 5. červenec. I jinak pečoval o oživení víry, visituje pravidelně celou diecési a horlivě pečuje o missie a exercitie kněžské. Ač církev zbavena mnoha práv, ukázal právě on, že i bez nich jest dosti mocna, že má v rukou ještě dosti prostředků. Dobře věda, že vychování dětí je veledůležité, zakládal školy a odevzdával je řádům. Tak založil školu u voršilek v Olomouci, kde zřídil i zemský učitelský ústav, ústav boromejský ve Friedlandě, sester sv. Kříže v Napajedlích a Vyzovicích, školy a

ústavy sester III. řádu sv. Františka v Opavě, Tovačově a Římařově, milosrdné sestry v Chorině, ústav ve Vítkovicích, sirotčinec na Novosadech u Olomouce a j. a j. Aby měl hojně dorostu kněžského, založil a hojně nadal (statkem Chorině) seminář chlapecký v Kroměříži, aby i chudí synkové mohli se dáti na studie. Sestrám vyhnáným z Pruska poskytl útulek v Nezamyslicích a Přestavlkách. Hojně podporoval chudé vůbec a stále, staral se však nejvíce o kněze ku práci neschopné. Tak již r. 1863. zřídil „fond arcidioecese olomucké“ (základem 50.000 zl.), r. 1873. pak „Katolický podporovací spolek pro arcidioecesi olomuckou,“ jemuž daroval velkostatky Doubravice, Dobromělice, Mořice a Nezamyslice, aby chudší kněžstvo z jejich důchodů dostávalo podporu. (Statky ty prodány r. 1883. a koupen Velehrad.) Za příkladem tímto kráčeje založilo kněžstvo r. 1878. za příležitosti 25letého jubilea arcipastýřova „Opus charitatis Fridericianum“ na podporu kněží, kteří pro churavost mše sv. sloužiti nemohou a tudíž nemají stipendií.

Nemenších zásluh dobyt si o umění stavbou četných chrámův a kaplí, nejvíce však obnovením chrámu metropolitního obrovským nákladem; jeho působením zdokonalena i hudba a zpěv církevní při chrámu metropolitním. Štědrost jeho hlásá i kolébka víry ve vlastech (našich, Velehrad. — Činnost jeho těmito řádky jest jen nastíněna a přece i tak jeví se obrovskou. A při veškeré činnosti dočkal se Fürstenberk vysokého věku. Sám již jubilant byl r. 1888. přát sv. Otcí (byla to již šestá jeho cesta do Říma), od něhož byl jmenován kardinálem, prvním, jež jmenoval Lev XIII. (prima creatura). Za kulturního boje vydán i na něj v Německu zatykač. —

Sám dočkal se kardinál ovoce svých prací a tužeb. „Takto Bůh žehnal štědrému arcipastýři dlouhým panováním, aby chrámy zveleboval, chudinu podporoval a světu důkaz dal, že „mrtvá ruka“ velmi živá jest a dobrými skutky život křesťanský na všechny strany oživuje.“ (Brandl, Posloupnost, 380.) Zemřel r. 1892. Nástupcem jeho zvolen Th. Dr. Theodor Kohn, bývalý professor fakulty olomucké, první zase nešlechtic po době více než třístaleté. Živí historii nepatří, a jest zajisté nejvřelejším přáním všech dioecésanův, aby jí náš nový arcipastýř tak brzy nepatřil, ale by jej Bůh v požehnané činnosti arcidioecesi dlouho ještě zachoval. —

Náš dědoušek.

arní den sluneční v čarné své kráse
vyvábil dědouška před jeho chýž;
usedl v třpytivém paprsků jase
a v teskném dumání sklonil se níž.

Starý náš dědoušek jedinká vráska,
vlas má již bělounký, padlý jak sníh,
z očí však mladistvá září mu láska,
pokoj a klid duše vyzírá z nich.

Usedl dědoušek na lávce prosté.
Jaro již panuje v přírodě kol,
všechno již budí se, mohutní, roste,
zkvétá již pod chýží lučnatý dol.

Dědoušek do dálky tesklivě zírá
v třpytnou tu krásu, v ten omladlý svět;
s lící teď slza mu bohatá splývá —
pro jeho jara snad uvadlý květ.

„Jarní již pozdrav nám skřivánek dává,
budí se kvítek, jenž v podzimu svad',
všechno, hle, z dlouhého spánku již vstává“ —
— pro sebe zašept — „jen já půjdu spat!“

Em. Zdeněk.

Mater dolorosa.

Mou duši táhl illusí roj děsný,
pod tíží trudu duše zmírala,
a příval bouře hrozivý a běsný
se dral v mé srdce bolem znavené.

Tak žalu syt já zvedl oko bledé
v tu klidně unylou tvář Madonny — —
Ó kouzlo báje, svatý, čistý hlede,
jak symbol spásy zírals v srdce bol!

Kol hlavy Tvé já nezřel gloriolu
ni zástup cherubů, ó Madonno!
Tys velká byla sama ve svém bolu,
a Tvoje oko klidné, nyjící.

Z Tvé líce bílé sláva nezářila
ni s čela Tvého jasný diadém —
jen z oka se Ti slza lásky lila
a z Tvého čela vůně lilií!

Ó krásná chvíle nadšení a blaha,
kdy jsem se vracel zpátky v žití sen —
v mou duši kanula Tvé lásky vláha,
Tvých vůně lilií, ó Madonno!

J. T—ý.

Dopisy z našich jednot.

Z Brna.

V měsíci červnu konala naše jednotka tři schůze, na nichž dokončeny započaté dříve práce: „Historie důkazů jsoucnosti Boží“ (O. Novák, I. r., 3 předn.) a „O prostředcích propagandy zednářské“ (V. Habeš, IV. r., 1 př.). Na poslední schůzi pak, jež zahájena finalem z „Prodané nevěsty“ a ukončena krásným pěveckým sborem Zajícovým „U boj!“ podali jednotliví členové výboru (předseda, jednatel, pokladník, oba knihovníci) výroční zprávy o své činnosti, jež tím pro letoší rok byla skončena. — Vedle toho byla 9. června poslední (4.) schůze výboru, v níž jednáno hlavně o „Museu“ a uspořádány všechny účty. —

Konali jsme tedy letos od 14. října 1894. do 23. června 1895. celkem 25 obvyklých schůzí, na nichž předneseno 19 úplných prací z různých odborů, jež byly většinou rozděleny na více částí (2—4), zapěno 12 sborův a sehrány 4 ukázky české hudby. — Vzájemnost slovanská pěstována hlavně studiem slovanských jazyků, z nichž nejvíce péče věnována polštině. Oba naše polské kroužky, seminářský i alumnátský scházely se pravidelně dvakrát v týdnu. V semináři přečteno 5 zpěvů Mickiewiczova Pana Tadeusze, pilně čítán Przegląd powszechny a soukromě Zaleského Duch od Stepí, Księżna Hanka, Malczewského Marya a různé práce Morawského, Badeniho, Kraszewského a j. Se zdarem pracoval též kroužek alumnátský, jenž se scházel až do svátků velkonočních. I zde čten po nejvíce Pan Tadeusz.

Doba našich sjezdů se blíží stále více; těšíme se, že se opět brzy bratrsky obejmeme a s tím přáním voláme všem bratrským jednotám ze srdce: „Na shledanou!“

Výbor.

Z Českých Budějovic.

Výbor jednoty „Jirsíka“ konal letos 7 schůzí. O prvních čtyřech byla již podána zpráva v II. seš. „Musea“ (str. 73. a 74.).

5. výborová schůze byla 3. února 1895. Při rozpravě, kterak máme se reprezentovati na Národopisné výstavě, požádán byl předseda p. Kuděj, aby všechna data z archivu vyhledal, a p. Bošek (III. r.) podvolil se na základě těchto dat nakresliti diagramm podle návrhu zasláního z Brna. Jednateli uloženo, by podal „Národní jednotě pošumavské“ žádanou zprávu o knihovnách jednotou naší na venkově založených, s tím však dodatkem, že jednotka naše práva na tyto knihovny nikterak se nevzdává a že hodlá sama jejich diagramm na výstavě vystaviti. Na návrh p. Kuděje usneseno odebírat „České filologické museum.“

V 6. schůzi (5. května) bylo jednáno o vypsání konkursu na knihovny po venkově. Konkurs poslán byl do „Čecha“, „Večerních Novin“, „Dělnických Novin“, do „Politiky“ a „Budivoje.“ Pak bylo usneseno, aby se mezi členy vybíralo po 10 kr. na výdaje spojené s výstavou.

V 7. schůzi (26. května) jednáno bylo o koupi knih pro knihovní odbor a ustanoveno, aby knihy byly objednány přímo u nakladatelů k vůli slevě (aspoň 20%).

Výbor.

Z Hradce Králové.

Nejvýznamnější událostí v posledním krátkém období byla mimořádná valná hromada konaná 16. června. Jednalo se na ní o žádostech za venkovské knihovny a po delší živé debatě usneseno, aby knihovny dostaly obce: Poniklá, Smrčná, Políčka, Kaňk.

Album z národopisných příspěvkův, o němž již v čísle minulém stala se zmínka, zasláno bylo na výstavu a vystaveno je v oddělení akademickém.

Mnozí členové i v tomto období pěstovali polštinu a ruštinu. Vhodnou četbu poskytly jim další zpěvy Mickiewiczova „Pana Tadeáše“ a Puškinův „Bachčisarsajský fontan.“ Tutéž službu prokazoval i „Przegląd powszechny“, jež jsme odebírali.

Důkaz o činnosti „Literárního kroužku“ podávají práce obsažené v 8. a 9. sešitě našeho „Sborníku.“ Obsah těchto čísel, jimiž ukončen jest II. ročník „Sborníku“, jest tento: „Básně“ I., II. „Úryvek z delší básně.“ (Em. Novák IV. — „Julius Zeyer.“ Literární studie. (Lad. Kunte III.) — „Různé verše“: „Matičce,“ „Věštba,“ „Nad rakví miláčka,“ „Básníku Sotonovi,“ „Angeli accesserunt et ministrabant ei,“ „Jarní odpočinek“ (Uhland) (Fr. Kubíček I.) — „Kytice z R. K.“ Píseň pro alt s doprovodem harmonia. „Kritická poznámka o výkladu „Kytice.“ (Fr. Horák IV.) — Štědrovečerní causerie. (Jos. Jaška II.) — „Touha po rodné víšce.“ (Z „Básní“ Bohdana Zaleského přel. Fr. Šebestík II.) — „Renaissance a scholastika ve stol. XIV. a XV.“ Studie historicko-filosofická (Jan Snížek IV.) — „Našim písním“ III., IV., „Mater dolorosa.“ (Fr. Šebestík II.) — „Vzpomínka,“ „Poutník.“ (Z Ad. Mickiewicze přeložil týž.) — „Trpělivost.“ (Z němčiny přel. týž.) — „Rozbor lícní přírodních v „Panu Tadeáši.“ (Fr. Štěpánek III.) — „Ubohá Slovač,“ „Má touha,“ „Z té tiché naší vesničky.“ (Básně Boh. Šrámka II.) — „Poledne.“ Črta. (Jan Veselý I.) — „Národopisné paběrky ze Studence.“ (Jos. Šorm IV.) — „Překlady“ (týž).

Podáváje poslední zprávu o činnosti naší jednoty v tomto školním roce nemám jiného přání, než aby moji nástupcové ve zprávách bohatějších mohli psáti o činnosti vždy větší a větší.

A to přeji ne pouze jednotě naší, ale všem jednotám sesterským bez rozdílu.

Předseda.

Z Olomouce.

Letos neochabla činnost Lit. Jednoty ve druhém pololetí jako obyčejně se stávalo. Počet prací byl v obou obdobích stejný; celkem odevzdáno 61 prací, tedy více než dvakrát tolik, co loni. Příčin větší činnosti jest několik. Předně počátkem roku vyhledána a sestavena themata ze všech oborů a jednotlivci vybízení předsedou ku spracování jich; udělali jsme tak proto, aby nebyla možná výmluva „pracoval bych, ale nevím co“, která se často opakovala. Pak zaveden do prací více směr praktický. Nejvíce však prospělo Jednotě to, že uchopila se ze vsí síly vzájemnosti slovanské a o ni i pro ni pracovala, jak svědčí zvláště naše styky s Rusíny. Ceny za práce — ovšem ceny vlastně jen čestné — rozděleny takto: 1 dukát, 4 po 5 korunách, 4 po 4 korunách, 8 po 3 korunách a 5 výtisků Skalikových „Sursum corda“ s básníkovým podpisem a heslem.

Jako ostatní semináře obeslali jsme výstavu dle žádosti akademikův. Ostatně zaměstnávali jsme se mimo vzájemnost slovanskou, — jejímž výsledkem jest návrh již přijatý, aby se Jednota stala členem všech matic slovanských, pokud to možno — hlavně sjezdem velehradským, jemuž se letos stavělo v cestu mnoho překážek. Návrh o členství matic uskutečněn letos sbíráním na Matici Opavskou, již bohdá do prázdnin budeme moci odvésti celou stovku.

Biskupu Strossmayerovi poslali jsme ku osmdesátiletým narozeninám blahopřejný telegram; odpověděl nám vřele psaným listem. Kroužky byly letos tyto: apogetický, historický, filosofický, patristický, theologický, paedagogický, anthropologický.

Programm schůzí:

- I. 1. „Katholicismus a protestantismus“. (Svozil III.) „Jen nepřehánět!“ (Janík IV.)
- II. Na počest sv. Tomáše Aq. a biskupa Strossmayera:
 1. „O doctor optime“ (od Sychry).
 2. „Nástin života nejdp. biskupa Strossmayera“ (Černošek III.).
 3. Píseň sv. Vojtěcha (od Zvonáře).
 4. List nejdp. bi-k. Strossmayera; (přečetl Konšel II.).
- III. 1. Povaha, oprávněnost a cena postu. (Janík IV.)
2. Kult P. Marie v prvních dobách církve po koncilu Efesském. (Hrobař III.)
- IV. 1. O vzniku katakomb. (Hrobař III.)
2. Katholicismus a protestantismus. (Svozil III.)
- V. 1. Pohádka od Komzáka.
2. Uherští Slováci. (Gajdušek III.)
3. Národní písně (od Kässmayera).

- VI. 1. Mozart čís. I. (quartetto).
2. Osudy církve katol. v prvních letech války třicetileté v Olomouci. (Vévoda III.)
3. O socialismu. (Michlík I.)
- VII. 1. Člověk, obraz Boží. (Tauber IV.)
2. Jan de la Salle. (Kubáč III.)
- VIII. 1. Dvě písně rusínské
2. O náboženských a společenských poměrech Rusínů. (Grygera III.)
3. Závěrečná zpráva o činnosti Jednoty (předseda).
4. Píseň sv. Vojtěcha.

Schůzí touto skončeno letoší období Lit. Jednoty, pročež vykonány nové volby. Předsedou zvolen J. Svozil (III.), jednatelem p. Dovrtěl (II. r.) — Všechna nynější činnost výboru je věnována přípravám ku sjezdu velehradskému, na němž dá Bůh, že sejdeme se s bratřími ze všech seminářů československých.

Všem jednotám stálého zdaru přeje

Výbor.

Z Prahy.

Do konce letošního roku naší jednoty byly konány ještě dvě schůze. V první bylo podrobně jednáno o pražském sjezdu a schválen návrh programu a resolucí, vypracovaný rozšířeným výborem. Druhá schůze byla slavnostní, závěrečná. Kroužek hudební i pěvecký přednesly po jednom čísle, pak byl podán přehled letošní činnosti Růže Sušilovy a přečtena zpráva pokladní, načež předseda srdečnými slovy rozloučil se s jednotou. Přihlížíme-li k veškeré činnosti letošní, můžeme dobře řadit rok tento k nejlepším z let minulých. Če-kých časopisů kupovali jsme a dílem dostávali zdarma letos 31. Jsou to: Cyrill, Časop. katol. duchov., Časop. olom. vlast. spolku, Český časopis historický, Český lid, Český Východ, Dělník, Dělnické noviny, Hlídka literární, Katechet. listy, Květy, Květy Mar., Lumír, Method, Museum, Náš domov, Obecné noviny, Obnova, Obrana, Obzor, Osvěta, Rádce duchovní, Rozhledy po lidumilství, Růže Dom., Slov. Pohledy, Světozor, Škola B. S. P., Vychovatel, Zlatá Praha, Z říše vědy a práce, Ženské listy.

Česká knihovna byla rozmnožena letos o 102 knihy.

Pozdravujeme bratrské jednoty — a o sjezdu „na shledanou!“

Výbor.

Ze Záhřeba.

Dle zvyku dřívějších let oslavil i letos náš „Sbor“ svátek sv. Tomáše Aquinského. V den svátku přečtena před členy práce: „Sv. Toma kao pjesnik“ (Egregius psaltes Israël), kterou napsal Ant. Špoljar, bohoslovec IV. roku. Před předčítáním práce zapěl náš pěvecký sbor hymnus „Justus ut palma florebit“ a po přečtení sbor „Hymna sv. Tome Aquinskog“, který na slova Ant. Špoljara, bohoslovce IV. roku složil Frant. Dugan. Pěvecký sbor řídil sbormistr našeho pěveckého družstva „Vijenac“ p. Petr Vudi, bohoslovec IV. roku.

Letošního roku sepsán slušný počet prací: úvah, životopisů, povídek i básní. „Duša čovječja mora da je bezsmrtna“ (Athanasius contra gentes n. 33.). Napsal Gj. Cenkič, bohoslovec II. roku. — „Značaj Gregorija VII.“ Napsal M. Etinger, boh. II. r. — „Čudesa (= zázraky) i priroda“ Napsal Frant. Stimac, boh. II. r. — „Sv. Filip Nerij“ († 26. května 1595.) Za příležitosti 300. ročnice jeho blažené smrti napsal M. Hok, boh. I. r. — „Kramar.“ Povídka od Valentina Čebusnika, boh. II. r. — „Crnice.“ Veršem i prosou napsal V. Rožman, boh. II. r. — „Put (= cesta) u Kranjsku.“ Napsal Jan Horvatič, boh. III. r. — „Marko Križevčanin“ (Marcus Crisiensis.). Napsal K. Horvat, boh. II. r. — „Poturica (= poturčenec) Franjo Filipovič.“ Napsal M. Etinger, boh. III. r. — Analiza Gunduličeva spjeva „Suze sina razmetnoga.“ Napsal M. Delić, VII. tř. gymn. — Mimo tyto práce napsali členové „Sbora“ mnoho jiných drobnějších článků.

Letos bavili se členové „Sbora“ i deklamacemi. Přednášel VI. Rožman, boh. II. r. báseň „Juda“ od dra. Gj. Arnolda, a Gj. Cenkič, boh. II. r. báseň „Ciganin svoga konja hvali“ od Zmaja Jovana Jovanoviče. — Všem bratrským jednotám mnoho zdaru přeje

Martin Kovačević,
předseda »Sbora duhovne mladeži zagrebačke.«

Směs.

A. Statistika časopisů členy jednot odbíraných.

Jméno časopisu	Brno	České Budějovice	Král. Hradec	Litoměřice	Olomouc	Praha	Celkem
Blahověst	(1) 1)	—	(1)	1 (1)	1 (1)	—	2(4)
Cyrill	15 (1)	(1)	—	—	3 (1)	(1)	18 (4)
Časopis kat. duchovenstva	6 (1)	(1)	(2)	2 (1)	15 (1)	4 (1)	27 (6)
Časopis Mat. moravské	20 (1)	—	—	—	8 (1)	(1)	28 (3)
Časopis Mat. opavské	—	—	—	—	30	—	30
Časopis mus. sp. olom.	3 (1)	—	—	—	61 (1)	1 (1)	65 (3)
Časopis spol. přátel starož.	—	—	1	—	2	—	3
Český časopis historický	1	1	(1)	—	(1)	(1)	2(3)
Český Kneipp	1 (1)	8	—	—	3 (1)	—	12 (2)
Český lid	2 (1)	11 (1)	1 (1)	—	3 (1)	10 (1)	27 (5)
Dělnické noviny	9 (1)	5 (1)	3 (1)	13 (1)	—	—	30 (4)
Hlídka literární	28 (1)	6 (1)	1 (1)	(1)	52 (1)	16 (1)	103 (6)
Kalendář pro živé a mrtvé	16 (1)	—	4 (1)	—	—	—	20 (2)
Katechetické listy	5	6	7	—	42	51 (1)	111 (1)
Kazatel	24	—	2	1	(1)	3	30 (1)
Kříž	110	45	50	30	72	34	341
Květy	1	(1)	(1)	—	2	12 (1)	15 (3)
Květy mariánské	(1)	—	1 (1)	4	1	(1)	6(3)
Lunír	1	(1)	—	—	1	(1)	2(2)
Maria	110	45	50	30	72	28	335
Method	6 (1)	(1)	(1)	—	2 (1)	(1)	8(5)
Museum	114 (3)	67 (1)	53 (1)	29 (1)	113 (1)	59 (1)	435 (8)
Nár. hospodář	—	—	—	—	5 (1)	—	5 (1)
Náš domov	29 (1)	14 (1)	2 (1)	4	65 (1)	11 (1)	125 (5)
Obrana	18 (1)	15 (1)	7 (1)	1 (1)	42 (1)	11 (1)	94 (6)
Obzor	61 (1)	17 (1)	(1)	15 (1)	28 (1)	15 (1)	135 (6)
Osvěta	23 (1)	19 (1)	10 (1)	15	8 (1)	11 (1)	86 (5)
Pastýř duchovní	1	—	—	3 (1)	—	—	4 (1)
Rádce duchovní	8 (1)	40	43	5	7 (1)	26 (1)	209 (3)
Rajská zahrádka	8	1	—	1	6	—	16
Rozhledy po lidumilství	(1)	—	—	1	—	(1)	1(2)
Růže dominikánská	17 (1)	—	—	—	5	(1)	22 (2)
Slovenské Pohledy	(1)	(1)	(1)	—	2 (1)	(1)	2(5)
Světobzor	(1)	(1)	7 (1)	—	2 (1)	9 (1)	18 (5)
Škola B. Srdce P.	(1)	—	1 (1)	7 (1)	1	(1)	9 (4)
Těsnopisné zábavy	—	—	18	—	—	—	18
Věstník národop.	—	—	1 (1)	—	2	—	3 (1)
Vlast	47 (1)	71 (1)	79 (1)	41 (1)	54 (1)	38	330 (5)
Vychovatel	6 (1)	5 (1)	9 (1)	12 (1)	7 (1)	(1)	39 (6)
Zlatá Praha	—	—	2 (1)	—	—	(1)	2 (2)
Z říše vědy a práce	1 (1)	—	1	—	—	1 (1)	3 (2)
Živa	(1)	—	—	—	(1)	—	(2)

¹⁾ Číslice v závorkách označují, že odběratelem (členem) jest také jednota.

B. Spisů periodicky vycházejících.

Jméno spisu	Brno	Čes. Budějovice	Král. Hradec	Litoměřice	Olomouc	Praha	Celkem
Apologie křesťanství (Vychodil)	83 (1)	14 (1)	14 (1)	3	74 (1)	10 (1)	198 (5)
Bible zlatá	2	—	—	—	1	—	3
Cesta kolem světa	1	—	—	—	2 (1)	—	3 (1)
Čechy	—	—	(1)	—	2 (1)	—	2 (2)
Česká kronika (Lacina)	2	—	—	—	5	8	15
Česká knihovna zábavy a pouč.	3	—	(1)	—	5	—	8 (1)
Českomoravská kronika	1	—	—	—	(1)	—	1 (1)
Dějiny kroje (Winter)	—	—	—	—	3	—	3
Dějiny nové doby (Kryštofek)	(1)	—	—	—	6	—	6 (1)
Dějiny středověké (Sembera)	(1)	—	—	—	2 (1)	—	2 (2)
Dějiny umění výtvarného	1	—	—	—	3 (1)	—	4 (1)
Dvounohý vlk (Karazin)	—	—	7	—	—	—	7
Franc.-český slovník (Herzer)	2	—	—	1	2	3	8
Heuslerova kázání	—	—	—	—	25	—	25
Historie literatury ruské (Střn)	2	—	—	—	5	—	7
Hlasy kat. spolku tisk.	7	—	—	—	—	(1)	7 (1)
Hrady a zámky	(1)	—	(1)	—	1 (1)	(1)	1 (4)
Chudým dětem	100	—	—	—	86	—	186
Jiráskovy spisy	41 (1)	—	4	—	—	3	48 (1)
Katolické obzory básnické	19	25	14 (1)	10	105	29 (1)	173 (2)
Kde je reformace? (Řehák)	5	—	(1)	—	—	—	5 (1)
Kosmákovy spisy	51 (1)	—	20	—	—	—	71 (1)
Královna nebeská (Kahlík)	56 (1)	43 (1)	56 (1)	—	130 (1)	21 (1)	306 (4)
Mourkův slovník n. č.	2 (1)	—	—	—	2	—	4 (1)
Němcové spisy	35 (1)	—	21	—	43	—	99 (1)
Objevy biblické (Vigouroux)	1 (1)	12	2	—	21 (1)	52 (1)	88 (3)
Ottův slovník naučný	6 (1)	—	3	1	7 (1)	(1)	17 (3)
Panna Maria Lourdská	26	—	—	—	—	—	26
Palackého „Dějiny“	14	4	10	5	36	4	73
Pavel sv. (Fouard)	7	3	2	—	17	11	40
Přítel domoviny	—	10	—	—	2	—	12
Rezkovy Dějiny	5	—	(1)	—	4	1 (1)	10 (2)
Ruská knihovna	1	—	(1)	—	—	1 (1)	2 (2)
Rusko-čes. slovník	1	—	—	—	2	1	4
Sbírka příkladů (Černohouz)	—	7	16	—	27	—	50
Sborník světové poezie	1	—	(1)	—	—	—	1 (1)
Slezská kronika	5	2	—	—	—	—	7
Slova pravdy	75	40	50	20	—	—	185
Třebízského spisy	46	39	10	—	26	42	163
Tylovy spisy	18	—	1	—	—	—	19
Verneovy spisy	—	—	4	—	—	—	4
Výbor kázání (Šule)	—	—	6	—	—	—	6
Z říše hvězd	—	—	1	—	9	—	10
Zábavy večerní	15	20	—	—	14	(1)	49 (1)
Život Ježíše Kr. (Didon)	3	—	—	1	—	—	4
Život Ježíše Kr. (Láska)	19	15	—	—	—	—	34

C. Počet členů.

Jméno spolku	Brno	Čes. Bud.	Král. Hradec	Litoměřice	Olomouc	Praha	Celkem
Dědictví sv. Cyrilla a Metoděje	29(1)	—	30	—	1	(1)	60 (2)
Dědictví sv. Jana	(1)	—	64	—	1	(1)	65 (2)
Dědictví sv. Prokopa	31(1)	1	36	—	6	44(1)	118(2)
Družby sv. Mohorja v Cel.	(1)	—	1	—	1	—	2(1)
Družstva Hlasu	—	—	—	—	3	—	3
Matice české	1(1)	1	—	—	1	4	6(1)
Matice hrvatské	1	—	—	—	1	—	2
Matice moravské	21	—	—	—	8	—	29
Matice lužické	(1)	—	—	—	—	3	3(1)
Matice školské	—	—	—	—	2	—	2
Matice opavské	—	—	—	—	30	57	87
Nášeho domova	—	—	—	—	1	—	1
Slezské kroniky	—	4	—	—	—	—	4
Vlasti	26(1)	58	16(1)	9	2	3	114(2)
Vlasteneckého mus. spolku	—	—	—	—	61	—	61

D. Seznam příspěvků.

		zl.	zl.	zl.	zl.	zl.	zl.	zl.
		200	80	100	—	305	100	785
a) Matiči	letos celkem	1605	830	1000	—	2305	1200	6940
b) Na jiné účely	církevní	65 ¹⁾	52 ²⁾	23	45	193	110	488
	vlastenecké	352	22	83	—	533	129	1119

¹⁾ Vedle toho darováno spolku sv. Vincence letos asi 92 zl., od r. 1889. pak do 1. ledna 1895. celkem 518 zl. 58 kr.

²⁾ Spolku sv. Vincence dáno mimo to 40 zl.

E. Studium jazyků.

Chorvatsky	4	—	2	1	3	3	13
lužicky	3	—	—	3	5	1	12
polsky	31	—	26	1	17	5	80
rusky	5	1	26	1	14	3	50
slovinsky	2	1	2	1	3	—	9
srbsky	—	—	—	1	2	—	3
staroslovansky	—	—	—	—	2	—	2
anglicky	—	—	—	—	4	1	5
francouzsky	14	7	4	4	18	9	56
vlašsky	9	1	1	2	8	2	23

K tomu cíli se odebírají ze slovanských časopisů

v Brně: Dom in svet, Dom a škola, Lužica, Hůba, Przegląd powszechny, Rímski katolik, Slovenské Pohľady, Vrhbosna, Zora, Niva, Časopis Mačicy Serbskeje, Protyka;

v Budějovicích: Dom in svet, Slovenské Pohľady, La Ricerazione, Il Bolletino Salesiano;

v Hradci Králové: Primorski list, Vrhbosna;

v Litoměřicích: Dom in svet, Lužica (2), Vrhbosna, Serbské Nowiny, Katholski posol, Pomhaj Bóh, Missionski posol, Serbski Hospodař, Časopis Mačicy Serbskeje, Rímski katolik;

v Olomouci: Lužica, Katholski posol, Slovenské Pohľady, Pravda, Žitě i slovo, Zora, Dilo, Narodna časopis, Duš. pastyr, Dom in svet a mnoho časopisů polských;

v Praze: Časopis Mačicy Serbskeje, Lužica, Slovenské Pohľady, Krakus.

F. Počet založených knihoven.

	Brno	Čes. Bud.	Král. Hradec	Litoměřice	Olomouc	Praha	Celkem
letos	7	1 ²⁾	4	—	12	1	25
celkem	52(12 ¹⁾	16	43	—	236(27)	5(4)	347(39)
počet svazků v každé knihovně	73—76	60—70	100—120	—	15—60	60 (prům.)	—
celkem rozdáno svazků	450	—	—	—	470	512	—

1) Závorky označují, kolika knihovnám dány příspěvky.

2) Více posud nerozhodnuto.

Knihovny v r. 1894./5. jednotami založené. — „Růže Sušilova“ v Brně založila knihovny ve Vel. Újezdě, Dlouhé Brtnici, Lomnici, Výmyslicích, Habrůvce, Újezdě u Č. Hory. — Jednota „Jirsík“ v Čes. Budějovicích knihovnu v Sušici (více posud nerozhodnuto). — „Lit. jednota bohosl.“ v Hradci Král. knihovny v Poniklé, Smrčné, Políče, Kaňku. — „Lit. jednota bohosl.“ v Olomouci knihovny v Moraticích (u Mor. Krumlova), Štěpánovicích (u Tišnova), St. Hrozenkově, Pěčkově (u Trnávky), Ludmírově, Kašavě, Březůvkách, Silimově, Lipové, Křemenci, Tupesách, Mořkově.

České knihovně bohoslovců brněnských věnovali bohoslovci svými příspěvky a dary r. 1887./8. 100·70 zl., r. 1888./9. 116·10 zl., r. 1889./90. 88·56 zl., r. 1890./1. 66·95 zl., r. 1891./2. 75·88 zl., r. 1892./3. 65·55 zl., r. 1893./4. 73·25 zl., r. 1894./5. 132·56 zl.;¹⁾ celkem darovali bohoslovci brněnské své české knihovně za posledních 8 let 689·55 zl.

Svěcení bude udělováno: v Brně subdiakonát 21./VII., diakonát 25./VII., presbyterát 28./VII.; v Čes. Budějovicích diak. 14./VII., presb. 21./VII. (subdiakonát udělen již 16./VI.); v Hradci Král. subd. 21./VII., diak. 23./VII., presb. 25./VII.; v Olomouci presb. 5./VII. (subd. udělen již 9./III., diak. 30./III.); v Praze diak. 7./VII., presb. 14./VII.; v Litoměřicích presb. 7./VII.

¹⁾ Odjinud darováno 47 zl. —

(Zasláno.)

Sjezd Velehradský.

31. července odpoledne.

1. O 3/4 6. hod. společný příchod na posv. Velehrad od Cyrillky s písní: „Ejhle sv. Velehrad.“

Promluva s kazatelny. „Veni s. Spiritus“ se sv. požehnáním; pak ve velkém refektáři uvítání předsedou Lit. Jednoty a představení cizích hostů. Pozdravy v různých řečech.

Volba předsedův.

Przemova na chvalu i czešc šw. Cyrilla i Metodego.

2. O 8. hod. společná večeře u Heroldů s krátkou volnou zábavou. Večerní modlitba; odpočinek.

1. srpna.

1. O půl 5. hod. budíček.

2. O 5. hod. ranní pobožnost a liturgie slovanská (rusínská mše sv.).

3. O 6. hod. slavná mše sv. s písní „Ejhle oltář“; při sv. přijímání „Jesu dulcis memoria“.

Po službách Božích společné snídání.

4. O 8. hodině začíná akademie; začne zpěvem „Hospodine, pomiluj ny.“

Hlavní přednášky budou: 1. O realizování idey Cyrillo-Methodějské. 2. O příčinách apathie k náboženství. 3. O sjednocovacích snahách Lva XIII. 4. O vlivu unie na národní život Rusínů (rusínská). 5. O náboženských poměrech na Balkáně (kanovník sarajevský dr. Kosčak). Přednášku první má P. Šup, O. S. B. — Kromě toho budou přednášky akademikův a hostů, kteří se přihlásí ku slovu na schůzi samé — večer 31. července. Mezi přednáškami zapějí se sbory. Z hostů nad jiné četně přijedou Rusíni; z Velehradu pojedou do Prahy. Kromě nich přijedou zástupcové všech rakouských Slovanů jakož i Lužičanů. Přijede také dr. Pastrnek, bude-li jen poněkud moci.

Po akademii sv. požehnání.

Pak oběd; po něm volná zábava, prohlídka svatyně velehradské, porady o Museu.¹⁾

K hojně návštěvě zve

Výbor „Lit. Jednoty“ bohoslovců olomuckých.

(Zasláno.)

Kolegové!

S radostí četli jsme v 2. seš. letošního roč. Musea návrh na pořádání prvního sjezdu bohoslovců v matičce Praze, s radostí vzali jsme na se úkol obstarati vše, co vyžaduje podnik tak vznešený, tak důležitý, má-li se potkati se zdarem. Jest nyní kolegové, na nás všech, abychom první sjezd svůj učinili tím, čím býti má, abychom učinili jej velikou manifestací našich společných snah, cílů a tužeb, abychom na hroby mučenníků národních sv. Jana a sv. Václava, nad hrobem „Otce vlasti,“ velikého, zbožného Karla stiskli si ruce a povzbudili, rozohnili se ku vznešené práci pro církev a vlast! Na sjezdu jednáno bude o nejdůležitějších pro nás bohoslovce otázkách, jest tedy třeba, aby pokud možno každý postavil se v společný šik, aby vyslechl tu pokyny a rady pro nynější a budoucí práci na poli náboženském i národním. V srdci země české, ve stínu kříže a korouhve sv.-václavské, nad pomníky slávy a víry národa českého slíbíme si všichni, jedním srdcem, jedněmi ústy, že napneme všech sil ku splnění svatých požadavků církve a vlasti, že půjdeme nezníčitelnými, zlatými stopami svých předchůdců, kněží-buditelů národa. Přičiň se každý jednotlivec, aby příchodem svým přispěl ku zvýšení významu sjezdu, k němuž voláme všem „Na shledanou!“

Sjezdový výbor bohoslovců v Praze.

¹⁾ Bohoslovci a akademikové platí za všechno opatření po dobu sjezdu 1 zl. 50 kr.

Programm

pouti a schůzí o sjezdu bohoslovců v Praze

ve dnech 13. a 14. srpna 1895.

V úterý, dne 13. srpna.

Ve 1/4 8 hod. ráno uvítání v k. a. semináři.

V 8 hod. pouť ku hrobu sv. Jana v metropoli pražské.

Po mši sv. prohlídka pokladu sv.-Vítského a památek na Hradčanech.

Odpoledne: Návštěva Národopisné výstavy česko-slovanské.

Ve středu, dne 14. srpna.

V 7 hod. ráno mše sv. v seminářském chrámu Páně.

V 8 hod. I. schůze: Rozprava o historii, filosofii a sociologii.

Odpoledne ve 2 hod. II. schůze: Rozprava o literatuře krásné a „Museu“.

Rozloučení.

